

ตลาดดอนหวาย : พื้นที่แห่งการท่องเที่ยวและการบริโภค
Don Wai Market : Place of Tourism and Consumption

โดย

สิริกมล ศรีเดช

Miss Sirikamol Sridech

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พ.ศ. 2545

ISBN 974-327-853-2

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

วิทยานิพนธ์

ของ

นางสาวสิริกมล ศรีเดช

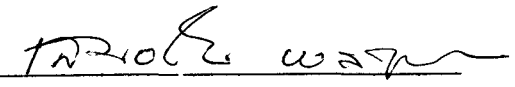
เรื่อง

ตลาดคอนวอย : พื้นที่แห่งการท่องเที่ยวและการบริโภค

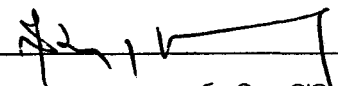
ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (สาขามานุษยวิทยา)

เมื่อ วันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ.2545

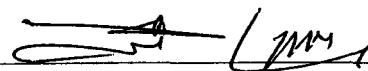
ประธานกรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร.เสมอชัย พูลสุวรรณ)

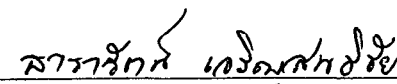
กรรมการวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ สุมิตร ปิติพัฒน์)

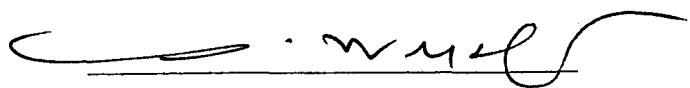
กรรมการวิทยานิพนธ์

(อาจารย์ ปฐมฤกษ์ เกตุทัต)

กรรมการวิทยานิพนธ์

(อาจารย์ อารรัตน์ เจริญสนธิชัย)

คณบดี

(รองศาสตราจารย์ ดร. วรพล พรหมกบุตร)

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องตลาดดอนหวายครั้งนี้ ผู้ศึกษามุ่งหมายจะทำความเข้าใจภาพลักษณ์ของตลาดดอนหวายและพฤติกรรมของการบริโภคของคนชนชั้นกลางที่เกิดขึ้นในตลาดแห่งนี้

ผลการศึกษารูปได้ว่า ตลาดดอนหวายเป็นพื้นที่อีกแห่งหนึ่งที่ฟื้นตัวขึ้นมาด้วยอิทธิพลของคำว่า "การท่องเที่ยว" ซึ่งได้สร้างภาพผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ต่างๆว่า ตลาดดอนหวายเป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยวอย่างยิ่ง โดยอาศัยปัจจัย 2 ประการมาสร้าง "จุดขาย" ได้แก่ อดีตอันรุ่งเรือง และบรรยากาศอันสุขสงบ อดีตอันรุ่งเรืองนั้นสะท้อนผ่านอาหารที่กล่าวอ้างว่าเป็นสูตรโบราณ สูตรต้นตำรับ และวิถีชีวิตชุมชนโบราณอันมีบ้านเรือนเก่าแก่ การล่องเรือเป็นภาพตัวแทนส่วนบรรยากาศอันสุขสงบ สะท้อนผ่านการสร้างภาพว่า ที่นี่มีธรรมชาติงดงามเหมาะสมแก่การพักผ่อนในวันหยุดสุดสัปดาห์

แต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ในพื้นที่แห่งนี้ ล้วนแต่เป็นการบริโภคที่สอดคล้องกับรสนิยมของคนชนชั้นกลาง นับตั้งแต่อาหารที่ถูกสร้างภาพว่าอร่อยที่สุด เพราะเป็นของเจ้าตำรับ มีการจัดวางในลักษณะรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดแบ่งพื้นที่ให้เป็นโซนสะดวกต่อการจับจ่ายซื้อสินค้า การจัดสรรที่จอดรถให้เป็นระเบียบ และที่สำคัญ ตลาดดอนหวายใช้เวลาเพียงหนึ่งวันสำหรับการมาเยือน

ดังนั้น ตลาดดอนหวายในปัจจุบันจึงเป็นพื้นที่แห่งการบริโภคของคนชนชั้นกลางในเมืองที่ไม่ต่างกับตลาดสดติดแอร์ในห้างสรรพสินค้า หรือตลาดสดกลางแจ้งอย่างจตุจักร เพียงแต่ว่าตลาดดอนหวายได้อาศัยมายาภาพของลมหายใจอดีตมาเพิ่มคุณค่าแก่พื้นที่ และมีครรลองชีวิตตอบสนองนโยบาย "การท่องเที่ยวไทย" อย่างภาคภูมิใจ

Abstract

The objective of this research is to understand the image of Don Wai market together with consuming behaviour of the middle class arising in this market place.

The study finds that Don Wai market is another site reviving as a result of the influential term "tourism," represented through media that Don Wai market is a remarkably suitable place for tourism. Two factors are employed to create "points for sale," i.e. glorious past and serene atmosphere. This glorious past reflects through foods claimed to be from old and original recipes, and through ways of life of an antiquated community with ancient dwellings. The boat trips characterize peaceful surroundings well-suited for holiday recreations.

Nevertheless, the phenomena which takes place and exists in this place are consumer cultures corresponding to the taste of the middle class, ranging from foods renowned for original recipes, places arranged into zones convenient for shopping, to orderly parking lots. More importantly, Don Wai market is convenient for a one-day visit.

Consequently, Don Wai market at present is merely consuming space for urban middle class which is not different from air-conditioned shopping arcades or outdoor market such as Jatujak holiday market. However, Don Wai market only relies on myths of nostalgic inspiration to enhance the value of location, and on vivacious activities magnificently responding to the policy of "Thai tourism."

กิตติกรรมประกาศ

ในนี้ต้องขอระลึกถึงพระคุณพ่อและแม่เป็นอันดับแรกที่ท่านแสดงความรักความห่วงใยผู้วิจัยตลอดมากระทั่งถึงทุกวันนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบรรดาอาจารย์ที่ปรึกษาและกรรมการทุกท่านที่ให้โอกาสการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จด้วยดี ตั้งแต่อาจารย์เสมอชัย พูลสุวรรณที่คอยให้คำปรึกษาแนะนำตลอดจนให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดมา อาจารย์สุมิตร ปิติพัฒน์ ที่แสดงให้เห็นความรักความอบอุ่นของผู้เป็น "ครู" ที่เอื้ออาทรต่อนักศึกษา ผู้วิจัยซาบซึ้งในความเมตตาของท่านที่ทั้งอดทนและกรุณาต่อศิษย์ที่ไม่เอาไหนคนนี้ อาจารย์ปฐมฤกษ์ เกตุทัต ซึ่งกรุณาสละเวลาช่วยอ่านงานและให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ และอาจารย์ ธารารัตน์ เจริญสนิทชัย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณอาจารย์ที่แสดงออกถึงความห่วงใยนักศึกษา

ขอขอบคุณ เอก แหม่ม เซอี่ ที่ต้องมาอดตาหลับขับตานอนช่วยพิมพ์งาน จัดรูปเล่ม และให้ความช่วยเหลือตลอดจนข้อแนะนำต่างๆอย่างไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย

ขอขอบคุณพี่นก พี่เต้ย พี่กึ่ง พี่กบและก้อง ที่คอยให้กำลังใจและเคียงเบญญ์ให้ผู้วิจัยอดทนกับความลำบากยากเข็ญของการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณพี่วิชัยที่คอยห่วงใยและจุดประกายความหวังให้น้องสาวคนหนึ่งที่กำลังท้อแท้กับการทำวิทยานิพนธ์ กลับมาสู้อีกครั้งหนึ่ง

ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านที่ได้กรุณาสละเวลาส่วนหนึ่งให้ข้อมูลในงานวิจัยภาคสนาม

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณโอกาสที่ทำให้สัมผัสกับจิตใจอันงดงามของมนุษย์ในด้านที่ไม่เคยพบมาก่อน สิ่งเหล่านี้ได้ทำให้ผู้วิจัยได้เริ่มตระหนักในคุณค่าของการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์อย่างแท้จริง โดยเฉพาะเรื่องของหน้าที่ความรับผิดชอบต่างๆที่แสดงออกถึงการมีวุฒิภาวะทางปัญญาที่พัฒนาอย่างสมวัย ตลอดจนการทำความดีและใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าเพื่อให้ตัวเราและคนรอบข้างที่รักเราห่วงใยเรามีความสุข

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(1)
Abstract.....	(2)
กิตติกรรมประกาศ.....	(3)
บทที่	
1. บทนำ.....	1
ความสำคัญของปัญหา.....	1
กรอบคิดและวิธีวิทยา.....	7
วัตถุประสงค์การศึกษา.....	9
2. การท่องเที่ยวเชิงพานิชย์กับการฟื้นตัวของตลาดคอนทราสต์.....	10
เกริ่นนำ.....	10
การเดินทางกับการท่องเที่ยวในสังคมวัฒนธรรมตะวันตก.....	11
บทบาทของการเดินทางคืออะไร.....	11
วัฒนธรรมการท่องเที่ยวแบบแกรนด์ทัวร์ (Grand Tour) : จุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวในยุคสมัยใหม่ของตะวันตก.....	14
ปรากฏการณ์การท่องเที่ยวในยุคสมัยใหม่ในโลกตะวันตก (Modern Tourism).....	15
การขยายตัวของวัฒนธรรมการท่องเที่ยวจากโลกตะวันตกสู่ ประเทศกำลังพัฒนา.....	18
การท่องเที่ยวในสังคมไทย.....	21
การท่องเที่ยว: มุมมองเชิงสังคมวัฒนธรรม.....	21
การท่องเที่ยวเมื่อมองผ่านบทประพันธ์นิราศของไทย.....	24
การท่องเที่ยวในทัศนะของชนชั้นสูงไทยสมัยรัชกาลที่ 5.....	33

การเที่ยวในหนังสือเล่าเรื่องการเดินทางประพาสต้นของรัชกาลที่ 5	34
ทัศนะต่อการเที่ยวของเจ้านายในราชสำนัก.....	39
การเที่ยวไทยในยุคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว.....	43
คนไทยกับความนิยมท่องเที่ยวเมืองไทยใน ยุคอุตสาหกรรมท่องเที่ยว.....	49
3. ตลาดดอนหวาย : ภาพลักษณ์ที่เปลี่ยนแปลงด้วยแรงโน้มถ่วงของ "การท่องเที่ยวไทย" 54	
พัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำในเขตเมืองนครชัยศรี.....	54
การเกิดขึ้นของย่านการค้าริมแม่น้ำนครชัยศรีตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2.....	56
ประวัติของตลาดดอนหวาย.....	58
บรรยากาศของตลาดดอนหวายช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 25- ต้นพุทธศตวรรษที่ 26.....	59
ตลาดดอนหวายในยุคชบเซาทางการค้า.....	61
ตลาดดอนหวาย : ความเปลี่ยนแปลงสู่พื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อการจับจ่ายใช้สอย ของชนชั้นกลางในเมือง (พ.ศ.2539-2545).....	64
บทบาทของผู้นำท้องถิ่นกับการพัฒนาตลาดดอนหวายในเชิงการท่องเที่ยว 66	
ภูมิทัศน์ของตลาดดอนหวายทุกวันนี้.....	72
ภาพลักษณ์ของสินค้ากับความเป็นท้องถิ่น.....	75
4. ตลาดดอนหวาย : พื้นที่แห่งการบริโภคของคนชนชั้นกลาง 81	
แหล่งจับจ่ายใช้สอยในวันว่าง.....	83
ตลาดดอนหวาย : พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวและการบริโภค.....	94
5. บทสรุป.....	98

ภาคผนวก.....	102
บรรณานุกรม.....	104
ประวัติการศึกษา.....	117

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

การประกาศปีการท่องเที่ยวไทยในปี พ.ศ.2541-2542 มีความหมายอย่างใหญ่หลวงต่อการสร้างวัฒนธรรมการท่องเที่ยวและการเสริมวัฒนธรรมบริโภคในเมืองไทย พื้นที่หลายต่อหลายแห่งที่เคยรุ่งเรืองด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจการค้า และมีชีวิตที่แน่นอนกับวัฒนธรรมชุมชนที่มีรูปแบบการใช้ชีวิตอย่างหนึ่งได้เปลี่ยนโฉมไป จะเห็นได้จากการเกิดขึ้นใหม่ของตลาดต่างๆ มากมายในนามของ "การท่องเที่ยว" มีทั้งตลาดเก่าที่พัฒนาใหม่ และตลาดที่สร้างขึ้นใหม่โดยเฉพาะ ตลาดเหล่านี้ถูกเสกสรรให้มีภาพลักษณ์ต่างๆ ตามกระแสวัฒนธรรมการท่องเที่ยว และขณะเดียวกัน ก็ได้สะท้อนวัฒนธรรมบริโภคของผู้คนที่ไปท่องเที่ยวนั้นๆ โดยเฉพาะคนชนชั้นกลางในเมือง

"ชนชั้นกลาง" เริ่มมีมาตั้งแต่ในสังคมตะวันตกโดยเกิดขึ้นมาตั้งแต่ 500 – 600 ปีมาแล้ว ในสังคมยุโรปหรือในช่วงปลายของสมัยกลางในยุโรป โดยเกิดจากกลุ่มพ่อค้าวานิชที่สร้างตัวเองขึ้นมาจากพวกไพร่ที่เก็บหอมรอมริบจนรวย หรือจากขุนนางตกยากที่พยายามแสวงหาเงินและสะสมทรัพย์สินสมบัติเพื่อกุสถานะของตน ทั้งพวกไพร่ได้ดีและผู้ดีตกยากเมื่อสะสมเงินทองได้เป็นกอบเป็นกำแล้วก็จะใช้เงินนั้นประกอบการค้าหากำไรแบบพ่อค้า คนเหล่านี้จึงจับกลุ่มซื้อขายกันเป็นตลาดนัด ต่อมาอยู่ซื้อขายเป็นประจำ ตลาดนัดจึงกลายเป็นตลาดประจำตลาดศูนย์กลางค้าเหล่านี้ต่อมาจึงกลายเป็นเมืองประกอบด้วยพ่อค้าวานิชที่สร้างตัวขึ้นมาด้วยลำแข้งตนเอง

คนจำพวกนี้มีความขยันขันแข็ง ฉลาด หูตาไว ในที่สุดจึงมีความร่ำรวยมั่งคั่งขึ้น ถึงขนาดมีสมบัติพัสถานเป็นปีกแผ่นไม่น้อยหน้าชนชั้นผู้ดีเก่า การอยู่ร่วมกันของชนชั้นเหล่านี้ทำให้ชุมชน "เมือง" (City) เกิดขึ้นในทำเลพื้นที่ต่างๆ เป็นจำนวนมากในยุโรป ชนชั้นพ่อค้าเหล่านี้ไม่ยอมนับตัวเองว่าเป็นชนชั้นไพร่ แต่ก็ไม่มีสถานะเป็นชนชั้นผู้ดี จึงเรียกตัวเองว่าเป็นชาวเมือง "พลเมือง" (Citizen) หรือ "ชนชั้นกลาง" (Middle Class) ที่ไม่ยอมเป็นไพร่หรือเป็นลูกน้องของใคร ชุมชนเมืองที่มีชนชั้นกลางรวมตัวเป็นกลุ่มก้อนนี้จึงกลายเป็นที่สวนรวมของคนมีสมบัติสมัยใหม่ในไม่กี่ชั่วอายุคน ลูกหลานของชาวเมืองเหล่านี้เนื่องจากมีชีวิตที่อยู่ดีกินดี มีโอกาสศึกษาสูงขึ้น จึงกลายเป็นกลุ่มชนที่มีความรู้และมีศิลปวัฒนธรรมที่เจริญพอกับชนชั้นผู้ดีเก่า (ปรีดี พนมยงค์

2536:29-30) ดังนั้นชนชั้นกลางในสังคมยุโรปสมัยเริ่มแรกจึงหมายถึงกลุ่มคนเมืองที่ประกอบอาชีพค้าขายเป็นหลัก โดยมีค่านิยมที่สำคัญมากสำหรับคนกลุ่มนี้ก็คือ การเชื่อมั่นและภูมิใจในตนเอง เชื่อในความเป็นอิสระของปัจเจกชนและเชื่อในความเสมอภาคเท่าเทียมกัน (ปรีดี 2536: 29 - 30)

ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ในสังคมอังกฤษ เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุด ที่ชนชั้นกลางมีสถานะและบทบาทต่อสังคมทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ (การค้าและอุตสาหกรรม) วัฒนธรรม และข้อสังเกตเกี่ยวกับชนชั้นกลางคือ พยายามแสดงสถานภาพทางสังคมให้เป็นที่ยอมรับ โดยการสร้างค่านิยม และเอกลักษณ์ใหม่ๆ ให้แก่ชนชั้นตัวเอง เช่นการสร้างระบบจารีตที่ยกย่องในเรื่องศีลธรรม เน้นความเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์แบบ ผู้ชายเป็นผู้นำในการทำงานนอกบ้าน ภรรยาเป็นผู้ดูแลบ้าน (ชาคริต ชุ่มวัฒนะ 2531: 3) ส่วนในสังคมไทยนั้น แต่เดิมในสังคมไทยนั้นมีเพียง 2 ชนชั้นคือ ชนชั้นเจ้า - ขุนนางและ ชนชั้นไพร่ - ทาส ชาลววิทย เกษตรศิริมีความเห็นว่า ถ้าเดิมจะมีชนชั้นกลางอยู่บ้างก็คงจะเป็นคนจีนกลุ่มเล็กๆ กลุ่มหนึ่ง แต่หลังจากการเลิกทาสในสมัยรัชการที่ 5 สังคมไทยได้เปลี่ยนเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเจ้า - ข้าราชการ - ราษฎร ทำให้เกิดมี "ชนชั้นกลาง" แทรกอยู่ในวงข้าราชการทหารและพลเรือน

นอกจากนั้นการส่งนักเรียนไทยไปศึกษาในยุโรปโดยทุนเล่าเรียนหลวงและการนำเอาระบบการศึกษาแบบตะวันตกเข้ามาใช้ในการพัฒนาประเทศ โดยการตั้งโรงเรียนหรือสถานการศึกษาทางด้านพลเรือนและทหารก็เป็นการสร้างคนกลุ่มใหม่ขึ้นมาในสยาม จนกระทั่งถึงในสมัยรัชกาลที่ 7 นักเรียนไทยที่สำเร็จการศึกษาจากยุโรปเริ่มทยอยกันกลับมารับราชการ นอกจากนั้นในยุคนี้ยังมีพัฒนาการของชนชั้นกลางอีกกลุ่มหนึ่งเกิดขึ้นเช่นกัน ซึ่งได้แก่พวกนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ มีการรวบรวมข้อมูลได้ว่า ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีหนังสือพิมพ์ และสิ่งตีพิมพ์อื่นๆ ทุกประเภทที่ตีพิมพ์เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศอยู่ในราชอาณาจักรสยามถึง 133 ฉบับ และพบว่าก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ได้มีความร่วมมือกันระหว่างกลุ่มข้าราชการที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงการปกครองกับหนังสือพิมพ์ (ศรีกรุง) โจมตีรัฐบาลและราชบัลลังก์ ดังนั้นชนชั้นกลางที่ถูกสร้างขึ้นมาจากการปฏิรูปหรือการเปิดประเทศ จึงเป็นกลุ่มที่สามารถเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาสิทธิราชย์ มาสู่ระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาในเวลาต่อมา (ธงชัย วินิจจะกุล 2542: 5-6)

ชนชั้นกลางกลุ่มใหม่ในประเทศหรือที่นักวิชาการเรียกว่า "พลังนอกระบบราชการ" ซึ่งประกอบด้วยนักธุรกิจ ผู้ประกอบวิชาชีพอิสระ รวมถึงพนักงานขององค์กรภาคเอกชน เป็นต้น ได้ถือกำเนิดขึ้นมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่ง

ชาติตั้งแต่แผนที่ 1 (พ.ศ. 2504) เป็นต้นมา ลิขิตได้กล่าวถึงการเกิดขึ้นของชนชั้นใหม่หลังจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ว่าในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2503 ถึง พ.ศ. 2513 ประชากรไทยได้เพิ่มขึ้นจาก 26 ล้านคน เป็น 36 ล้านคนทำให้เกิดการขยายตัวของชุมชนเมืองมีจำนวนเทศบาลมากขึ้น โดยชนชั้นผู้บริหารระดับสูงได้เพิ่มขึ้นเกือบ 10 เท่าตัว และนอกจากนั้นยังมีกลุ่มคนที่เกิดใหม่อีก 3 กลุ่มคือ

1. นักธุรกิจธนาคารและสถาบันการเงิน นักธุรกิจสั่งเข้าและส่งออก ผู้ลงทุนอุตสาหกรรมและกิจการบริการ คนเหล่านี้เป็นชนชั้นกลางใหม่ หรือ เศรษฐกิจใหม่
2. กลุ่มผู้ใช้แรงงานในภาคอุตสาหกรรมและกิจการบริการโดยเฉพาะกลุ่มผู้ใช้แรงงานที่เกี่ยวกับกิจกรรมทางด้านสาธารณูปโภค กลุ่มคนเหล่านี้สามารถใช้การนัดหยุดงานเพื่อการต่อรองทางการเมือง
3. กลุ่มนักศึกษาและนักเรียนอาชีวศึกษาที่เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมากเพราะการขยายทางการศึกษา นักเรียนนักศึกษาเหล่านี้ส่วนหนึ่งสามารถเข้าทำงานในภาครัฐหรือเอกชนได้ แต่มีอยู่จำนวนไม่น้อยที่ว่างงานหลังจากสำเร็จการศึกษาแล้ว จึงเปรียบเสมือนระเบิดเวลาที่พร้อมจะระเบิดได้ (ธงชัย วินิจจะกุล 2542: 6)

แต่ก็มีแนวคิดบางกระแสบอกว่าชนชั้นกลางไทยเกิดมาจากการพัฒนาประเทศไทย ในสมัยยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ที่ดำเนินนโยบายการสร้างชนชั้นกลาง โดยมีความคิดเรื่องการป้องกันภัยคอมมิวนิสต์เป็นแรงผลักดันอยู่เบื้องหลัง ด้วยเชื่อว่าประเทศที่ล่อแหลมต่อภัยคอมมิวนิสต์คือ ประเทศที่ชนชั้นกลางน้อยที่สุด (ดาวพฤษ 2513: 14)

ส่วนการให้คำจำกัดความ “ชนชั้นกลาง” ในสังคมไทยว่าหมายถึงกลุ่มคนประเภทไหนนั้นยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจนว่าคนกลุ่มไหนควรจะถูกจัดว่าเป็นชนชั้นกลางหรือไม่ใช่คนชั้นกลาง ดังนั้นคำนี้จึงเป็นคำที่มีความหมายค่อนข้างกว้างและคลุมเครือ ดังนั้นการให้คำจำกัดความของคำว่า “ชนชั้นกลาง” จากงานชิ้นนี้จึงค่อนข้างหลากหลายขึ้นอยู่กับผู้เขียนแต่ละคนที่จะมองว่าใครเป็นชนชั้นกลางโดยใช้แนวคิดที่แตกต่างกันไปมาเป็นตัวกำหนดความเป็น “ชนชั้นกลาง”

ยกตัวอย่างเช่น จากงาน ทฤษฎีชนชั้นกลาง โดย ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2536) ได้ความเห็นเกี่ยวกับการให้คำจำกัดความ “ชนชั้นกลาง” ว่าไม่ว่าจะมองชนชั้นกลางด้วยแนวคิดแบบใดก็ตาม ชนชั้นกลางก็ยังคงถูกกำหนดโดยโลกของการทำงานและเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

“นักวิเคราะห์สมัยใหม่พยายามหาวิธีการจำแนกชนชั้นตามหลักเกณฑ์ของงานและอาชีพ ซึ่งในสังคมสมัยใหม่มีมากมายและซับซ้อนมาก การวิเคราะห์ชนชั้นแบบนี้จึงอาจเกิดความยุ่งเหยิงได้” (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ 2536: 85-86)

วัฒนธรรมชนชั้นกลางไทย โดย นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536) ได้อธิบายว่า ชนชั้นกลางมีคุณสมบัติดังนี้ คือ

1. คนชั้นกลางไทยไม่ได้สังกัดกับผู้ปกครองและชาวนา ฉะนั้นจึงหลุดออกไปจากพันธนาการที่ผูกมัดผู้ปกครองและชาวนา
2. คนชั้นกลางไม่สังกัดผู้ปกครองและชาวนา ฉะนั้นจึงหลุดออกไปจากพันธนาการที่ผูกมัดผู้ปกครองและชาวนา
3. คนชั้นกลางผลิตสินค้าและบริการมุ่งสู่ตลาดโดยตรง
4. คนชั้นกลางคือกลุ่มคนที่สามารถสืบทอดสถานะของตนเองได้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2536: 53)

นอกจากนั้นนิธิ เอียวศรีวงศ์ ยังกล่าวเสริมว่า ชนชั้นกลางไทยไม่ได้สังกัดอยู่ในแวดวงผู้ปกครองและไม่ได้สังกัดอยู่ในสังคมชาวนา เช่น นายธนาคาร, เจ้าของธุรกิจส่งออก, นายทุนข้ามชาติ ฯลฯ นอกจากนี้คนชั้นกลางยังเป็นกลุ่มคนที่สืบทอดสถานะของตนเองได้ (หรือดำรงความเป็นชนชั้นของตนเอง) ด้วยทุนและ/หรือการศึกษา รวมไปถึงความรู้ประเภทวิชาชีพ โดยไม่ได้อาศัยชาติกำเนิด เพราะฉะนั้นชนชั้นกลางจึงไม่ค่อยมีความสำนึกในความเป็นปึกแผ่นของกลุ่มตนเอง เนื่องจากแต่ละคนสามารถเลื่อนสถานภาพของตนเองให้สูงขึ้นได้จากการกระทำของตนเอง นิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวว่าชนชั้นกลางส่วนใหญ่ นั้นมักจะมุ่งที่จะถีบตนเองขึ้นไปอยู่เสมอ ดังนั้นชนชั้นกลางจึงมีพลวัตสูงมากในการเลื่อนสถานภาพ (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2536: 50-56)

บทบาทชนชั้นกลางในเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศเอเชียนิกส์และไทย ข้อสังเกตเบื้องต้น โดย ผาสุก พงษ์ไพจิตร (2536) ผาสุกได้ให้คำจำกัดความ “ชนชั้นกลาง” ว่าหมายถึง “ชนชั้นกลางใช้ในความหมายว่าไม่ใช่ชนชั้นสูง (ราชวงศ์และกลุ่มทุนใหญ่) และผู้มีใช้ชนชั้นล่าง ซึ่งหมายรวมถึงชาวนาชาวไร่ที่ไม่ได้มีฐานะนายจ้าง แรงงานรับจ้างภาคเกษตรและผู้ใช้แรงงานนอกภาคเกษตร ถ้าดูจากลักษณะอาชีพชนชั้นกลางประกอบด้วย เจ้าของกิจการขนาดกลางและย่อม ผู้ทำงานระดับวิชาชีพ ผู้จัดการ นักบริหาร เสมียนพนักงาน พนักงานขาย (เป็นส่วนหนึ่งของคนงานปกขาว) และผู้ประกอบการส่วนตัวนอกภาคเกษตร ยกเว้นหาบเร่ แผงลอยและนักวิชาการ นักคิด ผู้ทำงานองค์กรพัฒนาเอกชน”(ผาสุก พงษ์ไพจิตร 2536: 91)

จส.100: สำนักทางสังคมของชนชั้นกลางในเมือง โดยสมใจ โลหะพูนตระกูล (2539) เป็นงานที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์แบบเครือข่าย ซึ่งเกิดขึ้นสัมพันธ์กับกลุ่มคนในเมืองโดยเฉพาะชนชั้นกลาง ซึ่งชนชั้นกลางในที่นี้หมายถึง คนกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในเมือง มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ถึงแม้จะมีการศึกษาที่ไม่สูงมากนักแต่ก็จัดเป็นชนชั้นกลางได้ โดยคนกลุ่มนี้ได้อาศัยพื้นที่ของจ.ส. 100 ทำให้ตนเองมีบทบาทมากขึ้นในสังคมเมือง (สมใจ โลหะพูนตระกูล 2539 : 91)

จากงานวิจัยที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า คำจำกัดความชนชั้นกลางนั้นยังไม่มี ความชัดเจนว่าใครเป็นชนชั้นกลาง แต่ส่วนใหญ่แล้วมักจะขึ้นอยู่กับว่าผู้ใช้คำว่าชนชั้นกลาง ในบริบทไหน และใช้เพื่อทำอะไร “ชนชั้นกลาง” จึงเป็นคำที่ลื่นไหลและไม่มีคำจำกัดความตายตัว อย่างไรก็ตาม คนชนชั้นกลางมักจะแสดงรสนิยมร่วมที่เห็นได้ชัดเจนหลายประการ เช่น นิยมรัก ความสะอาดสวยงาม ฉาบฉวย โหยหาอดีต เป็นต้น พื้นที่การท่องเที่ยวหลายแห่งได้เกิดขึ้นและมี อัตลักษณ์บางประการที่รองรับ ส่งเสริมรสนิยมของคนชั้นกลางอย่างเห็นได้ชัด ดังเช่น ตลาด หลายแห่งที่เกิดขึ้นดังได้กล่าวมาข้างต้น จะมี “จุดขาย” ชัดเจนเพื่อรองรับคนชนชั้นกลาง โดยเฉพาะการส่งเสริมความรู้สึกโหยหาอดีต (nostalgia) ของกลุ่มชนชั้นกลางในเมือง อันเกิดขึ้นอัน เกิดขึ้นภายใต้กระบวนการทำให้เป็นสมัยใหม่ ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนสังคมไทยจากสังคม เกษตรกรรมมาสู่ระบบการผลิตแบบทุนนิยมหรือกลายมาเป็นสังคมอุตสาหกรรม (ชนิดา ชิตบัณฑิตย์ 2543: 73)

จากบทความเรื่อง การท่องเที่ยวไทย อุตสาหกรรมขาย “สังคมอุดมคติ” โดย ชนิดา ชิตบัณฑิตย์ (2543) ได้กล่าวว่าปรากฏการณ์ภาวะการโหยหาอดีตนี้เริ่มเข้มข้นมากหลังจากที่ เกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจพองสบู่ เริ่มต้นจากรัฐบาลประกาศปลดปล่อยค่าเงินบาทเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลึกซึ้งกว้างขวาง และสร้างแรงกดดันในสังคม ไทยมากมาย (ชนิดา ชิตบัณฑิตย์ 2543: 73) ซึ่งมีช่วงเวลาใกล้เคียงกับปรากฏการณ์การเกิด ใหม่ของตลาดมากมาย

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ทำให้คนในสังคมปราศจากเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ อันเกิดมาจากสายสัมพันธ์แบบดั้งเดิมอย่างเช่น สถาบันครอบครัว ชุมชน และศาสนาถูกทำลาย ลงไป ตัวตนของคนในสังคมปัจจุบันจึงถูกทำลายลงและทำให้เกิดความขัดแย้งในตัวเองเนื่อง จากไม่สามารถยึดถือกฎเกณฑ์ความเชื่อแบบดั้งเดิมของตัวเองได้ (ชนิดา ชิตบัณฑิตย์ 2543: 73) ดังนั้นคนกลุ่มนี้จึงรู้สึกขาดบางสิ่งบางอย่างไป และต้องการหาสิ่งที่มาทดแทนสิ่งเหล่านี้ แต่เนื่อง จากสภาพสังคมไทยไม่ได้มีการพัฒนาอย่างครอบคลุมทั่วทุกพื้นที่ ความเป็นสมัยใหม่จึงกระจุก

ตัวอยู่เฉพาะในเมือง ดังนั้นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในเมืองจึงคนเพียงกลุ่มเดียวในสังคมไทยที่เกิดความรู้สึกนี้ เนื่องมาจากวิถีชีวิตที่เติบโตขึ้นมาในเมือง อันเต็มไปด้วยมลพิษนานาชนิด สภาพการจราจรติดขัด ทำให้ชีวิตเต็มไปด้วยความรีบเร่งและมีการแข่งขันสูง

อีกทั้งพื้นที่ในเมืองยังเต็มไปด้วยตึกและมีสภาพแออัด ทำให้คนที่อยู่ในเมืองไม่มีทางออกและรู้สึกโดดเดี่ยวอ้างว้าง ทำให้เกิดความรู้สึกโหยหาธรรมชาติ และต้องการการพักผ่อนที่เขาหาไม่ได้ในชีวิตประจำวัน นั่นก็คือการพักผ่อนในวันหยุด หรือเรียกอีกอย่างว่าการท่องเที่ยว

ในที่นี่การผลิตสิ่งให้นักท่องเที่ยวต้องการเพื่อตอบสนองความรู้สึกโหยหาอดีตหรือธรรมชาติ จึงเกิดขึ้นในวัฒนธรรมการท่องเที่ยวทั้งในสังคมตะวันตกและสังคมไทย เช่นเดียวกับตลาดดอนหวายที่เกิดขึ้นมาเพื่อตอบสนองกับความต้องการของคนเมืองกลุ่มนี้ ที่อาจจะเรียกอีกอย่างได้ว่า เป็นชนชั้นกลางในเมืองกลุ่มหนึ่ง เนื่องจากนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีสถานะภาพทางเศรษฐกิจดี เห็นได้จากการใช้จ่ายใช้สอยของนักท่องเที่ยวที่มักจะซื้อสินค้าเป็นจำนวนมากๆ เวลาที่มาเที่ยวและเห็นได้จากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ตลาดดอนหวายมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนกลุ่มนี้ คือ การเดินชมตลาดเก่า กินขนมโบราณ นั่งเรือชมวิวธรรมชาติริมแม่น้ำ ซึ่งล้วนแล้วแต่ตอบสนองความโหยหาอดีต และธรรมชาติของกลุ่มชนชั้นกลางในเมือง

หากจะว่าไปแล้วตลาดเหล่านี้ก็ค่อนข้างมีลักษณะคล้ายคลึงกับกับย่านต่างๆ ในสมัยก่อนคือ มีลักษณะเฉพาะตัวในการขายสินค้าที่ขึ้นชื่อของแต่ละแห่ง เช่น บ้านนุมีชื่อด้านเครื่องทองเหลือง บ้านช่างหล่อมีชื่อเสียงด้านการหล่อพระพุทธรูป เกาะเกร็ดมีชื่อด้านเครื่องปั้นดินเผา แต่เดิมนั้นย่านแต่ละย่านมีความเฉพาะตัวในการผลิตและขายสินค้าแต่ละชนิดที่ไม่เหมือนกัน แต่ปัจจุบัน “ย่าน” ต่างๆเหล่านั้น ถูกลดความสำคัญลงเนื่องจากมีห้างสรรพสินค้าเข้ามาแทนที่โดยรวมทุกอย่างเข้าไว้ด้วยกัน ทำให้ไม่จำเป็นที่จะต้องไปซื้อหาสินค้าในย่านอีกแล้ว

ในระยะหลังปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับตลาดดังที่กล่าวไปในข้างต้นก็เกิดขึ้นกับย่านเหล่านี้ด้วยเช่นกัน กล่าวคือ มีการรื้อฟื้นย่านบางแห่งหรือประชาสัมพันธ์ย่านต่างๆ (ที่ยังคงมีอยู่จากอดีตจนถึงปัจจุบัน) ขึ้นมาเพื่อทำให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวภายใต้กระแสต่างๆ ในสังคมสมัยใหม่ เช่น กระแสวัฒนธรรมชุมชน กระแสวัฒนธรรมท้องถิ่น

อาจกล่าวได้ว่าการเกิดขึ้นของตลาดใหม่ๆ ในปัจจุบันก็ได้รับผลกระทบจากกระแสเหล่านี้เช่นกัน แต่ไม่ได้หมายความว่าทั้งย่านและตลาดที่เกิดขึ้นมาใหม่จะเป็นเหมือนย่านเดิมที่เคยเป็นมาก่อน ทั้งย่านและตลาดเป็นเพียงกระบวนการหนึ่งในการขายสินค้าโดยผูกเอาบริบท

ทางวัฒนธรรมที่ผลิตขึ้นมาใหม่เพื่อช่วยให้สินค้ามีราคาและขายได้ง่ายขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้ตลาดอาจจะต้องอยู่ในสถานที่แตกต่างกันออกไปโดยมีเป้าหมายโดยกลุ่มชนชั้นที่แตกต่างกัน

จากบทความ "Ghettos As Tourism Attractions" โดยมาร์แชลล์ (Marshall 1998) กล่าวถึงการทำย่านที่อยู่อาศัยของคนอิตาเลียน อันเป็นย่านดั้งเดิมในสมัยที่คนอิตาเลียนเริ่มอพยพมาอยู่ในสหรัฐอเมริกาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวในช่วงทศวรรษ 80 ด้วยที่คนในพื้นที่ช่วยกันประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศมาเที่ยวชมความเก่าแก่ วิถีชีวิต และชิมรสชาติอาหารของชาวอิตาเลียนในย่านดังกล่าว จนกระทั่งมีการจัดทำป้ายต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการทางเข้าย่าน และมีการทำเสื่อยึดเพื่อระลึกถึงย่านดังกล่าวถึงความเป็นย่านที่เก่าแก่ของคนอิตาเลียน นอกจากนี้ย่านนี้ยังเป็นพื้นที่ที่คนเชื้อสายอิตาเลียนรุ่นใหม่ที่ไม่เคยได้เห็นความเป็นอิตาเลียนหรือไม่เคยไปเยือนประเทศอิตาลีมาก่อน สามารถมาชมและเรียนรู้ความเป็นอิตาเลียนและวิถีชีวิตได้จากย่านแห่งนี้

งานชิ้นนี้จึงเป็นตัวอย่างการรื้อฟื้นย่านเพื่อทำให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งค่อนข้างคล้ายคลึงกับตลาดดอนหวาย ซึ่งแต่เดิมเป็นเพียงแต่เป็นตลาดสำหรับจับจ่ายใช้สอยของคนในท้องถิ่น แต่ปัจจุบันได้กลายมาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำหรับชนชั้นกลางในเมือง ซึ่งส่วนใหญ่รู้จักตลาดดอนหวายจากสื่อชนิดต่างๆ ที่พากันประชาสัมพันธ์ตลาดดอนหวาย โดยเน้นไปที่อาหารการกิน ธรรมชาติริมแม่น้ำ และความเป็นท้องถิ่นในตลาด ด้วยบรรยากาศและสีสันของตลาดดอนหวายที่กำลังเกิดขึ้นใหม่ในนามของ "การท่องเที่ยว" และมีความแตกต่างจากตลาดแห่งอื่น ซึ่งอยู่ในปัจจุบันเดียวกัน เช่น ตลาดน้ำตลิ่งชัน ตลาดน้ำดำเนินสะดวก ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาตลาดดอนหวายตามวัตถุประสงค์ต่อไปนี้

กรอบคิดและวิธีวิทยา

จุดเริ่มต้นของแรงผลักดันในการท่องเที่ยวนั้นเป็นเพราะคนส่วนใหญ่รู้สึกแปลกแยกจากสังคมของตนเอง เพราะในสังคมสมัยใหม่นั้นเต็มไปด้วยการผลิตซ้ำ เช่น การพิมพ์และภาพถ่าย รวมถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ทำให้คนจำนวนมากรู้สึกว่าโลกของเขาไม่มีความจริงแท้ที่อยู่เลย (Grabum 1995: 163) สำหรับคนสมัยใหม่นั้นความจริงแท้และความจริงนั้นอยู่ในสังคมอื่นหรือวัฒนธรรมอื่น ซึ่งภัทรพงศ์ (2543: 10) อ้างถึงแมคแคนเนลล์ (MacCannell) ว่ามันกลายเป็นกระบวนการสมัยใหม่อันเป็นชั่วคราวเมืองทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมระหว่างประเทศพัฒนาแล้วและประเทศโลกที่สามตั้งอยู่บนพื้นฐานความไม่แน่นอน (instability) และความไม่จริงแท้

(inauthenticity) ซึ่งนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้เป็นกลุ่มชนชั้นกลางในเมืองที่เติบโตด้วยการสัมผัสกับ "ความเป็นเมือง" ที่เพียบพร้อมไปด้วยความเจริญทางวัตถุ การได้รับการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์ ที่มีลักษณะแยกส่วน เชี่ยวชาญเฉพาะและได้รับการพัฒนาทักษะในการดำเนินชีวิตแบบ "คนเมือง" มีวิถีชีวิตที่เต็มไปด้วยเทคโนโลยี ระบบการสื่อสารคมนาคมที่ทันสมัยรวดเร็ว (ซินิดา ชิตบัณฑิตย์ 2544: 73-77) โลกที่พวกเขาอยู่นั้นเป็นสังคมอุตสาหกรรมอันแห้งแล้ง แข็งทื่อ เย็นชา แล้งน้ำใจมีแต่ความกลวงและว่างเปล่า เพราะฉะนั้นพวกเขาจึงต้องออกเดินทางย้อนกลับไปยังโลกที่สามที่มีความเจริญน้อยกว่า เรียบง่ายกว่าเพื่อค้นหาความเป็นอดีตในสังคมอื่นที่ได้หายไป จากชีวิตประจำวันของคนในสมัยใหม่ที่ซ้ำซาก (MacCannell 1976: 3) ที่ทำให้นักท่องเที่ยวสมัยใหม่สามารถหลีกเลี่ยงจากความจำเจ นำเปื้อน่ายที่พวกเขาต้องพบเป็นประจำทุกวัน เนื่องจากการท่องเที่ยวนี้ทำให้นักท่องเที่ยวหนีจากความหวาดกลัวต่อความไม่แน่นอน ความสับสน วุ่นวาย ความแตกสลาย การกระจัดกระจายของตัวตน สังคม เพราะการท่องเที่ยวทำให้พวกเขาสามารถกลับไปสู่อุดมคติที่งดงามที่ทุกคนใฝ่หาอดีตอันเต็มไปด้วยธรรมชาติ ความสงบไม่วุ่นวาย ความเก่าแก่ และความงดงามในวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น

ซึ่งเป็นยุคเดียวกับที่จอห์น อูรี (John Urry 1995) กล่าวไว้ว่าโลกาภิวัตน์ได้รวมเอา เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมซึ่งเกิดจากตัวแปรที่หลากหลายในกระแสวัฒนธรรมโลกเข้าไว้เป็นหนึ่งเดียว (homogenization) โลกาภิวัตน์นี้ทำให้เกิดความเป็นท้องถิ่นอีกครั้งหนึ่ง (re-localization) ซึ่งหมายถึงการรวมเอาความเป็นโลกและท้องถิ่นเข้าไว้ด้วยกัน เปรียบเสมือนการนำเอาจิ๊กซอว์ความเป็นท้องถิ่นหลายๆ แห่งมาเรียงเรียงและรวมกันเป็นโลกใบใหม่ และผลกระทบจากการถ่ายเทวัฒนธรรมโลกในยุคโลกาภิวัตน์นี้เองที่ก่อให้เกิดคุณลักษณะพิเศษทางวัฒนธรรม (local distinctiveness) ของท้องถิ่นกลับกลายเป็นจุดเด่นขึ้นมาทดแทน โดยเมือง Lancashire ในประเทศอังกฤษที่เคยเป็นเพียงเมืองอุตสาหกรรมที่ไม่มีเพียงคนงานและญาติพี่น้องเท่านั้นที่เดินทางมายังเมืองนี้ แต่ในช่วงทศวรรษที่ 80 เมืองนี้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวในยุค postmodern กลับมาแสวงหาความเรียบง่ายของชนบท แต่แปลกใหม่และแตกต่างจากสังคมของนักท่องเที่ยวสมัยใหม่ เพราะโลกของเขาได้เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์จนทำให้โลกแทบจะไม่มี ความแตกต่างกัน

ในขณะที่เครฟตัน (Creighton 1997: 239-254) ได้ยกตัวอย่างของการใช้ความโหยหาอดีต (nostalgia) มาเป็นจุดขายที่ประสบความสำเร็จมากในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศญี่ปุ่น โดยที่การท่องเที่ยวให้ภาพความเป็นธรรมชาติและความสะดวกสบาย ทำให้คนญี่ปุ่นที่คุ้นเคยกับความเป็นตะวันตกที่เข้ามามีอิทธิพลในชีวิตประจำวันมีความรู้สึกเหมือนกับว่า "ไร้

ราก" (homelessness) อันเนื่องมาจากลักษณะที่อยู่อาศัยในปัจจุบันที่มีเพียงความทันสมัยแบบตะวันตก แต่ไม่มีความเป็น "บ้าน" ในแบบของคนญี่ปุ่นช่วงยุคก่อนอุตสาหกรรม หรือยุคก่อนสงครามเมืองแต่อย่างใด และความรู้สึกนี้เองที่ทำให้คนญี่ปุ่นจำนวนมากอยากจะ "กลับบ้าน" ที่เป็นความเจ็บสงบและเรียบง่าย โดยที่ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างของภาพยนตร์และภาพโฆษณาที่คนญี่ปุ่นในเมืองกลับบ้านในชนบทในวันหยุดประจำปีเพราะต้องการที่จะซึมซับความเรียบง่ายและตัวอย่างงานทั้งสองชิ้นนั้นได้ให้ความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดระหว่างเมืองที่เต็มไปด้วยความสะดวกสบาย เช่น คอนโดมีเนียม ถนนหนทาง กับภาพของความเป็นชนบทที่มีเพียงทุ่งหญ้าที่เขียวขจีกับถนนดินฝุ่นตลบที่มีเบื้องหลังเป็นฉากหลัง ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นเพราะคนญี่ปุ่นในสังคมสมัยใหม่ใช้ชีวิตกับความทันสมัยตะวันตกมากจนกระทั่งพวกเขาลืมวัฒนธรรมและความเป็นญี่ปุ่นอันเก่าแก่ไปนั่นเอง

วัตถุประสงค์การศึกษา

ประการแรก เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ของตลาดคอนกรีตที่ถูกสร้างขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลงอันสืบเนื่องจากแนวคิด "การท่องเที่ยว"

ประการที่สอง เพื่อศึกษาพฤติกรรมการบริโภคของคนชนชั้นกลางที่เกิดขึ้นในตลาดคอนกรีต อันสอดคล้องกับสังคมบริโภคนิยมปัจจุบัน

บทที่ 2

การท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์กับการฟื้นตัวของตลาดคอนวอย

เกริ่นนำ

“การท่องเที่ยว” มักจะถูกกล่าวถึงอย่างลอยๆและไม่ใคร่จะให้ภาพของความหมายที่ชัดเจนนัก บ้างก็ว่าการท่องเที่ยวเป็นคำกล่าวที่ทักทายทั่วไปที่ทุกคนเข้าใจดีและมักจะพูดกันด้วยความเคยชิน ดังเช่นเมื่อพบคนที่รู้จักถามว่า “ไปไหน” อีกฝ่ายหนึ่งอาจตอบว่า “ไปเที่ยว” ดังนั้นโดยนัยนี้ “การท่องเที่ยว” จึงไม่ได้ตอบคำถามจริงๆว่าไปทำอะไรที่ไหนมา (ธเนศ อภรณ์สุวรรณ 2537: 94-96) แต่ที่ยิ่งไปกว่านั้น มันไม่ได้ตอบข้อสงสัยในหลายประการ อาทิ คนที่พูดทำไมเขาถึงเรียกการกระทำของเขาคือการไปเที่ยว หรือในความเห็นส่วนตัวของเขา เขาคิดว่าอะไรคือการไปเที่ยว หรือเขาให้ความหมายกับ “การท่องเที่ยว” อย่างไร ในบางความคิดเห็นก็มองว่า การไปเที่ยวนอกจากเป็นที่เข้าใจและรับรู้กันสำหรับมนุษย์แล้ว มักจะเป็นคำที่ผู้คนมักจะพูดกันติดปากในยามว่างงาน การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมสำหรับการพักผ่อนในช่วงของวันหยุดงานหรือวันหยุดสุดสัปดาห์ ที่ผู้คนไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ต่างก็ออกจากบ้านเดินทางด้วยจุดประสงค์ต่างกันไปต่างจังหวัด, ออกไปดูหนังดูละครนั้นก็เรียกว่า “ไปเที่ยว” (ถาวร จิตต์เยี่ยม, อ้างถึงใน อ.ส.ท. 2509: 227) จากความคิดเห็นที่หยิบยกมาดังกล่าวก็พอจะจับเค้าของความหมาย “การไปเที่ยว” หรือ “การท่องเที่ยว” ได้บ้างคือ

ประการที่ 1 จะต้องมีการเดินทางออกไปจากที่อยู่อาศัยของตน จะออกเดินทางไปในที่ใกล้ๆ หรือที่ห่างไกล หรือจะไปที่ไหนขึ้นอยู่กับตัวบุคคลหรือผู้เดินทาง

ประการที่ 2 เป็นการเดินทางที่มีลักษณะเพื่อการไปพักผ่อน และข้อสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ เป็นการพักผ่อนที่เกิดขึ้นในช่วงของวันหยุดหรือว่างจากการทำงาน

แต่ถึงกระนั้นก็อาจจะมามีคำถามอื่นๆตามมา อาทิเช่น การเที่ยวเป็นประเพณีกรรมอย่างหนึ่งในระดับพื้นฐานของมนุษย์เช่นนั้นหรือไม่ว่าจะเกิดขึ้นในสังคมใดหรือยุคสมัยใดก็ตาม หรือคำว่า “การท่องเที่ยว” เราสามารถให้ความหมายหรืออธิบายมันได้อย่างชัดเจนหรือไม่ว่ามันคืออะไร เราสามารถมองมัน ทำความเข้าใจกับมันและแยกแยะมันออกจากการเดินทางในลักษณะอื่นๆ ได้หรือไม่ หรือเห็นว่ามันแตกต่างจากการเดินทางอื่นๆอย่างไร หรือปรากฏการณ์ท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในสังคมวัฒนธรรมหนึ่งๆ สามารถแสดงให้เห็นแบบแผนของประเพณีกรรม

ของคน ค่านิยม รสนิยม การเดินทางท่องเที่ยวของคนอย่างไร หรือการท่องเที่ยวสอดคล้องกับนิสัยของการพักผ่อนอย่างไร เป็นต้น

ดังนั้นเนื้อหาสาระที่จะนำเสนอในช่วงของบทที่ 2 นี้ ส่วนหนึ่งคือการพยายามตอบคำถามให้ได้ว่า การเดินทางมีบทบาทสำคัญและมีความหมายต่อมนุษย์อย่างไร การเดินทางที่อยู่ในลักษณะที่เรียกว่า “ท่องเที่ยว” นั้นคืออะไร ระบบคุณค่าของยุคสมัยมีส่วนในการกำหนดและกำหนด/กำกับแบบแผนของการท่องเที่ยวของคนอย่างไรตลอดจนค่านิยมและรสนิยมในการท่องเที่ยวของคนด้วย นอกจากนี้ยังจะกล่าวถึงการท่องเที่ยวอย่างเฉพาะเจาะจงที่เกิดขึ้นในบางวัฒนธรรมคือ อันดับแรกจะกล่าวถึงการท่องเที่ยวในสังคมตะวันตกในฐานะที่มีส่วนผลิตแบบแผนวัฒนธรรมการท่องเที่ยวในยุคสมัยใหม่ (Modern Tourism) และเผยแพร่วัฒนธรรมดังกล่าวให้กับโลกในปัจจุบัน เพราะการพยายามเข้าใจการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นภายใต้ระบบคุณค่าของสังคมสมัยใหม่จึงจำเป็นต้องมองผ่านปรากฏการณ์การท่องเที่ยวในสังคมตะวันตก และในอันดับต่อมาจะเป็นการกล่าวถึง “การท่องเที่ยว” ในมุมมองของคนไทยซึ่งจะเน้นไปในสมัยรัตนโกสินทร์เพื่อแสดงให้เห็นว่า พัฒนาการการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเป็นอย่างไร และเมื่อสังคมไทยได้ปรับตัวสู่ความทันสมัยอย่างตะวันตกการให้คุณค่าและความหมายของการท่องเที่ยวมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร อะไรบ้างที่แสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม อะไรบ้างที่สะท้อนระบบคุณค่าของการท่องเที่ยวในยุคสมัยใหม่ ซึ่งเนื้อหาทั้งหมดในบทที่ 2 นี้จะเปรียบเสมือนการกล่าวนำให้กับเนื้อหาของบทต่อไป

การเดินทางกับการท่องเที่ยวในสังคมวัฒนธรรมตะวันตก

บทบาทของการเดินทางคืออะไร

อาจกล่าวได้ว่าการเดินทางเป็นประเพณีกรรมปกติทั่วไปที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ได้เสมอ ความจำเป็นที่ใกล้ตัวที่สุดก็คือการเดินทางเพื่อแสวงหาสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีพอันได้แก่ การหาอาหาร, การล่าสัตว์ และอื่นๆ เมื่อมนุษย์มีแบบแผนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ซับซ้อนขึ้น การเดินทางของมนุษย์จะถูกกำกับหรืออยู่ภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่ซับซ้อนไปด้วย กล่าวคือปรากฏการณ์ของการเดินทางของมนุษย์จะเป็นอย่างไร มนุษย์จะให้ความหมายและคุณค่ากับการเดินทางอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมที่มนุษย์ดำรงอยู่

ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ การเดินทางของมนุษย์ส่วนใหญ่จะเป็นการเดินทางเพื่อแสวงหาอาหารและล่าสัตว์ การเดินทางของมนุษย์ในยุคแรกจึงเน้นไปที่จุดประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการทางร่างกาย (ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ 2537: 94-96) หรือหาเลี้ยงชีพตัวเองและสมาชิกในครอบครัวไปวันๆหนึ่ง ครั้นต่อมาเมื่อมนุษย์เริ่มตั้งถิ่นฐานอย่างมั่นคง มีเทคโนโลยีทางการผลิตที่สูงขึ้น โดยมีความสามารถสร้าง กำหนดและควบคุมปริมาณของผลิตผลสำหรับการดำรงชีพได้เอง อันได้แก่ การรู้จักทำการเกษตรและการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น เพราะฉะนั้นเมื่อมนุษย์สามารถควบคุมอาหารได้ในระดับหนึ่ง การเดินทางของมนุษย์จึงเริ่มหันเหจากความจำเป็นขั้นพื้นฐานไปสู่การเดินทางที่มีจุดมุ่งหมายตอบสนองต่อมนุษย์ในด้านอื่นๆที่มากกว่าเพียงแค่การหาอาหารเท่านั้น อาทิเช่น การเดินทางรอนแรมเพื่อผจญภัยหรือเสี่ยงโชค หรือการเดินทางออกจากถิ่นพำนักเพื่อไปติดต่อดำเนินการค้าขายแลกเปลี่ยนสิ่งของกับที่อื่น เป็นต้น

การเดินทางยังพัฒนาความหมายไปในด้านที่ตอบสนองความต้องการทางใจของมนุษย์ได้ด้วย ดังตัวอย่างของการเดินทางที่เรียกว่า "การจาริกแสวงบุญ" ซึ่งเป็นรูปแบบการเดินทางอย่างหนึ่งที่อยู่กับความศรัทธาทางศาสนา การจาริกแสวงบุญคือการเดินทางเพื่อไปสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อทางศาสนาที่ตนเองนับถือ ปრაการณการณการเดินทางจาริกแสวงบุญของผู้คนสามารถพบได้ในสังคมและวัฒนธรรมต่างๆทั่วโลก โดยเฉพาะในสังคมที่ศาสนามีบทบาทมากต่อวิถีชีวิตของผู้คน ดังเช่นในสมัยกลางของยุโรป การเดินทางจาริกแสวงบุญได้เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายจนกระทั่งทำให้เกิดการสร้างที่พักขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งมักจะอยู่ใกล้กับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีคนเดินทางมาสักการะกันมาก ที่เห็นได้ชัดคือที่กรุงโรม (ภัทรพงศ์ คงวิจิตร 2543: 4) ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางศาสนาที่มีความสำคัญมีที่พักสำหรับนักเดินทางเกิดขึ้นกว่าพันแห่ง มีการเขียนหนังสือในรูปของคู่มือนำเที่ยว (Guide Book) เพื่อให้การเดินทางใช้เป็นคู่มือสำหรับการเดินทางเพื่อจาริกแสวงบุญ รวมทั้งยังมีการจัดบริการการเดินทางแก่นักเดินทางจาริกแสวงบุญด้วยวิธีที่ผู้เดินทางจะต้องจ่ายค่าให้จ่ายสำหรับการเดินทางทุกอย่างล่วงหน้า ตั้งแต่ค่ากินอยู่และค่าพาหนะสำหรับการเดินทาง ซึ่งนี่อาจจะเป็นการจัดให้บริการทางด้านการเดินทางที่เอื้อความสะดวกอย่างครอบคลุมที่เกิดขึ้นยุคแรกๆในยุโรป

การเดินทางมิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นมาอย่างลอยๆ หากแต่เกิดขึ้นอย่างมีความหมายในระดับวัฒนธรรมที่แสดงถึงแบบแผนบางอย่างของพฤติกรรม ความเชื่อ ธรรมเนียมและค่านิยมของคนซึ่งได้รับการหล่อหลอมผ่านกระบวนการทางสังคม ดังการเดินทางแบบต่างๆที่โดดเด่นซึ่งเกิดขึ้นในโลกตะวันตก อาทิเช่น จาริกแสวงบุญของพวกนักบวชชาวตะวันตกที่เกิดขึ้นในสมัยกลางของยุโรป คือตัวอย่างที่ชัดเจนอันหนึ่งที่แสดงแบบแผนของการเดินทางชุดหนึ่งที่ผู้เดินทางจะต้อง

เดินทางรอนแรมไปยังสถานที่สำคัญทางศาสนาตามความเชื่อของคริสตศาสนาโรมันคาทอลิก ซึ่งอาจเป็นการเดินทางเพื่อไปสักการะบรรดาภาพและรูปเคารพของนักบุญองค์ต่างๆที่ประดิษฐานอยู่ในวิหารศักดิ์สิทธิ์ตามวัดสำคัญต่างๆในยุโรป หรือเดินทางรอนแรมไปยังสถานที่ประสูติของพระเยซูที่เยรูซาเล็ม และถ้าหากยังเดินทางรอนแรมไปยังสถานที่สำคัญต่างๆมากเท่าไรก็ยิ่งแสดงให้เห็นถึงความศรัทธาในศาสนาอย่างสูง, การเดินทางไปทำสงครามกับพวกอิสลามของเหล่านักรบครูเสด (Crusaders) ได้สะท้อนให้เห็นการรวมกลุ่มทางสังคมในรูปแบบหนึ่งของคนในสมัยนั้นที่มีจุดมุ่งหมายอย่างเดียวกัน นั่นคือการทำสงครามศาสนา ครั้นเมื่อยุโรปเข้าสู่สมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่14 การเดินทางในรูปแบบใหม่ๆ ได้ปรากฏขึ้น โดยเฉพาะการเดินทางรอนแรมไปในยังดินแดนที่ห่างไกลจากทวีปยุโรป สาเหตุประการหนึ่งคือมาจากผู้คนในยุโรปกำลังตื่นตัวในเรื่องศิลปวิทยาการแขนงต่างๆที่มาจากทางตะวันออกกลางซึ่งสืบทอดความรู้มาจากอาณาจักรไบเซนไทน์อีกทอดหนึ่งโดยเฉพาะความรู้ของอารยธรรมกรีกและโรมัน ประการที่สองคือตั้งแต่ในช่วงปลายสมัยกลางมีชาวยุโรปหลายคนได้ออกเดินทางผจญภัยเสี่ยงโชคไปทางซีกโลกตะวันออก บางครั้งได้เดินทางไปถึงทวีปเอเชีย และเมื่อเดินทางกลับสู่ยุโรปก็มักจะเขียนบันทึกเรื่องราวการเดินทางของตัวเองออกเผยแพร่ นี่อาจเป็นสาเหตุอีกอย่างหนึ่งที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้คนอยากเดินทางไปแสวงหาประสบการณ์แปลกใหม่ในดินแดนที่ห่างไกลออกไป (อ้างแล้ว:4) ประการที่สามก็คือว่า ในขณะที่อำนาจของศาสนจักรโรมันคาทอลิกที่เคยครอบงำความคิดของชาวตะวันตกได้เสื่อมคลายลงมาก ผู้คนเริ่มมีทัศนคติต่อโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอันเป็นผลมาจากการฟื้นฟูความรู้ศิลปวิทยาการใหม่ เช่น จากที่เคยเชื่อว่าโลกมีศูนย์กลางและไม่กล้าเดินเรือออกไปไกลโพ้นจากทวีปยุโรปเพราะกลัวจะตกขอบโลกก็เริ่มเกิดความพยายามที่จะท้าทายความเชื่อเดิมด้วยความต้องการที่จะพิสูจน์ว่าอันที่จริงโลกนั้นมีศูนย์กลาง ดังนั้นจึงก่อให้เกิดการเดินทางออกไปผจญภัยเพื่อสำรวจโลกจนกระทั่งนำไปสู่การพบดินแดนใหม่และการติดต่อกับซีกโลกตะวันออก ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นให้กับการแสวงหาอาณานิคมของโลกตะวันตกในดินแดนอื่นๆอีกหลายศตวรรษต่อมาคือในช่วงเวลาระหว่างคริสต์ศตวรรษที่17-19

การเดินทางในลักษณะต่างๆอย่างที่กล่าวมาพอสังเขปนี้จะเห็นได้ว่ามีระบบการให้คุณค่าของยุคสมัยกำกับอยู่ การเดินทางท่องเที่ยวก็อาจจะเป็นทำนองเดียวกันที่ว่า แบบแผนของการเดินทางตลอดจนค่านิยมรสนิยมของคนจะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางสังคมวัฒนธรรม แต่ถึงกระนั้น หากพิจารณาดูความหมายของการท่องเที่ยวจะพบว่าด้วยคำจำกัดความของตัวเองมันเองมีความคลุมเครืออยู่ นัยยะของการเที่ยวคือรูปแบบการพักผ่อนอย่างหนึ่งที่ช่วยปลดปล่อยมนุษย์ออกจากภาระหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติในชีวิตประจำวันในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

เพราะฉะนั้นการเดินทางของมนุษย์จะมีจุดประสงค์อย่างไรหรือเพื่อไปทำอะไรก็ตามถ้าหากการเดินทางนั้นมีนัยของการพักผ่อนและความสนุกสนานเพลิดเพลินก็อาจจะมีความหมายไปในเชิงท่องเที่ยวได้ อาทิเช่น การเดินทางเพื่อผจญภัยเสี่ยงโชค, การเดินทางค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าจากที่อื่น, การเดินทางจาริกแสวงบุญ, การสำรวจทางทะเลของชาวตะวันตกในช่วงระหว่างคริสต์ศตวรรษที่17-18 การเดินทางเหล่านี้อาจจะมีนัยของการเที่ยวแฝงอยู่เพียงแต่ว่าความหมายและมุมมองของคนที่มีต่อการเดินทางอาจจะแตกต่างจากความหมายของการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในยุคสมัยใหม่

วัฒนธรรมการท่องเที่ยวแบบแกรนด์ทัวร์ (Grand Tour) : จุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวในยุคสมัยใหม่ของตะวันตก

การท่องเที่ยวแบบแกรนด์ทัวร์เริ่มปรากฏขึ้นในตะวันตกเมื่อช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่18 แกรนด์ทัวร์คือการเดินทางท่องเที่ยวในวัฒนธรรมของพวกชนชั้นสูง และชนชั้นกลางระดับสูงในอังกฤษซึ่งมักจะเป็นพวกที่มีการศึกษาดี ปรากฏการณ์การเดินทางแบบ Grand Tour อาจเป็นผลสะท้อนทางความคิดของยุคสมัยที่เรียกว่า Neo Classic ที่คนตะวันตกในช่วงเวลานั้นกำลังหวนกลับไปให้ความสนใจกับอารยธรรมในอดีตที่เป็นรากฐานทางภูมิปัญญาของยุโรปโดยเฉพาะอารยธรรมกรีกและโรมัน (Ancient Greek, Ancient Rome) เพราะจุดมุ่งหมายในการเดินทางท่องเที่ยวแบบแกรนด์ทัวร์คือการเดินทางเพื่อเยี่ยมชมตามแหล่งโบราณคดีที่เป็นมรดกอันล้ำค่าทางศิลปะและวัฒนธรรมเหล่านี้ และในช่วงเวลาของการเดินทางนั้นตัวของผู้เดินทางเองมักจะขนส่งสมบัติส่วนตัวอันได้แก่ เสื้อผ้าและข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ เป็นจำนวนมากที่จะช่วยสร้างความรู้สึกสะดวกสบายไปกับการเดินทางคล้ายกับเสมือนการได้รับความสะดวกสบายเหมือนอยู่บ้าน ซึ่งจัดว่าเป็นค่านิยมของการเดินทางในฐานะนักท่องเที่ยวแบบ 'leisure travelers' การท่องเที่ยวแบบแกรนด์ทัวร์ (อ้างแล้ว:4-5)เปรียบเสมือนเป็นเวทีที่ใช้แสดงออกถึงสถานภาพทางชนชั้นและการสะสมทุนทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของพวกชนชั้นสูงในอังกฤษ

มีการกล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวแบบแกรนด์ทัวร์เป็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมการท่องเที่ยวในยุคสมัยใหม่ของยุโรปตะวันตก (Grabum,1995 อ้างถึงใน ภัทรพงษ์ คงวิจิตร 2543: 4) ซึ่งที่เป็นดังตามกล่าวก็เพราะเนื่องจากการท่องเที่ยวในวัฒนธรรมท่องเที่ยวแบบแกรนด์ทัวร์มีส่วนสร้างแบบแผนและค่านิยมการเดินทางท่องเที่ยวแบบใหม่ขึ้นมา โดยในระหว่างการเดินทางนักท่องเที่ยวไม่ได้ต้องการอะไรมากกว่าความปลอดภัยและความสะดวกสบายจนเกือบเหมือน

อยู่บ้านของตนเอง (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2538: 73) ขณะเดียวกันในช่วงเวลาของการเดินทางนั้น จินตนาการต่างๆของคนที่มีต่อจุดสนใจทางการท่องเที่ยว (ความรู้สึกที่ได้ผจญภัยและชื่นชมกับสิ่งแปลกใหม่ในโลกที่ห่างไกลจากบ้าน, การเดินทางไปสัมผัสเยี่ยมชมเพื่อรำลึกถึงความรุ่งเรืองในอดีตของสถานที่ และอื่นๆ) ล้วนแล้วแต่เชื่อมโยงหรือนำไปสู่จุดมุ่งหมายเพื่อการแสวงหาความสุขสำราญของผู้เดินทางอย่างแท้จริง ซึ่งแตกต่างไปจากรูปแบบการเดินทางที่เกิดขึ้นในยุคก่อนหน้านั้น ดังเช่นตัวอย่างการเดินทางของนักเดินทางในสมัยกลางที่ออกจากบ้านเพื่อพบเจอแสวงโชคด้วยห่อผ้าเล็กนิดเดียว (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2538: 73-74) และที่สำคัญคือได้ทำให้การท่องเที่ยวเป็นปรากฏการณ์ที่มีความหมายต่อการแสดงออกถึงการมีชีวิตทางสังคมของชนชั้นหนึ่งชนชั้นใดโดยเฉพาะ แกรนต์ทิวร์สะท้อนพฤติกรรมการท่องเที่ยวของชนชั้นสูง สำหรับการท่องเที่ยวในยุคสมัยใหม่สะท้อนพฤติกรรมการท่องเที่ยวของชนชั้นกลาง

ปรากฏการณ์การท่องเที่ยวในยุคสมัยใหม่ในโลกตะวันตก (Modern Tourism)

การท่องเที่ยวแบบสมัยใหม่ (Modern Tourism) ดูเหมือนจะเริ่มปรากฏขึ้นในยุโรปนับตั้งแต่ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 และเริ่มเฟื่องฟูในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 19 เรื่อยมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน การท่องเที่ยวยุคสมัยใหม่นี้เป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่สร้างความหมายให้กับรูปแบบการเดินทางที่มีเอกลักษณ์ขึ้นมาชุดหนึ่ง นั่นคือ การสร้างแบบแผน, ค่านิยม ตลอดจนรสนิยมการเดินทางที่ให้คุณค่ากับการท่องเที่ยวในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของช่วงเวลาพักผ่อน 'Leisure Time' และได้ใช้ชีวิตที่ไม่มีแบบแผนกำหนดตายตัวดังที่เคยชินในโลกของการทำงานในสังคมอุตสาหกรรม (อ้างแล้ว: 73) ขณะเดียวกันการท่องเที่ยวในยุคใหม่มีส่วนผลิตนักเดินทางแบบ Leisure Travelers ขึ้นมา ซึ่งคือนักเดินทางที่ปรารถนาให้การท่องเที่ยวของพวกเขาได้สร้างความสะดวกสบายไม่ต่างอะไรหรือเกือบเหมือนได้รับความสะดวกเมื่ออยู่กับบ้าน ค่านิยมในการท่องเที่ยวแบบนี้ได้เริ่มปรากฏขึ้นในวัฒนธรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นก่อนหน้า ซึ่งก็คือการท่องเที่ยวแบบแกรนด์ทิวร์ แต่ทว่าการท่องเที่ยวในยุคสมัยใหม่มีระบบคุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์ของมันอยู่ กล่าวคือ มันเป็นวัฒนธรรมท่องเที่ยวที่มีจุดเริ่มต้นมาจากกลุ่มชนชั้นกลางที่มีกำลังทางเศรษฐกิจและทำให้การท่องเที่ยวอิงอยู่กับเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การท่องเที่ยวได้ถูกทำให้เป็นสินค้าในเชิงพาณิชย์ มีการปรากฏตัวของบริษัทที่ให้บริการทางด้านการท่องเที่ยวอย่างเฉพาะเจาะจงในช่วงเวลาคริสต์ศตวรรษที่ 19 (ภัทรพงศ์ คงวิจิตร 2543: 5) ซึ่งในช่วงแรกๆมีเป้าหมายให้บริการแก่พวกชนชั้นกลางในเมืองที่ต้องการจะหนีความน่าเบื่อหน่ายจากการทำงานใน

เมืองด้วยการออกไปท่องเที่ยวในชนบทช่วงของวันหยุดพักผ่อน ครั้นต่อมาเมื่อการท่องเที่ยวเชิงพานิชย์ได้รับความนิยมมากขึ้น มีการจัดแผนการท่องเที่ยวที่หลากหลายเพื่อตอบสนองค่านิยมและรสนิยมของคนที่แตกต่างกัน จึงทำให้การท่องเที่ยวเป็นวัฒนธรรมของมวลชนที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ตามกำลังทางเศรษฐกิจของตัวเอง

การปรากฏของวัฒนธรรมการท่องเที่ยวในยุคสมัยใหม่เป็นผลผลิตในสังคมตะวันตกยุคหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม สังคมแบบนี้จะให้ความสำคัญกับกระบวนการและภาระหน้าที่ให้กับคนตามความชำนาญเฉพาะด้านขณะเดียวกันก็จะให้คุณค่ากับการทำงานหนักซึ่งเป็นค่านิยมของชนชั้นกลาง มีการกำหนดตารางเวลาของการทำงานที่ค่อนข้างแน่นอนและตายตัว สภาพของสังคมแบบนี้ทำให้คนๆหนึ่งจะต้องทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งตามภาระหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบและถูกตรึงด้วยตารางเวลาของการทำงานที่ซ้ำซากจำเจในพื้นที่อันจำกัดของสถานที่ทำงาน ดังนั้นจึงต้องมีการจัดช่วงเวลาเพื่อตอบแทนหลังจากผ่านพ้นช่วงเวลาของการทำงานหนักไว้อีกส่วนหนึ่งที่เรียกว่า ช่วงเวลาของการพักผ่อน การท่องเที่ยวจึงเปรียบเสมือนเป็นสิ่งตอบแทนที่อยู่ในลักษณะของการพักผ่อนอย่างหนึ่งที่คนควรจะได้รับหลังจากทำงานมามากแล้ว

ความหมายของการท่องเที่ยวในยุคสมัยใหม่สามารถกล่าวถึงคุณลักษณะเด่นได้พอสังเขปดังนี้คือ

ประการที่ 1 การท่องเที่ยวจะเกี่ยวข้องกับค่านิยมที่มุ่งเทให้กับการทำงานหนักของพวกชนชั้นกลางในเมืองและสัมพันธ์กับโลกของการทำงานที่มีการกำหนดเวลาของวิถีชีวิตคนอย่างเป็นระบบในยุคสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมตะวันตกดังที่กล่าวมาก่อนหน้านี้

ประการที่ 2 การท่องเที่ยวได้ถูกกำหนดให้แสดงออกในรูปแบบของวัฒนธรรมการเดินทางที่ตอกย้ำอยู่บนค่านิยม “การเดินทางที่รักษาความสะดวกสบาย” ซึ่งจุดมุ่งหมายของการเดินทางแบบนี้คือ การเดินทางไปแสวงหาความสุขความสำราญให้กับตนเองจากการท่องเที่ยว โดยที่ผู้เดินสามารถกำหนด/ควบคุมแผนการเดินทางของตนเองได้ค่อนข้างแน่นอนตายตัว ขณะเดียวกันการเดินทางก็มีหลักประกันและความปลอดภัยที่ทำให้ผู้เดินทางไม่รู้สึกว่าเป็นการเดินทางที่ “เสี่ยง” เพราะว่ามีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ได้มีการเตรียมเพื่อรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวไว้เรียบร้อยแล้ว นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตอย่างหนึ่งก็คือ การท่องเที่ยวในยุคสมัยใหม่เป็นประเพณีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ฉาบฉวย นักท่องเที่ยวจะไม่ได้มีความรู้สึกผูกพันกับเป้าหมายของการเดินทางอย่างแท้จริง อาทิเช่น ไม่ได้เดินทางไปชื่นชมชนบทหรือสถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติต่างๆเพราะรักในธรรมชาติจริงๆ หรือมิได้เดินทางเพราะปรารถนาที่จะสัมผัสหรือเรียนรู้สังคมอื่นหรือวัฒนธรรมอื่นอย่างแท้จริง นอกจากเพียงแค่แสวงหาความสุขจากประสบการณ์การ

เดินทางไปในสถานที่อื่นๆแบบชั่วคราวชั่วคราว ความรัก,ความชอบในการเดินทางสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกระแสนิยมและเป็นความหมายที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับรสนิยมของนักท่องเที่ยวเท่านั้น

ประการที่ 3 การท่องเที่ยวในยุคสมัยใหม่ มีส่วนทำให้เกิดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวขึ้นมาซึ่งทำหน้าที่ผลิต/สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆเพื่อสนองต่อบริการกิจกรรมการเดินทางท่องเที่ยวโดยเฉพาะ อาทิเช่น มีบริษัทนำเที่ยวในเชิงพาณิชย์เกิดขึ้นโดยมีบทบาทประดิษฐ์แผนการเดินทางท่องเที่ยวแบบต่างๆอย่างหลากหลายเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกใช้บริการตามเงื่อนไขฐานะทางเศรษฐกิจและรสนิยมของแต่ละบุคคล มีธุรกิจทางด้านที่พักและโรงแรมซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นหลายระดับคอยให้บริการนักท่องเที่ยวตามพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว มีธุรกิจขายอุปกรณ์สำหรับการเดินทางท่องเที่ยว เช่น อุปกรณ์สำหรับการตั้งแคมป์, รองเท้าเดินป่า, กระเป๋าขนสัมภาระ ฯลฯ และธุรกิจที่ให้บริการพาหนะต่างๆสำหรับเดินทางท่องเที่ยว ได้แก่ ธุรกิจสายการบินเชิงพาณิชย์ และอื่นๆ นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดการพัฒนาสาธารณูปโภคอื่นๆเพื่อรองรับบริการทางด้านการท่องเที่ยว เช่น น้ำ ไฟ การสร้างเส้นทางคมนาคมต่างๆให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

ประการที่ 4 การท่องเที่ยวในยุคสมัยใหม่ ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาพื้นที่และสร้างพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวใหม่ๆขึ้นมา อาทิเช่น การสร้างภาพลักษณ์ให้กับสถานที่ท่องเที่ยว, การจัดและกำหนดลักษณะของการใช้สอยพื้นที่, การจัดการด้านอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว (มีแผนที่นำชมจุดสนใจต่างๆ, การให้บริการด้านรักษาความปลอดภัย,มีลานจอดรถ, มีที่นั่งสำหรับพักผ่อน, มีห้องน้ำ, มีที่พักค้างแรม ฯลฯ) ดังนั้น ในนัยยะนี้คนที่มาเที่ยวจึงมิได้มีบทบาทเป็นผู้กำหนด/สร้างความหมายให้กับสถานที่ท่องเที่ยวแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่พื้นที่ที่ถูกสร้างความหมายในเชิงการท่องเที่ยวได้มีส่วนกำหนด/กำกับการใช้สอยพื้นที่และมุมมองของคนต่อสถานที่ท่องเที่ยวด้วย

จากข้อสังเกตเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในยุคสมัยใหม่ (Modern Tourism) ดังที่กล่าวมานั้นได้แสดงให้เห็นว่า มันมีระบบคุณค่าซึ่งมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับสังคมแบบทุนนิยมตะวันตก หรือหากจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือมันเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมและสะท้อนภาพของสังคมแบบทุนนิยมตะวันตกออกมา มันเป็นวัฒนธรรมที่อิงอยู่กับกำลังทางเศรษฐกิจของชนชั้นกลาง โดยถ้าหากพิจารณาในแง่ของความหมายและการผลิตพื้นที่ พื้นที่ของการท่องเที่ยวในยุคสมัยใหม่แล้วจัดว่าเป็นพื้นที่ชนิดหนึ่งในระบบทุนนิยมซึ่งเป็นภาคการผลิตเพื่อการสะสมทุนและแก่งกำไรผ่านรูปแบบการให้บริการทางด้านการท่องเที่ยวและพักผ่อนในลักษณะต่างๆ แก่นัก

ท่องเที่ยวในช่วงวันว่างจากการทำงาน โดยพื้นที่ในที่นี้เป็นได้ทั้งในมิติของพื้นที่ที่เป็นแบบรูปธรรมและนามธรรม สำหรับตัวอย่างของพื้นที่ในเชิงรูปธรรมได้แก่ ที่พักและโรงแรม, บริษัทนำเที่ยว, พาหนะที่ให้บริการนำเที่ยว, สถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวอาจจะต้องจ่ายเงินเป็นค่าบำรุงสถานที่, ค่าเช่าพื้นที่สำหรับการนั่งพักผ่อน (เช่น เก้าอี้ผ้าใบชายหาด), ค่าเช่าอุปกรณ์บางอย่าง (เช่น ห่วงยางเล่นน้ำทะเล, อุปกรณ์เล่นดำน้ำ, เต้นท์ ฯลฯ) ค่าอาหาร, น้ำดื่ม, สินค้าที่ระลึกและอื่นๆ ส่วนพื้นที่ในเชิงที่เป็นความหมายแบบนามธรรมอาจจะได้แก่เครือข่ายทางธุรกิจที่ให้บริการด้านการท่องเที่ยว เป็นต้น กลไกของการทำงานภายในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวยังมีการแบ่งงานกันทำตามความถนัดของบุคคล มีความต้องการบุคคลากรที่ได้รับการฝึกฝนอบรมทางการจัดการและให้บริการทางด้านการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดประการหนึ่งคือ การมีมีคฤหาสน์ซึ่งเป็นอาชีพเฉพาะทางที่ให้บริการนำเที่ยว มีการกำหนดมาตรฐานและคุณสมบัติของผู้ที่จะประกอบอาชีพนี้ การทำงานในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นโลกของการทำงานชนิดหนึ่งในสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ นอกจากนี้ การท่องเที่ยวในยุคสมัยใหม่ยังสะท้อนให้เห็นเส้นแบ่งของพื้นที่ในสังคมทุนนิยมที่แยกบ้านกับพื้นที่เพื่อการผลิตออกจากกัน คือบ้านที่ทำงาน/Site of Pleasure (ซึ่งการท่องเที่ยวอยู่ในพื้นที่ส่วนนี้) รวมทั้งยังสะท้อนค่านิยมการบริโภคในสังคมสมัยใหม่ที่การบริโภคของคนไม่ได้หยุดนิ่งตายตัวและสามารถเลื่อนไหลไปตามค่านิยมทางสังคมได้ตลอดเวลา

การขยายตัวของวัฒนธรรมการท่องเที่ยวจากโลกตะวันตกสู่ประเทศกำลังพัฒนา

วัฒนธรรมการท่องเที่ยวในยุคสมัยใหม่ของโลกตะวันตก (Modern Tourism) เข้ามาสู่บรรดาประเทศกำลังพัฒนาตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งนั้นเป็นผลเนื่องมาจากการขยายตัวของตลาดการท่องเที่ยวในโลกตะวันตก ตลอดจนค่านิยม/รสนิยมของนักท่องเที่ยวที่ต้องการแสวงหาประสบการณ์การเดินทางท่องเที่ยว ในพื้นที่ใหม่ๆ ที่ห่างไกลจากโลกทางวัฒนธรรมของตนเอง นอกจากนี้ ความก้าวหน้าทางการคมนาคมที่ทันสมัยขึ้นโดยเฉพาะความสามารถในการประดิษฐ์เครื่องบินสำหรับบรรทุกผู้โดยสารคราวละมาก ๆ ได้ช่วยอำนวยความสะดวกให้การเดินทางท่องเที่ยวแบบข้ามน้ำข้ามทะเลไปยังส่วนต่างๆ ของโลก มีความเป็นไปได้สำหรับคนที่มีกำลังทางเศรษฐกิจในฐานะที่กว้างมากขึ้น เพราะความสะดวกรวดเร็วในการเดินทางได้มีส่วนทำให้ค่าใช้จ่ายในการเดินทางนั้นมีราคาที่ถูกลง

ตามที่กล่าวถึงมาก่อนหน้านี้ว่า การท่องเที่ยวในยุคสมัยใหม่จะอิงอยู่กับกำลังทางเศรษฐกิจทุนนิยมที่ผูกขาดโดยชนชั้นกลาง กิจกรรมการท่องเที่ยวหรือที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้ถูกทำให้เข้าสู่การค้าในเชิงพาณิชย์และมีการขยายตัวใหญ่ขึ้นจนกระทั่งกลายเป็นอุตสาหกรรมชนิดหนึ่งในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนั้นสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยกำลังซื้อ (บริการทางการท่องเที่ยว) อันมหาศาลของนักท่องเที่ยวที่มีชนชั้นกลางเป็นส่วนใหญ่ เพราะฉะนั้นเมื่อกำลังซื้อของคนเพิ่มมากขึ้นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการนำเที่ยวก็ต้องแสวงหาพื้นที่ใหม่สำหรับการท่องเที่ยวเพื่อรองรับความต้องการท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้นด้วย นอกจากนี้ การแข่งขันกันเองในธุรกิจนำเที่ยวก็มีส่วนทำให้ธุรกิจเหล่านี้พยายามนำเสนอบริการท่องเที่ยวใหม่ๆ เพื่อสร้างความหลากหลายและแรงจูงใจดึงดูดให้คนแห่มาใช้บริการกันมากๆ การขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและกำลังซื้อทางเศรษฐกิจของคนตะวันตกถือว่าเป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญในการเปิดพื้นที่ทางการท่องเที่ยวและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวออกไปสู่ส่วนต่างๆ ของโลก และทำให้วัฒนธรรมการท่องเที่ยวที่อิงอยู่กับสังคมเศรษฐกิจแบบทุนนิยมแพร่ขยายออกไปนอกยุโรป

การเผยแพร่วัฒนธรรมการท่องเที่ยวในโลกตะวันตกเข้ามาสู่บรรดาประเทศกำลังพัฒนาได้เป็นปรากฏการณ์ที่เห็นอย่างชัดเจนที่สุดคือนับตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1950 เป็นต้นมา โดยเข้ามาผ่านทางนโยบายการพัฒนาในกลุ่มประเทศโลกที่สามหรือที่เรียกในอีกชื่อหนึ่งว่ากลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งนโยบายการพัฒนานี้ถูกจัดตั้งโดยบรรดาประเทศมหาอำนาจตะวันตก เพื่อให้ความช่วยเหลือกับประเทศกำลังพัฒนาโดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมภายในประเทศให้เจริญขึ้น โดยมักจะให้ความช่วยเหลือทั้งในแง่ของการให้คำปรึกษาและทางด้านการเงินผ่านสถาบันหรือองค์กรระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ให้แก่ประเทศโลกที่สาม กิจกรรมการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนและหาความสำราญของผู้คนในประเทศที่ร่ำรวยได้นำไปสู่การเปิดประตูความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจให้กับประเทศที่ยากจน ทำให้เงินตราต่างประเทศไหลเข้าสู่ประเทศกำลังพัฒนาและสามารถนำรายได้ส่วนนี้ไปใช้เพื่อการพัฒนาด้านอื่นๆ ขณะเดียวกันการท่องเที่ยวก็จะช่วยสร้างงานและรายได้ให้กับคนท้องถิ่นได้ดีกว่าการเป็นแรงงานในภาคเกษตรกรรม

การท่องเที่ยวถูกมองว่าเป็นแนวทางง่าย ๆ สำหรับการพัฒนาเพราะมันไม่ได้ต้องการการลงทุนที่มากมายมหาศาล วัตถุประสงค์ที่ใช้เป็นจุดขายเป็นสิ่งที่มียู่แล้วทั้งทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในประเทศ อาทิเช่น หาดทราย, แสงแดด, และความ เป็นมิตรของคนท้องถิ่น (Crick, 19..., p.315) ในขณะเดียวกันวัตถุประสงค์ทางการท่องเที่ยวสามารถ

ทำรายได้ได้มากกว่าการส่งออกวัตถุดิบที่เป็นสินค้าเกษตรอื่นๆ เสียอีก ดังตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในกรณีของประเทศไทยเป็นต้น

แต่สำหรับประเด็นที่ผู้วิจัยให้ความสนใจที่แท้จริงนั้นคือ การเชื่อว่าการท่องเที่ยวจะช่วยส่งเสริมและเร่งรัดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจในประเทศกำลังพัฒนาหรือประเทศโลกที่สาม ได้นำไปสู่การจัดตั้งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวขึ้นมาในประเทศเหล่านี้และทำให้เกิดการรับเอาระบบคุณค่าของวัฒนธรรมท่องเที่ยวที่อิงกับสังคมเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเข้ามาในประเทศดังในกรณีของประเทศไทยองค์การของรัฐที่มีหน้าที่ดูแลการท่องเที่ยวภายในประเทศได้มีส่วนอย่างมากในการกระตุ้นให้ข้าราชการและประชาชนในระดับท้องถิ่นตระหนักถึงประโยชน์ของการท่องเที่ยวในเชิงเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวหมายถึงการสร้างรายได้ให้กับประเทศและคนในท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้จึงมีการร่วมมือกับหลายฝ่ายในการพัฒนาพื้นที่ต่างๆ ให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือจุดสนใจทางการท่องเที่ยวอย่างมากมาย แต่เนื่องจากตลาดการท่องเที่ยวนั้นมีขนาดใหญ่และมีการแข่งขันกันสูง เพราะประเทศอื่นก็ต้องการทำรายได้จากกิจกรรมอันนี้เหมือนกัน ประกอบกับรัฐบาลไทยเองก็ตระหนักในรายได้ที่จะได้รับในส่วนนี้เป็นจำนวนมหาศาล เพราะฉะนั้นตลอดระยะเวลากว่า 40 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากจะส่งเสริมให้มีการพัฒนาพื้นที่ใหม่ๆ เพื่อการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องแล้ว ที่สำคัญคือ ในส่วนของนโยบายระดับชาติยังได้พยายามสร้างภาพลักษณ์ของสินค้าเพื่อการท่องเที่ยวผ่านโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่างๆ ที่นำเสนออย่างอลังการออกมาเป็นระยะๆ ทั้งนี้ก็เพื่อใช้เป็นกลยุทธ์ในการกระตุ้นให้คนเกิดความตื่นตัวและสนใจเดินทางมาแสวงหาความสุข ความสำราญจากการท่องเที่ยวในเมืองไทย

การให้คุณค่ากับการท่องเที่ยวในเชิงการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนาได้ก่อให้เกิดการพัฒนา รูปแบบความสัมพันธ์ของคนในบริบทใหม่ขึ้นมาภายในประเทศ นั่นคือความสัมพันธ์ระหว่างคนท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยวที่แสดงออกผ่านบริบทของการท่องเที่ยวในเชิงพาณิชย์ โดยคนท้องถิ่นนั้นจะมีบทบาทในเชิงความสัมพันธ์ในฐานะของผู้ให้บริการทางการท่องเที่ยว (เช่น การนำเที่ยว, การให้ความบันเทิงแก่นักท่องเที่ยวผ่านการแสดงทางศิลปวัฒนธรรม, การขายสินค้าพื้นเมืองหรือของที่ระลึก, การให้บริการด้านที่พักและโรงแรม ฯลฯ) ส่วนทางด้านนักท่องเที่ยวจะมีบทบาทภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าวในฐานะของผู้ซื้อบริการทางการท่องเที่ยว แต่ทว่าปรากฏการณ์ในเชิงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์นั้นมันไม่ได้ผูกติดอยู่กับระหว่างคนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวที่เป็นคนตะวันตกเท่านั้น หากความสัมพันธ์ได้ขยายตัวไปสู่ระหว่างคนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวที่มาจากชาติอื่นๆ โดยอาจจะเป็นนัก

ท่องเที่ยวที่ไม่ใช่ชาวตะวันตก และรวมไปถึงนักท่องเที่ยวที่เป็นคนในประเทศด้วย ซึ่งการขยายตัวของขอบเขตความสัมพันธ์ในการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์นี้ ผู้วิจัยมีข้อสังเกตอยู่ 2 ประการคือ

ประการแรก อาจจะเกี่ยวข้องกับการที่คนในสังคมอื่นรับเอาค่านิยมการท่องเที่ยวในเชิงพาณิชย์มาจากการได้รู้ได้เห็นประเพณีกรรมกรการท่องเที่ยวของชาวตะวันตก และตนเองมีเวลาและกำลังทางเศรษฐกิจมากพอที่จะใช้ชีวิต ในบทบาทของนักท่องเที่ยวในกระแสการท่องเที่ยวของยุคสมัยใหม่ได้ (Modern Tourism)

ประการที่สอง อาจจะไม่เกี่ยวข้องกับการรับเอาค่านิยมทางการท่องเที่ยวจากตะวันตกโดยตรง แต่อาจจะเกิดจากวิถีชีวิตของคนได้เปลี่ยนแปลงไปอันเป็นผลจากการพัฒนาประเทศตามแนวทางของสังคมเศรษฐกิจแบบทุนนิยมตะวันตก ซึ่งส่งผลให้พลเมืองที่เป็นชนชั้นกลางมีมากขึ้นและมีฐานะทางชนชั้นที่ขยายกว้างขึ้นด้วย กลุ่มชนชั้นกลางจัดว่าเป็นกลุ่มคนที่มีกำลังซื้อสูงมากในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ขณะเดียวกันภายใต้ระบบเศรษฐกิจดังกล่าวทำให้พวกเขาต้องทำงานหนักเพื่อแลกกับความมั่นคงทางสถานะทางเศรษฐกิจและวิถีชีวิตที่สุขสบายผ่านการบริโภคสินค้า เพราะฉะนั้นประเพณีกรรมกรท่องเที่ยวของคนภายใต้ความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ อาจเกิดขึ้นได้ในสังคมใดก็ตามที่สังคมนั้นอยู่ภายใต้กลไกทางเศรษฐกิจสังคมแบบทุนนิยม ที่ทุกสิ่งทุกอย่างที่ต้องการจะได้มานั้นจะต้องกระทำผ่านการแลกเปลี่ยนซื้อขายหรือต่อรองกันในรูปแบบของเงินตราในทางเศรษฐกิจ กิจกรรมเพื่อการพักผ่อนจากการท่องเที่ยวได้กลายเป็นสินค้าที่ถูกลำเสนอให้คนที่มีความกำลังทางเศรษฐกิจเข้ามาบริโภคเพื่อสนองความสุขความสำราญให้แก่ตนเอง

การท่องเที่ยวในสังคมไทย

การท่องเที่ยว: มุมมองเชิงสังคมวัฒนธรรม

อย่างที่ได้อธิบายมาก่อนหน้านี้แล้วว่า การเที่ยวนั้นมีความหมายกว้างๆ ซึ่งสัมพันธ์กับการเดินทางที่มีนัยของการพักผ่อนแฝงอยู่ เมื่อคนเดินทางออกจากบ้านไม่ว่าเพื่อกิจอันใดก็ตามถ้าหากเป็นการเดินทางที่แฝงการพักผ่อนไปด้วยในตัวก็อาจจะมีความหมายไปในเชิง "ไปเที่ยว" ได้ ดังตัวอย่างเช่นการเดินทางออกจากบ้านเพื่อไปหาปลาหรือตกปลาอาจจะมีความหมายได้ 2 นัยยะคือ ถ้าหากเป็นงานที่ต้องกระทำในชีวิตประจำวันเพราะว่าเป็นอาชีพที่ต้องทำหรือเป็นกิจวัตรเพื่อการยังชีพก็อาจจะไม่ถือว่าเป็นการไปเที่ยว แต่ถ้าการไปตกปลานั้นจัดว่าเป็น

การเดินทางไปพักผ่อนที่ริมน้ำหรือหนองน้ำโดยถือเป็นความสุขทางใจอย่างหนึ่งที่ได้กระทำเมื่อยามว่าง การไปตกปลาอาจมีความหมายในเชิงไปเที่ยวได้ เพราะมันมีนัยของการเดินทางเพื่อไปพักผ่อน ประพฤติกรรมการเดินทางและการพักผ่อนนี้นับว่าเป็นคุณลักษณะทั่วไปที่เกิดขึ้นกับมนุษย์อยู่แล้ว เพราะฉะนั้นที่กล่าวกันว่า การเที่ยวคงจะเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์นั้นก็ น่าจะไม่ผิดไปจากความเป็นจริง (ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ 2537: 95) ด้วยเหตุนี้ เมื่อกล่าวถึงการเที่ยวโดยทั่วไปแล้ว การเที่ยวจะถูกมองในสถานะของประพฤติกกรรมในระดับพื้นที่ของมนุษย์ที่ไม่ได้มีความหมายเฉพาะเจาะจงกับสังคมวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง แต่การแสดงออกของประพฤติกกรรมท่องเที่ยวของมนุษย์ต่างหากที่มีความหมายในทางสังคมวัฒนธรรมหรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่ามีเงื่อนไขทางสังคมวัฒนธรรมกำกับกับการแสดงออกนั้นอยู่

ดังตัวอย่างของการเดินทางไปตกปลาดังที่ได้กล่าวมาในข้างต้น การตกปลาถือเป็นกิจกรรมพื้นที่ที่พบได้ทั่วไปในสังคมที่ผู้คนมีวิถีชีวิต อยู่ใกล้กับแหล่งน้ำ แต่ทว่ากิจกรรมดังกล่าวจะต้องถูกกำกับด้วยชุดแบบแผนบางอย่าง ค่านิยม ธรรมเนียมที่คนในสังคมรับรู้ร่วมกันหรือเข้าใจอย่างเดียวกัน นับตั้งแต่การประดิษฐ์เครื่องมือตกปลา เบ็ดตกปลาที่ใช้ในสังคมชนบทไทยสมัยก่อนอาจจะทำด้วยวัสดุต่างๆ คันเบ็ดอาจจะทำด้วยไม้พื้นถิ่นจำพวกไม้ไผ่ ส่วนสายเบ็ดสำหรับตกปลามักจะให้เชือกที่เป็นวัสดุตามธรรมชาติ เช่น เชือกป่าน การเดินทางไปตกปลาของพวกเขา เด็กๆและชาวบ้านก็จะถูกกำกับด้วยเวลาในทางสังคมโดยเป็นกิจกรรมที่อาจกระทำในช่วงเวลาที่เลิกจากการทำนาหรือว่างจากการงานในครัวเรือนและอิงอยู่กับวัฏฏะทางธรรมชาติด้วย ได้แก่ ช่วงเวลาน้ำขึ้นน้ำลง, ฤดูน้ำหลาก เป็นต้น นอกจากนี้ ประพฤติกกรรมดังกล่าวยังจะต้องกระทำอยู่ภายใต้ข้อปฏิบัติที่สังคมยอมรับ ดังเช่น ในสังคมไทยเป็นสังคมพุทธศาสนาที่เห็นว่าการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตนั้นเป็นบาปและมีธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อกันมาให้ละเว้นการฆ่าสัตว์ในวันพระ เพราะฉะนั้นผู้ที่นิยมพักผ่อนด้วยการเดินทางไปตกปลาจะต้องงดเว้นกิจกรรมในวันนี้ หรือการตกปลาในเขตวัดก็เป็นข้อห้ามอีกเหมือนกันเพราะตามความเชื่อนั้นวัดเป็นเขตอภัยทานสำหรับสรรพชีวิต และถ้าหากใครฝ่าฝืนความเชื่อดังกล่าวก็ถูกคนในสังคมมองว่าจะมีบาปหนักติดตัว, เป็นคนที่มีความประพฤตินอกกริตนอกกรอบ

สำหรับการพักผ่อนด้วยการตกปลาในสมัยปัจจุบันก็อาจจะจะมีแบบแผนพฤติกรรมการ ค่านิยม ธรรมเนียมที่แสดงออกในอีกลักษณะหนึ่ง สถานที่เคยนั่งพักผ่อนตกปลาเมื่อก่อนมีแต่เพียงตามลำน้ำธรรมชาติเท่านั้น ต่อมาก็ได้มีการประดิษฐ์พื้นที่หรือสถานที่สำหรับให้คนมาพักผ่อนในกิจกรรมตกปลา มีการลงทุนทำพื้นที่ให้เป็นบ่อปลาและเขาปลาหรือสัตว์น้ำอื่นๆ (เช่น กุ้ง) เพื่อให้คนมานั่งตกปลาโดยเฉพาะ ซึ่งผู้ที่เข้ามาใช้สถานที่ที่ต้องเสียเงินให้เจ้าของสถานที่ด้วยการ “ซื้อ

เวลา” สำหรับการตกปลาและอาจจะรวมถึงเครื่องมือตกปลาและอื่นๆที่ฝ่ายเจ้าของสถานที่เตรียมไว้คอยให้บริการ ซึ่งอุปกรณ์ที่ใช้จะแสดงถึงการเป็นประติมากรรมที่ทันสมัย เช่น จากเครื่องมือง่ายๆที่คันเบ็ดทำจากวัสดุประเภทไม้ไผ่ก็เปลี่ยนมาเป็นคันเบ็ดที่ทำจากโลหะผสมที่น้ำหนักเบาและแข็งแรงไม่เปราะแตกง่ายเหมือนไม้ไผ่ สายเบ็ดทำจากเอ็น มีรอกเป็นเครื่องทุ่นแรงสำหรับชักสายเบ็ดทำให้เมื่อปลาติดเบ็ดแล้วจะได้ไม่ต้องออกแรงมากในการดูดปลาขึ้นมาจากน้ำเหมือนอย่างแต่ก่อน ความสัมพันธ์ของคนที่มาตกปลาและสถานที่สำหรับบ่อตกปลาเป็นความสัมพันธ์ในเชิงบริโภคนิยมอย่างหนึ่ง ความเพลิดเพลินและความสุขในการนั่งตกปลาได้มาจากการซื้อบริการ ขณะเดียวกันความหมายของการไปตกปลาก็เปลี่ยนไปจากที่เคยมองว่าเป็นการไปหาอาหารได้กลายเป็นความตื่นเต้นหรือความภาคภูมิใจที่ได้แสดงฝีมือในการตกปลา เพราะว่าการหาปลาเองนั้นไม่ใช่ความจำเป็นต้องกระทำด้วยตัวเองอีกต่อไปแต่หากสามารถใช้เงินซื้อได้จากร้านค้าในตลาด การไปใช้บริการจากบ่อตกปลาจึงเป็นเพียงการไปเที่ยวพักผ่อนเพื่อหากิจกรรมอื่นๆทำในยามว่างจากงาน ซึ่งนี่จัดว่าเป็นตัวอย่างของการเที่ยวที่สะท้อนให้เห็นวิถีการบริโภคของคนในสังคมปัจจุบันที่การแสวงหาความสุขความเพลิดเพลินสามารถเข้าถึงได้ด้วยการซื้อ หรือใช้กำลังทรัพย์ในทางเศรษฐกิจ

ปรากฏการณ์การเที่ยวของคนไทยมิใช่เพิ่งจะปรากฏขึ้นในยุคที่รัฐไทยเริ่มต้นพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวคือในช่วงทศวรรษ 2500 หรือเมื่อประมาณ 40 กว่าปีที่ผ่าน แต่การเที่ยวเป็นเรื่องปกติธรรมดาของผู้คนมาเป็นเวลานานมาแล้ว อย่างน้อยที่สุดก็มีเรื่องเล่าในสมัยก่อนที่เคยได้ยินได้ฟังกันมาบ้าง อาทิเช่น การเที่ยวงานวัด, การชมมหรสพต่างๆ ได้แก่ ลิเก, ลำตัด, ละครนอก และอื่นๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นรูปแบบการเที่ยวที่สะท้อนค่านิยมบันเทิงเรีงรมย์ของชาวบ้านในสมัยก่อน หรือการเดินทางไปนมัสการพระธาตุตามปีเกิดของคนภาคเหนือ การเดินทางไปนมัสการองค์พระพุทธรูปบาทสระบุรี, พระปฐมเจดีย์ของคนในภาคกลาง การเดินทางเหล่านี้อาจจะถือว่าการเดินทางท่องเที่ยวของคนที่ยังอยู่กับความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนา ขณะเดียวกันคนในสมัยก่อนได้ให้คุณค่ากับการเดินทางจาริกแสวงบุญมาก โดยยิ่งถ้าหากการเดินทางกว่าจะถึงที่หมายต้องใช้ความพยายามมากเพียงไรย่อมแสดงออกถึงความศรัทธาของผู้เดินทางมากและเชื่อกันว่าจะได้บุญกุศลมากเช่นกัน สำหรับการเดินทางหรือจุดประสงค์ของพระภิกษุอาจจะไม่นับว่าเป็นการเดินทางท่องเที่ยว (ภัทรพงศ์ คงวิจิตร 2543: 22) เพราะการเดินทางของพระภิกษุสงฆ์คือการเดินทางเพื่อฝึกฝนจิตใจเพื่อให้บรรลุในแก่นธรรมหรือเพื่อเพิ่มความรู้/ปัญญาในทางธรรมและอำนาจทางจิต ดังนั้น การเดินทางจุดประสงค์ของพระภิกษุจึงมุ่งแสวงหาสถานที่อันยากลำบากน่ากลัวไม่ใช่แสวงหาความสุขความเพลิดเพลินจากการเดินทาง

อย่างไรก็ตาม มีการกล่าวกันว่า การเดินทาง (รอนแรมไปในที่ห่างไกล) เป็นสิ่งที่ไม่มีความหมายใคร่ใฝ่ฝันถึงเลยในสังคมไทย นอกเสียจากความจำเป็นที่ต้องเดินทางเพื่อทำสงครามและพวกพ่อค้าที่ต้องเดินทางขึ้นส่งค้าขายระหว่างหัวเมืองต่างๆ เพราะหนทางล้นเต็มไปด้วยภัยอันตรายต่างๆ ทั้งโรคภัยไข้เจ็บและสัตว์ร้ายในป่า เส้นทางสำหรับใช้เดินทางเองก็ยากลำบาก แต่ถึงกระนั้นก็ยังพอจะมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับการเดินทางท่องเที่ยวไปในที่ไกลๆของคนในสมัยก่อน ดังเช่นเรื่องเล่าเกี่ยวกับการเดินทางของกวีหลายคนผ่านบทประพันธ์ประเภทนิราศ ซึ่งจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

การเที่ยวเมื่อมองผ่านบทประพันธ์นิราศของไทย

นิราศคือบทประพันธ์ประเภทร้อยกรองที่ร่ำพรรณนาเกี่ยวกับการเดินทางรอนแรมจากบ้านไปยังที่อื่นของผู้ที่เป็นกวีหรือผู้แต่ง สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (คำนำในชีวิตและงานของสุนทรภู่ 2520: 73) ท่านได้ทรงสันนิษฐานมูลเหตุของการประพันธ์งานชนิดนี้ไว้ว่า “มูลเหตุที่จะเกิดหนังสือชนิดนี้ขึ้น คงเป็นเพราะเวลาเดินทางที่มักต้องไปเรื่อยหลายวัน มีเวลาว่างมาก ได้แต่นั่งๆนอนๆไปจนเกิดเบื่อ ก็ต้องคิดหาอะไรทำแก้รำคาญ ผู้สันตติในทางวรรณคดีจึงแก้รำคาญโดยกระบวนคิดแต่งบทกลอน” บทประพันธ์ชนิดนี้ปรากฏมาตั้งแต่สมัยอยุธยาและสืบเนื่องมาถึงในสมัยรัตนโกสินทร์ นิราศเมื่อครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาแม้แต่งเป็นโคลงที่ปรากฏว่าแต่งเป็นกลอนสุภาพมีอยู่เรื่องเดียวคือ นิราศเมืองเพชรบุรีของหม่อมพิมเสน (ดำรงราชานุภาพ, อ้างถึงในชีวิตและงานของสุนทรภู่ 2520: 73) ส่วนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มีผู้นิยมแต่งทั้งโคลงและกลอนสุภาพ และกวีในสมัยรัตนโกสินทร์ที่แต่งนิราศเป็นกลอนสุภาพมากกว่าใครทั้งหมดคือสุนทรภู่ (อ้างแล้ว:73) นอกจากนี้ ยังมีผู้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับเนื้อหาของนิราศ (Thongchai Winichakul, 1993 อ้างถึงในภัทรพงศ์ คงวิจิตร 2543: 23) กล่าวคือ ในการประพันธ์นิราศนั้นมักจะพรรณนาถึงแต่ความเศร้าที่เดินทาง ซึ่งก็คือตัวกวีนั่นเองได้มีเหตุต้องเดินทางและมีอันต้องพรากจากนางอันเป็นที่รักไป นอกจากนี้ ความหมายของนิราศหากแปลอย่างตรงๆแล้วจะหมายถึง การจาก, ออกจาก, หรือการพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก ดังตัวอย่างของบทร้อยกรองในนิราศชิ้นหนึ่งที่แต่งสมัยปลายอยุธยา ดังนี้

กรรมใดให้จำจาก เป็นวิบากพรากกันจร
ไกลข้างร้างแรมอร ให้พี่คร่ำรำไศกา ฯ

กรรมใดจำจากเจ้า สายสมร
ลำบากพรากเจียวจร จากข้าง
ไกลข้างร้างแรมอร วรภาคย์
เรียนคร่ำครวญอ้างว้าง แหบให้โหยหา ฯ
(บทที่ 21 จากเรื่องกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก แต่งโดย
เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศ)

เรียนเห็นแต่นางอื่น ไม่ชูขึ้นเหมือนสายใจ
คิดถึงคำนึงไป โหยละห้อยคอยเล็งแล ฯ

สาวฉกรรจ์สะพรั่งพร้อม นางใน
เห็นบ่เหมือนสายใจ ละห้อย
รำพึงตลิ่งไป เนื่องทเวษ
พรากพรากน้ำเนตรย่อย มุ่งม้องคอยแล ฯ
(เรื่องเดียวกัน, บทที่ 89)

จากบทหรือกรอนที่ยกตัวอย่างมาในข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นนัยยะของการเดินทางที่ต้องพรากจากผู้นิยมที่กวีรักอย่างชัดเจนทีเดียว อย่างไรก็ตาม อารมณ์ความรู้สึกของกวีที่แสดงความคิดถึงนางอันเป็นที่รักผ่านบทประพันธ์นิราศนั้นไม่จำเป็นต้องมีความหมายว่าการเดินทางเป็นสิ่งที่ไม่น่าพอใจเสียทีเดียว ซึ่งการรำพึงรำพันถึงผู้นิยมในบทประพันธ์นิราศสามารถตั้งข้อสังเกตได้ 2 นัยยะคือ ประการที่ 1 กวีมีอารมณ์ความรู้สึกคิดถึงนางอันเป็นที่รักจริงๆ ในฐานะที่ต้องเดินทางไกลและทำให้ต้องแยกจากกันช่วงระยะเวลาหนึ่ง ประการที่ 2 การรำพึงรำพรรณถึงผู้นิยมของกวีนั้นเป็นเพียงแค่กระทำตาม “ขนบ” ของการประพันธ์งานประเภทนิราศเท่านั้นหาได้รู้สึกเช่นนั้นไม่ ดังตัวอย่างบทหรือกรอนที่กวีท่านหนึ่งแสดงเจตนาอารมณ์ในการประพันธ์งานของท่านไว้ในตอนท้ายก่อนจะจบการประพันธ์ว่า

จบเสร็จคร่ำครวญกาพย์ บทพิลาปถึงสาวศรี
แต่งตามประเพณี ไซ้เมียรักจักจากจริง ฯ

โคลงครวญกลอนกล่าวอ้าง นารี

โศกสร้อยถึงสาวศรี   เชกหน้า
 แต่งตามประเพณี   อิริภาคย์
 เมียมิ่งพรั่งพร้อมหน้า   ห่อนได้จากกัน ฯ

(เรื่องเดียวกัน, บทที่ 150)

อย่างไรก็ตามบางทีก็อาจจะไม่สามารถสรุปความคิดหรืออารมณ์ความรู้สึกของกวีได้อย่างแท้จริง นอกจากเพียงแค่สะท้อนลักษณะของนิราศที่แสดงอารมณ์โศกเศร้าอย่างพริ้วเพื่อเท่านั้น แต่ถึงกระนั้นเมื่อลองตั้งข้อสังเกตดูอาจพบว่าตัวบทหรือกรอนในนิราศยังมีนัยที่แสดงออกถึง “การชม” สิ่งต่างๆที่กวีได้พบเห็นในระหว่างการเดินทาง ซึ่งเป็น “การชม” ที่ทำให้ผู้อ่านเห็นจินตภาพของกวีที่มีต่อจุดสนใจนั้นผ่านการพรรณนาเปรียบเปรยกับหญิงสาวที่กวีครุ่นคิดถึง ดังตัวอย่างบทหรือกรอนที่เลือกมาแสดงไว้ดังนี้

นกขม้นเหลืองขม้นเจ้า   นกนอนเกล้าเกล้านางพงา
 กวักกว่ากว่าจะมา   เห็นยางเจ้าพี่เจ้าคอย ฯ

นกขม้นคิดขม้นเจ้า   ละลายทา
 แอนเกล้าพี่เกล้าพงา   ที่เกล้า
 กวักกว่ากว่าจะมา   สมสู่
 เห็นนกยางเจ้าเจ้า   เจ้าแล้วเรียมคอย ฯ
 (บทที่ 134 จากกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก แต่งโดย
 เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์)

น้ำธารสีเขียวเขียว   ปลาเปนเกลียวว้ายพรุพัน
 รายเรียงเคียงคู่กัน   แต่พ็อยู่ผู้เดียวดาย ฯ

ชลอินนิลเผื่อแจก   นิลวรรณ
 ปลาว่ายพรุพัน   แอบข้าง
 ฝูงปลาอ้อมชมกัน   เคียงครุ่น
 แต่พ็อยู่อ้างว้าง   บ่นน้ำคนเดียว ฯ   (เรื่องเดียวกัน, บทที่ 142)

จะเห็นว่าแม้บทร้อยกรองจะรำพึงรำพันถึงผู้หญิงแต่ก็ได้สะท้อนภาพการชมธรรมชาติ ชมนก, ชมปลาในระหว่างการเดินทางของผู้แต่ง และสำหรับนิราศที่แสดงอารมณ์ความรู้สึก สนุกสนานเพลิดเพลินของตัวเองและผู้ร่วมเดินทางอย่างเปิดเผยผ่านบทร้อยกรอง ก็มีปรากฏให้เห็นจากนิราศอีกชิ้นหนึ่งของผู้แต่งคนเดียวกันกับผู้แต่งกาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศกดังที่กล่าวมาในข้างต้น นิราศอีกชิ้นหนึ่งที่ว่านี่คือกาพย์ห่อโคลงนิราศธารทองแดง ซึ่งถ้อยความที่แสดงผ่านบทร้อยกรองนั้นล้วนพรรณนาความสนุกสนานเพลิดเพลินในการเที่ยวป่าของตัวกวีคือเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศและเหล่าพระสนม โดยผู้แต่งได้ละทิ้งขนบของนิราศที่ต้องพรรณนาถึงการพลาจจากสิ่งอันเป็นที่รักไป ดังตัวอย่างของบทร้อยกรองบางส่วนที่นำมาแสดงอย่างสังเขปต่อไปนี้

ตัวอย่างของบทร้อยกรองที่บรรยายถึงความสนุกสนานเพลิดเพลินในการเดินทาง

นักสนมกรมชแม่มี ชีข้างกูปรูปโลมใจ
พักตราอำผ่องใส นุ่งห่มไอโสภาจริง ๆ

นักสนมกรมชแม่เจ้า ทั้งหลาย
ชีข้างกูปดาวราย แจ่มหน้า
พักตราผ่องใสสาย สุดสวาท
นุ่งห่มไอโถงผ้า อร่ามริ้วทองพราย ๆ

เพริศเพราะเหล่านางห้าม รูปทรงงามตามเสด็จไป
म्मมวยรวยริมไร ม่านปีกนกกววงวัง ๆ

เพริศเพราะเหล่าฝ่ายห้าม งามนัก
รูปงามตามแลลักษณะ ลูบห้อง
म्मมวยรวยไรอรรค ชาเยศ
ม่านปีกนกปกป้อง ห่อหุ้มคลุมเดิร ๆ

เที่ยวเล่นเปนเกษมสุข แสนเสียงสนุกปลุกใจหวัง
เร่ร้ายผาดผายฝั่ง หัววิกรีนขึ้นชมไพร ๆ

สุขเกษมเปรมหน้าเหลือง ลืมหลัง
 แสนสนุกปลุกใจหวัง วิ่งหรี
 เดินร่ายผายผันยัง ชายป่า
 หัวร้อรินชื่นซี้ สองนิ้วขนแล ฯ
 (บทที่ 3, 4 และ 5 จากกาพย์ห่อโคลงนิราศธารทองแดง แต่งโดย
 เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์)

ตัวอย่างของบทชมสัตว์ป่า

กระจงกระจิดเตี้ย วิ่งเรียเรียน่าเอนดู
 เหมือนกวางอย่างตาหู มีเขี้ยวน้อยสร้อยแถมสอง ฯ

กระจงกระจิดหน้า เอนดู
 เดินร่อยเรียงามตรู กระจ้อย
 เหมือนกวางอย่างตาหู ตีนกีบ
 มีเขี้ยวขวาน้อยซ้อย แขนข้างเคียงสอง ฯ
 (เรื่องเดียวกัน, บทที่ 27)

ฝูงบ่างบ้างแดงดำง ไต้หมากปรางบ้างแบนโผ
 คนดูอยู่อะไซ ย่อมทิ้งไล่ให้มันบิน ฯ

ฝูงบ่างแดงดำงบ้าง ตัวโต
 ไต้หมากปรางแบนโผ แล่นไม้
 คนดูอยู่อะไซ เนืองนัง
 ย่อมทิ้งยิงกระสุนให้ ผึ่งท้องแบนบิน ฯ
 (เรื่องเดียวกัน, บทที่ 31)

ตัวอย่างของบทชมไม้

ชมร่มไม้ไทรไตร เรไรไพรแว่วแจ้วเสียง
เรื่อยเรื่อยสำเนียงเพียง ปรีเสราะเพราะเพลงเครง ฯ

เดิรเพลินชมร่มไม้ ไทรไตร
สดับศัพท์เรไรไพร แว่วแจ้ว
ระกำลำไยไฟ เลื่อนเถื่อน
มังคุดลมุดตัวแก้ว กุ่มกุ่มทรม่วงมะวง ฯ
(เรื่องเดียวกัน, บทที่ 85)

ตัวอย่างของบทร้อยกรองที่สะท้อนภาพการพักผ่อนในระหว่างการเที่ยว

ลมพัดมาเรื่อยเรื่อย เย็นชวยเฉื่อยสำราญใจ
ปูผ่านอนหลับใน ใต้ร่มไม้ไทรสาขา ฯ

ลมพัดมาเฉื่อยช้อ เย็นใจ
ปูผ่านอนหลับไหล กลาดกลุ่ม
พูกหมอนเรียงกันไป หลายเหล่า
นอนอยู่ใต้ไทรผู้ม ร่มไม้ไพศาล
(เรื่องเดียวกัน, บทที่ 105)

นางอาบน้ำท่า ทาขมื่นเหลืองฟุ้งชม
ทาแป้งแก้งหวีผม ผัดหน้านวลยวนใจชาย ฯ

นางนงตักน้ำท่า อาบองค์
ขัดขมื่นเหลืองบรรจง ลูบน้ำ
หวีเกล้าเอาเทริดทรง ผมปัก
ผัดหน้านวลงามล้ำ ยัวเข้าใจชาย ฯ (เรื่องเดียวกัน, บทที่ 106)

ครั้นถึงสมัยรัตนโกสินทร์ การประพันธ์หรือยกเรื่องที่เป็งานานในเชิงนิราศซึ่งพรรณนาการเดินทางของกวีจัดว่ายังนิยมแต่งกันอยู่ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์สืบเนื่องลงมาถึงสมัยรัชกาลที่ 5 จึงค่อยเสื่อมความนิยมลงไป นิราศที่แต่งในสมัยต้นรัตนโกสินทร์นี้มีทั้งที่แต่งอยู่ในรูปแบบของโคลงและกลอนสุภาพโดยขึ้นอยู่กับความถนัดของกวี อย่างสุนทรภู่ซึ่งเป็นกวีเอกท่านหนึ่งในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ถือว่าแต่งนิราศเป็นกลอนสุภาพมากที่สุด นอกจากนี้ ยังเป็นที่น่าสังเกตว่า นิราศที่แต่งขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ได้ทำให้เราเห็นภาพจุดมุ่งหมายของการเดินทางของคนในสมัยก่อนอย่างหลากหลาย นิราศบางเรื่องได้สะท้อนให้เราเห็นเส้นทางการเดินทางเพื่อไปทำสงคราม เช่น นิราศพระยาตรัง, นิราศนรินทร์ ซึ่งพรรณนาการเดินทางของกวีเพื่อไปตั้งทัพรบกับพม่าที่ด่านสิงขร ประจวบคีรีขันธ์ ในสมัยรัชกาลที่ 2 เป็นต้น นิราศบางเรื่องได้แสดงการพรรณนาถึงการเดินทางไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนาตามความเชื่อของสังคมไทย เช่น นิราศพระบาท, นิราศพระปฐม ของสุนทรภู่ เป็นต้น บางเรื่องก็แสดงถึงจุดหมายการเดินทางในลักษณะอื่นๆ เช่น นิราศวัดเจ้าฟ้า ซึ่งพรรณนาการเดินทางของสุนทรภู่ซึ่งเพื่อตามหาอายุวัฒนะที่วัดแห่งหนึ่งในอยุธยาตามลายแทงที่ท่านได้มา ส่วนนิราศสุพรรณก็จะเป็เล่าเรื่องการเดินทางไปสุพรรณบุรีของสุนทรภู่เพื่อไปหาเรวดีเศษ

นอกจากนิราศจะบอกเราเกี่ยวกับค่านิยมการเดินทางของคนในสมัยก่อนแล้ว เรื่องราวในนิราศยังบอกเราถึงการเดินทางของคนในแง่มุมอื่นๆอีกด้วย ซึ่งในที่นี้จะขอล่าวถึงแต่นิราศของสุนทรภู่เท่านั้น เพราะอย่างน้อยที่สุดนิราศของสุนทรภู่ก็เป็นตัวอย่างอันหนึ่งที่ดีให้เห็นมุมมองในการเดินทางของคนสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ที่เห็นได้อย่างหนึ่งก็คือการสะท้อนให้เห็นว่าการเดินทางไกลสามารถเป็นไปได้ทั้งความไม่น่ารื่นรมย์และความน่ารื่นรมย์ในระหว่างการเดินทาง ซึ่งทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่ผู้เดินทางหรือกวีต้องเผชิญ ถ้าหากกวีมีอารมณ์เศร้าหมอง จะมีส่วนทำให้การพรรณนาการเดินทางในนิราศของกวีดูจะเป็นการเดินทางที่ไม่น่ารื่นรมย์นัก และยังเผชิญกับความยากลำบากในระหว่างการเดินทางเข้าไปอีก ก็ยิ่งทำให้การเดินทางนั้นไม่มีใครจะสนุกเอาเสียเลยในมุมมองของกวี ดังตัวอย่างของนิราศเมืองแก่งของสุนทรภู่ (ชีวิตและผลงานของสุนทรภู่ 2520: 88) นิราศเรื่องนี้สุนทรภู่แต่งขึ้นตอนไปเยี่ยมบิดาและเฟิ่งพันโทษจากการถูกจองจำเนื่องจากลอบรักกับนางข้าหลวงที่ชื่อจัน ในพระราชวังหลัง ซึ่งการเดินทางในคราวนี้กวีกำลังอยู่ในอารมณ์เศร้าที่ต้องเดินทางพราวจากผู้หญิงที่ตนเองรัก ขณะเดียวกันในระหว่างการเดินทางก็เผชิญกับความลำบากด้วยเพราะหนทางไปมาไม่มีใครสะดวก ดังบทกลอนที่จะแสดงให้เห็นพอสังเขปดังนี้

ถึงชะวากปากคลองเป็นสองแพร่ง	น้ำก็แห้งสุรียนก็หม่นหมอง
ข้างซ้ายมือนั่นแลคือปากตะครอง	ข้างขวาคลองบางเหยียทะเลวน
ประทับทอดนาวาอยู่ท่าหน้า	ดูเรียงลำเรือรายริมไพรสณฑ์
เขาหุงหาอาหารให้ตามจน	ไฉ่ยามยลโกชนาน้ำตาคลอ
จะกลืนข้าวควรวโศกในทรวงเสียว	เหมือนขึ้นเคี้ยวกรวดกลบให้แสบคอ
ต้องเจื่อน้ำกล้ำกลืนพอกลั้วคอ	กินแต่พอดับลมด้วยตรมใจ
พอฟ้าคล้ำค่ำพลบลงหรรบรู	ยุงออกชู้ซึ่งพลบตบไม่ไหว
ได้รับรองป้องกันเพียงควันไฟ	แต่หายใจมิใคร่ออกด้วยอบอาย
ไฉ่ยามยากจากเมืองแล้วลี้มุ้ง	มาร่ำยุงเวทนาประดาหาย
จะกรวดน้ำคร่ำขันจนวันตาย	แม้เจ้านายท่านไม่ใช่แล้วไม่มา

ในบางครั้งนิราศอาจจะสะท้อนให้เห็นความกลัวของกวีหรือผู้เดินทางที่มี ต่อสิ่งเร้นลับในป่าดงคำพรรณนาที่ปรากฏในบทกลอนจากนิราศเมืองแกลงของสุนทรภู่ (ข้างแล้ว:89) ดังต่อไปนี้

จนล่องเข้าหัวป่าพนาลัย	ล้วนเงาไม่มีดคล้ำในลำคลอง
ระวังตัวกลัวตตะเคียนขวาง	เป็นเยี่ยงอย่างผู้เฒ่าเล่าสนอง
ว่ามีสาสิงนางตะเคียนคนอง	ใครถูกต้องแตกตายลงหลายลำ
พอบอกกันยังมีทันจะขาดปาก	เห็นเรือจากแจวตรงหลงถล่ำ
กระทบผางตองนางตะเคียนดำ	ก็โคลงคว่ำล่อมลงในคงคา
พวกเรือที่สี่คนขนสยอง	ก็เลยล่องหลีกทางไปข้างขวา
พันระวางนางรุกขฉายา	ต่างระอาเห็นฤทธิ์ประสิทธิ์จริง

นิราศของสุนทรภู่ยังมีอีกหลายเรื่องที่สะท้อนให้เราเห็นภาพการเดินทางของคนในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ซึ่งในที่นี้จะขอยกตัวอย่างงานนิราศอีกชิ้นหนึ่งคือนิราศพระบาท (ข้างแล้ว:128) นิราศพระบาทนั้นเป็นเรื่องราวการเดินทางของกวีซึ่งติดตามเจ้านายคือพระองค์เจ้าปฐมวงศ์ไปนมัสการพระพุทธบาทสระบุรีในช่วงของงานเทศกาลประจำปี เนื้อหาในนิราศเรื่องนี้แม้บางตอนจะแสดงให้เห็นว่าการเดินทางค่อนข้างจะทุลักทุเลสำหรับชาววัง โดยเฉพาะสำหรับพวกนางข้าหลวงที่ไม่เคยเดินทางอย่างลำบากมาก่อน ดังที่บทกลอนตอนหนึ่งว่าไว้

สงสารนางชาวในทีไปด้วย	ทั้งไถด้วยเครื่องแต่งแป้งขมิ้น
หวักระจกตกแตกกระจายดิน	เจ้าของผืนหน้าหาน้ำตาคลอ
จะป็นขึ้นกูปข้างไม่กางขา	แต่โดยผ้ากรีดกรอมทำชอมช่อ

มือตะกายสายรัดสกินค์คอ

เห็นข้างองวงหนิดก็หวีดอึ้ง

แต่ปืนไฟล่เหนียวพลัดสหัสรัตขาด

สองมือพลาดพลัดคว่ำลงต่ำฝั่ง

กรมการบ้านป่าเขาซาตึ่ง

ทำโกรธซึ่งเรียกพวกผู้ชายเร็ว

แต่การเดินทางนี้ก็มีความน่ารื่นรมย์แฝงอยู่ แม้แต่ตัวของกวีเองคือสุนทรภู่ที่กำลัง

โศกเศร้าเนื่องจากทะเลาะกับภรรยาชื่อ แม่จัน ก่อนเดินทางมานมัสการพระพุทธบาทก็ยังไม่รู้สึกเบิกบานเมื่อได้เที่ยวป่าในบริเวณใกล้ๆกับพระพุทธบาท ภายหลังจากนมัสการพระพุทธบาทเรียบร้อยแล้ว ดังที่บทกลอนว่าไว้

อธิษฐานแล้วก็ลาฝ่าพระบาท

เที่ยวประพาสในพนมพนาสันต์

ถึงคุหาชื่อชาละวันถ้ำ

วิไลล้ำไปทุกเหลี่ยมภูเขาหลวง

ศิลาแลแววาวดั่งดาวดวง

เป็นเมฆม่วงมรกตทับทิมแดง

กระแสน้ำหินดาษสะอาดเอี่ยม

วาริเปี่ยมปริ่มไหลในละหาน

เห็นหญิงชายว้ายคล่ำในลำธาร

เสียงประสานสรวลสันต์สนั่นอึ้ง

מצจาวว้ายรายเรียงมาเคียงกัน

แล้วมีพรรณบุปผาก็น่าชม

หล่นกลกลาดดาษเกลื่อนที่กลางน้ำ

ถึงใจซำก็ค้อยขึ้นอารมณ์สม

ทั้งหญิงชายชิงชวนกันเก็บชม

แสนภริมย์เบิกบานสำราญเรียง

งานประพันธ์ในเชิงนิราศนั้นถือเป็นการเล่าเรื่องการเดินทางของคนในสังคมไทยสมัยก่อนผ่านการผูกเรื่องให้อยู่ในรูปของบทร้อยกรอง ทั้งนี้มีข้อสังเกตอยู่ว่า นิราศนับตั้งแต่งานของสุนทรภู่เป็นต้นมา เนื้อหาของนิราศที่แสดงผ่านมโนทัศน์ของกวีดูสมจริงมากขึ้น เนื้อหาของนิราศมีการกล่าวถึงความคิดของกวีอย่างเปิดเผยทั้งในด้านของการพรรณนาถึงผู้หญิงที่กวีรัก มีการกล่าวถึงตัวตนของผู้หญิงอย่างชัดเจนตลอดจนเปิดเผยอารมณ์ความรู้สึกของกวีที่มีต่อผู้หญิงนั้นออกมาผ่านบทร้อยกรอง และความคิดเห็นของกวีที่มีต่อการเดินทางรวมทั้งสิ่งที่กวีพบในระหว่างทางก็ถูกแสดงออกอย่างเปิดเผยตรงไปตรงมา นอกจากนี้ยังพบว่า กวีมีการสอดแทรกอัตชีวประวัติของตนเองไว้ในนิราศที่พรรณนาถึงการเดินทางของเขาด้วย ขณะเดียวกันความหมายของนิราศที่เคยเน้นถึง“การออกจาก”ได้เปลี่ยนเป็น“กำลังจะไปที่” (Thongchai Winichakul 1993 อ้างถึงใน ภทรพงศ์ คงวิจิตร 2543: 23) อย่างไรก็ตาม อย่างน้อยที่สุดนิราศของสุนทรภู่นอกจากจะแสดงให้เห็นค่านิยม/ความเชื่อของคนในสังคมไทยที่มีต่อการเดินทางในลักษณะต่างๆแล้ว

ยังแสดงให้เห็นความยากลำบากของการเดินทางในสมัยก่อน ซึ่งในบางครั้งการเดินทางไกลก็ไม่ใช่เป็นสิ่งที่น่าปรารถนานัก และชี้ให้เห็นความกลัวที่มีต่อสัตว์ร้ายและสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติ แต่ทว่าความยากลำบากที่ผู้เดินทางต้องเผชิญก็จะถึงที่หมายนั้นในบางครั้งก็มิได้แสดงให้เห็นว่ามันเป็นอุปสรรคต่อความตั้งใจในการเดินทางรวมทั้งไม่ได้เป็นตัวขัดขวางความสนุกสนานเพลิดเพลินของผู้เดินทางด้วย

การเที่ยวในทัศนะของชนชั้นสูงไทยสมัยรัชกาลที่ 5

การเสด็จประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ของรัชกาลที่ 4 อาจจะเป็นจุดเริ่มต้นของ“ชนบ” ในการเดินทางท่องเที่ยวแบบใหม่ของเจ้านายในราชสำนักแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดย“ชนบ”ที่ว่า จะมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงหาความรู้ผ่านการเดินทางไปเปิดหูเปิดตาชมบ้านชมเมืองในดินแดนต่างๆด้วยตัวเอง ซึ่งแตกต่างจากการเที่ยวในยุคก่อนที่การเที่ยวไกลๆมักจะสัมพันธ์กับการเดินทางเพื่อไปนมัสการสิ่งศักดิ์ดีตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และมักจะไม่มีใครเดินทางไปไกลกว่าพื้นที่ในแถบภาคกลางนอกจากเสียการเดินทัพเพื่อไปทำสงครามถึงจะเดินทางไกลกันจริงๆ

ในสมัยรัชกาลที่ 5 การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมบ้านเมืองเป็นที่ปฏิบัติสืบเนื่องต่อกันมาในหมู่เจ้านายในราชสำนักคือทั้งพระมหากษัตริย์ และเหล่าพระบรมวงศานุวงศ์ สำหรับองค์รัชกาลที่ 5 นั้นเป็นที่ทราบกันว่า พระองค์โปรดฯที่จะเสด็จพระราชดำเนินประพาสในที่ต่างๆ ทั้งการเสด็จประพาสตามหัวเมืองต่างๆภายในพระราชอาณาเขตทั้งการเสด็จอย่างเป็นทางการ และที่ไม่เป็นทางการ และในสมัยของพระองค์การเที่ยวชมบ้านเมืองไม่ได้เพียงแค่เดินทางแต่ภายในพระราชอาณาจักรเท่านั้น แต่พระองค์ยังได้เสด็จประพาสทอดพระเนตรบ้านเมืองต่างๆที่อยู่พ้นพระราชอาณาจักรออกไปนับตั้งแต่เมืองอาณานิคมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น พม่า, มลายู, สิงคโปร์, ชวา, อินเดีย ไปถึงประเทศในแถบยุโรปและรัสเซีย (ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ 2537: 95) และสำหรับทางด้านบรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ในสมัยนั้นส่วนใหญ่จะนิยมเดินทางท่องเที่ยวตามอย่างพระราชานิยมขององค์พระมหากษัตริย์ บ้างมีจุดมุ่งหมายในการเดินทางเพื่อตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บ้างก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงหาความรู้และตรวจราชการต่างพระเนตรพระกรรณแทนองค์พระมหากษัตริย์ และบ้างก็มีจุดหมายเดินทางท่องเที่ยวพักผ่อนแบบส่วนตัวตามสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมของพวกเจ้านายในสมัยนั้น เช่น น้ำตกไทรโยค, ทะเลในแถบชายฝั่งตะวันออก เป็นต้น

ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นยุคที่มีงานเขียนเกี่ยวกับเรื่องเที่ยวของชนชั้นสูงปรากฏให้เห็นอยู่หลายเรื่องทั้งในส่วนที่เป็นพระราชนิพนธ์ที่เกี่ยวกับการเสด็จประพาสต่างๆของรัชกาลที่ 5 อาทิเช่น พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน ซึ่งเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับการเสด็จประพาสทวีปยุโรปของพระองค์ หรือพระราชหัตถเลขาเรื่องการเสด็จประพาสหัวเมืองต่างๆและอาณานิคมที่อยู่ใกล้เคียง และสำหรับในส่วนที่เป็นพระนิพนธ์ของเจ้านายพระองค์อื่น ๆ ก็มีปรากฏอยู่หลายชิ้นด้วยกัน อาทิเช่น เรื่องเสด็จประพาสต้นของรัชกาลที่ 5 ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเป็นผู้นิพนธ์ไว้ ส่วนหนึ่งในรูปแบบการเล่าเรื่องผ่านจดหมาย, เรื่องเที่ยวทะเลตะวันออกพระนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมตอมรพันธุ์, เรื่องเที่ยวมณฑลเพชรบูรณ์ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ และเรื่องเที่ยวไตรโยคของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

จะเห็นได้ว่าชนชั้นสูงในสมัยนั้นคงจะให้คุณค่ากับ “การเที่ยว” อยู่มากถึงได้ปรากฏงานเขียนเกี่ยวกับเรื่องนี้มากมายหลายชิ้น เรื่องราวการเที่ยวต่างๆจะถูกเล่าผ่านประสบการณ์ของปัจเจกในรูปการเขียนแบบบันทึกการเดินทาง และให้มโนทัศน์ดังกล่าวอย่างชัดเจน ขณะเดียวกันก็สะท้อนค่านิยมและทัศนคติต่อการเที่ยวของผู้ประพันธ์ และผู้ร่วมเดินทางออกมาให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมมากกว่าบทประพันธ์นิราศในสมัยก่อนหน้านั้น ซึ่งในที่นี่จะขอเลือกหยิบยกงานเขียนบางชิ้นมากล่าวเพื่อแสดงให้เห็นว่า ชนชั้นสูงในสมัยนั้นให้คุณค่าและความหมายกับการเที่ยวอย่างไร

การเที่ยวในหนังสือเล่าเรื่องการเสด็จประพาสต้นของรัชกาลที่ 5

เรื่องการเสด็จประพาสต้นของรัชกาลที่ 5 เป็นบันทึกเรื่องเล่าการเที่ยวขององค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีชิ้นหนึ่ง การเสด็จประพาสต้นคือการเที่ยวแบบส่วนพระองค์ขององค์รัชกาลที่ 5 ด้วยการปลอมพระองค์อย่างสามัญชนและเสด็จประพาสปะปนไปในหมู่ราษฎร โดยมีให้พวกเขาารู้ตัว บันทึกเรื่องการเสด็จประพาสต้นนี้ส่วนที่เป็นการเสด็จประพาสครั้งแรกจะเป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งเป็นการเล่าเรื่องผ่านมุมมองของท่าน ในฐานะที่ติดตามเสด็จรัชกาลที่ 5 ในการประพาสต้น และเนื้อหาส่วนที่สองนั้นเป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัวโดยดำรัสให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนอุทัยเทพประดิษฐดิศาทรงเขียนไว้ เรื่องเล่าการเสด็จประพาสต้นของรัชกาลที่ 5 นี้ได้สะท้อนภาพการแสวงหาความสนุกสนานเพลิดเพลินจากการเที่ยวของพระมหากษัตริย์และบรรดาผู้ติดตามทั้ง

พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางที่ใกล้ชิดบางคน ดังตัวอย่างของเรื่องเล่าการเสด็จประพาสต้น (ตำราพระราชานุญาต 2512: 3) บางส่วนดังนี้

บรรยายภาคของการเสด็จประพาสสวนผลไม้แห่งหนึ่งย่านเมืองนนทบุรี

..... เสด็จออกจากบางปะอิน เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๓ มาตามลำแม่น้ำ เรือฉันทน์* มาล่องหน้าทราบว่าจะเสด็จประทับวัดปรมัยยิกาวาสครู่หนึ่งแล้วเลยประพาสสวนสะท้อนของนายบุตร ที่แม่น้ำอ้อมแขวงเมืองนนทบุรี ว่ามีสะท้อนอย่างดีที่สวนนั้นมาก กำลังสะท้อนออกผล เจ้าของสวนเชิญเสด็จเก็บสะท้อนทราบว่าเป็นที่พอพระราชหฤทัยและทรงพระกรุณาแก่เจ้าของสวนมาก.....

เรื่องเล่าตอนเสด็จประทับบนบ้านของราษฎรที่คลองดำเนินสะดวก แขวงเมืองราชบุรี

..... ครั้นรุ่งเช้าวันที่ ๑๖ (กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๓) ออกเรือล่องหน้ามา คอยเสด็จอยู่ที่ปากคลองดำเนินสะดวก พอประมาณ ๔ โมงเช้า กระบวนเสด็จมาถึง เลยเข้าคลองต่อมาน้ำกำลังท่วมทุ่งท่วมคัน คลองเจ็ททั้งสองข้าง แล่นเรือได้สะดวก พอบ่ายสัก ๓ โมง ก็มาถึง หลักรกหยุดกระบวนประทับแรมที่วัดโชติทายการาม เวลาบ่ายทรงเรือเล็กพายไปประพาสทุ่งคือไร่น้ำท่วม เจ้าของกำลังเก็บเอาหอมกระเทียมขึ้นฝั่งตามนอกชานบ้านเรือนตลอดจนบนหลังคา เพราะไม่มีที่ดินน้ำท่วมเป็นทะเลหมด ไปถึงบ้านแห่งหนึ่งเจ้าของเป็นผู้หญิง กำลังตากหอมกระเทียม พอเห็นเรือก็ร้องเชื้อเชิญให้แวะที่บ้าน เห็นได้ว่าแกไม่รู้จักรู้ว่าเป็นใคร คงเข้าใจว่าพวกขุนนางตามเสด็จ ครั้นเสด็จขึ้นเรือนเพียงต้อนรับ ยายฝั่งยังไม่พอใจ ยังเข้าไปยกหม้อข้าวกับกะบะไม้ใส่ชามกะลา มีผักกาดหมู ปลาเค็ม น้ำพริก กับอะไรอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเกณฑ์ไว้สำหรับแกกินเองในเวลาเย็นมาตั้งจะเลี้ยงอีก

* หมายถึงสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ใครเคยตามเสด็จประพาสไปเวตมาแต่ก่อนย่อมเข้าใจดี ว่าถ้ามีช่องสนุกในการที่จะได้ทรงสมาคมกับราษฎรเกิดขึ้นอย่างนี้แล้ว ที่พระเจ้าอยู่หัวของเราจะเว้นเป็นไม่มี พอยายฝั่งเชิญ พวกเราก็เข้าล้อมล้อมรับกับพระเจ้าอยู่หัวด้วยกันว่าคนละคำสองคำ เจ้าเจ๊กฮวดถูกยายฝั่งอายุราวสัก ๒๐ ปี มาช่วยยกสำหรับค้ำค้อน ขณะเมื่อพวกเรากินเลี้ยง เจ๊กฮวดมันนั่งดูๆ พระเจ้าอยู่หัวประเดี๋ยวเอ่ยขึ้นว่า “คล้ายนักคล้ายนักขอรับ” ถามว่าคล้ายอะไร มันบอกว่าคล้ายรูปที่เขาตั้งไว้ตามเครื่องบูชา พอประเดี๋ยวก็ลุกขึ้นนั่งยองๆ เอาฝ่ามือกราบพระเจ้าอยู่หัวบอกว่า “แน่ละขอรับไม่ผิดละเหมือนนัก” ยายฝั่งยายแพ่งเลยรู้ว่าพระเจ้าอยู่หัว แต่ก็ได้พระราชทานมากอยู่ เห็นจะหลายสิบเท่าราคาสำหรับกับข้าวที่ยายฝั่งเลี้ยง เสด็จเที่ยวนี้ตั้งต้นชอบกลดีที่จะสนุกมาก ตั้งแต่เสด็จออกจากบางปะอิน พระเจ้าอยู่หัวทรงสบายขึ้นมาก (ดำรงราชานุภาพ 2509: 4-5)

จะเห็นได้ว่า “การพรางสถานภาพ” ที่แท้จริงทั้งขององค์พระมหากษัตริย์และบรรดาผู้ติดตามได้กลายเป็นกลวิธีอย่างหนึ่งซึ่งช่วยสร้างบรรยากาศให้การเที่ยวมีรสชาติของความสนุกสนานเพลิดเพลินยิ่งขึ้น เพราะสามารถทำให้ได้สัมผัสและเข้าถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรได้อย่างใกล้ชิด โดยที่พวกเขาไม่ทันได้รู้เนื้อรู้ตัว

อันที่จริงในหนังสือเล่าการเสด็จประพาสต้นนี้ได้สะท้อนให้เห็นกลวิธีในการแสวงหาเรื่องสนุกสนานต่างๆ ที่ทำให้ผู้เดินทางท่องเที่ยวได้สัมผัสกับประสบการณ์ใหม่จากการเดินทางดังตัวอย่างเรื่องเล่าตอนเสด็จประพาสทางรถไฟโดยตีตัวร่วมขึ้นเดินทางไปกับสามัญชนแถวแขวงเมืองราชบุรี (ดำรงราชานุภาพ 2512: 9-10) ซึ่งมีใจความดังนี้

วันที่ ๑๙ เสด็จเรือมาดแจวประพาสทุ่งทางฝั่งตะวันออก...ต่อเวลาค่ำจึงไปที่พลับพลา ได้ยินโจษกันเป็นปัญหาขึ้นอย่างว่า ในเมืองไทยทุกวันนี้ก็มีรถไฟไปมาได้อย่างรวดเร็ว ถ้าจะไปเที่ยวกันในทางรถไฟสักวันหนึ่งสองวันไม่มีอะไรไปเลย มีแต่เงินติดกระเป๋าไปอย่างผู้ตีๆ เช่นนี้จะไปเที่ยวได้หรือไม่ บางคนว่าไปได้ บางคนมีนายวงศ์

ตะวัน* เป็นต้น ซึ่งเคยไปอยู่เมืองนอกเมืองนาเห็นว่าจะไปไม่ได้ขัด
 ข้องด้วยไม่มีไฮเตล ที่พักเป็นต้น ความทั้งนี้ทราบถึงพระกรรม จึง
 ตกลงว่าควรจะทดลองดูให้เห็นจริงในเที่ยวนี้...วันที่ ๒๐ กรกฎาคม
 เสด็จอาศัยรถไฟไปยังกรุงเทพฯ ที่ใช้คำว่าเสด็จอาศัยเพราะ
 เสด็จรถไฟชั้นที่ ๓ ประทับปะปนไปกับราษฎรไม่ให้ใครรู้ว่าใครเป็น
 ใคร...เรื่องทดลองเดินทางด้วยไม่มีอะไร นอกจากเงินตามที่ได้
 ปรีक्षाกันเมื่อคืนนั้นเป็นอันตกลงว่าจะเสด็จรถไฟไปลงที่ไพฑาราม
 หาเสวยเย็นนั้นแล้วจะหาเรือส่งกลับลงมาเมืองราชบุรี
 ...รถไฟไปวันนี้ไม่สะดวกด้วยน้ำพัดสะพานที่บ้านกล้วยเซไป รถไฟ
 ข้ามไม่ได้ ต้องไปหยุดรถให้คนโดยสารลงเดินใต้ทางไปขึ้นรถพวง
 ใหม่ฟากสะพานครั้งนั้น...เจ้าพนักงานกองเสบียงได้เห็นปลาทุสด
 แจกเอามาแต่เมืองเพชรบุรีกระจาดหนึ่งเอาไปขายที่ไหนไม่ทราบ ว่า
 ซื้อตกลงได้ปลาทุสดนั้นมาเป็นเสบียงสำหรับอาหารเย็น เป็นที่อุ้มใจ
 ว่าอาหารเย็นวันนี้จะไม่ผิดเคือง ครั้นไปถึงไพฑารามต่างกองต่างแยก
 ย้ายกันเที่ยวทำการตามหน้าที่ที่กะไว้ (หมายถึงผู้ที่ติดตามเสด็จซึ่งมี
 แต่เจ้านายและขุนนางชั้นผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิด 10 คน) พวกกองพานะก็
 เที่ยวหาเช่าเรือและหาที่อาศัยชุมนุมเลี้ยงกันเวลาเย็น พวกกองครัวก็
 เที่ยวซื้อหาอาหารเครื่องภาชนะใช้สอยต่างๆคือ หม้อข้างและถ้วย
 ชามรามใหม่ เป็นต้น ได้พร้อมแล้วก็ต้มแกงตามลำพังฝีมือ พวกที่ไป
 ตามเสด็จสำเร็จได้เลี้ยงกัน พอเวลาพลบค่ำหมายไปว่าจะได้กินสนุก
 ยิ่งกว่าอร่อยเป็นการผิดคาดทั้งสิ้น อาหารวันนี้อร่อยเหลือเกิน ดู
 เหมือนจะกินอิ่มจนเกือบเดินไม่ไหวแทบทุกคน เวลาสัก ๒ ทุ่มออก
 เรือที่เช่าเขา ๓ ลำ ล่องลงมาจากไพฑาราม เรือเหล่านี้เป็นเรือประทุน
 ๒ แจวที่เขาบรรทุกของสวนขึ้นไปขายเสร็จแล้ว จ้างเจ้าของเขาแจว
 ลงมาส่ง

* หมายถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์วิวัฒน์ศักดิ์ (โต บุนนาค)

จากที่กล่าวมาการเสด็จประพาสต้นได้สะท้อนให้เห็นความหมายของ “การเที่ยว” ที่เกิดขึ้นไปในเชิงการแสวงหาความสนุกสนานผ่านภาพลักษณ์ของการเดินทางแบบผจญภัยท่ามกลางโลกที่คนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างสามัญธรรมดาแบบชาวบ้านที่กินอยู่อย่างเรียบง่าย ซึ่งเป็นโลกที่ตรงกันข้ามกับวิถีชีวิตแบบชาววังที่เต็มไปด้วยขนบพิธีรีตองต่างๆอย่างปรมาณู และสวยงาม อย่างไรก็ตาม การเที่ยวขององค์พระมหากษัตริย์ยังมีนัยอื่นที่สำคัญกว่าคือ ทำให้พระองค์สามารถสมาคมกับราษฎรได้อย่างใกล้ชิด และทราบความทุกข์สุขของราษฎรตั้งที่สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเล่าว่า (อ้างแล้ว:30)

ฉันเห็นบางที่ราษฎรกราบทูลร้องทุกข์ เป็นความซึ่งทรงพระราชดำริเห็นว่า เป็นความทุกข์หรือจริง ทรงรับธุระมาต่อว่า ทำเอาเจ้าหน้าที่ตั้งแต่เสนาบดีลงมาได้รับความรำคาญใจหลายคราว บางทีถึงต้องผลัดเปลี่ยนพนักงานพนักงานปกครองก็มีบ้าง เป็นเหตุให้การเสด็จประพาสเป็นคุณประโยชน์แก่ความสุขสำราญของราษฎรได้อีก เป็นอันมาก

รัชกาลที่ 5 พระองค์ทรงโปรดการท่องเที่ยวมากโดยได้เสด็จประพาสทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในการเสด็จประพาสหัวเมืองในราชอาณาจักร พระองค์ได้เสด็จตามมณฑลหัวเมืองทั่วทุกมณฑล เว้นแต่มณฑลพายัพ, มณฑลเพชรบูรณ์, มณฑลอุดร, และมณฑลอิสานเท่านั้น เพราะหนทางไปนั้นกันดารจึงรออยู่มิได้เสด็จจนตลอดรัชกาล (ดำรงราชานุภาพ, ในคำนำเรื่องเสด็จประพาสต้นคราวแรก 2512) นอกจากนี้ เวลาเสด็จประพาสหัวเมืองทางไกล พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงมักทรงพระราชนิพนธ์จดหมายรายการที่เสด็จไปแทบทุกครั้ง โดยจะทรงพระราชนิพนธ์อยู่ในรูปของจดหมายรายวันพระราชทานแต่พระบรมวงศานุวงศ์ที่ใกล้ชิด อาทิเช่น สมเด็จฯ พระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถฯ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านิภาภรณ์มดล เป็นต้น (ดำรงราชานุภาพ, อ้างถึงใน จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 2506:3) ซึ่งบันทึกการเดินทางส่วนพระองค์เหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นภาพความเป็นปึกแผ่นหรือความเป็นอันหนึ่งเดียวกันของราชอาณาจักรสยาม หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การเสด็จประพาสของพระองค์ได้แสดงถึงการสำรวจพระราชอาณาจักรของพระองค์ และเชื่อมโยงคนกลุ่มต่างๆให้เข้ามาอยู่ในบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ที่พวกเขาอยู่กับพระราชอาณาจักรขององค์พระมหากษัตริย์(Thongchai Winichakul,1993 อ้างถึงใน ภัทรพงศ์ คงวิจิตร, 2543: 22)

ทัศนะต่อการเที่ยวของเจ้านายในราชสำนัก

ในมุมมองของชนชั้นนำไทย การเที่ยวถูกให้คุณค่าในฐานะที่เป็นความสุขทางใจอย่างหนึ่งของปัจเจกอย่างชัดเจนและเชื่อว่าการเที่ยวสามารถนำไปสู่การได้ “ความรู้” อันเป็นผลมาจากการเปิดโลกทัศน์ให้กับตัวเองผ่านการเดินทาง (ดำรงราชานุภาพ 2504) ซึ่งทัศนคติดังกล่าวแสดงออกอย่างชัดเจนในบทความเรื่องอธิบายเรื่องเที่ยวของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ซึ่งทรงนิพนธ์เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ) ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2437 ในบทความดังกล่าวพระองค์ได้เอ่ยถึงการเที่ยวไว้ 2 แบบคือการเที่ยวต่างบ้านต่างเมืองและการเที่ยวบ้านนอกคอกนา แต่กระนั้นบทความชิ้นนี้ดูเหมือนจะเน้นพูดถึงแต่การเที่ยว “บ้านนอกคอกนา” เสียมากกว่าซึ่งคงจะหมายถึงการเที่ยวภายในสยาม ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะว่าพระนิพนธ์อธิบายเรื่องเที่ยวสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพท่านมีจุดประสงค์ชักชวนให้คนสามัญทั่วไปตระหนักหรือเห็นความสำคัญของการเที่ยวและมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติโดยไม่เหลือบากกว่าแรง พระนิพนธ์ชิ้นนี้ท่านได้แสดงคุณประโยชน์ของการเที่ยวไว้ 2 ประการคือ ได้ความสุขสำราญหนึ่ง และได้ความรู้อีกประการหนึ่ง

ที่ว่าได้ความสุขสำราญนั้นหมายถึง “ความสนุกสนานรื่นเริงจะได้จากการไปดูแลพบเห็นภูมิประเทศ แลผู้คนสิ่งของซึ่งยังไม่เคยพบเคยเห็น” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเป็นการมองคุณค่าของการเที่ยวในฐานะของการเดินทางเพื่อหาความรื่นเริงจากการได้ไปพบกับสิ่งใหม่ๆ ส่วนที่ได้ความสุขนั้นท่านได้อธิบายว่า (ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ 2537: 96)

แม้แต่คนไข้ได้แปรสภาพในเวลาอันสมควร หมอก็ย่อมถือว่าเป็นทางที่จะหายได้เร็ว ถึงคนซึ่งไม่มีอาการถึงเจ็บป่วย เป็นคนที่ประจำการ มีธุระต่างๆ ย่อมมีเวลาเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า เมื่อได้ละกิจกังวลแปรสภาพไปเที่ยวเตร่ตามอำเภอใจเสียได้ครั้งหนึ่งคราวหนึ่ง ก็ย่อมชื่นบาน สำราญกาย ตลอดจนจิตใจ กลับมาตั้งหน้าทำการได้แข็งแรงดีขึ้นกว่าเก่า...ท่านผู้ใดยังสงสัยก็จงลองหาวันว่างๆสักวัน๑เอาเสบียงอาหารบรรทุกเรือแจวไปเที่ยวจอดทุ่งข้างดัมแกงกินตามเรือกลสวน ก็ จะออกสนุกกินข้าวอร่อยได้มากกว่ากินที่บ้านเมื่อวันก่อน

จากมุมมองดังกล่าว การเที่ยวมีประโยชน์ในฐานะของการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งทรงตระหนักเช่นนี้จะมาพร้อมกับการมีวิถีชีวิตและการทำงานที่เป็นระบบมากขึ้น

และที่สำคัญระบบงานนี้จะต้องให้ความสำคัญต่อปัจเจกชน ทำให้การเปิดหูเปิดตาและพักผ่อน เป็นสิ่งที่ไม่ทำให้การทำงานและชีวิตเสียหายไป หากในมุมมองถือเป็นการดีเพราะจะทำให้คนๆ นั้น มีพลังและความคิดอันกว้างขวางดียิ่งขึ้นอันจะมีผลด้านดีต่อการทำงานต่อไป

สำหรับในแง่ที่ว่า การเที่ยวได้ความรู้ นั้น ท่านได้อธิบายถึงคุณลักษณะของการได้ มาซึ่งความรู้เสียก่อนว่า

...การอย่างใดๆ ที่ที่คนเราจะรู้นั้นอาศัยเหตุ ๓ อย่าง รู้ได้โดยรู้สึกเอง กล่าวคือที่ได้เห็นได้ยินได้ถูกต้องและชิมรสเป็นต้นอย่าง ๑ รู้ได้โดย ความรู้สึกของผู้อื่นกล่าวคือ ได้ฟังคำหรือได้อ่านหนังสือที่ผู้อื่นเขาได้ รู้สึกมาเองแล้วมาพรรณนาให้เข้าใจอย่าง ๑ และคิดตรិตรองตามด้วย สติปัญญาของตนอีกอย่าง ๑ ที่ว่าตริตรองตามด้วยสติปัญญานั้น เพราะความคิดย่อมต้องอาศัยความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งได้ว่า มาก่อนนั้นเป็นเหตุ

โดยความรู้ที่ได้จากการเที่ยวนั้นท่านจัดว่า เป็นความรู้ที่เกิดจากการได้ประสบการณ์ผ่านการ สัมผัสกับภูมิประเทศต่างๆจริง ซึ่งท่านได้ยกตัวอย่างแล้วว่า

...เหมือนหนึ่งพระพุทธรูปที่เขาสักพินนี้เอง เมื่อแรกเรายังไม่เคย ไป ได้ยินแต่สัปบุรุษเขามาเล่าให้ฟัง ต้องนึกเดาคาดรูปร่างเขาและ ลานพระพุทธรูป... ครั้นได้ไปแลเห็นเข้าด้วยนัยน์ตาของเราเองไป คนละอย่าง ผิดกับที่เดาไว้ด้วยความคิดแท้ๆมิใช่หรือ

ทัศนะเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นความเชื่อที่ตอกย้ำบนรากฐานของการแสวงหา ความจริงเชิงประจักษ์ (Empiricism) และการเที่ยวก็ถูกมองว่าก็เป็นส่วนหนึ่งของการแสวงหา ความจริงหรือความรู้แบบนี้ (อ้างแล้ว: 96)

นอกจากนี้สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ท่านยังได้แนะนำเส้นทางการเที่ยว ในเมืองไทยไว้ 15 เส้นทางด้วยกัน โดยนี่อาจจะเป็นงานเขียนที่แนะนำสถานที่ท่องเที่ยว (Guide Book) ของไทยที่เกิดขึ้นในสมัยแรกก็ได้ ซึ่งเส้นทางท่องเที่ยวที่ท่านแนะนำไว้มีดังนี้คือ (อ้างแล้ว: 96)

ทางที่ 1 เที่ยวทางชายทะเลตะวันออก จัปเดตั้งแต่เมืองชลบุรีลงไปถึงเมืองประจัน- ตศิริเขต

ทางที่ 2 เที่ยวทางชายทะเลปักช้ใต้ จัปเดตั้งแต่เมืองเพชรบุรี ลงไปจนถึงเมืองตรัง- กานู

ทางที่ 3 เทียบทางชายทะเลตะวันตก จับตั้งแต่เมืองกระบุรี ลงไปจนเมืองไทรบุรี

ทางที่ 4 เทียบทางลำน้ำแม่กลอง จับแต่เมืองสมุทรสงครามขึ้นไปจนไทรโยคและศรี

สวัสดิ์

ทางที่ 5 เทียบทางลำน้ำท่าจีน จับแต่เมืองสาครบุรี ขึ้นไปพระประดุมเจดีย์
สุพรรณบุรี จนออกเมืองชัยนาท

ทางที่ 6 เทียบลำน้ำเจ้าพระยา จับแต่กรุงเทพฯ ขึ้นไปทางแควใหญ่จนเมืองฝาง
แล้วเดินบกมาสุวรรณโลก สุขุโขไทย แล้วข้ามไปลงเรือล่องกลับลงจากเมืองตาก

ทางที่ 7 เทียบลำน้ำสัก จับตั้งแต่กรุงเก่าขึ้นไปพระบาท พระฉาย จนเมืองหล่ม
ศักดิ์

ทางที่ 8 เทียบลำน้ำบางปะกง จับแต่ชะเชิงเทราไปจนนครนายกปราจีนบุรี

ทางที่ 9 เทียบนครราชสีมา ขึ้นทางสระบุรี ลงช่องตะโก

ทางที่ 10 เทียบหัวเมืองลาวเฉียง จับแต่เมืองตากขึ้นไป กลับมาลงเมืองน่าน

ทางที่ 11 เทียบหัวเมืองลาวฟงขาว จับขึ้นดินแต่อุตรดิฐไปปากลาย แล้วล่องน้ำ
โขงลงมาจนหนองคาย

ทางที่ 12 เทียบหัวเมืองในเขตลาวพวน

ทางที่ 13 เทียบหัวเมืองในเขตลาวกาว

ทางที่ 14 เทียบหัวเขมร ขึ้นดินแต่ปราจีน แล้วกลับลงเรือที่จันทบุรี

ทางที่ 15 เทียบในกรุงเทพฯ ที่นับกรุงเทพฯ ว่าเป็นทางหนึ่งด้วยดังนี้ เพราะเชื่อได้
แล้วว่าในบรรดาท่านผู้อ่าน ที่ใครจะได้เที่ยวในกรุงเทพฯ นี้ทิวทัศน์จะไม่มีเลยก็ว่าได้

จะเห็นได้ว่าเส้นทางท่องเที่ยวที่สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงแนะนำไว้
คือเส้นทางท่องเที่ยวทั่วราชอาณาจักรสยามนั่นเอง อย่างไรก็ตามสำหรับสามัญชนธรรมดาการ
เดินทางเพราะต้องการแสวงหาความรู้ความเพลิดเพลินผ่านประสบการณ์การเดินทางที่ได้ไป
สัมผัสสิ่งแปลกใหม่ในโลกของการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง ดูเหมือนจะเป็นเรื่องไกลตัวอยู่มาก
สำหรับคนในสมัยนั้นเพราะหนทางเต็มไปด้วยความยากลำบากและในขณะเดียวกันก็เกี่ยวข้อง
กับภูมิประเทศอื่นๆที่พ้นไปจากชุมชนของตนเองมีน้อยหรืออาจแทบไม่รู้จักเลยด้วยซ้ำ เว้นแต่
พวกพ่อค้าที่มีกิจกรรมในการค้าขายระหว่างหัวเมืองต่างๆถึงจะเดินทางกันไกลๆ(ดำรงราชานุภาพ,
2506) ในสมัยนั้นการแสวงหาความสนุกสนานเพลิดเพลินจากการท่องเที่ยวดูเหมือนจะเป็นที่
นิยมอยู่ในแวดวงอันจำกัดแต่เฉพาะชนชั้นเจ้านายในราชสำนักเท่านั้น พวกเขาเป็นผู้บุกเบิกการ
เดินทางสำรวจอาณาเขตของรัฐไทยเพื่อที่จะสัมผัสและแลเห็นด้วยตัวเองว่าภูมิประเทศที่อยู่ภาย

ได้การปกครองของ ราชสำนักนั้นเป็นอย่างไร การท่องเที่ยวสำหรับพวกเขาจึงเป็นทั้งเพื่อความรู้อ และความสนุกสนานเพลิดเพลินไปในตัว ที่ว่าเป็นความรู้ก็คือได้พบเห็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ สำหรับการบริหารและปกครองบ้านเมือง ส่วนที่ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินก็คือการได้สัมผัสกับประสบการณ์แปลกใหม่ในการเดินทาง

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงยอมรับว่า “การเที่ยวต้องใช้เงินเปลืองกว่านั่งนอนอยู่บ้าน” (อ้างแล้ว:6) ซึ่งถ้าหากไปในตำแหน่งราชการก็มักจะได้รับเงินเดือนเป็นผลประโยชน์ (หมายถึงข้าราชการจากส่วนกลางที่ไปทำงานตามหัวเมือง) “ถึงมีมากมายก็พอเลี้ยงตัว ไม่ต้องชักทุนเรือน” แต่ถ้าผู้ใดไม่มีโอกาสเที่ยวในตำแหน่งราชการ “จะอาศัยพระเจ้าพระสงฆ์ไปจุดศรัทธาหรือจะอาศัยพ่อค้ามาขายไปเที่ยวก็ได้เหมือนกัน...อาจจะลำบากสักหน่อย” “ถ้าหากว่าเป็นคนมีกำลังจะหาพาหนะไปเที่ยวโดยลำพังของตนเอง... ไปอย่างนี้ย่อมเป็นอิสระอยู่แก่ตัว จะไปที่ใด จะดูอะไร จะหยุด จะอยู่ จะไปเมื่อใดก็ทำได้ตามใจ แต่เป็นการเปลืองทุนมากขึ้นเป็นธรรมดา” (อ้างแล้ว:7-8) ซึ่งผู้ที่จะมีกำลังพอที่จะเที่ยวอย่างแบบอันสุดท้ายได้ในยุคนั้นก็คงจะมีแต่ชนชั้นสูงที่สามารถกระทำได้ เนื่องจากการท่องเที่ยวยิ่งถ้าหากเป็นการท่องเที่ยวทางไกลแล้ว ก็จะต้องใช้ทุนทรัพย์มาก โดยเฉพาะกับการท่องเที่ยวในแบบที่ผู้เดินทางไม่ปรารถนาจะผจญภัยกับความยากลำบากจริง ซึ่งการเดินทางแบบนี้ผู้เดินทางจะต้องเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการเดินทางมากพอสมควรทั้งพาหนะสำหรับใช้เดินทาง, แหล่งอาหาร, และที่พักแรมค้างคืน สิ่งเหล่านี้จะช่วยทำให้ผู้เดินทางสามารถจัดแผนการเดินทางของตนเองได้

ที่กล่าวมาต้องใช้เงินมากก็ต้องจ่ายเงินไปกับสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ ซึ่งผู้เดินทางจะมีหนทางใช้จ่ายอย่างสะดวกสบายในการท่องเที่ยวได้จะต้องมีกำลังทางเศรษฐกิจมากพอ หรือมีเงินทองเหลือกินเหลือใช้สำหรับสนับสนุนกิจกรรมครั้งนี้จนกระทั่งไม่เห็นเรื่องเที่ยวแต่เป็นสิ่งฟุ่มเฟือยหรือไม่มีประโยชน์แก่ตน และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือวิถีชีวิตของคนที่สามารถเที่ยวเตร่โดยไม่ถูกสังคมติฉินนินทาได้นั้น วิถีชีวิตของเขาจะต้องมีการจัดระบบที่ดีในระดับหนึ่งที่ทำให้การเที่ยวนั้นไม่ส่งผลกระทบต่อการทำงานและฐานะทางเศรษฐกิจของตัวเอง ซึ่งคนที่มีวิถีชีวิตแบบหาเช้ากินค่ำหรือมีรายรับเพียงพอแค่สำหรับเก็บไว้เป็นทุนรอนในการผลิตและเลี้ยงดูสมาชิกในครัวเรือนได้เท่านั้น การเดินทางท่องเที่ยวในความหมายที่กล่าวมาก็คงจะเป็นเรื่องไกลตัว ยิ่งในสมัยก่อนหนทางติดต่อกับภูมิภาคต่างๆในราชอาณาจักรก็เต็มไปด้วยความยากลำบาก สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆเพื่อรองรับการท่องเที่ยวก็ไม่มี แม้การคมนาคมจะทันสมัยขึ้นโดยมีรถไฟวิ่งแล้วในสมัยรัชกาลที่ 5 และมีเรือกลไฟและเรือยนต์สำหรับใช้เดินทางทางน้ำแล้วก็ตามแต่ก็ไม่ได้ครอบคลุม เส้นทางคมนาคมทั่วราชอาณาจักร เพราะฉะนั้นเพื่อให้

การเดินทางท่องเที่ยวดำเนินไปอย่างราบรื่น ผู้เดินทางจะต้องพึ่งพาตัวเองและจัดเตรียมพาหนะสำหรับใช้เดินทางเอง ขณะเดียวกันเรื่องที่พักแรมก็เป็นสิ่งสำคัญ การนอนตามป่าเขาหรือตามวัดก็ใช่ว่าจะสะดวกสบาย (อย่างน้อยก็คาดเดาไม่ได้ว่าที่พักนั้นจะมีหน้าตาเป็นอย่างไร พอนอนได้อย่างปลอดภัยหรือไม่) เพราะสมัยนั้นโรงแรมไม่มี แต่กระนั้นชนชั้นสูงดูเหมือนจะอยู่ในสถานการณ์ที่ดีกว่าตรงที่ว่ามีการจัดการที่อยู่ตามหัวเมืองคอยจัดเตรียมเรื่องที่พักไว้ให้ และจะมีคนคอยอำนวยความสะดวกเรื่องการเดินทางตามเส้นทางที่จะไปไว้เป็นช่วงๆตามความรับผิดชอบของแต่ละหัวเมืองที่เจ้านายจะเสด็จผ่าน วัฒนธรรมท่องเที่ยวในแบบของการแสวงหาความสำราญที่ต้องอิงอยู่กับกำลังทางเศรษฐกิจของตนดูเหมือนจะแพร่หลายในหมู่เจ้านายและชนชั้นสูงอยู่นาน กว่าที่จะค่อยๆขยายตัวลงมาถึงระแวกพื้นน้อยในสมัยหลังซึ่งมีเงินเหลือพอจะรับวัฒนธรรมท่องเที่ยวดังกล่าวมาใช้ได้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2538: 74-75) นอกจากนี้ ยังจะต้องรอให้รัฐไทยมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วย พร้อมทั้งส่งเสริมให้การเที่ยวสามารถตอบสนองของกลุ่มคนที่มีกำลังทรัพย์จะน้อยหรือจะมากได้อย่างหลากหลาย

การท่องเที่ยวไทยในยุคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

จุดเริ่มต้นของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพานิชย์ในประเทศไทยอาจจะเริ่มขึ้นนับตั้งแต่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ซึ่งขณะนั้นทรงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการการรถไฟได้มีพระดำริให้จัดส่งเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองไทยไปเผยแพร่ในสหรัฐอเมริกาเมื่อ พ.ศ. 2467 พร้อมทั้งได้มีการจัดตั้งแผนกโฆษณาของการรถไฟขึ้น ทำหน้าที่รับรองและให้ความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาประเทศไทย รวมทั้งการโฆษณาเผยแพร่ประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักของชาวต่างประเทศ ต่อมาเมื่อพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ทรงย้ายไปดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงพาณิชย์ งานทางด้านส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ย้ายไปขึ้นอยู่กับกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2545) ซึ่งจะเห็นได้ว่านับตั้งแต่ช่วงเวลาครึ่งหลังของทศวรรษที่ 2400 เป็นต้นมา ฝ่ายผู้มีอำนาจในการบริหารประเทศได้เริ่มเห็นความสำคัญที่จะให้ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับดึงดูดคนต่างชาติให้เดินทางเข้ามาแสวงหาความสุขความเพลิดเพลินในฐานะนักท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตามการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้เริ่มเป็นนโยบายที่สำคัญในระดับชาติก็ใน พ.ศ. 2479 (ททท.2545) ในคราวนั้นทางกระทรวงเศรษฐกิจเป็นผู้เสนอโครงการบำรุงอุตสาหกรรม

กิจกรรมท่องเที่ยวในประเทศต่อคณะรัฐมนตรี โดยได้เสนอแผนและวัตถุประสงค์ของการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไว้ 3 ประการคือ

- 1.งานโฆษณาชักชวนนักท่องเที่ยว
- 2.งานรับรองนักท่องเที่ยว
- 3.งานบำรุงสถานที่ท่องเที่ยวและที่พัก

ในตอนนั้นได้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยอยู่ในความดูแลของกระทรวงเศรษฐกิจซึ่งเป็นเจ้าของเรื่องในการเสนอโครงการบำรุงอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ครั้นต่อมากระทรวงเศรษฐกิจได้มอบงานนี้ให้กรมพาณิชย์เป็นผู้จัดทำเพราะกรมพาณิชย์มีแผนกส่งเสริมพาณิชย์และท่องเที่ยวอยู่ในกระทรวงเศรษฐกิจ การส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ดำเนินมาจนกระทั่งถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงได้หยุดลงชั่วคราวอันเนื่องมาจากภาวะสงครามและสำนักงานได้รับความเสียหายจากการถูกลูกกระเบิด

เมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่สองในปีพ.ศ.2492 รัฐบาลไทยจึงคิดจะฟื้นฟูงานส่งเสริมการท่องเที่ยวขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง โดยคราวนี้ ได้มอบหมายให้อยู่ในความดูแลของกรมโฆษณาการแทน โดยกรมโฆษณาการได้ทำความตกลงกับกระทรวงเศรษฐกิจซึ่งเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นกระทรวงพาณิชย์และคมนาคมเพื่อขอโอนกิจการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากการตรวจพาณิชย์และคมนาคมมาอยู่กับกรมโฆษณาการ สำนักนายกรัฐมนตรี และให้เรียกส่วนงานนี้ว่า "สำนักงานส่งเสริมการท่องเที่ยว" ต่อมาเมื่อรัฐตระหนักในความสำคัญของงานกิจการส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศมากขึ้น จึงได้ยกฐานะเป็นหน่วยงานเทียบเท่าระดับกองในหน่วยงานราชการ และเปลี่ยนชื่อเรียกว่า "สำนักงานท่องเที่ยว" การส่งเสริมการท่องเที่ยวในยุคแรกๆ นอกจากรัฐจะให้ความสำคัญกับการจัดตั้งหน่วยงานหรือองค์กรเพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ให้เกิดขึ้นในประเทศแล้ว ยังมีการจัดทำ Guide Book สำหรับประเทศไทยขึ้นเมื่อพ.ศ. 2499 ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยมอบหมายให้สภาวัฒนธรรมแห่งชาติเป็นผู้จัดทำ ซึ่งมีทั้งฉบับที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ สำหรับฉบับภาษาไทยให้ชื่อว่า ทัศนสารไทย ส่วนฉบับภาษาอังกฤษให้ชื่อว่า The Thai Guide Book ซึ่งการจัดทำจะจัดทำเป็นจังหวัดๆ ไป โดยทัศนสารไทยจังหวัดนครปฐมเป็น Guide Book เล่มแรกที่จัดพิมพ์ออกมา ส่วนของจังหวัดอื่นๆ จะมีการพิมพ์ออกมาหรือไม่นั้นผู้วิจัยไม่มีข้อมูลในเรื่องนี้ แต่อย่างน้อยที่สุดการจัดพิมพ์ Guide Book แนะนำแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจในเมืองไทยก็แสดงให้เห็นว่า รัฐได้ตระหนักในความสำคัญของการเดินทางท่องเที่ยวและพยายามทำให้ชาวต่างประเทศรู้จักเมืองไทยมากขึ้น และขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้คนไทยสนใจการท่องเที่ยวในเมืองไทยด้วย

รัฐบาลไทยให้ความสนใจที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงพาณิชย์หรืออุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศอย่างจริงจังในช่วงต้นทศวรรษที่ 2500 โดยสาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งนั้นมาจากนโยบายของผู้นำประเทศสมัยนั้นคือ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ (ททท.2545) ซึ่งในขณะที่ท่านไปพักรักษาตัวอยู่ที่สหรัฐอเมริกาเมื่อพ.ศ. 2501 ท่านได้มีโอกาสดูงานเกี่ยวกับกิจการการท่องเที่ยวที่นั่น จึงเกิดความสนใจและดำริให้ส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างจริงจังขึ้นในประเทศไทย นอกจากนี้บรรยากาศของกระแส International Tourism ในเวทีทางการเมืองระหว่างประเทศกำลังมีการตื่นตัวอย่างสูงทั้งในส่วนของประเทศที่พัฒนาแล้ว (กลุ่มประเทศในแถบยุโรปและประเทศในทวีปอเมริกาเหนือ) และประเทศในโลกที่สามหรือประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งต่างก็เชื่อมั่นว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวในเชิงพาณิชย์และการจัดตั้งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวขึ้นในประเทศกำลังพัฒนาจะมีส่วนช่วยกู้สถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจให้กับบรรดากลุ่มประเทศในโลกที่สามซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นประเทศส่งออกวัตถุดิบทางการเกษตรและกำลังเผชิญกับภาวะมูลค่าสินค้าส่งออกมีราคาตกต่ำ (Crick 1989: 314) เพราะอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวคือการใช้วัตถุดิบที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวอื่นๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่ประเทศต่างๆมีอยู่แล้วทำให้ไม่ต้องการการลงทุนที่มีมูลค่าสูง แต่สามารถทำรายได้เข้าประเทศได้ในมูลค่ามหาศาล และกลุ่มเป้าหมายที่จะมาเป็นลูกค้าในฐานะนักท่องเที่ยวก็คือคนที่มาจากประเทศพัฒนาแล้วที่มีกำลังซื้อทางเศรษฐกิจสูง ปรากฏการณ์ International Tourism ยังได้ก่อให้เกิดการผลิตความหมายของการท่องเที่ยวให้มีลักษณะเป็นสากล โดยนิยามว่า การท่องเที่ยวไม่ได้หมายความเฉพาะแต่เพียงการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานบันเทิง ดังที่เข้าใจกัน การเดินทางเพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อการศึกษาหาความรู้ เพื่อการติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมญาติพี่น้องก็ถือเป็นการท่องเที่ยวได้ทั้งสิ้น (รพีพล ยูวะนิยม 2537: 8) ซึ่งหน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐในประเทศไทยก็ดูเหมือนจะนิยามความหมายของการท่องเที่ยวตามความหมายดังกล่าวที่กำหนดขึ้นโดยองค์การสหประชาชาติ

การส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่กำลังแพร่หลายไปทั่วโลกได้ถูกรณรงค์อย่างเต็มที่จากบรรดาองค์กรและสถาบันการเงินระหว่างประเทศ อาทิเช่น ธนาคารโลก, สหประชาชาติ, องค์กรความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Cooperation and Development) ซึ่งต่างก็ให้การสนับสนุนอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในประเทศกำลังพัฒนา (Crick 1989: 314-315) รวมทั้งยังได้มีบริษัทเอกชนในต่างประเทศ

รับงานประเมินและวิจัยศักยภาพทางการท่องเที่ยวให้กับประเทศที่ต้องการจะพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวภายในประเทศของตน โดยนี้อาจเป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดการตื่นตัวทางด้านส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่ตื่นตัวในเรื่องดังกล่าวด้วย

ในปีพ.ศ. 2502 ซึ่งเป็นสมัยรัฐบาลของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ การส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศได้ปรากฏเป็นนโยบายที่รัฐบาลให้ความสนใจอย่างมาก มีการจัดตั้งองค์การของรัฐขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นเอกเทศน์ เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมกิจการการท่องเที่ยวภายในประเทศ โดยเฉพาะซึ่งใช้ชื่อว่า องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อ.ส.ท.) ซึ่งต่อมาภายหลังเมื่อ พ.ศ. 2522 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือเรียกชื่อย่อว่า ททท. และใช้ชื่อนี้มาจนถึงปัจจุบัน องค์การดังกล่าวมีหน้าที่หลักคือการประชาสัมพันธ์และสร้างภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยวให้กับเมืองไทยให้เป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยวต่างชาติ, ส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสำหรับดึงดูดนักท่องเที่ยว, สนับสนุนให้ภาคเอกชนหันมาสนใจลงทุนทางด้านบริการการท่องเที่ยว เช่น การประกอบธุรกิจโรงแรมให้มีจำนวนมากขึ้น เพื่อจะได้รองรับนักท่องเที่ยวได้มาก, พยายามสร้างมาตรฐานการท่องเที่ยวให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล เช่น การจัดโครงการอบรมมัคคุเทศน์ เพื่อสร้าง/ผลิตคนสำหรับเป็นผู้เชี่ยวชาญสำหรับการนำเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น(ททท. 2537: 32) และร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐอื่นๆ ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น ร่วมมือกับกรมทราฟฟิกในการติดป้ายบอกทางที่มีภาษาอังกฤษอยู่ด้วยเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติหรือให้คำปรึกษากับหน่วยงานบริหารส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นที่ตนมีอำนาจอยู่ (องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2509)

นับตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 2500 เป็นต้นมาการส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศไทยโดยหน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับรัฐได้แสดงออกอย่างชัดเจน โดยต้องการทำให้เมืองไทยเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวที่ถูกยอมรับในตลาดการท่องเที่ยวระดับสากล (International Tourism) เพราะเชื่อว่า "อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะทำให้รัฐมีรายได้จากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย อันจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ" (เฉลิมชัย จารุวัชร, ในองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2506: 86) ในเมื่อการจัดตั้งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศมีจุดประสงค์ไปอิงกับกำลังซื้อหรือความต้องการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นหลักเสียแล้ว จึงทำให้การจัดการหรืองานส่งเสริมการท่องเที่ยวไปผูกติดหรืออิงกับมุมมองทางการท่องเที่ยวในต่างประเทศ อันได้แก่ การอิงและ

อาศัยรายงานวิจัยของบริษัทเอกชนของต่างประเทศในการประเมินผลศักยภาพทางการท่องเที่ยวในประเทศ, การนำเสนอภาพลักษณ์ในการประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยวก็จะคำนึงถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยที่คิดว่าเป็นสิ่งหรือภาพที่ชาวต่างชาติรับรู้เกี่ยวกับเมืองไทยอยู่ก่อนแล้ว เช่น ภาพการรำนาฏศิลป์ไทย, ภาพพระปรางค์วัดอรุณ(ททท. 2537) มาเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆที่หน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐได้จัดทำขึ้นเพื่อสร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติสนใจมาหาประสบการณ์การท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย เป็นต้น นอกจากนี้การนำอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยไปอิงอยู่กับตลาดทางการท่องเที่ยวในต่างประเทศ ยังทำให้หน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐคือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยหรือททท. ต้องรณรงค์โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทยหรือททท. ต้องรณรงค์โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทยอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างความน่าตื่นตาตื่นใจให้กับภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยวในสายตาของนักท่องเที่ยว หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ๆให้กับสินค้าทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ชาวต่างชาติอยากเดินทางมาเที่ยวเมืองไทยมากขึ้นเอง ซึ่งจะทำให้ประเทศมีรายได้ในรูปของเงินตราต่างประเทศที่เพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันการพยายามสร้างภาพลักษณ์ใหม่ๆทางการท่องเที่ยวก็สะท้อนให้เห็นภาพการแข่งขันเพื่อแย่งส่วนแบ่งของตลาดท่องเที่ยวในระดับสากล

สำหรับโครงการรณรงค์ทางการท่องเที่ยวของประเทศไทยที่เคยจัดว่าเป็นงานใหญ่ระดับชาติ ได้แก่ Visit Thailand Year ในปี พ.ศ. 2530 ซึ่งโครงการรณรงค์ดังกล่าวได้ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ในประเทศไทยมากกว่า 3 ล้านคนเป็นครั้งแรก นับตั้งแต่ประเทศไทยส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงพาณิชย์เป็นต้นมา (ททท. 2537: 76) และอีก 10 ปี ต่อมา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เสนอโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวในปีพ.ศ. 2541 โดยใช้ชื่อว่า Amazing Thailand โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งสองต่างมีเป้าหมายอย่างเดียวกันก็คือการสร้างภาพลักษณ์และแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวสนใจเข้ามาใช้จ่ายเงินในรูปของการเที่ยวเมืองไทย อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยจะไม่ขอกล่าวถึงรายละเอียดหรือกระบวนการสร้างภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยวผ่านโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ได้เอ่ยมา เพราะประเด็นดังกล่าวไม่ได้เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาในวิทยานิพนธ์ชิ้นนี้โดยตรง เพียงแต่ที่หยิบยกขึ้นมากล่าวนั้นก็เพื่อแสดงให้เห็นว่า “การท่องเที่ยวในยุคของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว” เป็นสินค้าอย่างหนึ่งเช่นเดียวกับสินค้าอย่างอื่นที่มีกลไกกระตุ้นให้คนปรารถนาจะบริโภคสินค้าอย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุดกลไกดังกล่าวก็คือการสร้างภาพลักษณ์ให้กับสินค้า เช่น การจัดทำโฆษณาประชาสัมพันธ์, การผลิตสินค้าให้มีรูปแบบใหม่ๆออกมาสู่ท้องตลาด เพื่อล่อตาล่อใจให้คนอยากจะทำมาบริโภค

สินค้าทางการท่องเที่ยวก็เช่นเดียวกัน หน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐเชื่อว่า จะประสบความสำเร็จในการดึงดูดให้คนสนใจมาเที่ยวก็ต้องอาศัยชื่อเสียงของสินค้าและสร้างความเชื่อถือต่อสินค้านั้นๆ ในกลุ่มลูกค้าเป็นสำคัญ (ททท.2537: 76) ซึ่งคงจะหมายถึงทำอย่างไร จะให้สินค้าตัวนี้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวและมอบประสบการณ์แปลกใหม่รวมทั้งความสุข ความเพลิดเพลินให้พวกเขาได้อย่างเต็มที่ ทำให้พวกเขาติดใจและอยากกลับมาใช้บริการทางการท่องเที่ยววันอื่นอีก จุดขายของสินค้าการท่องเที่ยวในเมืองไทยที่หน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐพยายามนำเสนอตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาคือ“เอกลักษณ์ไทย” ซึ่งได้ถูกปรุงแต่งหรือประดิษฐ์ขึ้นเพื่อใช้โฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ และสร้างภาพลักษณ์ให้กับสินค้าในโครงการรณรงค์ทางการท่องเที่ยวต่างๆ ของรัฐ (รพีพล ยุวระนิยม 2537; วราภรณ์ รัตนรักษ์ 2540) และในส่วนการนำเสนอตัวของ “วัดฤดีบ” เป็นสิ่งดึงดูดการท่องเที่ยว” หรือแหล่งท่องเที่ยววันนั้น ทางด้านหน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐเชื่อว่า “ภายในจังหวัดทุกจังหวัดย่อมจะมีสิ่งต่างๆ ที่มีลักษณะเป็นวัดฤดีบ สามารถนำมาตกแต่งจัดเกล้าให้เป็นประโยชน์แก่การท่องเที่ยวได้เสมอ ไม่น่ามากก็น้อย” นอกจากนี้ยังเสนอว่าในแต่ละจังหวัดจะสามารถพัฒนา “วัดฤดีบ” ทางการท่องเที่ยว ในจังหวัดนั้นๆ ให้เป็นสิ่งดึงดูดขึ้นโดย (อ.ส.ท. 2509: 124-126)

- ปรับปรุงวัดฤดีบขึ้นเป็นสิ่งท่องเที่ยวซึ่งผู้ที่อยู่ในจังหวัดนั้นๆ จะเป็นคณะกรรมการจังหวัดหรือประชาชนทั่วไปก็ได้ มองหา “วัดฤดีบ” ในจังหวัดของตนที่มีที่ท่าว่าพอที่จะทำให้เป็นจุดดึงดูดทางการท่องเที่ยวได้ ซึ่งอาจจะได้แก่ ถ้ำ, น้ำตกใหม่ๆ ประเพณีแปลกๆ หากจัดขึ้นให้ดีแล้วลงมือปรับปรุงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ดังตัวอย่างเช่นการร่วมมือระหว่างอดีตผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรสงครามกับกรมประชาสัมพันธ์จัดดอนหอยหลอดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวขึ้นมา ทั้งๆ ที่โดยธรรมชาติการเก็บหอยหลอดก็มีอยู่เป็นปกติและไม่ถือเป็นของประหลาดอะไรแต่ก็สามารถทำให้กลายเป็นจุดสนใจหรือดึงดูดให้คนมาเที่ยวได้ อีกตัวอย่างหนึ่งคือ งานช้างที่สุรินทร์ ซึ่งแต่เดิมทีมงานช้างที่นั่นแทบจะไม่มีใครรู้จัก แต่เมื่อได้จัดการปรับปรุงและโฆษณาออกไปแล้วปรากฏผลว่ามีนักท่องเที่ยวต่างชาติหลังไหลมาเที่ยวชม ถึงกับต้องจัดขบวนรถไฟพิเศษเพิ่มขึ้นเป็น 2 ขบวนหรือแสดงถึง 2 วัน งานก็ครึกครื้น ช้างได้ค่าเหนื่อยเพิ่มขึ้นเป็นเชือกละ 100 บาท (ในช่วงปี พ.ศ. 2509) เป็นอย่างน้อย และชาวสุรินทร์อื่นๆ พลอยขายข้าวของได้เงินมากเป็นพิเศษ

- แก้ไขปรับปรุงสิ่งดึงดูดที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น ซึ่งทางหน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐมีความเห็นในเรื่องนี้ว่า “สิ่งดึงดูดใจที่มีอยู่แล้ว แต่ทรุดโทรมลง หรือไม่สะดวกต่างๆ ทางจังหวัดที่เป็นเจ้าของกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้องควรจะร่วมมือกันปรับปรุงให้ดีขึ้น เพราะจะเกี่ยว

กับผลได้ของจังหวัดของตนโดยตรง” ดังตัวอย่างเช่น ตลาดน้ำวัดไทร เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางมาเที่ยวกันมาก เคยประสบปัญหาหลักๆ ทางด้านการจราจรทางน้ำ เพราะภายในคลองแคบๆ มีเรือขนาดใหญ่แล่นสวนทางกัน ทำให้การจราจรต้องติดแน่นอยู่ตรงหน้าวัดไทรนานๆ อาจทำให้นักท่องเที่ยวเบื่อและไม่อยากมาเที่ยวได้ ต่อมาเมื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งงานบริหารส่วนท้องถิ่นและทางตำรวจเข้ามาจัดการจราจรทางน้ำเสียใหม่ให้เรือแล่นทางเดียวเฉพาะบางช่วงเวลา ก็ทำให้การจราจรในลำคลองดีขึ้น

- การโฆษณาเผยแพร่ให้คนรู้จักสิ่งดึงดูดที่ปรับปรุงแล้วอย่างกว้างขวาง ในเรื่องนี้ทางหน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐมีความเห็นว่า “เรื่องนี้เป็นสิ่งจำเป็นถ้าไม่มีการโฆษณาก็ไม่มีคนทราบและไม่มีผู้ใดสนใจมาเที่ยว” โดยหน้าที่นี้ถือเป็นหน้าที่ของหน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยตรง เพียงแต่จะต้องได้รับความร่วมมือจากเจ้าของท้องถิ่นสำหรับการให้ข้อมูลด้วย (อ.ส.ท. 2509: 126)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การสร้างแรงจูงใจทางการท่องเที่ยวผ่านแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกประติษฐิติให้กลายเป็นจุดสนใจหรือจุดดึงดูดทางการท่องเที่ยวขึ้นมาก็ถือเป็นกลยุทธ์สำคัญอย่างหนึ่งของหน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐที่ต้องการให้สินค้าทางการท่องเที่ยวมีรูปลักษณะใหม่ ๆ อยู่เสมอและสามารถตอบสนองต่อการหาประสบการณ์เพลิดเพลินจากการท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลาย ขณะเดียวกันการช่วยโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้กับแหล่งท่องเที่ยวเปรียบเสมือนกับการต่อยอดและสร้างภาพลักษณ์ของสินค้าทางการท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จัก และการปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวหรือจุดดึงดูดทางการท่องเที่ยวก็คือการปรับปรุงรูปแบบของสินค้าเพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว

คนไทยกับความนิยมท่องเที่ยวเมืองไทยในยุคอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

นอกจากนี้ในส่วนของงานส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐยังมีนโยบายที่ชัดเจนอีกอย่างหนึ่งก็คือ การชักจูงและส่งเสริมให้ประชาชนชาวไทยรักการท่องเที่ยว (เฉลิมชัย จารุวัชร ในอ.ส.ท. 2507: 93) ซึ่งการส่งเสริมให้คนไทยสนใจท่องเที่ยวในเมืองไทยในช่วงทศวรรษที่ 2500 ทางหน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐมีจุดมุ่งหมายให้ “อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวภายในประเทศเจริญก้าวหน้า อันจะนับได้ว่าเป็นการพัฒนาตัวเองให้พร้อมและเหมาะสมที่จะรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ซึ่งจะทำให้มีการถ่ายเททางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และอารยธรรมไปยังต่างจังหวัดต่อไป” (เฉลิมชัย จารุวัชร ใน อ.ส.ท. 2507: 93) ดังนั้น การส่งเสริมให้คนใน

สังคมไทยเที่ยวเมืองไทยในช่วงเวลาของการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวภายในประเทศ ยุคแรกๆ ได้สะท้อนให้เห็นว่า รัฐไทยให้ความสำคัญกับการมาเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างชาติมาก แม้แต่การส่งเสริมการท่องเที่ยวของคนในสังคมไทยก็เพื่อหวังผลการสร้างความเจริญในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวภายในประเทศ (อาทิเช่น สถานที่ท่องเที่ยว, ยานพาหนะในการขนส่ง, จะสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต่างชาติสนใจเดินทางมาเที่ยวเมืองไทย โดยในการกระตุ้นหรือชักชวนให้คนไทยสนใจกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยเฉพาะการท่องเที่ยวในเมืองไทยนั้น ที่เห็นได้ชัดอย่างหนึ่งคือทางหน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวมีการออกหนังสือแนะนำการท่องเที่ยวในภาคภาษาไทย โดยใช้ชื่อว่า "อนุสาร อ.ส.ท." มานับตั้งแต่เริ่มงานส่งเสริมการท่องเที่ยวในยุคแรกๆ

ความสนใจในการท่องเที่ยวของคนไทยที่ปรากฏในยุคเริ่มต้นของการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์หรือในยุคที่รัฐให้ความสำคัญกับงานส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มีการพูดถึงในงานสัมมนาเรื่องการท่องเที่ยวเมืองไทยในระดับชาติ ดังตัวอย่างในคราวของงานสัมมนาเรื่องว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวครั้งที่ 2 ซึ่งทางองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจัดขึ้นเมื่อพ.ศ.2509 โดยผู้เข้าร่วมงานสัมมนาท่านนั้นคือหมื่นฐานานิกิบาล ผู้แทนเทศบาลเมืองนครปฐม ได้สะท้อนให้เราเห็นความสนใจในเรื่องการท่องเที่ยวของคนไทย ในแง่มุมหนึ่งของยุคสมัยนั้นไว้ดังนี้ (อ.ส.ท. 2509:195-196)

การท่องเที่ยวของชาวต่างจังหวัดนั้นเวลานี้ประชาชนไหวตัว ถ้าท่านได้พิจารณาแล้วจะเห็นว่า พอหมดฤดูการทำมาหากิน เช่น หมดฤดูการทำนาจะเห็นว่า ชาวชลบุรี ชาวจันทบุรี เหมารถกันมาเป็นคันๆไป พระพุทธบาท เสร็จแล้วก็ไปนครปฐมไปพระแท่น...บางรายไปถึงพิษณุโลก...พวกคณะนักท่องเที่ยวเหล่านั้นกระผมได้เคยติดต่อสอบถามว่า ออกจากนครปฐมแล้วจะไปไหน บอกว่าจะเข้ากรุงเทพฯ มาตั้ง ๒-๓ คัณรถจะไปพักไหน เขาตอบว่าพักวัด เช่น พักที่วัดมหาธาตุบ้าง วัดพระเชตุพนบ้าง...เรื่องการเดินทางของคณะนักท่องเที่ยวต่างจังหวัด ชาวต่างจังหวัดอยากจะไปท่องเที่ยว ไม่ใช่เราจะต้องไปปลูกพื้นอะไรกัน อยากรจะท่องเที่ยวกันอยู่แล้ว แต่ไม่ได้รับความสะดวก โดยเฉพาะจังหวัดรอบๆพระนครนี้ (หมายถึงกรุงเทพฯ) ในเรื่องยานพาหนะ ยานพาหนะนี้มีไม่เพียงพอ เราจะไปเช่ารถที่วิ่งประจำทางอยู่ เขาก็มีเวรวิ่งของเขา เรียกราคาแพงเกินไป...

จากภาพสะท้อนเรื่องเล่าในแง่มุมหนึ่งของการท่องเที่ยวในยุคนี้เห็นได้ว่า ความนิยมเดินทางท่องเที่ยวของคนไทยไปตามที่ต่างๆมีปรากฏให้เห็นแล้ว โดยเฉพาะคนที่มาจากต่างจังหวัดก็พยายามหาเวลาว่างจากการทำงานไปท่องเที่ยวในจังหวัดอื่นๆ ดังเช่น มาเที่ยวในกรุงเทพฯ เป็นต้น แต่ถึงกระนั้นการเดินทางท่องเที่ยวในช่วงแรกของยุคส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐได้แสดงให้เห็นถึงความขลุกขลัก หรือความไม่พร้อมทางด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่จะเอื้อต่อนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการให้บริการทางด้านที่พัก จะเห็นได้ว่าขาดแคลน แม้แต่ในกรุงเทพฯซึ่งเป็นเมืองหลวงและศูนย์กลางความเจริญของประเทศก็ไม่พร้อมในเรื่องนี้ ทำให้นักท่องเที่ยวหากเดินทางมากันเป็นคณะใหญ่ต้องอาศัยวัดเป็นที่พักสำหรับค้างคืน หรือในส่วนของยานพาหนะก็มีปัญหาเช่นกันดังที่กล่าวมา อย่างไรก็ตามการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการบริการทางการท่องเที่ยวในประเทศไทยได้ค่อยๆเจริญขึ้นโดยลำดับ ทำให้ปัญหาเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวไม่มีใครมีอีกต่อไป

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า การเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศของนักท่องเที่ยวคนไทยได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน ทั้งนี้สามารถเห็นได้จากข้อมูลที่มีการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยรวบรวมไว้ ดังตัวอย่างของการประมาณจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศช่วงระหว่าง ปี พ.ศ. 2532-2539 ดังนี้

พ.ศ.	2532	2533	2534	2535	2536	2537	2538	2539
จำนวน ร้อยละ	32.5	33.5	34.8	35.9	37	38.1	39.2	40.5

ที่มา : รายงานประจำปี 2538 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (วรางคณา รัตนรักษ์ 2540)

จากตารางแสดงจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางท่องเที่ยวในเมืองไทยดังที่กล่าวมา ได้แสดงให้เห็นว่า ในช่วงระยะเวลาปลายทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา ความนิยมในการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศของนักท่องเที่ยวชาวไทย ได้เพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ โดยทั้งนี้อาจจะเป็นผลเนื่องมาจากสาเหตุในหลายประการคือ

ประการที่หนึ่ง การที่รัฐหันมาให้ความสำคัญกับการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวขึ้นภายในประเทศได้ก่อให้เกิดความตื่นตัวในงานส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งในระดับส่วนกลางและกระจายออกไปสู่ส่วนท้องถิ่น ซึ่งความตื่นตัวดังกล่าวนำไปสู่การพัฒนาจุดสนใจทางการท่องเที่ยวต่างๆทั้งเก่าและใหม่ ทำให้พื้นที่ทางการท่องเที่ยวขยายตัวออกไปทั่วประเทศในจังหวัดต่างๆ ขณะเดียวกันจุดสนใจทางการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่ถูกกระตุ้นหรือส่งเสริมให้มีการเดินทางไป

เท่านั้น ไม่ได้ถูกทำให้เป็น "พื้นที่เปิด" ของนักท่องเที่ยวต่างชาติเพียงอย่างเดียว หากยังเปิดให้นักท่องเที่ยวที่เป็นคนท้องถิ่นสามารถเดินทางเข้าไปเที่ยวแสวงหาความสุขความสำราญได้ดังเช่น การพัฒนาออนโฮยหลอดให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดสมุทรสงคราม ได้ทำให้สถานที่ท่องเที่ยวดังกล่าวเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นิยมของชาวกรุงเทพฯ (อ.ส.ท.2509:125), หรือการเกิดขึ้นของสวนสามพรานซึ่งเคยเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมของคนหนุ่มสาวในช่วงปลายทศวรรษที่ 2500 จนถึงต้นทศวรรษที่ 2520, หรือการเที่ยวไร่ปิ้งเงิน ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวสวนส้มที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเพชรบูรณ์ ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวในยุคก่อนหน้าการสู้รบกับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ เป็นต้น

ความนิยมในการเดินทางท่องเที่ยวของคนมิได้หยุดนิ่งตายตัวที่แหล่งท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง หากกรณีในการเดินทางท่องเที่ยวของคนสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เพื่อที่จะแสวงหาหรือให้ได้ประสบการณ์ใหม่ๆ ที่ตอบสนองความพึงพอใจของตัวเอง ในขณะที่เดียวกันตัวจุดสนใจหรือแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ก็ถูกท้าทายสถานะของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดคนด้วย บางครั้งอาจต้องมีการปรับปรุงการให้บริการ หรือนำเสนอภาพลักษณ์ใหม่หรือต้องฟื้นฟูขึ้นมาใหม่เพื่อกระตุ้นให้คนอยากมาเที่ยว ดังตัวอย่างของตลาดน้ำตลิ่งชันซึ่งเคยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงในช่วงปีพ.ศ. 2500 แต่เมื่อในย่านดังกล่าวมีการสร้างตลาดสดและอาคารพาณิชย์เกิดขึ้น แม้อำเภอในย่านนี้ก็พากันขึ้นมาขายของบนบกกันหมด ประกอบกับนักท่องเที่ยวเองก็หันไปเที่ยวตลาดน้ำที่คลองสามแยกวัดไทร มีส่วนทำให้ตลาดน้ำตลิ่งชันค่อยๆ หดหายไป จนกระทั่งทางสำนักงานเขตตลิ่งชันร่วมมือกับสวนท้องถิ่นฟื้นฟูตลาดน้ำขึ้นมาเมื่อพ.ศ. 2530 ทำให้ตลาดน้ำตลิ่งชันกลับมาเป็นจุดสนใจทางการท่องเที่ยวอีกครั้งหนึ่งในปัจจุบัน (ประชุม เจริญลาภ 2530: 254) หรือบางทีก็ต้องหันเหไปสู่ตลาดของนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่น ดังเช่นตัวอย่างของสวนสามพรานซึ่งเคยเป็นแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมของคนกรุงเทพฯ และคนที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง ในปัจจุบันกลับไม่มีใครจะมีคนไทยเข้าไปเที่ยวกันมากอย่างแต่ก่อน แต่สวนสามพรานก็ยังคงสถานะการเป็นแหล่งท่องเที่ยวอยู่ได้โดยเป็นจุดสนใจทางการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากฮ่องกงและไต้หวัน จุดสนใจทางการท่องเที่ยวในยุคของการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์สามารถดำรงอยู่ได้จากการหล่อเลี้ยงของกำลังเงินในทางเศรษฐกิจ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวนั้นย่อมหมายถึงรายได้ได้เข้ามาสู่พื้นที่ และตราบไคที่รัฐยังคงกระตุ้นให้คนในชาติเห็นความสำคัญกับการท่องเที่ยวในแง่ที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจแก่ประเทศ (อ.ส.ท.2509:193) การพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวหรือการแสวงหาจุดสนใจทางการท่องเที่ยวใหม่ก็จะเกิดขึ้นและดำเนินต่อไปได้เรื่อยๆ

ประการที่ 2 ความนิยมในการเดินทางท่องเที่ยวของคนไทยอีกประการหนึ่ง อาจเป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายรณรงค์ส่งเสริมให้คนไทยมีการเดินทางและท่องเที่ยว อันได้แก่การเน้นไปที่การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆทางการท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดความสนใจให้คนอยากเดินทางมาเที่ยว(อ.ส.ท.2509:118-127,188-193;ททท.2537;ททท.2545),มีการออกหนังสือ Guide book ในภาคภาษาไทยใช้ชื่อว่าอนุสาร อ.ส.ท. เพื่อแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวในเมืองไทย, การจัดตั้งศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวตามภูมิภาคต่างๆ และนอกจากนี้ยังสนับสนุนการปลูกฝังนิสัยให้มีการท่องเที่ยวตั้งแต่เด็ก รวมทั้งพยายามส่งเสริมให้คนไทยใช้เวลาในวันหยุดพักผ่อนไปกับการท่องเที่ยว ดังจะเห็นจากโครงการรณรงค์การท่องเที่ยวของรัฐที่เกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงระยะเวลาประมาณ 4-5 ปีมานี้ ได้รณรงค์ส่งเสริมให้คนไทยเที่ยวในเมืองไทยอย่างเข้มข้น ทั้งนี้เพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากวิกฤตเศรษฐกิจ ตั้งแต่ พ.ศ. 2537 ที่พยายามให้เงินตราภายในประเทศรั่วไหลออกไปให้น้อยลง ขณะเดียวกันรัฐก็เชื่อว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวจะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศให้ฟื้นตัว ขึ้นมาด้วย

และในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมาตั้งแต่พ.ศ.2540 งานส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐได้กระตุ้นกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างเข้มข้นและต่อเนื่อง พื้นที่หรือจุดสนใจจะอะไรก็ตามที่สามารถนำมาใช้เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวได้ก็จะถูกหยิบยกขึ้นมาประชาสัมพันธ์ให้คนเดินทางเข้าไปเที่ยวในกรณีของตลาดดอนหวายก็เช่นกัน แม้สถานที่แห่งนี้จะถูกรื้อฟื้นให้กลับมาเป็นตลาดหรือย่านการค้าที่มีชีวิตชีวาขึ้นมาอีกครั้งภายหลังจากซบเซามาเป็นเวลานาน แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าชื่อเสียงที่แพร่หลายของตลาดดอนหวายในทุกวันนี้ได้ถูกติดยี่ห้อของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นที่อยู่ในพื้นที่ของอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ซึ่งจุดขายของตลาดดอนหวายที่สำคัญคือ การเป็นแหล่งจับจ่ายเลือกซื้อสินค้าที่ถูกปรุงแต่งด้วยบรรยากาศของย่านร้านค้าริมแม่น้ำที่เก่าแก่ วิถีชาวบ้านที่ผสมผสานกับทิวทัศน์ริมฝั่งแม่น้ำนครชัยศรี ขณะเดียวกันตลาดดอนหวายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถตอบรับกับบรรณนิมิตการท่องเที่ยวของชนชั้นกลางกลุ่มหนึ่งที่มีรูปแบบการเที่ยวระยะสั้นๆ ภายในหนึ่งวัน และไม่สิ้นเปลืองกำลังเงินมากนัก

บทที่ 3

ตลาดดอนหวาย :

ภาพลักษณ์ที่เปลี่ยนแปลงด้วยแรงเนรมิตของ "การท่องเที่ยวไทย"

พัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงของชุมชนริมน้ำในเขตเมืองนครชัยศรี

บริเวณพื้นที่ริมน้ำในเขตเมืองนครชัยศรีเรื่อยลงมาล้นแล้วแต่พบว่า เป็นที่ตั้งของชุมชนหรือมีหมู่บ้านเก่าแก่เรียงรายอยู่ตามริมน้ำเป็นระยะ ในช่วงกลางสมัยอยุธยามีการสถาปนาชุมชนบ้านท่านาที่ตั้งอยู่ริมฝั่งน้ำ (ตรงบริเวณที่ใกล้กับตลาดอำเภอ นครชัยศรีในปัจจุบัน) ขึ้นเป็นเมืองนครชัยศรี เพื่อให้เป็นศูนย์กลางการปกครองของชุมชนหมู่บ้านต่างๆที่อยู่ในแถบนี้ ครั้นพอถึงสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ทรงโปรดให้ปฏิสังขรณ์องค์พระปฐมเจดีย์ที่อยู่ในป่ารกและขุดคลองเจดีย์บูชาจากแม่น้ำนครชัยศรีตรงชุมชนตลาดต้นสน อำเภอ นครชัยศรี ตัดตรงไปนครปฐม ศูนย์กลางของชุมชนต่างๆในแถบนี้ จึงย้ายมาอยู่ที่นครปฐม ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมืองนครปฐมได้กลายเป็นศูนย์กลางทางการปกครองเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนแถบนี้อย่างชัดเจน (นิวัฒน์ นิมพาลี 2540: 63) ในสมัยนี้มีการคมนาคมทางรถไฟเกิดขึ้นแล้ว มีรถไฟวิ่งผ่านจากกรุงเทพฯมาถึงนครปฐม ทำให้การเดินทางขึ้นล่องระหว่างกรุงเทพฯกับนครปฐมโดยทางเรือหมดความนิยมลง เพราะเดินทางโดยรถไฟสะดวกและรวดเร็วกว่า แต่กระนั้นแม้จะมีการคมนาคมด้วยรถไฟในสมัยรัชกาลที่ 5 แล้วก็ตาม การคมนาคมทางน้ำในแม่น้ำท่าจีนหรือแม่น้ำนครชัยศรีก็ยังคงเป็นเส้นทางคมนาคมสายหลักที่คนนิยมใช้อยู่ โดยเฉพาะในเส้นทางคมนาคมที่ล่องมาแต่ทางเมืองสุพรรณบุรี ซึ่งต้องพึ่งพาเส้นทางสายนี้เป็นเส้นทางหลักสำหรับติดต่อกับหัวเมืองในแถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง อันได้แก่ นครชัยศรีและสมุทรสาคร เป็นต้น (สฤณา ฉันทติลล 2541)

ตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา แม้ศูนย์กลางของชุมชนในลุ่มน้ำนครชัยศรีจะเปลี่ยนไปอยู่ที่เมืองนครปฐม ชุมชนริมน้ำแม่น้ำนครชัยศรีก็ยังคงสามารถดำรงอยู่ต่อไปในลักษณะของชุมชนขนาดเล็กและมีพัฒนาการที่สัมพันธ์กับเส้นทางคมนาคมในแม่น้ำสายนี้ ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2398 อุตสาหกรรมน้ำตาลได้เฟื่องฟูขึ้นภายหลังจากที่ไทยเปิดประเทศค้าขายกับชาติมหาอำนาจตะวันตก พื้นที่ลุ่มน้ำนครชัยศรีเป็นแหล่งสำคัญในการผลิตน้ำตาลส่งออก มีการทำไร่อ้อยเกิดขึ้นและมีโรงหีบอ้อยหลายแห่งปรากฏขึ้นตามริมฝั่งแม่น้ำ ส่งผลให้แม่น้ำ

นครชัยศรีเป็นเส้นทางลำเลียงขนส่งน้ำตาล จนกระทั่งอุตสาหกรรมน้ำตาลขบเขาและหยุดกิจการลงในสมัยปลายรัชกาลที่ 5 การขนส่งน้ำตาลทางแม่น้ำสายนี้จึงเลิกไปด้วย

การขยายตัวของพื้นที่ทำนาในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ก่อให้เกิดการขุดคลองมากมายในแถบพื้นที่ราบลุ่มภาคกลาง จนกระทั่งก่อให้เกิดเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่เป็นเครือข่ายเชื่อมต่อกันหมด สำหรับในพื้นที่แถบลุ่มแม่น้ำนครชัยศรีปรากฏว่ามีคลองสายสำคัญเกิดขึ้นกว่า 200 คลองในรัชกาลนี้ โดยจะเป็นคลองขุดที่แยกจากแม่น้ำท่าจีนเข้าไปยังที่ราบทางแม่น้ำ ทำให้การติดต่อระหว่างชุมชนที่อยู่ริมแม่น้ำกับชุมชนที่อยู่ไกลจากแม่น้ำสะดวกขึ้น (มณฑล คงแถวทอง, อ้างถึงใน สกฤณา ฉันทดิลก 2541:34) นอกจากนี้การทำไร่ทำสวนก็มีมากขึ้นเรื่อยๆ

นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 25 ลงมา ชาวบ้านส่วนใหญ่ในแถบลุ่มน้ำนครชัยศรี ส่วนใหญ่ทำการเกษตร เช่น การปลูกข้าวและพืชจำเป็นอย่างอื่น ๆ รวมทั้งการทำสวนมะพร้าว ลักษณะทางเศรษฐกิจเป็นแบบพึ่งพาตัวเอง ผลิตเพียงแค่พอกินพอใช้ในครอบครัวหรือในชุมชน และอาจมีส่วนเกินไว้จ่ายเป็นส่วยอากรบ้าง บางครั้งก็มีการผลิตเหลือไว้ค้าขายแลกเปลี่ยนกันบ้าง (สุธี ประศาสนเศรษฐกิจ, อ้างถึงใน สกฤณา ฉันทดิลก 2541: 32)

สำหรับลักษณะการตั้งบ้านเรือน ในช่วงครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 25 ตั้งแต่สมุทราศรัยขึ้นไปถึงหมู่บ้านห้วยพลูในเขตอำเภอนครชัยศรี หมู่บ้านมักกระจายอยู่เป็นระยะในแถบชายฝั่งแม่น้ำเดียวกันทั้งสิ้น คือแถบชายฝั่งที่ว่าการอำเภอนครชัยศรีในปัจจุบัน ส่วนในฝั่งตรงข้ามย่านถิ่นที่อยู่อาศัยจะเกิดขึ้นในชั้นหลังกว่า รวมทั้งวัดที่ไม่เก่าแก่นักอีกไม่กี่แห่งอย่างน้อยก็ไม่เก่าไปกว่าสมัยต้นรัตนโกสินทร์ (สุธน ศรีหิรัญ, อ้างถึงใน สกฤณา ฉันทดิลก 2541: 31) เว้นเสียแต่วัดท่าพูด ในเขตอำเภอสสามพราน อยู่ระหว่างทางจากวัดไร่ขิงไปวัดคงคารามดอนหวาย ที่เป็นวัดเก่าสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย

พอหลังจาก พ.ศ.2460 เป็นต้นมา ตลอดริมฝั่งแม่น้ำนครชัยศรีมีบ้านเรือนอยู่อาศัยขึ้นอยู่เต็มไปหมด ทุกระยะไม่เว้นแม้ทางตอนเหนือที่เคยเป็นป่ากร้าง สภาพป่าที่อยู่ถัดจากที่นาเข้าไปถูกเนื้อที่นาขยายรุกเข้าไปเรื่อยๆ เนื่องจากมีประชากรหนาแน่นมากขึ้น จนราวปีพ.ศ. 2476 สภาพป่าแถบลุ่มแม่น้ำนี้ก็แทบจะไม่เหลืออีกแล้ว ที่ดินในยุคนี้เริ่มมีค่า มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนและชาวบ้านที่ร่ำรวยนิยมสะสมที่ดินกันมากขึ้น จนราวปีพ.ศ.2476 สภาพป่าในแถบลุ่มน้ำนี้ก็แทบจะไม่เหลืออีกแล้ว ที่ดินยุคนี้เริ่มมีค่า มีการซื้อขายแลกเปลี่ยนและชาวบ้านที่ร่ำรวยนิยมสะสมที่ดินกันมากขึ้น (อ้างแล้ว:34)

กระทั่งถึงยุคหลัง พ.ศ. 2500 ความเจริญได้แผ่ขยายไปทุกหนทุกแห่ง การเดินทางของชาวบ้านที่เคยอาศัยแม่น้ำสายนี้เป็นเส้นทางเดินเรือติดต่อกับภายนอกก็เปลี่ยนแปลงไป

เมื่อถนนสำหรับรถยนต์ตัดผ่านเข้ามาในพื้นที่เมืองนครปฐมมากขึ้นกลายเป็นเครือข่ายเส้นทางคมนาคมแบบใหม่ที่คนในพื้นที่หันมานิยมกันมาก ส่วนการสัญจรทางน้ำยังคงมีอยู่บ้างโดยมักจะเป็นการสัญจรของเรือขนาดเล็กที่ใช้ในระยะทางใกล้ๆ และใช้ติดต่อกับพื้นที่ที่ถนนยังเข้าไม่ถึง เช่น ใช้ตามพื้นที่สวนที่อยู่ห่างไกลจากถนน, หรือใช้เดินทางข้ามแม่น้ำในบางช่วง ในยุคนี้พื้นที่ติดกับถนนจะมีคนเข้ามาอยู่อย่างหนาแน่นแทนพื้นที่ริมน้ำเหมือนในสมัยก่อน นอกจากนี้การที่มีถนนหนทางเกิดขึ้นมากมาย ทำให้การเดินทางเข้าออกพื้นที่เป็นไปอย่างสะดวก มีคนต่างถิ่นอพยพเข้ามาอยู่มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม เพราะเนื่องจากความเจริญของถนนหนทางทำให้โรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งโรงงานกันมาก ที่เห็นได้ชัดคือ ในบริเวณพื้นที่ริมน้ำมีถนนตัดผ่านจะสามารถพบเห็นโรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่ง ในยุคนี้พื้นที่นาเริ่มหดหายไปจากบริเวณฝั่งแม่น้ำนครชัยศรี กลายเป็นพื้นที่ทำสวน ซึ่งแผ่ขยายไปเกือบทุกตำบล และราคาที่ดินก็เพิ่มสูงอย่างรวดเร็ว (อ้างแล้ว:32)

การเกิดขึ้นของย่านการค้าริมแม่น้ำนครชัยศรีตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

ความเจริญของเส้นทางคมนาคมทางน้ำมีเพียงจะก่อให้เกิดการขยายตัวของอาชีพเกษตรกรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำนครชัยศรีเท่านั้น หากว่าเส้นทางเหล่านี้ยังเป็นช่องทางสำคัญที่ทำให้การค้าของท้องถิ่นขยายตัวมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากเส้นทางเหล่านี้ได้กลายเป็นทางสะดวกในการติดต่อค้าขายกับชุมชนอื่นๆ ความเจริญของเส้นทางคมนาคมได้มีส่วนนำคนจีนเข้ามาในพื้นที่ ในตอนแรกส่วนมากจะเข้ามาในฐานะพ่อค้าเร่เร่ นำสินค้าเข้ามาขายตามหมู่บ้านและรับซื้อผลิตผลทางการเกษตรจากชาวบ้าน มีเพียงบางส่วนที่ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในชุมชนตามหมู่บ้านต่างๆ โดยอาจยึดอาชีพรับจ้างทั่วไปในตอนแรก เมื่อพอมีทุนรอนก็จะค้าขายทางเรือเล็กๆ น้อยๆ เช่น ขายกล้วยเตี๋ย, กาแฟ, โขเลี้ยง เป็นต้น ต่อมาเมื่อมีทุนมากขึ้นจึงตั้งบ้านเรือนทำเป็นร้านค้าขายของกินของใช้ต่างๆ ในหมู่บ้านและมักแต่งงานกับหญิงในหมู่บ้าน คนจีนจำนวนมากมักนิยมตั้งหลักแหล่งในชุมชนที่หนาแน่นเหมาะที่จะทำการค้า จนเกิดเป็นตลาดท้องถิ่นขึ้น นอกจากนี้ในชุมชนที่มีคนจีนเข้ามาอยู่เป็นจำนวนมากจะสังเกตได้ว่า มีศาลเจ้าแบบจีนอยู่ในชุมชน (นิวัฒน์ ฉิมพาลี 2540:65-66)

การขยายตัวทางการค้าได้ทำให้ชุมชนหลายแห่งบริเวณปากคลอง คุ้งน้ำและริมน้ำบางจุดที่การคมนาคมสะดวกหรือเป็นชุมทาง มีการพัฒนาขึ้นเป็นจุดศูนย์กลางสินค้าขึ้นล่องมาจากที่ต่างๆ หรือเป็นจุดแลกเปลี่ยนทางการค้า แต่เดิมเมื่อก่อนตลาดจะมีเฉพาะตัวอำเภอ นคร

ชัยศรีเท่านั้นเท่านั้น แต่นับจากสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา มีตลาดเกิดขึ้นมากแห่งเป็นระยะๆ ตามริมฝั่งน้ำ (สุภณา ฉันทดิลก 2541:34) โดยตั้งแต่พื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำตั้งแต่ในพื้นที่ของอำเภอบางเลนลงมาจนถึงอำเภอสามพราน มีตลาดเก่าที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 สืบเนื่องมาถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 อยู่ 11 แห่ง ได้แก่ (นุกูล ชมพูนิช 2540:81-89)

1.ตลาดบางหลวง อยู่ในพื้นที่อำเภอบางเลน เป็นตลาดอยู่ตรงปากคลองบางหลวง ซึ่งเป็นคลองสายหนึ่งที่ขุดเข้ามาจากแม่น้ำนครชัยศรี

2.ตลาดบางเลน เป็นตลาดที่เกิดขึ้นในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2485

3.ตลาดบางปลา อยู่ในพื้นที่อำเภอบางเลน

4.ตลาดท่าเรือจิวราย อยู่ในพื้นที่อำเภอนครชัยศรี ในอดีตเคยเป็นชุมชนที่มีคนผ่านไปมาอย่างคึกคัก เพราะเป็นชุมทางของเส้นทางรถไฟและการคมนาคมทางน้ำในลำน้ำนครชัยศรี มีสถานีรถไฟและท่าเรือ ซึ่งทำให้คนที่สัญจรมาจากทางตอนเหนือของแม่น้ำสามารถมาต่อรถไฟลงกรุงเทพฯ หรือติดต่อกับจังหวัดทางใต้ อาทิเช่น ราชบุรี, เพชรบุรี เป็นต้น

5.ตลาดห้วยพลู อยู่ในพื้นที่อำเภอนครชัยศรี

6.ตลาดต้นสน เป็นตลาดเก่าบริเวณปากคลองเจดีย์บูชา

7.ตลาดท่านาหรือตลาดนครชัยศรี

8.ตลาดน้ำปากคลองบางแก้ว

9.ตลาดดอนหวาย ตั้งอยู่ใกล้วัดดอนหวาย เป็นตลาดที่อยู่ในย่านน้ำเขตอำเภอสามพราน

10.ตลาดใหม่ เป็นตลาดริมน้ำในเขตอำเภอสามพราน อยู่ระหว่างวัดไร่ขิงกับวัดสรรเพชญ

11.ตลาดสามพราน อยู่ในตัวอำเภอสามพราน เมื่อก่อนเป็นตลาดริมน้ำ เดิมนี่ตัวตลาดได้ย้ายเข้ามาอยู่ในเมืองของอำเภอสามพราน มิได้อยูริมน้ำอย่างแต่ก่อน

ตลาดเหล่านี้สามารถอยู่มาหลายสิบปี จนบางแห่งค่อยๆ ว่างไปเมื่อ 30- 40 ปีหลังนี้ เพราะการคมนาคมในลุ่มน้ำเปลี่ยนไปใช้ถนนเป็นหลักแทน (สุภณา ฉันทดิลก 2541:34)

ประวัติของตลาดดอนหวาย

สถานที่ตั้ง ตลาดดอนหวาย อยู่ในเขตพื้นที่ของตำบลบางกระทึก อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ทิศเหนือ ติดต่อกับวัดคงคารามดอนหวาย หรือที่เรียกกันสั้นๆว่า วัดดอนหวาย เป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4

ทิศใต้ ที่ดินของเอกชน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับแม่น้ำท่าจีน

ทิศตะวันออก ติดกับถนนสายเลียบบแม่น้ำท่าจีน ซึ่งเป็นถนนที่แยกมาจากถนนเพชรเกษม ผ่านวัดไร่ขิงและไปทะลุออกถนนสายปิ่นเกล้า-นครชัยศรี

ตลาดดอนหวายเป็นตลาดที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ อาคารสิ่งปลูกสร้างในตลาดมีลักษณะเป็นห้องแถวไม้ มีช่องทางเดินตรงกลางที่ขนานด้วยร้านค้าที่เป็นห้องแถวทั้งสองข้าง ตลาดดอนหวายเป็นชุมชนทางการค้าในระดับท้องถิ่นของคนเชื้อสายจีน ที่เกิดขึ้นมาจากการขยายตัวทางการค้าตามเส้นทางคมนาคมทางน้ำในแม่น้ำท่าจีนในเขตเมืองนครชัยศรี เช่นเดียวกันกับการเกิดขึ้นของตลาดริมแม่น้ำในแถบนี้อีกหลายแห่งนับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ลงมาจนถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เช่น ตลาดบางเลน, ตลาดบางปลา, ตลาดห้วยพลู, ตลาดต้นสน ตลาดใหม่ เป็นต้น ซึ่งเมื่อตลาดจะมีเฉพาะตัวอำเภอนครชัยศรีเท่านั้น ตลาดเหล่านี้สามารถอยู่มาหลายสิบปี บางแห่งค่อยร้างไปเมื่อช่วงเวลา 30-40 ปีหลังนี้ เพราะการคมนาคมในแถบลุ่มน้ำเปลี่ยนไปใช้ถนนเป็นหลักแทน (สกฤณา ฉันทดิลก 2541:34)

ความเจริญของเส้นทางคมนาคมทางน้ำมีส่วนนำคนจีนเข้ามาในพื้นที่ ในตอนแรกส่วนมากจะเข้ามาในฐานะพ่อค้าเรือเร่ นำสินค้าเข้าขายตามหมู่บ้านและรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรจากชาวบ้าน เมื่อมีทุนรอนก็จะค้าขายทางเรือเล็กๆน้อยๆ เช่น ขายกล้วยเตี๋ยว, กาแฟ, ไข่เลี้ยง เป็นต้น ต่อมาเมื่อมีทุนมากขึ้นจึงตั้งบ้านเรือนทำเป็นร้านค้าขายของกินของใช้ต่างๆ และมักจะแต่งงานกับผู้หญิงที่เป็นคนพื้นถิ่น คนจีนจำนวนมากมักนิยมตั้งหลักแหล่งในชุมชนที่หนาแน่นเหมาะที่จะทำการค้าจนเกิดเป็นตลาดท้องถิ่นขึ้น นอกจากนี้ลักษณะเด่นที่สังเกตว่าเป็นชุมชนชาวจีนก็คือจะมีศาลเจ้าแบบจีนอยู่ในชุมชน (นิวัฒน์ ฉิมพาลี 2540:65-66) อย่างเช่น

ตลาดดอนหวาย เป็นต้น ซึ่งเป็นชุมชนที่มีอาคารร้านค้าเรียงรายอยู่ชิดติดๆกันเหมือนเป็นห้องแถว มีศาลเจ้าแม่เซ่งเนี่ยะซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของชาวตลาดดอนหวายมาช้านาน

บรรยากาศของตลาดดอนหวายช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 25-ต้นพุทธศตวรรษที่ 26

ตลาดดอนหวายในยุคเมื่อประมาณ 30-40 ปีก่อน เป็นตลาดท้องถิ่นเล็กๆที่ประกอบด้วยร้านค้าย่อยๆที่เป็นหน่วยเศรษฐกิจพื้นฐานของคนจีนที่บริหารกิจการโดยครอบครัว สินค้าที่ขายมักจะเป็นสินค้าจำพวกของใช้จำเป็นเล็กๆน้อยๆ ได้แก่ พวกพืชผัก ของแห้งต่างๆ สำหรับใช้ประกอบอาหาร เช่น น้ำตาลทรายเกลือ กะปิ เครื่องใช้ไม้สอยเกี่ยวกับการเกษตร เช่น พวกจอบ เสียม ขายน้ำกาด และอื่นๆที่เป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวัน ตลาดดอนหวายเป็นที่ที่ชาวบ้านในละแวกนั้นคือ ชาวบ้านในตำบลบางกระทีก และชาวบ้านตำบลบางเตย (อยู่ฝั่งตรงกันข้ามกับตลาดดอนหวาย) เมื่อสมัยที่ยังไม่มีถนนตัดผ่านทางด้านหลังตลาด พวกชาวบ้านนิยมเดินทางมาทางเรือกัน บ้างก็ลัดเลาะตามลำคลองมาทะเลออกแม่น้ำแล้วมาเทียบเรือที่ตลาด บ้างก็พายเรือตัดข้ามปากแม่น้ำมายังฝั่งของตลาด ด้านหัวท้ายของช่องทางเดินในตลาดจะมีทำน้ำให้ให้ชาวบ้านผูกเรือเพื่อซื้อของ

ในละแวกแคว้นนั้นบริเวณตลาดจะเป็นชุมชนที่มีคนอยู่อย่างหนาแน่น โดยเป็นทั้งที่พักอาศัยและร้านค้าไปในตัว มีชาวบ้านที่เคยอยู่ในตลาดตั้งแต่เด็กๆได้เล่าให้ฟังว่า

คนที่อยู่ในตลาดจะเช่าที่ปลูกเรือนอยู่กันเอง หลังคาและฝาผนังจะปลูกให้ชิดติดกับร้านของคนอื่น เนื่องจากพื้นที่ที่แบ่งเช่ามันแคบ จึงต้องปลูกชิดติดกันดังที่เห็นสภาพของตลาดเก่าในทุกวันนี้ (กฤษณา ธรรมผ่องศรี, สัมภาษณ์)

บริเวณด้านหลังตลาดมีศาลเจ้าอยู่หลังหนึ่งคือ ศาลเจ้าแม่เซ่งเนี่ยะ แต่เดิมตัวศาลเจ้าเป็นไม้ยกพื้น มีประตูเป็นเหล็กพับเลื่อนปิด ผู้เล่ายังได้เล่าว่า ศาลเจ้ามีการย้ายที่ตั้งมาหลายครั้ง กว่าจะมาตั้งในที่ที่เห็นกันทุกวันนี้ ปัจจุบันมีบูรณะศาลเจ้าใหม่ มีสร้างเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนอยู่ในพื้นที่ด้านหลังตลาด

พื้นที่ที่ถัดจากด้านหลังของตลาดออกไปเมื่อก่อนจะเป็นทุ่งนาโล่งสุดลูกหูลูกตา เคยมีศาลแม่โพสพตั้งอยู่ในผืนนาที่พอจะมองเห็นจากบริเวณตลาดได้ ส่วนพื้นที่ที่อยู่บริเวณเหนือวัดดอนหวายขึ้นไปจะเป็นเรียกสวน

ที่นี้ในยุคนั้นเคยมีร้านตัดเย็บเสื้อผ้าที่มีชื่อในคુંน้ำย่านนี้ มีร้านรับถ่ายภาพนิ่งขาวดำแบบสมัยก่อนที่ใช้กล้องตัวใหญ่ๆ มีผ้าสีดำคลุมปิดที่ตัวกล้อง

โดยทั่วไปร้านค้าของคนเชื้อสายจีนมักจะดำเนินกิจการโดยสมาชิกในครอบครัวที่ประกอบด้วยพ่อแม่และลูก เพราะครอบครัวของจีนอพยพในประเทศไทยแรกเริ่มจะเป็นครอบครัวเดี่ยวก่อน เนื่องจากฝ่ายชายจะเดินทางมาตั้งรกรากเพียงลำพังและมักจะมาได้ภรรยาเป็นคนท้องถิ่นและมีลูกด้วยกันที่นี้ ดังนั้นเมื่อครอบครัวเริ่มตั้งตัวได้สามารถมีกิจการการค้าเป็นของตัวเองโดยอาจเริ่มจากการเปิดร้านขายสินค้าจำเป็นในชีวิตประจำวันเล็กน้อยๆ ผู้เป็นพ่อจะเป็นทั้งหัวหน้าครอบครัวและดูแลควบคุมการดำเนินกิจการภายในร้านเองทั้งหมด เมื่อลูกๆ โตขึ้นผู้เป็นพ่อก็จะแบ่งงานในร้านให้แก่ลูกชายช่วยแบ่งเบาภาระบ้าง เช่น ช่วยขายของ, ช่วยคิดบัญชีในร้าน ส่วนลูกผู้หญิงจะไม่ค่อยมีบทบาทในร้านเท่าไร แต่จะมีบทบาทช่วยแม่ทำงานบ้าน ทั้งนี้เพราะว่าการแบ่งงานในแรงงานจีนจะยึดถือการแบ่งงานตามเพศเป็นสำคัญ กล่าวคือ ฝ่ายชายจะมีบทบาทในการดำเนินกิจการทางการค้าของครอบครัว ส่วนฝ่ายหญิงจะดูแลในเรื่องของงานบ้าน โดยต่างฝ่ายจะไม่เข้ามาก้าวร้าวหน้าที่ซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตามในกรณีที่ครอบครัวมีแม่เป็นคนไทยการแบ่งงานในครอบครัวอาจมีการยืดหยุ่นบ้าง แม่อาจเข้ามามีบทบาทช่วยบริหารกิจการของครอบครัว และไม่ถูกกีดกันมากเช่นเดียวกับผู้หญิงจีนที่ถูกควบคุมโดยประเพณีจีนโบราณ (สุมิตร ปิติพัฒน์, 2525) ดังเช่นที่มีผู้หญิงไทยเชื้อสายจีนคนหนึ่งที่เกิดที่นี้ได้เล่าให้ฟังว่าเมื่อก่อนครอบครัวของเธอเคยมีร้านขายของอยู่ในตลาด เตี่ยหรือพ่อของเธอมาแต่งงานกับแม่แม่เป็นชาวบ้านบางเตยซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามแม่น้ำกับตลาดดอนหวาย ครอบครัวเธอเปิดร้านขายของใช้เล็กๆน้อยๆ เช่น น้ำตาลทราย, น้ำมันก๊าด มีพี่ชายช่วยดูแลงานที่ร้าน ส่วนเธอกับพี่สาวช่วยแม่ทำงานบ้านและช่วยแม่ทำขนมและของกินเล็กๆน้อยในตลาด คือ ทำข้าวหมาก, ขนมขี้หนู, ขนมดอกเส็น เป็นต้น ซึ่งเรื่องเล่าดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นว่า ฝ่ายหญิงเองก็อาจจะมีส่วนร่วมช่วยทำมาหากินอยู่เหมือนกัน แม้จะมีบทบาทในเชิงเศรษฐกิจที่เป็นรองฝ่ายชายในครอบครัวก็ตาม (กฤษณา ธรรมผ่องศรี, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2544)

บรรดาร้านค้าย่อยที่อยู่ในตลาดดอนหวายได้สะท้อนให้เห็นถึงหน่วยเศรษฐกิจพื้นฐานทั่วไปของคนจีนคือ “ร้านค้าจะดำเนินกิจการโดยสมาชิกของครอบครัวเอง” (อ้างแล้ว, 2525) ดังจะเห็นได้จากกิจการการค้าของร้านหลายๆร้านในตลาด ที่ยังดำเนินกิจการการค้าสืบเนื่องมาถึงทุกวันนี้ อาทิเช่น เจ้าของร้านขายขนมไทยๆ ที่นักท่องเที่ยวรับรู้ว่าเป็นร้านขายขนมชาววังที่ขึ้นชื่ออยู่ในตลาด ณ เวลาปัจจุบันได้เล่าว่า ตัวเขาเป็นคนรุ่นที่ 4 ของครอบครัวนับตั้งแต่บรรพบุรุษของเขามาตั้งรกรากอยู่ที่นี้ คนรุ่นแรกๆคือปู่กับย่าของเขาขายก๋วยเตี๋ยวกับกาแฟอยู่ในตลาด

พอถึงรุ่นพ่อแม่ก็ได้หันมาขายสินค้าพวกเสื้อผ้า และของใช้จำพวกพลาสติกต่างๆ เช่น กระจก้า, กระละมั่ง ฯลฯ ซึ่งต่อมาก็เลิกขายไปเมื่อตัวเขาหันมาเปิดร้านขายขนมขาววังที่บ้านแทน ในปัจจุบันตัวเขาเป็นทำขนมเองทั้งหมด มีแม่ช่วยขาย แต่ภายในร้านของเขาก็กังมีของใช้พลาสติกที่ขายไม่หมดตั้งหลังเหลือปรากฏไว้ให้เห็นอยู่ทุกวันนี้ หรืออย่างถ้าแก่ร้านขายเปิดพะไล่นายหน้า เมื่อก่อนที่ร้านของเขาเคยขายสินค้าอุปโภคบริโภคมาก่อน ต่อมาเขาก็หันมาขายเสื้อผ้าสำเร็จรูปอยู่พักหนึ่งก่อนที่จะเลิกไปและหันมาต้มเปิดพะไล่นายหน้า ซึ่งเมื่อก่อนก็เป็นเพียงร้านเล็กขายเปิดแค่วันหนึ่งไม่เกิน 20 ตัวเท่านั้น บางวันขายไม่ดีของเหลือเยอะก็ต้องให้น้องชายชื่อรอมอร์เตอร์ไซด์ตระเวนออกไปขายตามหมู่บ้านข้างนอก ก่อนที่เป็นร้านขายเปิดพะไล่นายหน้าในทุกวันนี้อย่างร้านขนมตาลป่าไซ้ สามารถดำเนินกิจการค้ามาจนถึงคนรุ่นที่ 3 เดิมเป็นเพียงแค่ร้านเล็กๆในตลาด ต่อมาเมื่อมีชื่อเสียงและขายดีในยุคที่ดอนหวายเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้กิจการค้าขยายตัวมาก จึงค่อยจ้างแรงงานจากข้างนอกส่วนใหญ่เป็นเด็กมาจากทางภาคอีสาน มาช่วยทำขนม, ช่วยบรรจุห่อขนม และช่วยขายที่ร้าน ส่วนร้านขายขนมตาลป่าพยอม ซึ่งเป็นอีกร้านหนึ่งในตลาดดอนหวาย ป้าแกทำเองขายเอง มีลูกสาวคนหนึ่งมาช่วยขาย ไม่ได้จ้างใคร เพราะแกทำขายจำนวนน้อยแค่หนึ่งกะละมั่งต่อวัน ขายหมดแล้วหมดเลย ไม่มีสินค้าตุนไว้มากอย่างขนมของป่าของสินค้าเสียใหม่ ที่เห็นได้ชัดคือ ร้านขายผักมีอยู่ 2-3 ร้าน เป็นร้านเก่าแก่ที่ขายในตลาดมานาน

ตลาดดอนหวายในยุคชบเซาทางการค้า

ก่อนหน้าที่ตลาดดอนหวายจะคลาคล่ำไปด้วยนักท่องเที่ยวดังเช่นที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้ ตลาดดอนหวายเคยชบเซามากเหลือแต่ร้านที่ยังขายสินค้าเล็กๆอยู่ไม่กี่ร้านเท่านั้น ห้องแถวไม้ส่วนใหญ่ปิดตาย มีบางส่วนที่ถูกใช้เป็นที่อยู่อาศัยโดยมิได้ค้าขายอะไรแล้ว (นุกุล ชมภูนิช 2540: 88) ภาวะชบเซาของตลาดดอนหวายเกิดขึ้นในช่วงประมาณ 30 กว่าปีที่ผ่านมานับตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 2510 ชาวตลาดดอนหวายได้เล่าให้ฟังว่า

การค้าในตลาดค่อยๆชบเซาแบบค่อยเป็นค่อยไป ร้านค้าทยอยเลิกกิจการไปเรื่อยๆ จนกระทั่งร้านส่วนใหญ่ปิดตายใช้เพียงแคเป็นที่อยู่อาศัยตลาด เหลือเพียงร้านขายของไม่กี่ร้านเท่านั้นเอง คนที่เคยขายสินค้าในตลาด บางส่วนออกไปขายของข้างนอก อย่างเช่น ร้านขายผลไม้แช่อิ่ม เมื่อก่อนเขาไปขายแถววัดไร่ขิง หรืออย่างป่าไซ้เขาไปขายแถวตลาดนัด

(มัทรี เจิมสุจริต, สัมภาษณ์ 12 พฤศจิกายน 2544)

สภาพขบเซาทางการค้าของตลาดดอนหวายที่มีผลทำให้ย่านการค้าเล็กแห่งนี้เงียบเหงา ณ ช่วงเวลาหนึ่ง

เหตุที่ทำให้การค้าในตลาดขบเซาที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ อาจเป็นเพราะเกิดความเปลี่ยนแปลงของเส้นทางคมนาคมทางน้ำในแม่น้ำนครชัยศรีที่หมดความสำคัญลงเมื่อภายหลัง อันเนื่องมาจากการคมนาคมทางรถยนต์ได้เข้ามามีบทบาทแทนที่การคมนาคมทางน้ำที่เคยนิยมใช้สัญจรกันในสมัยก่อน ถนนสำหรับรถยนต์ค่อยแผ่ขยายรุกผ่านเข้าไปตามชุมชนหรือหมู่บ้าน ผู้คนได้อพยพออกมาอยู่ในพื้นที่ริมถนนกันมาก ซึ่งส่งผลให้ย่านความเจริญหรือย่านการค้าริมน้ำขบเซาลง ปรากฏการณ์ดังกล่าวมิได้เพียงส่งผลกระทบต่อย่านการค้าในตลาดดอนหวายเท่านั้น แต่ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนการค้าอื่นๆ ที่อยู่ริมแม่น้ำนครชัยศรีด้วย

อย่างไรก็ตามสาเหตุดังกล่าวก็เป็นเพียงแค่การมองความเปลี่ยนแปลงของชุมชนในบริบทของภาพรวมอย่างกว้างๆ โดยมองผ่านความสัมพันธ์กับรูปแบบการคมนาคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งอันที่จริงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจมีปัจจัยสำคัญอื่นๆ รวบรวมอยู่ด้วย โดยเฉพาะเรื่องความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในครอบครัวชาวจีน มีพ่อค้าแม่ค้าอยู่หลายคนที่กลับมาขายของที่ตลาดดอนหวายในปัจจุบันได้เล่าเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวของตัวเองให้ฟัง อย่างเช่น มีอยู่คนหนึ่งชื่อกฤษณาปัจจุบันขายขนมและของกินกระจุกกระจิก เช่น เมี่ยงคำ, กบข้าวสำหรับเครื่องข้าวต้ม และของกินเล่นอื่นๆ ได้เล่าว่า สาเหตุที่ครอบครัวของเธอซึ่งประกอบด้วยพ่อแม่ และมีพี่น้องทั้งหมด 11 คน ออกไปจากตลาดก็เพราะว่าสาเหตุส่วนหนึ่งนั้นมาจากว่าพื้นที่ที่เป็นทั้งร้านและที่อยู่อาศัยคับแคบ สมาชิกของครอบครัวไม่สามารถอยู่ที่นั่นได้ทั้งหมด อย่างตัวเธอตอนเธอเกิดเมื่อพ.ศ.2497 เธอเกิดในตลาดก็จริงแต่พ่อเธอโตขึ้นสักหน่อย เธอต้องไปอยู่กับยายที่ในสวนอยู่ฝั่งตรงข้าม พวกพี่ๆ ของเธอก็อยู่บ้านสวนเช่นเดียวกัน ที่ร้านในตลาดจะมีแต่พ่อและแม่ของเธอ พี่ชายคนโตและพี่สาวอีกคนหนึ่งอยู่เท่านั้น สาเหตุประการที่สองก็คือว่าพี่ชายคนโตซึ่งต่อมาเข้ามามีบทบาทดูแลกิจการของครอบครัวแทนพ่อซึ่งอายุมากขึ้นและคิดจะวางมือจากกิจการเห็นช่องทางทำมาหากินที่ดีกว่าการขายของเล็กๆ น้อยๆ ภายในตลาด คือออกมาทำสวนกล้วยไม้ส่งขายในตลาดกรุงเทพฯ สาเหตุประการที่สาม พี่น้องต่างคนต่างแยกย้ายไปอยู่ที่อื่นๆ พี่ผู้หญิงบางคนแต่งงานออกไปอยู่กับครอบครัวของสามี รวมทั้งตัวเธอด้วยที่แต่งงานออกไป (แต่ตอนหลังที่เธอต้องกลับมายึดอาชีพเป็นแม่ค้าขายของอยู่ทุกวันนี้ก็เพราะว่า สามีของเธอเสียชีวิตและตัวเธอไม่มีความสามารถจะดูแลกิจการของครอบครัวซึ่งก็คือ โรงงานผลิตถุงพลาสติก เธอจึงหันมายึดอาชีพขายของที่ตลาดซึ่งเป็นรายได้ส่วนหนึ่งเพื่อใช้จ่ายสำหรับตัวเธอและลูกของเธออีก

สามคน ซึ่งกำลังเรียนหนังสืออยู่) ส่วนพี่ผู้ชายคนอื่นๆ บางคนก็แยกตัวไปมีกิจการของตัวเองอยู่ที่อื่น บางคนเรียนหนังสือสูงๆ รับราชการก็มี ส่วนพี่สาวคนที่ 10 ไม่ได้แต่งงาน เป็นพี่น้องผู้หญิงคนเดียวในบ้านที่มีการศึกษาสูงที่สุด เพราะเป็นคนหัวดีเรียนเก่ง เรียนจนจบปริญญาโททางด้านบัญชีที่จุฬาฯ ปัจจุบันทำงานบริษัทแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ หรือคนขายของอีกคนหนึ่งซึ่งเปิดร้านขายของกินสำหรับซื้อกลับบ้านอยู่ในบริเวณพื้นที่ใกล้กับศาลเจ้าแม่เซ่งเนี่ยได้เล่าว่า เขาเป็นคนดอนหวายเกิดที่นี่ มีบ้านอยู่ในนี้ (อยู่ด้านทางเดินเข้าตลาดทางฝั่งซ้ายของศาลเจ้า) เมื่อก่อนเคยเปิดร้านขายของเล็กน้อยๆ ในตลาด ต่อมาเมื่อเสียแก่ตัวลงก็เลิกขายไป ประกอบกับเขาเรียนจบปริญญาตรี ได้งานทำเป็นพนักงานธนาคารแห่งหนึ่ง ใต้เต้าขึ้นมาจนได้เป็นสมุหบัญชี ต่อมาในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจในปีพ.ศ. 2537 ธนาคารที่เขาทำงานอยู่เกิดเลิกกิจการ เขาจึงตกงานอยู่พักหนึ่งจนกระทั่งตลาดเริ่มมีคนมาเที่ยว เขาจึงมาเปิดแผงเล็กๆ ขายของอยู่ใกล้กับศาลเจ้า ส่วนพี่สาวของเขาแต่งงานออกไปจากบ้าน สามียังมีพี่สาวเป็นคนเชื้อสายจีนอยู่แถวอำเภอนครชัยศรี

สมิทธ ปิติพัฒน์ (2525) กล่าวว่า ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับครอบครัวชาวจีนในเมืองไทยมาจากสาเหตุหลายอย่าง ที่เห็นได้ชัดประการหนึ่งก็คือ พลังที่เคยยึดเหนี่ยวครอบครัวที่หมายถึง อำนาจอันเข้มแข็งของหัวหน้าครอบครัวคือผู้เป็นพ่อ ที่สามารถรักษาค่านิยมและประเพณีจีนที่สำคัญให้คงอยู่ตลอดช่วงชีวิตของตน พลังยึดเหนี่ยวดังกล่าวได้ค่อยๆ คลายลงในคนรุ่นลูกต่อมา ลูกชายคนโตซึ่งจะเป็นผู้สืบทอดกิจการของครอบครัวต่อจากผู้เป็นพ่อหรือหัวหน้าครอบครัวในรุ่นก่อน บางครั้งอาจจะประสบกับปัญหาการรักษาสถานภาพความเป็นผู้นำครอบครัวในรุ่นของตน ซึ่งปัญหาการสูญเสียอำนาจหัวหน้าครอบครัวฝ่ายชาย (Patriarchal authority) จะเป็นปัญหาสำคัญที่นำไปสู่การแบ่งแยกทรัพย์สินของครอบครัว และปรับปรุงแบบของธุรกิจใหม่ของคนจีนรุ่นต่อมา และในขณะเดียวกันระบบเศรษฐกิจไทยสมัยใหม่ได้มีส่วนทำให้ความสัมพันธ์ ความรับผิดชอบของครอบครัวและเครือญาติของคนจีนเสื่อมลงด้วย เมื่อเศรษฐกิจไทยมีการพัฒนาและขยายตัวทำให้มีงานการต่างๆ และโอกาสประกอบธุรกิจใหม่ๆ เพิ่มขึ้นตามตัว สิ่งเหล่านี้จะเป็นเครื่องดึงดูดลูกหลานจีนออกจากบ้านและจากธุรกิจภายในครอบครัว นอกจากนี้ระบบการศึกษาอย่างเป็นทางการของไทยมีส่วนผลักดันให้ลูกหลานจีนออกจากบ้านและหันเหไปจากกิจการในครอบครัว กล่าวคือ ลูกจีนที่เกิดในประเทศไทยได้รับสัญชาติไทยโดยกำเนิดส่วนใหญ่ จะได้รับสิทธิเหมือนกับคนไทยและต้องเข้าเรียนในโรงเรียนอย่างน้อยที่สุดคือต้องเรียนในระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา ซึ่งจัดว่าเป็นการศึกษาระดับบังคับสำหรับเด็กไทยทุกคน โรงเรียนได้ทำให้ครอบครัวจีนเป็นสถาบันฝึกอาชีพแก่บุตรหลานน้อยลง เมื่อเรียนจบระดับชั้นประถมศึกษาแล้ว ลูกจีนจำนวนหนึ่งได้เรียนต่อในชั้นการศึกษาที่

สูงยิ่งขึ้นไป รวมทั้งลูกผู้หญิงที่หัวดี ในบางครอบครัวถ้าหากเป็นครอบครัวที่มีฐานะดีก็อาจจะส่งเสียให้ลูกผู้หญิงได้มีโอกาสเรียนหนังสือสูงๆทัดเทียมลูกผู้ชายอยู่เหมือนกัน แต่เมื่อเรียนจบลูกจีนบางส่วนอาจหันไปประกอบวิชาชีพอย่างอื่นและไม่ได้กลับไปช่วยบริหารกิจการการค้าของครอบครัวอีกเลย

อย่างไรก็ตาม การอธิบายถึงสภาวะอันซับซ้อนของการค้าของตลาดดอนหวายที่เกิดขึ้นในระหว่างทศวรรษที่ 2510 จนถึงช่วงปลายทศวรรษที่ 2530 จะเกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องความเปลี่ยนแปลงของครอบครัวชาวจีนหรือไม่นั้น การอาศัยข้อมูลจากงานวิจัยภาคสนามเท่าที่มีอยู่ในขณะนี้ยังไม่เพียงพอที่จะตอบสมมุติฐานดังกล่าว และรวมไปถึงเรื่องระบบเศรษฐกิจของคนจีนในตลาดดอนหวายด้วย เพราะเนื่องจากในงานวิจัยภาคสนามคราวนี้ผู้วิจัยให้ความสนใจกับการนำเสนอภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของตลาดดอนหวายในปัจจุบันมากกว่า รวมทั้งให้ความสนใจกับประเพณีกรรมท่องเที่ยวของคนในสังคมไทยยุคร่วมสมัย โดยพยายามทำความเข้าใจภาพสะท้อนของประเพณีกรรมดังกล่าวผ่านรูปแบบการท่องเที่ยวในตลาดดอนหวาย แต่สำหรับความซับซ้อนของตลาดดอนหวายที่ปรากฏในช่วงเวลาหนึ่งนั้น ซึ่งผู้วิจัยได้หยิบยกเรื่องประเด็นเรื่องความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของครอบครัวชาวจีนในเมืองไทยขึ้นมากล่าวด้วย ที่นอกเหนือจากการเอ่ยถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่สัมพันธ์กับเส้นทางคมนาคมที่เปลี่ยนแปลงไป ก็เพียงตั้งข้อสังเกตว่าอาจจะปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนการค้าของตลาดดอนหวายก็เป็นได้ ซึ่งประเด็นดังกล่าวคือโจทย์ใหญ่สำหรับการเก็บข้อมูลภาคสนามในโอกาสต่อไป ถ้าหากมีโอกาสได้ศึกษาถึงระบบเศรษฐกิจของครอบครัวคนเชื้อสายจีนที่นี่

ตลาดดอนหวาย : ความเปลี่ยนแปลงสู่พื้นที่ท่องเที่ยวเพื่อการจับจ่ายใช้สอยของชนชั้นกลางในเมือง (พ.ศ. 2539-2545)

ตลาดดอนหวายสามารถพลิกฟื้นสถานะทางเศรษฐกิจขึ้นมาได้อีกครั้ง ก็เพราะมีคนเดินทางเข้าไปจับจ่ายใช้สอยกันมาก ตลาดดอนหวายในยุคนี้ได้เปลี่ยนรูปแบบย่านการค้าไปจากเดิม โดยคราวนี้หันมาเน้นการเป็นแหล่งจับจ่ายใช้สอยทางด้าน “อาหารการกิน” เป็นหลัก และใช้ภาพลักษณ์ของบรรยากาศของตลาดที่เก่าแก่, วิถีชาวบ้านที่เป็นผู้ผลิตสินค้าประเภทอาหารเหล่านั้นและนำออกมาวางขายหน้าบ้านของตัวเอง, แหล่งของสินค้าจำพวกพืชผักผลไม้ที่มาจากสวนโดยตรง พร้อมทั้งบรรจุในหีบห่อพลาสติกอย่างสวยงามทำให้ดูน่ารับประทาน สิ่ง

เหล่านี้ล้วนเป็นตัวกระตุ้นให้คนเมืองที่ต้องการเปลี่ยนบรรยากาศการจับจ่ายใช้สอยในเมือง อย่างเช่น ในห้างสรรพสินค้า หรือตลาดสดแถวบ้าน ให้อยากเดินทางมาที่นี่ และสถานที่แห่งนี้ นอกจากจะเป็นพื้นที่ที่ผู้คนมาดำเนินกิจกรรมจับจ่ายซื้อของอย่างสนุกสนานแล้ว ยังผสมผสานกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบสั้นๆของชนชั้นกลางกลุ่มหนึ่งที่มีถิ่นพำนักในพื้นที่ของกรุงเทพฯ และปริมณฑล ให้เดินทางเข้ามาพักผ่อนและแสวงหาความสุขความเพลิดเพลินแบบชั่วครั้งชั่วคราว ณ สถานที่แห่งนี้ เพราะด้วยสถานที่ตั้งของตลาดดอนหวายที่มีทิวทัศน์ของแม่น้ำนครชัยศรี เป็นฉากสามารถทำให้คนที่ใช้ชีวิตเคยชินอยู่แต่ในเมืองเกิดความประทับใจกับความเป็นธรรมชาติในทิวทัศน์ริมน้ำแบบชนบท ซึ่งพื้นที่ตลาดดอนหวายมีบริการหลายอย่างเพื่อตอบสนองให้คนได้พักผ่อนชมธรรมชาติของสายน้ำ ได้แก่ ร้านอาหารที่ต่อเป็นแพลงในแม่น้ำให้คนมารับประทานอาหารเห็นมืออยู่หลายร้านด้วยกัน, พาให้คนไปนั่งพักผ่อนเพื่อเลี้ยงปลา, และล่องเรือเที่ยวชมวิถีชีวิตชาวบ้าน,บ้านโบราณ เป็นต้น

ความโดดเด่นที่ทำให้สถานที่แห่งนี้กลายเป็นพื้นที่ที่มีคนแวะเข้ามา มาก ก็เพราะชื่อเสียงในด้านของแหล่งอาหารการกินที่หลากหลายเป็นสำคัญบวกกับการปรุงแต่งรูปลักษณ์ของสินค้าที่สอดคล้องกับรสนิยมในการใช้ชีวิตของชนชั้นกลางกลุ่มหนึ่งที่ต้องการเสพวัฒนธรรมของชาวบ้านแบบฉาบฉวย ที่อยู่ในรูปของสินค้าที่มีคำว่า สูตรโบราณ, เจ้าเก่า, ดั้งเดิม พวงท้ายชื่อของสินค้าที่ขายนั้น

แต่ตลาดดอนหวายอาจจะไม่โด่งดังเช่นทุกวันนี้ หากปราศจากการโฆษณาประชาสัมพันธ์ของสื่อมวลชน ผู้นำท้องถิ่น และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ร่วมมือกันเผยแพร่ตลาดดอนหวายให้เป็นที่รู้จักทางสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์, นิตยสาร, วารสารสารคดีเชิงท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ทางรายการโทรทัศน์, และทางอินเทอร์เน็ต ขณะเดียวกันการพัฒนาตลาดให้มีระบบระเบียบโดยความร่วมมือระหว่างผู้นำท้องถิ่นและพ่อค้าแม่ค้าในตลาดก็มีส่วนสร้างความพึงพอใจในการบริโภคให้กับคนจำนวนไม่น้อยที่มาเที่ยวที่นี่ เช่น การจัดระเบียบร้านค้า มีการแบ่งประเภทสินค้าตามพื้นที่ให้สอดคล้องกับบรรยากาศของตลาด อยู่ในพื้นที่ตลาดเก่าก็จะขายพวกขนมไทยๆ อาหารพื้นถิ่นที่ปรุงขายโดยชาวตลาดดอนหวาย เป็นต้น มีการกำหนดราคาสินค้าให้ได้มาตรฐาน และมีที่จอดรถไว้คอยบริการนักท่องเที่ยว เพราะฉะนั้นการพัฒนาตลาดดอนหวายให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดให้คนมาจับจ่ายใช้สอยคงจะปฏิเสธไม่ได้ว่าเกิดจากความร่วมมือของ 3 ฝ่ายคือ 1.ได้แก่สื่อมวลชน ซึ่งมีส่วนสำคัญมากที่ทำให้ร้านขายอาหารการกินในตลาดดอนหวายมีชื่อเสียง และทำให้มีคนแวะเข้ามา การค้าขายภายในตลาดจึงค่อยๆเจริญขึ้นเป็นลำดับ 2.ผู้นำท้องถิ่น และ3.พ่อค้าแม่ค้าในตลาดมี

ส่วนช่วยกันปรุงแต่งภาพลักษณ์ของตลาดแห่งนี้ให้สามารถสอดคล้องกับการบริโภคของชนชั้นกลางกลุ่มหนึ่ง

บทบาทของผู้นำท้องถิ่นกับการพัฒนาตลาดดอนหวายในเชิงการท่องเที่ยว

คนแถวนั้นเขาหาว่าผมบ้า แต่เข้าผมมาถึงโรงเรียน (หมายถึงโรงเรียนวัดดอนหวาย) ผมล้างห้องน้ำของโรงเรียนเสร็จ ตอนแปดโมงเช้านักเรียนเข้าแถวร้องเพลงเคารพธงชาติ สวดมนต์ ตัวผมถือกระดาศยาวพร้อมปากกาด้ามหนึ่งไปยืนอยู่หน้าวัด พอมีรถวิ่งผ่านมา ผมก็ทำเครื่องหมายขีดที่หนึ่ง เพื่อดูว่าวันๆหนึ่งมีรถวิ่งผ่านหน้าวัดกี่คัน ผมทำอย่างนี้จนโรงเรียนเลิก วันรุ่งขึ้นก็มาทำอย่างนี้ใหม่ ทำเช่นนี้ทุกวันถึง 3 เดือน เมื่อเห็นว่าวันๆหนึ่งมีรถวิ่งผ่านไปผ่านมาหน้าวัดมากอยู่เหมือนกัน จึงคิดพัฒนาพื้นที่วัดให้คนแวะมาเที่ยว (สมาน สุขสมัย, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2544)

นี่เป็นคำพูดของสมาน สุขสมัย หนึ่งในผู้ที่มีส่วนช่วยพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนดอนหวาย ถึงแม้ว่าสมานจะเป็นเพียงแค่ภารโรงในโรงเรียนวัด แต่เนื่องจากในฐานะที่เขาเป็นคนใกล้ชิดของเจ้าอาวาสวัดดอนหวายองค์ปัจจุบัน จึงทำให้เขามีบทบาทมากในการดูแลกิจการต่างๆของวัดหรือเป็นหูเป็นตาแทนท่านเจ้าอาวาสในส่วนที่เป็นกิจที่ต้องพึงพามาหาหาในการช่วยดูแลผลประโยชน์ของวัดและอื่นๆ

ในช่วงแรกเริ่มเมื่อประมาณปลายปีพ.ศ. 2539 เขาคิดจะพัฒนาบริเวณพื้นที่ริมน้ำของวัดให้เป็น “วังมัจฉา” หรือที่รู้จักกันว่า ให้เป็นที่ที่มีปลามาอยู่กันมากๆ และเปิดเป็นพื้นที่ให้คนมาดูปลาและมานั่งเล่นพักผ่อน สมานเล่าว่า บรรยากาศของวัดเมื่อก่อนนั้นเงียบมาก พื้นที่ริมน้ำมีแต่สวะลอยมาติดแน่นไปหมด เพราะฉะนั้น จะต้องพัฒนาพื้นที่ริมน้ำกันขนานใหญ่ เขาจึงไปชวนเจ้าอาวาส ปรากฏว่าท่านเอาด้วย เขาจึงหาคนมาปรับพื้นที่ริมน้ำใหม่ ถางหญ้าและวัชพืชที่รกรุงรังเพื่อปรับพื้นที่ริมน้ำให้โล่งเตียน รวมทั้งหาเรือมาลอกเอาสวะริมน้ำออกไป จากนั้นจึงคิดสร้างแพปลาเพื่อชักจูงให้คนมานั่งเล่น ตอนนั้นวัดยังไม่ค่อยมีเงิน ท่านเจ้าอาวาสจึงไปกู้เงินมา 400,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 5 ต่อเดือน สมานเล่าถึงความหลังให้ฟัง

เมื่อยผมก็ตีใครต่อใครก็ตีที่รู้จักผม เขาด่าผมว่าหาเรื่องให้วัดเสียเงิน จะตั้งดูดให้คนมาเที่ยวได้หรือเปล่าก็ไม่รู้ พอทำแพปลาเสร็จแล้ว ผม

ทำป้ายขนาดใหญ่ไปติดไว้หน้าวัดเชิญชวนให้คนที่ขับรถยนต์ผ่านมา หน้าวัดแวะเข้ามาเที่ยววังมัจฉา ปรากฏว่าผมถูกนักท่องเที่ยวต่อว่า อีกว่านี่หลอกหลวงกันเนี่ย ที่นี้ไม่เห็นจะมีอะไรเลย ผมจึงได้แต่บอกให้ พวกเขาใจเย็นๆ ขณะนี้วัดกำลังอยู่ในระหว่างการพัฒนาการท่องเที่ยวอยู่ ต่อไปจะมีแพขายอาหารเกิดขึ้น มีร้านขายสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรของชาวบ้าน

พอหลังจากทำแปลแล้ว สมานได้เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงร่วมกับเพื่อนอีกคนหนึ่ง บุรณะสถานที่ เทปูนสร้างอาคารมีหลังคาในพื้นที่ริมน้ำเพื่อให้คนมาตั้งร้านขายของ โดยอาศัย ประสิทธิภาพที่เคยเป็นช่างรับเหมาก่อสร้างมาก่อนทำให้การหาคนมาทำงานดำเนินไปอย่าง ราบรื่น เขาเล่าให้ฟังว่า เงินที่ใช้สำหรับพัฒนางานในส่วนนี้เริ่มได้มาจากการที่มีคนมาทำบุญที่ วัด พอในตัวตลาดคนเริ่มมาเที่ยวกันมากเพราะชื่อเสียงของเปิดพะไล้นายหนับ และในตลาด เริ่มมีของขายกันมากขึ้น ในช่วงเวลานั้นคือช่วงตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2539 ถึงช่วงต้นปี พ.ศ. 2540 คนจึงแวะมาที่วัดด้วย ส่วนใหญ่มาทำบุญ ท่านเจ้าอาวาสจะลงมาที่ศาลาทุกวัน มานั่งให้ศีลให้ พรกับคนที่มาทำบุญ ดังนั้นในความเห็นของเขาพื้นที่ท่องเที่ยวทั้งสองส่วนคือ ในบริเวณวัดและ ในตลาดต่างเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน คนมาเที่ยวตลาดเมื่อผ่านวัดก็มาทำบุญ มาซื้อสินค้า ภายใต้วัด อาศัยวัดเป็นที่จอดรถ การที่วัดสามารถดึงดูดให้คนมาเที่ยวได้มากก็เพราะประโยชน์ ที่เอื้อต่อกันในลักษณะดังกล่าว แต่เดิมสมานไม่คิดว่า ดอนหวายจะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มี จุดเด่น 3 อย่างคือ 1.เป็นที่สำหรับนั่งพักผ่อนและรับประทานอาหาร 2.เป็นที่สำหรับให้บริการนั่ง เรือชมทิวทัศน์ของแม่น้ำนครชัยศรี 3.เป็นที่สำหรับให้คนซื้อของกลับบ้าน เขาคิดแต่อย่างเดียว ว่าอยากจะทำพัฒนาวัดให้เจริญเท่านั้น

ในปัจจุบันพื้นที่ที่จัดไว้ให้คนมาขายสินค้าภายในวัดดูเหมือนจะมีคนจองพื้นที่ขาย เต็มหมดแล้ว สมานเป็นผู้มีอำนาจแทนเจ้าอาวาสในการจัดการพื้นที่ตรงนี้ทั้งหมด ทั้งในส่วน ของการจัดระเบียบร้านค้า ใครก็ตามที่ต้องการมาขายของในพื้นที่ของวัดต้องมาติดต่อกับเขา และเก็บค่าเช่าสถานที่ขายของโดยเก็บเป็นรายวันราคา 40 บาทต่อวัน ปัจจุบันมีร้านค้าที่ขายสิน ค้าภายในพื้นที่ของวัดอยู่ 349 ร้าน¹ สมานได้เล่าว่า สำหรับสินค้าที่จะขายในพื้นที่วัดนั้นจะเลือก ให้ผลิตผลของชาวบ้านให้นำมาวางขายเป็นหลัก โดยมากมักจะเป็นสินค้าจำพวกผักผลไม้ พันธุ์ ต้นไม้ชนิดต่างๆ ซึ่งการให้สิทธิชาวบ้านมาขายนั้นจะเน้นกับกลุ่มชาวบ้านที่มาจากพื้นที่สอง

¹ องค์การบริหารส่วนตำบลบางกระทึก พ.ศ. 2544

ตำบลคือ ชาวบ้านตำบลบางกระทึกและชาวบ้านจากตำบลบางเตย ซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามแม่น้ำกับ วัดดอนหวาย ทั้งนี้เนื่องจากเป็นข้อตกลงร่วมกับกำนันของทั้งสองตำบลซึ่งเขาร่วมเป็นหนึ่งใน คณะกรรมการของวัดดอนหวายด้วย แต่ทว่าการกำหนดชนิดของสินค้าที่ขายในวัดดอนหวาย สามารถยืดหยุ่นได้คือจะเป็นอะไรก็ได้แต่ห้ามขายเนื้อสัตว์ ส่วนคนภายนอกที่มีไซ้ชาวบ้านในพื้นที่ ของสองตำบลที่กล่าวมา ทางคณะกรรมการวัดก็อนุญาตให้มาขายได้ในกรณี เช่น บางร้านชาวบ้านมาขายแค่เพียงบางวัน พอมีพื้นที่ว่างอยู่ก็จะให้เข้ามาขายได้ในวันที่เจ้าของร้านเขาไม่มาขาย หรือสินค้าของท้องถิ่นไม่พอขาย ของมีน้อย ก็จะให้คนจากที่อื่นเอาของมาลง เช่น ผลิตผลของชาวสวนแถวย่านคลองจินตมาจากอำเภอสสามพราน เป็นต้น เพียงแต่ว่าของที่มาขายจะต้องไม่ผิดประเภทจากที่ทางวัดห้าม ซึ่งก็คือเนื้อสัตว์ และขณะเดียวกันจะต้องดูกลมกลืนกับ ชนิดของสินค้าที่ขายเป็นส่วนใหญ่ในวัดด้วย นั่นคือ ควรจะเป็นพวกผลิตผลทางการเกษตร อัน ได้แก่ พวกพืชผัก,ผลไม้, พันธุ์ไม้ชนิดต่างๆ

นอกจากแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่วัดคือ ร้านค้าขายผลิตผลทางการเกษตรของชาวบ้านแล้วยังมีร้านอาหารที่ตัววัดมีลักษณะเป็นแพลอยอยู่ริมน้ำมีอยู่ 4 แพ ได้แก่ 1.ร้านอาหารแพกำนันใหญ่ เป็นร้านของ Elite ท้องถิ่น ชื่อกำนันบัญชา วุฒิสังคะ เคยเป็นผู้ใหญ่บ้านชุมชนดอนหวาย ในปัจจุบันเป็นกำนันตำบลบางกระทึก 2.ร้านแพสุวรรณรัตน์ เดิมเจ้าของคือกำนันใหญ่ ต่อมาขายให้คนรู้จักแล้วจึงไปเปิดร้านใหม่ชื่อ แพกำนันใหญ่ (ไพโรจน์ พันธุ์ไพโรจน์, สัมภาษณ์) 3.ร้านแพท่าจีน เจ้าของเป็นคนในตลาดดอนหวาย 4.แพกานดา เจ้าของเป็นคนนครปฐม ทำงานอยู่หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ สมานเป็นคนชักชวนให้มาทำแพขายอาหารที่นี่ ส่วนใหญ่ร้านแพขายอาหารในพื้นที่ริมน้ำของวัดจะขายอาหารคล้ายกันคือ มีทั้งอาหารจานเดียว เช่น ก๋วยเตี๋ยว, ข้าวผัด, ข้าวราดหน้าด้วยกับข้าว และอื่นๆ และขายอาหารตามสั่งเหมือนกับร้านอาหารหรือภัตตาคารทั่วไป แต่ที่น่าสนใจก็คือ แต่ละร้านจะต้องมีเปิดพะไลขายด้วย ซึ่งเป็นอาหารชนิดหนึ่งที่กลายเป็นเอกลักษณ์ของตลาดดอนหวายไปเสียแล้ว สำหรับร้านอาหารแพกานดาจะขายอาหารแตกต่างจากร้านอื่น คือจะขายอาหารฝรั่งประเภทเนื้อเสต็กและมีอาหาร "ประเภทเนื้อจระเข้" ขายด้วย สมานได้เล่าว่า "แพขายอาหารเหล่านี้ไม่ต้องเสียค่าเช่าใดๆให้กับทางวัด วัดเพียงแต่ให้พื้นที่ริมน้ำโดยเจ้าของแพต้องออกค่าใช้จ่ายในการสร้างแพเอง"

ในส่วนที่เป็นจุดสนใจทางการท่องเที่ยวของวัดอีกอย่างหนึ่งคือ บริการนำเที่ยวชม ทิวทัศน์ตามลำน้ำท่าจีนหรือแม่น้ำนครชัยศรี สมานได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า ตัวเขารู้จักกับเจ้าของกิจการเรือต่อเรือแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ จึงชักชวนให้มาทำกิจการเรือนำเที่ยวที่วัดดอนหวาย ซึ่งทางวัดไม่เรียกเก็บเงินค่าใดๆทั้งสิ้น เพียงแต่ว่าเวลาวัดมีงานทางเจ้าของกิจการจะช่วยวัดในลักษณะ

ของการร่วมทำบุญ นอกจากนี้ตัวเขายังให้ลูกชายคนหนึ่งมาทำงานเป็นคนขายตัวเรือนำเที่ยวนี้ด้วย รวมทั้งตัวเขาได้เปิดร้านขายขนมปังร้านเล็กๆข้างแพปลา เพื่อขายให้กับนักท่องเที่ยวที่มาดูปลาในแพปลาแห่งนี้ ซึ่งเป็นแพปลาของทางวัดที่เปิดให้เป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับให้คนมานั่งเล่นพักผ่อน และในปัจจุบันนี้ (2545) ทางวัดยังได้เปิดให้บริการนวดแผนโบราณในพื้นที่ศาลาวัดเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวด้วย

การพัฒนาพื้นที่เพื่อท่องเที่ยวของทางวัดดอนหวายที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ การให้บริการพื้นที่สำหรับจอดรถ สมานได้เล่าว่า มีคนเข้ามาจอดรถที่วัดกันมาก ซึ่งทางวัดให้บริการฟรีไม่ต้องเสียสตางค์แต่อย่างใด เมื่อรถมาจอดมากขึ้นพื้นที่ของวัดที่มีอยู่เดิมไม่สามารถให้บริการ ได้อย่างเพียงพอ ทางวัดจึงได้ขยายพื้นที่จอดรถออกไปทางพื้นที่ด้านข้างของวัด ซึ่งเป็นที่ดินที่มีคนบริจาคให้วัดเมื่อ 20 ปีก่อน จึงจ้างรถมาไถหญ้าที่ขึ้นรกและปรับพื้นที่ในส่วนนั้น ให้เป็นที่จอดรถ สร้างสะพานคอนกรีตข้ามคลองเล็กๆที่จะมาออกแม่น้ำนครชัยศรี พื้นที่จอดรถที่ขยายใหม่นี้ เป็นพื้นดินลูกรัง ใช้เชือกมาตีเส้นเป็นช่องที่จอดรถ ซึ่งแตกต่างไปจากที่จอดรถเก่า ซึ่งเป็นลานเทพูนซีเมนต์ สมานได้เล่าว่า เงินที่ใช้ในการปรับปรุงพื้นที่จอดรถใหม่นี้ส่วนใหญ่ได้มาจากเงินทำบุญ เมื่อคนมาเที่ยวกันมาก คนก็หลังไหลมาทำบุญที่วัด นอกจากนี้ทางวัดยังได้จ้างคนจากบริษัทรักษาความปลอดภัยจำนวนหลายคน มาทำหน้าที่จัดการจราจรภายในวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยและคอยดูแลรถที่เข้ามาในวัดไม่ให้เฉี่ยวหรือชนกัน สมานได้เล่าว่า เขาไม่ได้ดึงเอาเงินที่เป็นรายได้ของวัดมาใช้จ่ายเลยในส่วนนี้ หากใช้วิธีหาเงินด้วยการเก็บค่าเช่าพื้นที่กับคนที่มาตั้งร้านขายของอยู่ริมกำแพงวัดซึ่งอยู่นอกเขตวัด อันที่จริงพื้นที่ตรงนี้เป็นพื้นที่สาธารณะอยู่ระหว่างเขตของวัดกับตลาด “แต่ผมก็เก็บหมด ‘รวมมาเป็นค่าใช้จ่ายจ้าง ร.ป.ภ.’”

จากเท่าที่ได้คุยกับพ่อค้าแม่ค้าที่ขายสินค้าภายในพื้นที่ของวัดดูเหมือนว่า น้ำเสียงของพวกเขาวเวลาเอ่ยถึงชื่อของสมานในน้ำเสียงที่พูดนั้นจะออกไปทางเกรงใจ นั่นอาจเป็นเพราะใครก็ตามที่จะมาขายสินค้าที่วัดต้องติดต่อกับเขาและรวมไปถึงค่าเช่าพื้นที่ด้วย แม้วัดดอนหวายจะมีกรรมการอื่นๆทำหน้าที่ดูแลกิจการต่างๆของวัด อาทิเช่น การดูแลเรื่องงบประมาณของวัด แต่ถ้าหากเป็นเรื่องพื้นที่ค้าขายในวัด และการอำนวยความสะดวกเรื่องที่จอดรถแล้วเจ้าอาวาสมอบหมายให้เขาเป็นผู้ดูแลทั้งหมด

ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนดอนหวายซึ่งนอกเหนือจากสมานแล้ว ก็ยังมีกำนันบัญชา วุฒิสังคะ กำนันตำบลบางกระทึกและเป็นคนในหมู่บ้านตลาดดอนหวายโดยกำเนิด เป็นคนหนึ่งที่มีส่วนในการสร้างภาพลักษณ์ให้กับการท่องเที่ยวของชุมชนดอนหวาย หรือตลาดดอนหวายด้วยเหมือนกัน อาศัยที่ว่าด้วยสถานภาพของเขาในฐานะที่เป็นข้าราชการระดับ

ท้องถิ่น ทำให้เขารู้จักมักคุ้นกับบรรดาข้าราชการส่วนท้องถิ่นของจังหวัดนครปฐมในหลายระดับ ให้เข้ามาช่วยสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวของที่นี่ ทั้งในส่วนของ การช่วยประชาสัมพันธ์ ตลาดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัด, ชักชวนให้พวกข้าราชการด้วยกันเดินทางมาเที่ยว, มีการจัดกิจกรรมใหญ่ของทางจังหวัดขึ้นที่นี่ เช่น โครงการถ่ายทอดความรู้ในการทำอาหารที่เรียกว่าเป็นภูมิปัญญาของชาวตลาดดอนหวาย อันได้แก่ ความรู้เรื่องการทำเปิดพะไล, ขนมตาล ฯลฯ ซึ่งผู้เรียนต้องสมัครไปที่หน่วยรับสมัครอยู่ที่ศาลากลางจังหวัดนครปฐม แล้วทางจังหวัดจะจัดส่งมาเรียนทำอาหารที่นี้กับร้านที่เข้าร่วมโครงการดังกล่าว เป็นต้น และนอกเหนือจากที่เขาสามารถดึงเอาการสนับสนุนจากทางจังหวัดมาช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของที่นี่ให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น ในส่วนบทบาทการเป็นผู้นำท้องถิ่นของชุมชนดอนหวายร่วมกับพี่ชายที่เป็นประธานองค์การบริหารส่วนตำบลบางกระพิก ทำให้เขาสามารถเป็นตัวตั้งตัวตีชักชวนชาวตลาดดอนหวายอื่นๆ ให้กลับมาพัฒนาการค้าขายในตลาดดอนหวายให้เจริญขึ้นมาอีกครั้ง มีการจัดตั้งคณะกรรมการตลาดขึ้น กำหนดบัญชาดำรงตำแหน่งประธานกรรมการตลาด ส่วนกรรมการจะมีสมาน สุขสมัย ซึ่งเป็นผู้ดูแลการท่องเที่ยวในพื้นที่วัดทั้งหมด และกรรมการอื่นๆซึ่งมีทั้งผู้ที่มีตำแหน่งผู้นำท้องถิ่น และเจ้าของกิจการรายใหญ่ของตลาด เช่น ร้านเปิดพะไลนายหนับ, ร้านขนมตาลป่าไช้,ร้านจินดารัตน์ (ขายปลาต้มเค็ม) โดยหน้าที่หลักๆของคณะกรรมการคือ จัดระเบียบของตลาดโดยเฉพาะในเรื่องของความสะอาด, ควบคุม/กำหนดมาตรฐานของราคาสินค้าที่ขายให้แก่นักท่องเที่ยว, วางแผนการพัฒนาตลาดริมน้ำ เป็นต้น ในตอนแรกที่เขาคิดจะพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวโดยรวมของตลาดดอนหวายนั้น เขาเชิญพลเอกโสภาส โพธิแพทย์ ผู้เขียนบทความเที่ยวไปชิมไปในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐฉบับประจำวันอาทิตย์มาปรึกษาเรื่องการวางรูปแบบให้กับภาพลักษณ์เชิงการท่องเที่ยวของตลาดดอนหวาย ภายหลังจากที่พลเอกโสภาสมาชิมเปิดพะไลในตลาดแล้วเอามาเขียนลงในหนังสือพิมพ์ จนส่งผลทำให้เริ่มมีคนจากภายนอกแวะเวียนเข้ามาซื้อสินค้าภายในตลาด กำหนดได้แล้วว่า ตัวเขา, พลเอกโสภาส โพธิแพทย์ และสมาน สุขสมัย ได้ปรึกษากันว่า จะจัดให้ตลาดออกมาในรูปของแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะไหนดี ซึ่งความคิดเริ่มแรกตั้งใจจะทำให้เป็นตลาดน้ำอย่างตลาดน้ำดำเนินสะดวก ให้คนลงไปพายเรือขายของอยู่ในแม่น้ำ แต่ปรากฏว่าไม่สามารถทำได้ เพราะน้ำเชี่ยว จึงมาลงตัวที่รูปแบบของตลาดริมน้ำ โดยใช้ความเก่าของตลาดมาเป็นจุดขายดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวตลาดริมน้ำโบราณที่มีอายุเก่าแก่แห่งหนึ่งของแม่น้ำท่าจีนหรือแม่น้ำนครชัยศรี และชมทิวทัศน์ของแม่น้ำตลอดจนวิถีชีวิตชาวบ้าน "คือใครอยากเดินซื้อของก็ซื้อไป ใครอยากนั่งเรือ รับประทานอาหารรึมน้ำก็ตามแต่อัธยาศัย นี่แหละคือแนวคิดของตลาดริมน้ำที่คิดกันไว้"

เมื่อพูดถึงการพลิกฟื้นของตลาดดอนหวายในอีกนัยหนึ่ง ความโด่งดังของร้านอาหารที่นี้ก็เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถพัฒนาขึ้นมาได้ นักท่องเที่ยวหลายคนที่มีโอกาสได้พูดคุยในระหว่างการเก็บข้อมูลภาคสนาม หลายคนที่จะมาเที่ยวเป็นครั้งแรกบอกว่า “มาก็เพราะอยากมาชิมอาหาร เห็นเขาว่ากันว่าที่นี่เปิดพะไลมีชื่อเสียง” บางคนมาหลายครั้งแล้วชอบมาซื้ออาหารซื้อขนมกลับไปกินที่บ้าน บางคนชอบขนมที่นี้มาก เช่น ขนมตาล,ขนมหวานอื่นๆ เป็นต้น เจ้าของร้านเปิดพะไลนายหนับเคยเล่าผ่านรายการทางสถานีโทรทัศน์ช่องหนึ่งว่า (ผู้แล้วรวย, โทรทัศน์) “เมื่อก่อนตลาดเจียบเหงามาก คนที่มีฐานะหน่อยเขาจะออกไปทำงานข้างนอก พวกที่อยู่ในตลาดคือพวกที่ไม่มีทางไป อยู่ไปวันๆ สมัยก่อนคนแถวนี้เขาดังฉายาให้ตลาดดอนหวายว่าตลาดท้องลูกคือพอกหมิงเย็นปิดบ้านเจียบนอนกันหมด.....วันหนึ่งพลเอกโสภาสวะมาซื้อเปิดที่ร้าน ต่อมาแปลกใจอยู่ดีทำไมไม่มีคนมาที่ร้านเยอะ ลูกค้าบางคนตัดกรอบหนังสือมาถามหาว่าใช้ร้านที่ลงในนี้ไหม ผมจึงรู้ว่าท่านเอาไปลงหนังสือพิมพ์ให้” ในเนื้อหาตอนหนึ่งของรายการเจ้าของร้านเปิดพะไลรายนี้ยังมีความเห็นว่า “ตั้งแต่มีคนภายนอกรู้จักร้านเขา ทำให้มีคนแวะเวียนมาที่นี้กันมากขึ้น คนที่อยู่ในตลาดจึงเห็นช่องทางทำมาหากินตรงนี้” อันที่จริงการพัฒนาการท่องเที่ยวของตลาดดอนหวายมีกลไกการทำงานที่ซับซ้อน กว่าที่จะนำเสนอให้ดอนหวายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เรียกร้องความสนใจให้คนเดินทางมากันมากดังเช่นทุกวันนี้ ส่วนหนึ่งต้องยอมรับว่าการจัดการของร้านค้าที่ทำให้สินค้าของตัวเองเป็นที่ติดใจของนักท่องเที่ยวก็ช่วยสร้างแรงจูงใจทางการท่องเที่ยวได้มากเหมือนกัน (ไม่ใช่หมายถึงแต่เฉพาะร้านขายเปิดพะไลดังกล่าวเท่านั้น แต่รวมไปถึงร้านอาหารการกินอื่นอื่นๆที่ทยอยเกิดขึ้นในตลาดหรือกลับเข้ามาขายของในตลาดด้วย) สำหรับฝ่ายอื่นๆ คือพวกผู้นำชุมชนมีส่วนช่วยในเรื่องของการประชาสัมพันธ์ภาพรวมของแหล่งท่องเที่ยว, การวางรูปแบบให้กับพื้นที่ท่องเที่ยว, การจัดระบบและระเบียบต่างๆให้การค้าของตลาดดำเนินไปอย่างราบรื่น, การอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวโดยเฉพาะสถานที่สำหรับจอดรถ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยวที่มีมาตรฐานให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจ เพราะฉะนั้น ในการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวของตลาดแห่งนี้ ทุกๆฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมดังกล่าวถือว่าต่างพึ่งพาซึ่งกันและกัน

ภูมิทัศน์ของตลาดดอนหวายทุกวันนี้

การเดินทางมาตลาดดอนหวาย สามารถเดินทางมาได้จากหลายเส้นทาง คือ หากมาจากทางถนนเพชรเกษม สามารถเลี้ยวเข้ามาตรงเชิงสะพานข้ามแม่น้ำท่าจีนหรือแม่น้ำนครชัยศรี สู่อถนนสายเลียบบแม่น้ำ ผ่านวัดไร่ขิง วัดท่าพูด ตลาดดอนหวายและวัดดอนหวายซึ่งอยู่ติดกัน ถ้ามาจากทางถนนสายปิ่นเกล้า-นครชัยศรี จะสามารถเข้าได้สองทาง เส้นทางแรก เข้ามาทางถนนพุทธมณฑลสาย 5 ด้านที่จะมาทะลุออกถนนเพชรเกษม เส้นทางที่สอง เข้ามาตามถนนสายเลียบบแม่น้ำ สายเดียวกับที่มาจากถนนเพชรเกษม เพียงแต่เข้าทางด้านที่มาจากถนนปิ่นเกล้า-นครชัยศรี เส้นทางที่กล่าวมานี้ล้วนสามารถเชื่อมโยงกับถนนสายอื่นๆ ที่มาจากพื้นที่ทางด้านเหนือของกรุงเทพมหานคร, นนทบุรีและปทุมธานี และพื้นที่ทางด้านฝั่งธนบุรีรวมทั้งพื้นที่ทางด้านใต้ของกรุงเทพมหานคร ด้วยเหตุนี้จึงทำให้แหล่งท่องเที่ยวตลาดดอนหวายเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่อิงอยู่กับเส้นทางท่องเที่ยวของคนที่มีถิ่นพำนักอยู่ในพื้นที่ของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ความเป็นจุดยุทธศาสตร์ในเชิงการท่องเที่ยวของตลาดดอนหวายอยู่ที่ว่า มันเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครนัก ขณะเดียวกันบรรยากาศของแหล่งท่องเที่ยวก็ดี, จุดที่ตั้งของพื้นที่ท่องเที่ยวก็ดี มันเป็นอิสระจากชุมชนเมืองที่อยู่รอบๆ เพราะฉะนั้น แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้จึงเป็นทางเลือกที่น่าสนใจสำหรับคนเมือง ในการเข้าไปใช้ชีวิตส่วนตัวในช่วงเวลาที่จัดไว้สำหรับกิจกรรมท่องเที่ยวของตน และอาจจะเป็นทางเลือกที่ดีกว่าแทนที่จะเดินทางท่องเที่ยวไปในจุดสนใจทางการท่องเที่ยวที่ห่างไกลจากบ้านหรือถิ่นพำนักมาก

บริเวณของพื้นที่ของชุมชนดอนหวายที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวในปัจจุบันนั้น จะได้แก่พื้นที่ริมน้ำในเขตของวัดเรือยามา ผ่านบริเวณด้านหลังหลังโรงเรียนวัดดอนหวายจนกระทั่งเดินมาออกสู่ตัวตลาดของหมู่บ้านหรือชุมชนดอนหวาย ร้านค้าที่อยู่ในนั้น ตัวอาคารเป็นเรือนไม้แบ่งซอยออกเป็นห้องๆ มีช่องทางเดินแคบอยู่ตรงกลางระหว่างร้านค้าที่ขนานอยู่สองด้าน พื้นที่เลือกซื้อสินค้าภายในตลาดจะมาสิ้นสุดลงจากทางเดินภายในตลาดมาออกด้านข้างของศาลเจ้าแม่เซ่งเนี่ย ซึ่งเป็นศาลเจ้าประจำของชุมชนแห่งนี้ ในปัจจุบันนี้พื้นที่ขายสินค้าได้ขยายตัวออกไปทางบริเวณด้านหลังของตลาดมาก (พื้นที่ฝั่งใกล้ถนน) มีการสร้างอาคารมีหลังคาถาวรขึ้นเป็นแถวยาว เกิดขึ้นหลายแถว ภายในตัวอาคารแบ่งออกเป็นร้านย่อยๆ ให้คนสามารถมาเช่าพื้นที่ขายสินค้า นอกจากนี้ในบริเวณที่ใกล้กันยังมีพื้นที่ให้เช่าจอดรถของเอกชนอยู่ติดกัน 2-3 แห่ง เพื่อให้บริการจอดรถสำหรับนักท่องเที่ยว คิดค่าจอดรถวันละ 20 บาท ถ้าไม่อยากจะจอดรถแบบเสียเงิน ผู้คนมักจะเอารถไปจอดในพื้นที่ของโรงเรียนและวัดดอนหวายได้อีกแห่งหนึ่ง นักท่องเที่ยว

เที่ยวส่วนใหญ่ที่เดินทางมานี้จะมากขึ้นโดยรถยนต์ส่วนตัว มีรถทัวร์ของคณะท่องเที่ยวจากต่างจังหวัดแวะมาให้เห็นบ้างครั้งคราว กลุ่มนักท่องเที่ยวของที่นี่จะถูกกำหนดให้มีคุณสมบัติเป็นพวกที่มีรถยนต์ส่วนตัวโดยปริยาย ที่เป็นเช่นนี้เพราะสาเหตุหลักอยู่สองประการคือ

1. แม้ว่าแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้จะสามารถเดินทางมาได้สะดวก เพราะมีถนนลาดยางที่สามารถไปเชื่อมโยงกับถนนใหญ่หลายสายที่อยู่ภายนอกได้ แต่เนื่องมาจากจุดอันเป็นที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวไม่ได้อยู่ในเส้นทางที่มีบริการคมนาคมขนส่งมวลชนที่ดี คือมีแต่รถท้องถิ่นโดยสารสองแถววิ่งมาจากทางอำเภอสามพรานอย่างประปราย ซึ่งมีจุดมุ่งหมายให้บริการแก่ชาวบ้านที่อยู่ภายในย่านดังกล่าว ส่วนรถตู้โดยสารมาจากแถวย่านพระปิ่นเกล้าฯ เพิ่งจะเริ่มมีขึ้นเมื่อเร็วๆ นี้ จากการสอบถามพบว่า นักท่องเที่ยวใช้บริการน้อยและมีรถมาถึงที่นี่เฉพาะวันเสาร์และอาทิตย์เท่านั้น

2. แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้อาจกล่าวได้ว่า เป็นพื้นที่ของการใช้ชีวิตแบบ “ครอบครัว” เพราะรูปแบบที่ตลาดแห่งนี้นำเสนอในเชิงการท่องเที่ยวก็คือ ให้คนเดินทางมาจับจ่ายซื้อของ (Shopping) กลับบ้าน โดยเฉพาะสินค้าประเภทอาหาร, ขนมไทย, พืชผักผลไม้ ฯลฯ ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ๆ ให้คนมาใช้ชีวิตเพื่อการพักผ่อนร่วมกัน ทั้งการนั่งเล่นชมทิวทัศน์ของแม่น้ำนครชัยศรีและการนั่งรับประทานอาหารในแพริมน้ำ เพราะฉะนั้นจากข้อสรุปดังกล่าวมาจะด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ท่องเที่ยว หรือรูปแบบการท่องเที่ยวที่แหล่งท่องเที่ยวนำเสนอ จึงทำให้ที่นี่กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวของคนเมืองที่มีรถยนต์ส่วนตัว ดังจะสังเกตได้จากในแต่ละวันรถยนต์ส่วนตัวจะแวะมาที่นี่กันมาก ยิ่งในช่วงของวันหยุดหากเดินทางมาที่นี่ในตอนสายแล้วที่จอดรถจะหายากมากโดยเฉพาะที่จอดรถในพื้นที่ของโรงเรียนและของวัด คนจะเข้ามาจอดมาก แม้แต่ที่จอดรถที่ให้บริการโดยเอกชน หากเป็นวันหยุดที่จอดรถก็จะแน่นไปด้วยรถยนต์เช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ตลาดดอนหวายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองการใช้ชีวิตของคนเมืองได้ในหลายคุณลักษณะคือ

ประการที่ 1 ตลาดดอนหวายคือโลกแห่งการสำรวจที่ทำทนายให้คนเมืองเดินทางมาแสวงหาประสบการณ์จากการชิมอาหารและขนม ซึ่งมีให้เลือกชิมเกือบ 90 ร้าน ตั้งแต่ร้านที่ไร้ชื่อเสียงเรียงนามไปจนถึงร้านที่ผ่านการรับรองความอร่อยจากสื่อมวลชนต่างๆ เช่น แม่ช้อย่นารำ, อร่อยช่อง 5, เดลินิวส์ชวนชิม, เทียวไปกินไป ฯลฯ

ประการที่ 2 ตลาดดอนหวายคือ พื้นที่สำหรับการต่อยอดคุณค่าของวิถีชีวิตแบบครอบครัวของคนในยุคปัจจุบัน คือเดินทางมาเที่ยวด้วยกัน, มาใช้ชีวิตพักผ่อนด้วยกันข้างนอกบ้านในช่วงของวันหยุด ในขณะที่เดียวกันก็มีแบบแผนการดำเนินชีวิตตลอดจนรสนิยม/ค่านิยมที่หันมาพึ่งพาซื้อหาอาหารการกินสำเร็จรูปแทนการปรุงอาหารเองที่บ้านเป็นหลัก ตลาดดอนหวายจึงเป็นพื้นที่ที่มีความหมายสำหรับการพักผ่อน การหาความสนุกสนานเพลิดเพลินของครอบครัวภายนอกบ้าน และเป็นทางเลือกอันหนึ่งสำหรับคุณพ่อบ้านและแม่บ้านซื้อของกลับไปรับประทานกับครอบครัวที่บ้าน

ประการที่ 3 ตลาดดอนหวายคือ พื้นที่เอนกประสงค์สำหรับการทำกิจกรรมต่างๆ ในช่วงของวันหยุดหรือช่วงเวลาพักผ่อนของคนเมือง ทั้งในส่วนของกรจับจ่ายซื้อหาอาหารดังที่ได้กล่าวมา, การใช้ชีวิตท่องเที่ยวร่วมกับสมาชิกในครอบครัว, การนั่งพักผ่อนรับประทานอาหาร, การได้ชมทิวทัศน์และนั่งเรือชมวิถีชีวิตของชาวบ้านริมฝั่งลำน้ำนครชัยศรี, การได้ทำบุญกับพระสงฆ์ (ท่านเจ้าอาวาสจะลงมาที่ศาลาให้คนมาทำบุญหรือถวายสังฆทานทุกวัน), บริการนวดแผนโบราณ และอื่นๆ เพราะฉะนั้นดอนหวายจึงเป็นพื้นที่ที่ตอบสนองคนในเชิงการท่องเที่ยวที่หลากหลายมากสำหรับพื้นที่ทางการท่องเที่ยวหนึ่งแห่ง

ประการที่ 4 ตลาดดอนหวายสามารถประดิษฐ์ภาพลักษณ์ของพื้นที่ให้อยู่ในรูปแบบของตลาดแบบโบราณ ทั้งบรรยากาศของตัวอาคารร้านค้าภายในตลาดที่เป็นเรือนไม้เก่าๆ แสงสลัวๆ ช่องทางเดินก็แคบ และมีอาหารการกินต่างๆ ตลอดจนขนมไทยๆ รวมทั้งขนมชาววังที่ตั้งขายกันละลานตา ทำให้บรรยากาศความเก่า/ความโบราณของตลาดดูขลังในสายตาของนักท่องเที่ยว จากเท่าที่ได้มีโอกาสคุยกับนักท่องเที่ยวหลายคนที่มาเที่ยวที่นี่ บางคนก็เพิ่งมาเป็นครั้งแรกก็บอกว่า "ที่มาที่นี่ก็เพราะอยากมาเห็นสภาพของตลาดแบบโบราณเป็นอย่างไร" บางคนพอมาเห็นพวกขนมชาววังแล้วรู้สึกตื่นเต้นก็มีและเชื่อว่าเป็นของโบราณที่ชาวบ้านทำขายกันมาเมื่อครั้งรุ่นพ่อแม่ บรรยากาศของความเป็นตลาดเก่าดังที่กล่าวมานับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกอันหนึ่งที่กระตุ้นให้คนสนใจมาหาประสบการณ์ท่องเที่ยวจากตลาดแห่งนี้

ประการที่ 5 ตลาดที่อยู่ในบริเวณวัดก็เป็นแหล่งจับจ่ายซื้อของที่สามารถเรียกถึงความสนใจให้คนแวะเวียนมาได้ไม่น้อย บรรยากาศของตลาดในส่วนนี้จะเป็นคนละบรรยากาศกับในตลาดเก่าดังที่กล่าวมาในข้างต้น ลักษณะของสินค้าที่ขายก็ดีซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าการเกษตรจำพวกพืชผักผลไม้ พันธุ์ไม้ประดับ, ไม้ผลต่างๆวางขายเต็มพื้นที่โดยเฉพาะในช่วงของวันหยุดสุดสัปดาห์ อาคารในส่วนนี้เป็นอาคารสูงโปร่ง ทางเดินกว้าง โดยคุณลักษณะของพื้นที่ดังกล่าวทำให้คนไม่ต้องเดินอย่างเบียดเสียด พื้นที่ในส่วนนี้จะเอื้อต่อการเดินเล่นเพื่อชมเลือกซื้อ

สินค้าประกอบกับมีการจัดพื้นที่ริมน้ำให้มีที่นั่งเล่นพักผ่อน จึงทำให้พื้นที่ตรงนี้สามารถเป็นจุดพักผ่อนน้อยจากการเดินเที่ยวซื้อของของนักท่องเที่ยวได้ไปในตัว ภาพลักษณ์ของพ่อค้าแม่ค้าคือชาวสวนที่มาขายสินค้าจากสวนของตัวเอง มีส่วนช่วยสร้างบรรยากาศให้ผู้ซื้อรู้สึกได้ว่า ตัวเองได้สัมผัสกับผลิตผลทางการเกษตรของชาวบ้านแท้ๆ อย่างเช่น มีนักท่องเที่ยวคนหนึ่ง บ้านอยู่แถวเขตหนองแขม ได้เล่าให้ฟังว่า เขาชอบมาซื้อผลไม้ที่นี้ประจำ อย่างวันนี้เขามาซื้อชมพูพันธุ์เพชรสายรุ้ง ที่มาซื้อที่นี้เพราะเชื่อใจในความสดและใหม่ของผลไม้ที่นี้ เนื่องจากชาวสวนมาขายเอง

ปัจจุบันจุดสนใจทางการท่องเที่ยวของคนหวายสามารถเรียกกรองความสนใจให้คนเข้ามาใช้ชีวิตในพื้นที่แห่งนี้ได้มากที่สุด จะเห็นได้จากจำนวนรถที่เข้ามาจอดกันมากในแต่ละวันและจำนวนผู้คนที่เดินเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้

ภาพลักษณ์ของสินค้ากับความเป็นท้องถิ่น

ซึ่งลักษณะเด่นของตลาดริมน้ำวัดดอนหวายนี้ คือเป็นตลาดที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำนครชัยศรี บรรยากาศร่มรื่น ยังคงสภาพความเป็นธรรมชาติอยู่ มีทั้งของฝากจากขนมแบบไทยๆ เช่น ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง ขนมตาล ขนมทองเอก ขนมช่อม่วง ขนมจ่ามงกุฏ และอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งผู้ที่มาเที่ยวชมสามารถเลือกซื้อได้ตามความพอใจ พร้อมทั้งยังมีอาหารจีนโบราณมีฝีมือการปรุงแต่งที่สืบเชื้อสายการทำอาหารชั้นดีจากภูมิปัญญาจีนที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ชุมชนริมฝั่งแม่น้ำนครชัยศรี เช่น ก๋วยเตี๋ยว กวยจั๊บ ขนมจีนแบบหมักและแบบสด ขนมเปียะ เป็นต้น นอกจากนี้ตลาดริมน้ำวัดดอนหวายจะเป็นที่ขายอาหารคาว-หวาน ที่มีรสชาติอร่อยแล้ว ยังเป็นสถานที่ขายพืชผัก ผลไม้ และปลอดจากสารพิษด้วย.....(เอกสารพิมพ์เผยแพร่ข้อมูลประวัติตลาดดอนหวาย จัดทำโดยองค์การบริหารส่วนตำบลบางกระพิก อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม)

หากใครเคยแวะเวียนมาเที่ยว ณ ที่แห่งนี้จะพบว่า กว่าครึ่งค่อนของสินค้าที่ขายกันในตลาดดอนหวายล้วนแล้วแต่เต็มไปด้วยอาหารการกินสารพัดชนิดทั้งคาวและหวาน ความโด่งดังของเบ็ดพะไลและขนมตาลของที่นี่ ได้ก่อให้เกิดร้านขายสินค้าทั้งสองขึ้นภายในตลาดขึ้นหลายร้าน ร้านใดจะเกิดขึ้นก่อน หรือจะเป็นต้นตำรับดั้งเดิมที่ขายกันมานานแค่ไหน

ไม่ใช่สาระสำคัญสำหรับการรับรู้ของนักท่องเที่ยวเท่ากับภาพลักษณ์ของสินค้าที่นำเสนอสู่สายตาของนักท่องเที่ยวมากกว่า ขนมตาลของร้านป่าไผ่เป็นที่รู้จักของคนภายนอกส่วนใหญ่ว่าเป็นร้านขายขนมตาลเก่าแก่ดั้งเดิม ก็เพราะพวกเขาได้ยินและรู้จักชื่อร้านนี้ก่อนร้านอื่นๆ เนื่องจากมีสื่อมวลชนเอาไปเขียนลงหนังสือพิมพ์ให้ ขณะเดียวกันการได้ประกาศนียบัตรรับรองความอร่อยจากสื่อมวลชนชื่อดังคือ แม่ช้อยนางรำ ซึ่งเป็นที่ยอมรับในแวดวงการศึกษาของเมืองไทย ก็ยิ่งทำให้ขนมของร้านนี้เป็นที่น่าเชื่อถือได้ในเรื่องของรสชาติในระดับหนึ่งคือ อย่างน้อยที่สุดก็พอกินได้ แต่จะชอบหรือไม่ชอบนั้นถือเป็นอีกเรื่องหนึ่งซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์จากการชิมอาหารของแต่ละบุคคล ส่วนร้านอื่นๆ ถึงแม้ภาพลักษณ์จะไม่โดดเด่นเท่ากับร้านขนมตาลของป่าไผ่ แต่พวกเขาก็มีวิธีนำเสนอภาพลักษณ์สินค้าในรูปแบบที่ต่างกันไป อย่างเช่นร้านขนมตาลอัทนีย์ ก็เป็นอีกร้านหนึ่งที่ได้รับการรับรองความอร่อยจากสื่อมวลชนเช่นเดียวกัน เพียงแต่เป็นคนละคนกับที่ให้การรับรองความอร่อยกับร้านขนมตาลป่าไผ่ ร้านขนมตาลอัทนีย์นั้นได้รับการรับรองความอร่อยจากพลเอกโสภาส โพธิแพทย์ ผู้เขียนบทความลงบทความชื่อเที่ยวไปกินไปในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ซึ่งเป็นคนเดียวกันกับที่เขียนบทความลงให้กับร้านเปิดพะไล่แห่งหนึ่งที่อยู่ในตลาดจรมีชื่อเสียงโด่งดังและทำให้ตลาดดอนหวายเริ่มเป็นที่รู้จักของคนภายนอก เพราะฉะนั้นการที่ขนมตาลของร้านนี้มีตรารับประกันความอร่อยโดยพลเอกโสภาสประทับที่ถุงขนมและมีป้ายแขวนไว้ที่หน้าร้าน จึงเป็นการต่อยอดภาพลักษณ์ของสินค้าจากร้านตัวเองให้ขึ้นมาประกันความอร่อยกับร้านอื่นๆ ส่วนร้านขายขนมตาลแม่สุ่ย แม้ว่าจะเป็นร้านเล็กๆตั้งโต๊ะขายตัวเดียวอยู่ตรงหัวมุมทางเดินภายในตลาดที่จะไปออกทางด้านข้างของศาลเจ้าแม่เซ่งเญ๊ะ แต่ร้านนี้ก็สามารดึงดูดใจคนสนใจซื้อไม่น้อย ด้วยการแสดงท่าขมให้เห็นตรงที่ขายหรือทำไปขายไป เพื่อแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ของ “ความสดใหม่ของสินค้า” ที่ทำขาย นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่า ร้านนี้ก็มิสื่อมวลชนเขียนรับรองความอร่อยของสินค้าด้วยเหมือนกัน ซึ่งสังเกตได้จากเจ้าของร้านตัดเอาบทความที่เขียนถึงร้านของตนในนิตยสารเล่มหนึ่งมาขยายใส่กรอบแขวนไว้ที่หน้าร้าน ส่วนทางด้านร้านของป่าพยอม ซึ่งอยู่ในบริเวณพื้นที่ลับตาที่ไม่ค่อยจะมีคนเดินผ่าน ตัวผู้ขายก็มีวิธีประชาสัมพันธ์สินค้าด้วยตัวเอง ทั้งการให้คนที่แวะผ่านมาลองชิมขนมของแกพร้อมทั้งแนะนำว่า แกขายเป็นเจ้าแรกของที่นี่ ขายมาก่อนป่าไผ่เสียอีกเมื่อก่อนป่าไผ่ขายขนมด้วยฟู่เพิ่งจะมาขายขนมตาลทีหลัง ส่วนของแกขายมาก่อน

“เปิดพะไล่” คือสินค้าอีกชนิดหนึ่งที่กลายเป็นส่วนสำคัญของภาพลักษณ์ตลาดดอนหวายในปัจจุบันนี้ มีนักท่องเที่ยวหลายคนแสดงความเห็นว่า หากมาที่นี่แล้วไม่ได้กินเปิดพะไล่จะรู้สึกเหมือนกับไม่ได้มา ส่วนจะมาชิมได้ถูกร้านตามที่ตั้งใจไว้หรือไม่ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง

บางคนก็รู้สึกผิดหวังที่ไม่ได้ชิมร้านที่ตั้งใจไว้ก็มีเมื่อมารู้ทีหลังว่าตัวเองเผลอไปชิมผิดร้าน เพราะ ว่าที่ขายอยู่ในปัจจุบันจะเห็นอยู่มากมายหลายร้าน ในตลาดมีอยู่ 2 ร้าน ร้านอาหารแพรมน้ำใน เขตวัดมีขายอยู่ 3 ร้าน ร้านเปิดพะไล่นายหนับซึ่งว่ากันว่าเปิดขายเป็นเจ้าแรกของที่นี่ บรรยากาศที่เห็นอยู่หน้าร้านจะมีป้ายรับรองความอร่อยจากสื่อมวลชนติดไว้ พร้อมด้วยภาพของ ดารานักแสดงไทยจำนวนหนึ่งที่เคยแวะมาซื้อเปิดพะไลที่ร้าน โดยติดไว้ที่ด้านหน้าของร้านเป็น แถวยาว ความยาวของแถวที่ติดรูปถ่ายคือเท่ากับจำนวนของดาราที่แวะมาที่ร้าน ซึ่งเป็นการ ตอกย้ำให้เห็นถึงความ "ดัง" ของร้านที่แม้แต่คนในวงการบันเทิงยังสนใจจะมาซื้อเปิดของที่ ร้าน และในทางกลับกันการติดภาพของดาราดังกล่าวก็เท่ากับอาศัยความมีชื่อเสียงของดารา เป็นประกาศนียบัตรรับรองความอร่อยทางอ้อมได้ไปในตัว นอกจากนี้ร้านนายหนับแล้วก็มีร้าน นายโอซึ่งเป็นพี่น้องกันแต่แยกตัวมามีกิจการของตัวเอง ร้านนี้ก็ได้รับการรับรองความอร่อยจาก สื่อมวลชนเช่นเดียวกัน ขณะเดียวกันร้านนี้ก็มิภาพลักษณ์ของสินค้าที่เชื่อมโยงกับร้านของพี่ชาย ซึ่งนักท่องเที่ยวที่เคยมาที่นี่หลายครั้งและชื่นชอบอาหารเปิดพะไลจะรู้กันว่า ร้านเปิดนายโอ- นายหนับเป็นร้านพี่น้องกัน สำหรับสินค้าเปิดพะไลร้านอื่นๆ อาจจะไม่ดังเท่าของร้านที่กล่าว อย่างเช่น เปิดของร้านอาหารแพรมน้ำในเขตของตลาดที่อยู่ในบริเวณวัดก็สามารถขายได้ มีคน แวะมาซื้อเป็นจำนวนมากทั้งซื้อกลับบ้านและกินที่ร้าน เพราะความมีชื่อเสียงของสินค้าชนิดนี้ ในตลาดดอนหวายได้รับการรับรองคุณภาพโดยตัวของมันเอง ถึงแม้สินค้าเปิดพะไลที่ขายในร้านเหล่านั้นจะไม่ได้ถูกเขียนถึงโดยสื่อใดก็ตาม

สินค้าที่เป็นตัวชูโรงทางด้านอาหารการกินของดอนหวายยังมีอีกมากนอกเหนือจาก ที่กล่าวมาในข้างต้น อาทิเช่น ปลาตะเพียนไร่กาง มีเห็นปรากฏอยู่หลายร้าน แต่ละร้านพยายาม นำเสนอให้คนเห็นว่าเป็น "เจ้าแรก" ของที่นี่ด้วยการเขียนป้ายบอกไว้หน้าร้านและมักเอาบทความทางสื่อหนังสือพิมพ์หรือหนังสือที่เอาเรื่องของร้านไปเขียนลงมาติดแสดงให้คนที่เดินผ่านไปมาได้เห็นด้วย ในส่วนของการนำเสนอภาพลักษณ์สินค้าประเภทขนมไทยๆของที่นี่นับว่าน่าสนใจทีเดียว ซึ่งส่วนใหญ่ที่เห็นก็ได้แก่ขนมจำพวกทองหยิบ, ทองหยอด, ฝอยทอง, เม็ดขนุน มัก ขายกันเป็นสินค้าหลักสำหรับร้านขายสินค้าประเภทขนมไทย ส่วนร้านที่ขายขนมซึ่งขึ้นป้ายว่า เป็น "ขนมในวัง" เห็นมีอยู่ร้านหนึ่งขายอยู่ในตลาดข้างในชายขนมจำพวกจำมงกุฏ, ทองเอก, ซ่อม่วง, ลำเตี้ย รวมทั้งขายขนมทองหยิบ, ทองหยอด, ทองเอก, ฝอยทอง และอื่นๆ พร้อมทั้งวาง แสดงให้เห็นถึงการจัดวางสินค้าอย่างสวยงามบนใบตองที่ประดิษฐ์อย่างประณีต ร้านหลายร้าน ก็เป็นเช่นเดียวกับร้านขายสินค้าอื่นๆ คือมักจะแสดงให้เห็นว่า "ร้านของตัวเองได้รับการกล่าวถึง จากสื่อนะ" จะโดยได้ป้ายรับประกันการชิมก็ดี หรือเอาบทความทางหน้าหนังสือพิมพ์มาติด

แสดงไว้ ซึ่งเป็นสิ่งดาษต้นที่เห็นได้ทั่วไปกับสินค้าชนิดอื่นๆด้วยแม้ว่าจะไม่ใช่สินค้าชื่อดังของตลาดดอนหวายก็ตาม แต่ข้อสังเกตที่น่าสนใจยิ่งกว่าก็คือ ภาพลักษณ์ของขนมไทยดังกล่าวจะถูกนำเสนอว่าเป็นขนมไทยโบราณหรือขนมชาววังก็ดี ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอโดยการประชาสัมพันธ์ตัวเอง (หมายถึงโดยเจ้าของร้าน) หรือจะเป็นการบอกกล่าวผ่านทางสื่อที่มาชิม หรือจากการประชาสัมพันธ์ของผู้นำท้องถิ่น หรือจะสื่อด้วยลักษณะของตัวขนมเองหรือการจัดวางก็ตาม มันเป็นการนำเสนอสินค้าที่ไม่ได้สอดคล้องกับบริบทในอดีตของตลาดเก่าแห่งนี้จริง ที่ความเก่า, ความโบราณของมัน มีความหมายคือย่านการค้าระดับท้องถิ่นเล็กๆของคนเชื้อสายจีนที่เกิดขึ้นมาในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นที่สำหรับซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าจำพวกของแห้งต่างๆของพวกชาวสวน ชาวบ้านในละแวกนั้น มีอาหารขายเล็กน้อย จำพวกกล้วยเตี้ยว, กาแฟ ขนมแบบชาวบ้านทั่วไป (ขนมขี้หนู, ขนมดอกโสน ฯ) แม้จะมีความทันสมัยเข้าไปบ้างแล้วก็ตาม เช่น มีร้านถ่ายภาพ เป็นต้น แต่ทว่าในความเป็นจริงตลาดแห่งนี้บรรยากาศเก่าของมันก็เป็นเพียง “ตลาดเก่าแบบบ้านนอก” เช่นเดียวกับตลาดเก่าที่ยังหลงเหลืออีกหลายแห่ง เช่น ตลาดอำเภอนครชัยศรี, ตลาดห้วยพลู, ตลาดบางเลน รวมทั้งตลาดในระดับท้องถิ่นอื่นๆ เช่นในย่านจังหวัดสุพรรณบุรี อ่างทอง ขนมไทยที่เรียกกันว่าขนมโบราณหรือขนมในวังตามที่ได้กล่าวมา มันเป็นขนมของกรุงเทพฯ ไม่ใช่ของชาวบ้านตามสวนหรือตามท้องไร่ท้องนา การนำเสนอของสินค้าชนิดนี้ที่วางขายกันในตลาดดอนหวาย ณ ปัจจุบันนี้จึงไม่ได้เกี่ยวข้องกับความเก่าแก่ที่แท้จริงของตลาดดอนหวาย แต่ต้องการสื่อถึง “ความย้อนยุค” ของตลาดที่ถูกประดิษฐ์ความหมายขึ้นมาใหม่ เป็น “ความย้อนยุค” ที่มีความหมายสิ้นไหลเมื่อเอาไปใช้ทับกับการสื่อความหมายของสินค้าชนิดต่างๆที่ขายอยู่ในตลาดแห่งนี้ เช่น ขนมไทยโบราณจำพวกทองหยิบ, ทอดหยอด, ฝอยทอง, เม็ดขนุน และขนมชาววัง คือ ความโบราณของตลาดแบบไทยๆ ขนมเปียะ, เปิดพะไลคือ อาหารการกินเป็นภูมิปัญญาของคนเชื้อสายจีนของที่นี่ ปลาตะเพียน, ปลาทุ้มเค็ม, ขนมตาล คืออาหารพื้นบ้านแบบดั้งเดิมของชาวบ้าน, กาแฟสูตรโบราณคือกาแฟของชาวบ้านที่มีมาก่อนยุคของกาแฟสำเร็จรูป เป็นต้น ขณะเดียวกันสินค้าเหล่านี้ที่ถูกใช้เป็นจุดขายในเชิงการท่องเที่ยวเพื่อนำเสนอภาพลักษณ์ตลาดดอนหวายให้ดูเป็น “ตลาดเก่าแก่โบราณแบบไทยๆและแบบวิถีชาวบ้านในท้องถิ่นทั้งไทยและจีน” ได้ถูกทำลายจากภาพลักษณ์ที่หลากหลายของสินค้าที่มาจากข้างนอกในแง่ที่มาวางขายประชันกันในพื้นที่ เช่น สินค้าที่เป็นงานแกะไม้จากทางเหนือ, สินค้าจำพวกผ้าไหม, ร้านขายเครื่องประดับเพชรพลอย, ร้านขายของน่ารักกระจุกกระจิก (Gift Shop), ร้านขายกระเป๋า เป็นต้น ส่วนทางด้านของสินค้าประเภทอาหารและขนม เช่น ขนมถ้วยฟูน้ำตาลสดจากเมืองสิงคโปร์, กล้วย่างบางตาล จากคลองมหาสวัสดิ์, แหนมทอด-ไส้กรอกอีสานทอดจาก

ตลาดเมืองนครปฐม, กล้วยฉาบ-เผือกฉาบ-มันทอดจากวัดหลวงพ่อโสธร จังหวัดฉะเชิงเทรา, ปลาช่อนแดดเดียวจากสุพรรณบุรี, สเด็กเนื้อจระเข้ เป็นต้น

สินค้าประเภทพืชผักผลไม้ก็น่าสนใจในแง่ของการนำเสนอภาพลักษณ์ของสินค้าในตลาดแห่งนี้ สิ่งที่ว่าสินค้าพยายามนำเสนอก็คือ ภาพของผลิตผลทางการเกษตรที่ชาวสวนมาขายเอง ซึ่งมีนัยที่สื่อถึงการให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกลิ่นอายจากของสวนโดยตรง อย่างไรก็ตาม ภาพลักษณ์ของการนำเสนอสินค้าการเกษตรมีความขัดแย้งในตัวของมันเอง กล่าวคือในด้านหนึ่งพยายามแสดงออกถึงวิถีของชาวสวน เป็นตลาดที่ชาวสวนมานั่งขายของ สินค้าหลายอย่างเป็นสินค้าแบบชาวบ้านจริงๆ คือ ไม่ใช่เป็นพวกผักที่เน้นปลูกในเชิงพาณิชย์ แต่เป็นผักที่ปลูกไว้กินเอง หากมีเหลือก็จะนำมาขาย เช่น ผักกูด, ผักมะรุม ซึ่งมักจะไม่ปรากฏวางขายในตลาดในเมืองหรือตามซูเปอร์มาร์เกต แต่มักจะพบตามตลาดท้องถิ่นจริงๆ ซึ่งที่ดอนหวายมีสินค้าเหล่านี้มาวางขาย แต่ในอีกด้านหนึ่งการจัดวางสินค้าของแต่ละร้านมองดูเป็นระเบียบ มีการจัดวางสินค้าเป็นกลุ่มๆ ดูสวยงาม นอกจากนี้หากสังเกตให้ดีจะพบว่า สินค้าแต่ละอย่างจะมีการคัดคุณภาพใกล้เคียงกัน เช่น มีขนาดใกล้เคียงกัน หรือผิวพรรณของผลิตผลจะดูสวยงามใกล้เคียงกัน ซึ่งเป็นภาพที่ขัดแย้งกับสินค้าที่ขายกันในตลาดของชาวบ้านโดยทั่วไป ที่การจัดวางสินค้าก็ดีมักจะไม่เจาะจงในเรื่องของการจัดวางที่เป็นระเบียบสวยงามนัก รูปลักษณ์ของสินค้าก็ดี ขนาดและคุณภาพของสินค้าก็ดี ก็มักจะปะปนคละเคล้ากันไปในหลายขนาด มีทั้งของส่วนที่ดีและส่วนที่เสีย ผู้ซื้อต้องเลือกเอง สรุปแล้วก็คือ ในความเป็นจริงลักษณะของสินค้าคุณภาพจะไม่สม่ำเสมอ แต่สินค้าชาวสวนที่ดอนหวายรูปลักษณ์, ขนาด และผิวพรรณของพืชผลจะดูสวยงามเหมือนผ่านการคัดสรรมาอย่างดีก่อนที่จะนำมาวางขาย นอกจากนี้ โดยเฉพาะสินค้าประเภทพืชผักจะมีการบรรจุกล่องพลาสติกใส หรือไม่ก็บรรจุในถุงพลาสติกไว้ พร้อมทั้งปิดป้ายราคาไว้อย่างชัดเจน ซึ่งเท่ากับเป็นการตรึงราคาสินค้าไว้ผ่านกลวิธีของการบรรจุหีบห่อ ขณะเดียวกันผู้ซื้อก็ไม่สามารถเลือกสินค้าได้ตามใจตัวเอง นอกจากต้องซื้อตามปริมาณสินค้าที่มีบรรจุในกล่องหรือถุงสำเร็จที่พ่อค้าแม่ค้าจัดไว้เท่านั้น ซึ่งผู้ซื้อสามารถเลือกได้เพียงแค่ว่าจะซื้อหรือไม่ซื้อเท่านั้น ทำให้ดูประหนึ่งว่า จุดขายของสินค้าคือการขายภาพลักษณ์ของวิถีชีวิตแบบชาวบ้านแต่การนำเสนอสินค้ากระทำแบบในซูเปอร์มาร์เกตตามห้างสรรพสินค้า

ชนชั้นกลางกลุ่มหนึ่งที่เดินทางมาจับจ่ายใช้สอยสินค้าในตลาดแห่งนี้ ไม่ได้ต้องการแสวงหาคำตอบจริงๆว่า สินค้าเหล่านี้จะมีประวัติความเป็นมาที่สอดคล้องกับความเป็นท้องถิ่นอย่างไร พวกเขาเพียงแต่ต้องการบริโภคความหมายของสินค้าที่ถูกปรุงแต่งอย่างฉาบฉวยถ้าหากความหมายของสินค้าที่ถูกปรุงแต่งนั้นสามารถสร้างความพึงพอใจให้พวกเขาในเชิงบริโภคได้

ตารางที่ 3.1 ร้านค้าต่าง ๆ ในตลาดริมน้ำดอนหวาย

1.เขตบริเวณวัดดอนหวาย

ร้านพืชผัก (จำนวนร้าน)	ร้านผลไม้ (จำนวนร้าน)	ร้านเสื้อผ้า (จำนวนร้าน)	แกะสลักไม้ (จำนวนร้าน)	อื่นๆ (จำนวนร้าน)	รวม (จำนวนร้าน)
50	45	1	2	78	176

2.เขตบริเวณสนามโรงเรียนวัดดอนหวาย

ร้านพืชผัก (จำนวน)	ร้านผลไม้ (จำนวน)	ร้านเสื้อผ้า (จำนวน)	แกะสลักไม้ (จำนวน)	ร้านอาหาร (จำนวน)	ร้านขนม ไทย (จำนวน)	อื่นๆ (จำนวน)	รวม (จำนวน)
1	8	-	-	10	5	15	39

3.เขตบริเวณตลาดดอนหวายเก่า

ร้านพืชผัก (จำนวน)	ร้านผลไม้ (จำนวน)	ร้านเสื้อผ้า (จำนวน)	แกะสลักไม้ (จำนวน)	ร้านอาหาร (จำนวน)	ร้านขนม ไทย (จำนวน)	อื่นๆ (จำนวน)	รวม (จำนวน)
7	5	3	-	14	24	4	57

4.เขตบริเวณจากตลาดชุมชนเก่าถึงศาลเจ้าแม่เซ่งเนี่ยะ

ร้านพืชผัก (จำนวน)	ร้านผลไม้ (จำนวน)	ร้านเสื้อผ้า (จำนวน)	แกะสลัก/ ไม้ (จำนวน)	ร้านอาหาร (จำนวน)	ร้านขนม ไทย (จำนวน)	อื่นๆ (จำนวน)	รวม (จำนวน)
1	17	-	-	22	1	36	77

ที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลบางกระพี้ อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม

ตลาดดอนหวาย: พื้นที่แห่งการบริโภคของคนชนชั้นกลาง

บทนี้จะกล่าวถึงลักษณะการบริโภคพื้นที่ของตลาดดอนหวายของนักท่องเที่ยวที่
ล้วนเป็นชนชั้นกลางจากในเมืองที่จะมีพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกันเองในกลุ่มของนักท่องเที่ยว เช่น
การบริโภคตลาดในลักษณะของความเพลิดเพลินดี หรือการต้องการความจริงแท้ในสินค้าที่ซื้อ
แต่ในทางตรงกันข้ามนักท่องเที่ยวเหล่านี้จะบริโภคตลาดแตกต่างจากคนในพื้นที่หรือพ่อแม่
บ้านที่ใช้ตลาดเป็นสถานที่ซื้อของสำหรับชีวิตประจำวัน

โดยทั่วไปแล้วตลาดจะเป็นที่สำหรับแม่บ้านหรือพ่อบ้านที่มักจะเป็นคนในพื้นที่ที่จะ
เดินทางมาเพื่อซื้ออาหารหรือของใช้ในชีวิตประจำวัน เพราะการเลือกตลาดสำหรับแม่บ้านหรือ
พ่อบ้านส่วนใหญ่จึงมักจะขึ้นอยู่กับเส้นทางที่ใกล้บ้านมากที่สุด และความสะดวกในการขนย้าย
ยกเว้นในกรณีของการซื้อของสำหรับการค้าเป็นจำนวนมากที่ผู้ซื้อมักจะเป็นพ่อค้าคนกลางที่จะ
คำนึงถึงราคาที่เหมาะสมผลที่สุดเป็นอันดับแรก แต่ในกรณีตลาดดอนหวายนี้จะแสดงให้เห็นถึง
ความเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่ผู้ซื้อคำนึงถึงการจับจ่ายใช้สอยกับอาหาร การชิมรสชาติขนมและ
อาหารสุตรโบราณ กิจกรรมภายในชุมชน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ เช่น การนั่งเรือชม
ธรรมชาติและบ้านเรือน

กล่าวคือ ตลาดแห่งนี้มีจำนวนคนในท้องถิ่นที่มาจ่ายตลาดรายวันปกติเพียงร้อยละ
สิบในแต่ละวัน เพราะราคาอาหารส่วนใหญ่มีราคาสูงขึ้นหลังจากที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่ม
มากขึ้น ทำให้คนในพื้นที่ส่วนใหญ่ย้ายไปจ่ายตลาดอาหารสดประจำวันในตลาดใกล้เคียงแทน
และซื้อของภายในตลาดดอนหวายแห่งนี้เป็นเพียงของชำเล็กน้อยที่ขาดเหลือจากร้านขายของชำ
เก่าแก่ภายในตลาดที่มีเพียงสองร้านเท่านั้น ซึ่งเป็นตัวเลขที่ต่ำมากเมื่อเปรียบเทียบกับตัวเลข
จากการเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการระหว่างลงพื้นที่ระหว่างเดือนสิงหาคม
2544 ถึง มกราคม 2545 ที่พบว่าประมาณร้อยละ 90 ของนักท่องเที่ยวทั้งหมดที่ได้ทำการเก็บข้อ
มูล กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มายังตลาดดอนหวายนิยมมาเป็นกลุ่มตั้งแต่สองคนขึ้นไปจนกระทั่งมาก
กว่าสิบคน และมากันในกลุ่มเพื่อนและครอบครัวพ่อแม่ลูกและหลาน เหตุผลเพราะต้องการจะ
มาลิ้มรสชาติของขนมและอาหารที่ขึ้นชื่อของความเป็นสุตรโบราณเก่าแก่เหมือนที่เคยลิ้มรส หรือ
เพื่อชมบรรยากาศเก่าๆ ที่เคยพบเห็นมาก่อนเมื่อสมัยเด็กซึ่งเป็นความรู้สึกเพลิดเพลินดี
(nostalgia) ของนักท่องเที่ยวที่อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ที่วุ่นวาย และอีกเหตุผลที่นักท่องเที่ยวให้

มากที่สุดเท่าๆ กัน คือ ความต้องการมาลิ้มรสอาหารและขนมที่มีความจริงแท้ (authenticity) ในตัวสินค้าเหล่านั้นที่น่าจะมีมากกว่าในสินค้าชนิดเดียวกันที่มีวางขายที่อื่นเพราะอยู่ใกล้แหล่งผลิตมากที่สุด

โดยที่นักท่องเที่ยวที่มายังตลาดแห่งนี้จะมีพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกันซึ่งแตกต่างจากคนในพื้นที่ กล่าวคือ ส่วนใหญ่จะเป็นคนนอกพื้นที่ที่มีฐานะและต้องเดินทางมายังตลาดโดยรถยนต์ส่วนตัวเป็นส่วนใหญ่ตั้งแต่จากบริเวณใกล้เคียง เช่น พุทธมณฑล กรุงเทพฯ นนทบุรี ปทุมธานี จนกระทั่งไกลถึงต่างจังหวัดจากทั้งทางภาคใต้และภาคเหนือที่เดินทางมายังกรุงเทพฯ เพื่อมายังตลาดนี้โดยเฉพาะและทั้งที่มาเพราะเป็นเส้นทางผ่านเป็นประจำ ทั้งนี้กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มายังตลาดนี้เป็นครั้งแรกมักจะใช้เวลาภายในตลาดประมาณ 2 - 5 ชั่วโมงและมีกิจกรรมหลักคือการเลือกซื้ออาหารและขนมที่ตนต้องการลิ้มลอง หรือหาที่มีรสชาติที่ถูกใจที่สุดเพื่อที่จะได้ซื้อกลับบ้านเป็นของฝาก และเพื่อที่จะได้กลับมาเป็นขาประจำในอนาคต โดยที่อาหาร ขนม และของฝากติดมือกลับบ้านที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในกลุ่มนักท่องเที่ยว ได้แก่ เบ็ดนายหน้า ขนมป้าไข่ และหอมกปลาช่อน ปลาแห้ง ขนมเปียะ ปลาตะเพียน รวมถึงผักและผลไม้สด นักท่องเที่ยวมักจะเริ่มการเที่ยวตลาดดอนหวายด้วยการเดินดูอาหารและขนมตามที่ได้รับรู้ผ่านสื่อตามเส้นทางหลักของตลาด ก่อนที่จะเลือกร้านที่ต้องการซึ่งส่วนใหญ่มักทำการเลือกจากความดังของร้าน ป้ายความโบราณ หรือความเป็นเจ้าเก่าที่ได้ยินมาจากเพื่อนหรือผ่านสื่อ หรือแม้แต่จำนวนของลูกค้าภายในร้านที่หนาแน่น จากนั้นนักท่องเที่ยวจำนวนมากนิยมให้อาหารปลาที่ทำน้ำ หรือล่องเรือไปตามแม่น้ำนครชัยศรีเพื่อชมธรรมชาติ วัดและบ้านเรือนไม้ริมสองฝั่งคลอง ก่อนที่จะเดินทางกลับ ในขณะที่นักท่องเที่ยวที่มายังตลาดแห่งนี้มากกว่าหนึ่งครั้งมักจะมาเพื่อจุดประสงค์ของการจับจ่ายซื้อของ อาหารและขนมเป็นหลัก และมักใช้เวลาที่น้อยลงกว่าครั้งแรก เพราะไม่นิยมทำการล่องเรือซ้ำอีก คือ ส่วนใหญ่มาเพียงเพื่อเลือกซื้ออาหารจากร้านเจ้าประจำที่ติดใจในรสชาติ

โดยที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาเที่ยวตลาดดอนหวายให้เหตุผลถึงการมาที่นี้ว่าเพราะอยู่ใกล้ (สำหรับนักท่องเที่ยวจากกรุงเทพฯ และปริมณฑล) การเดินทางสะดวกเข้าถึงได้ง่าย และเป็นการเดินทางระยะสั้นจบภายในครึ่งถึงหนึ่งวัน เหมาะสำหรับทุกวัยในครอบครัวทั้งเด็กเล็กและคนสูงอายุ แม้ว่าจะมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากแต่ก็ถือเป็นการเพิ่มบรรยากาศตลาดและสถานที่ท่องเที่ยวให้ดูครึกครื้นขึ้น และถึงแม้ว่าราคาอาหารในตลาดแห่งนี้จะมีราคาสูงชันจนกระทั่งคนในพื้นที่ต้องย้ายไปจ่ายตลาดที่อื่นแทน แต่ในราคาเดียวกันนั้นเป็นราคาที่สมเหตุสมผลสำหรับนักท่องเที่ยวจากกรุงเทพฯ และนักท่องเที่ยวจากจังหวัดต่างๆ ที่ถือว่าเป็นราคาที่ไม่สูงนัก

สำหรับอาหารและขนมที่มีรสชาติดีสมคำร่ำลือ กล่าวคือ การมาเที่ยวยังตลาดดอนหวายยังคงเป็นการเดินทางที่ใช้งบประมาณในการเที่ยวที่ประหยัดกว่าการเที่ยวในรูปแบบอื่นๆ ที่ใช้ระยะทางและเวลาที่ใกล้เคียงกัน เช่น ทะเล แต่ก็สะดวกกว่าการเที่ยวน้ำตก นอกจากนี้ในงบประมาณที่ประหยัดนี้ยังได้อาหารหรือขนมชื่อดังติดมือกลับบ้านเป็นของฝากคนที่บ้านอีกด้วย

แหล่งจับจ่ายใช้สอยในวันว่าง

กิจกรรมในวันว่างของใครหลายคนมักหนีไม่พ้นการออกไปเดินเล่น ไปเลือกซื้อของตามห้างสรรพสินค้า หรือย่านต่างๆ โดยเฉพาะตลาดซึ่งกลายมาเป็นทั้งแหล่งซื้อหาสินค้าเข้าบ้าน และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวไปด้วยในขณะเดียวกัน

และหนึ่งในนั้นคือตลาดดอนหวาย แหล่งจับจ่ายใช้สอยนอกเมืองของคนกรุงในวันหยุดหรือยามว่างจากภารกิจประจำวัน มาตลาดดอนหวายที่เดียวเหมือนได้มาทั้งซื้อของ ซื้ออาหาร และสัมผัสบรรยากาศเก่าๆ ที่หาไม่ค่อยได้ในยามปกติ

นักท่องเที่ยวหลายคนมาเที่ยวที่ตลาดดอนหวายให้ความเห็นว่าชอบมาเที่ยวที่นี่ เพราะนอกจากจะได้สัมผัสกับบรรยากาศธรรมชาติแล้ว ยังได้ซื้อหาสินค้า โดยเฉพาะของกินที่มีให้เลือกมากมาย รสชาติก็อร่อย ราคาไม่แพง มีให้เลือกมากมาย และแตกต่างจากที่อื่น

สัมมนักศึกษามหาวิทยาลัยเอกชนย่านบางแคมักจะชอบมาซื้อขนม และผลไม้ไปฝากที่บ้าน "หนูชอบมาซื้อผลไม้ที่นี้ฝากที่บ้านคะ เพราะว่าที่บ้านชอบกินส้มโอ แล้วที่นี้เค้าก็มีชื่อทางด้านส้มโออยู่แล้ว ใครๆ ก็รู้ว่าส้มโอที่นั้ร่อย ส่วนขนมก็ชอบกินเหมือนกัน เพื่อนๆ ก็ชอบเวลามาเที่ยวเพื่อนก็จะชอบฝากซื้อ มาที่ก็จะซื้อเยอะมากที่ละสิบลูกฝากญาติด้วย" (สัม สัมภาษณ์)

นอกจากจะมีนักศึกษามาเที่ยวที่นี้แล้ว แม่บ้านที่มากับครอบครัวก็เป็นกลุ่มคนที่นิยมมาเที่ยวที่นี้ จะสังเกตเห็นได้ว่า ถ้าเป็นในช่วงวันธรรมดาจะมีแม่บ้านที่ไม่ได้ทำงานประจำใช้ตลาดดอนหวายเป็นที่พักผ่อนและนัดพบเพื่อนฝูง สา แม่บ้านวัย 47 ปี เดิมรับราชการเป็นครู แต่ลาออกมาเลี้ยงลูกอยู่ที่บ้าน แต่ลูกโตหมดแล้ว เลยไม่มีอะไรทำ เธอจึงนิยมมาเที่ยวที่นี้ โดยให้เหตุผลว่า "รู้สึกว่าตัวเองอายุมาแล้ว จะให้ไปเที่ยวตามห้างแบบเด็กๆ สาว ได้ไง เราก็เลยชวนเพื่อนๆ กันมาเที่ยวที่นี้ได้เดินดูต้นไม้ แล้วก็ซื้อของกินไปฝากคนที่บ้านด้วย"

เล็ก นักศึกษาสาวคนหนึ่งพูดถึงตลาดดอนหวายว่า ที่นี้อาหารอร่อย มีให้เลือกมากมายหลากหลายชนิด ขนมก็น่าลิ้มลอง และที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าเรื่องอาหารการกินคือความเก่าแก่ของตลาดแห่งนี้ โดยเธอได้พูดถึงจุดประสงค์ที่มาเที่ยวตลาดดอนหวายว่า

ที่นี่ เขามีอาหารขายเยอะดีคะ ของก็สดดี ห่อหมกปลาช่อนของเขาก็อร่อย นำทานรสชาติดี ราคาก็ไม่แพงอย่างที่คิด เท่าที่เห็นเขาก็ยังรักษาความเก่าแก่ได้อยู่ทีเดียว เห็นเขากันว่าเป็นตลาดเก่า มีหลังคาทรงสูง ได้มาเห็นกับตาตัวเองก็เลยชอบนะคะ ไม่ค่อยได้เห็นตลาดแบบนี้ในกรุงเทพฯ สักเท่าไร บรรยากาศที่นี่ก็ดี ได้ทานข้าวริมน้ำ เห็นคนพายเรือ มีบ้านไม้เก่าๆอยู่ฝั่งตรงข้าม ธรรมชาติที่นี่ก็สวยไม่แพ้ที่อื่นที่เคยไปมาเหมือนกัน คือต่างกับกรุงเทพฯ มากเลยคะ อย่างหน้าบ้านของหนูติดคลองระบายน้ำ น้ำก็ดำ เข็มก็เหม็น ขยะก็เยอะลอยน้ำผ่านหน้าบ้าน นำเปื้อน ก็เลยต้องออกมาเที่ยวข้างนอก หาที่เก่าๆ แบบที่นี้บ้าง (เล็ก สัมภาษณ์)

ภาคภูมิ หนูมธนาคาร ก็ได้พูดถึงตลาดเก่าแห่งนี้คล้ายคลึงกับที่เล็กพูดมาข้างต้น โดยเฉพาะในเรื่องความเก่าแก่ของตลาดแห่งนี้ว่า

ผมรู้จักตลาดนี้ผ่านเพื่อนแนะนำอีกทีครับ พอว่าง ผมก็เลยมาดูว่ามันเป็นยังไงจริงๆอย่างที่เพื่อนเขาพูดกันหรือเปล่า เห็นเขาว่าที่นี่อาหารถูก อร่อย ไม่เหมือนกับที่มีขายในห้าง (ห้างสรรพสินค้า-ผู้เขียน) พอมาก็เลยชอบ ทำให้ผมนึกไปถึงสมัยที่ผมยังเป็นเด็ก ตอนไปอยู่ต่างจังหวัด เห็นตลาด บ้านไม้เก่าๆ นี่ผมก็คิดว่ากลับไปจะพาคนรู้จักมาเที่ยวเหมือนกัน มาเที่ยวอะไรแบบนี้ดูบ้างน่าจะดี เพราะกรุงเทพฯ สมัยนี้ หาอะไรแบบนี้ดูไม่ได้แล้ว (มันมาก สัมภาษณ์)

ยศ พนักงานบริษัทเอกชน เองก็พูดถึงตลาดดอนหวายไม่ต่างอะไรกับเล็กและมันมากเท่าใดนัก เพราะยศบอกว่า นอกจากที่นี่จะมีอาหารสารพัดอย่างให้เลือกมากมายแล้ว ความเป็นธรรมชาติในบรรยากาศเก่าๆ ของตลาดดอนหวายก็ยังเป็นเสน่ห์ดึงดูดใจศไม่น้อยเช่นกัน เพราะสำหรับยศแล้ว ดอนหวายไม่ใช่เป็นเพียงแค่ตลาด แต่ยังเป็นทีระลึกถึงความหลังเมื่อสมัยที่ตัวเองยังเป็นเด็กเลยทีเดียว ดังที่เขาพูดถึงตลาดดอนหวายไว้ว่า

ผมเห็นแม่น้ำนครชัยศรีช่วงนี้แล้วก็อดนึกถึงแม่น้ำใสๆ ที่ผมเคยลงกระโดดเล่นน้ำกับเพื่อนฝูง เมื่อสมัยที่ยังเป็นเด็กไม่ได้ มาที่นี้เหมือนได้กลับมาบ้าน เป็นบรรยากาศที่ชวนให้ผมนึกถึงเพื่อนสมัยก่อน แก้วผ้าโดตลงน้ำกันโครมๆ สนุกสนานกัน ไม่รู้ว่าเพื่อนพวกนั้นเป็นยังไงกันบ้างแล้ว (ยศ สัมภาษณ์)

นอกจากการมาตลาดดอนหวายเพื่อมาจับจ่าย มาเสพความเป็นธรรมชาติ เมื่อถามถึงจำนวนครั้งในการไป นักท่องเที่ยวบางคนก็ไปบ่อยแทบมากจะทุกอาทิตย์ แต่บางคนก็ไปไม่บ่อยมาก นานๆ ไปที่ขึ้นอยู่กับความสะดวก หรือบางครั้งถ้าอยากกินขนมตาลก็ไม่จำเป็นต้องไป

ซื้อถึงที่ เพราะสามารถหาซื้อได้ภายในตลาดแถวบ้าน เนื่องจากมีร้านค้ารับขนมตาลมาขายอยู่เป็นประจำทุกวัน

ป่าจรงจิตต์เป็นหนึ่งในนักท่องเที่ยวที่ชอบมาที่ตลาดดอนหวายเป็นประจำเมื่อมีโอกาสมาเยี่ยมลูกที่กรุงเทพฯ เธอเล่าให้ฟังว่า เพื่อนของลูกสาวเป็นคนแนะนำว่า “ตลาดดอนหวายมีของขาย เราก็เลยไปดูว่าตลาดเขามีของขายอะไร พอไปดูก็ติดใจ” ป่าจรงจิตต์รู้จักตลาดตั้งแต่ตอนที่พัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวในยุคแรกๆ คือช่วงประมาณปี พ.ศ. 2541 ตามที่เธอบอกเล่าถึงบรรยากาศของตลาดในช่วงนั้นให้ฟังว่า “ตอนนั้นข้างนอกยังมีของขายไม่มาก ด้านหลังตลาดไม่ได้ขายของเยอะจนขายออกมานอกตัวตลาดอย่างเดี๋ยวนี้ ส่วนซีกของตลาดที่ติดกับวัดมีร้านค้าออกมานอกตลาดเท่านั้นเดียว” เวลาป่าจรงจิตต์ลงมากกรุงเทพฯ เธอจะมาพักอยู่กับลูกสาวแถวหนองแขม และก่อนเข้ากรุงเทพฯ ทุกครั้งเธอต้องให้สามีขับรถมาแวะมาที่ตลาดดอนหวายก่อนเพื่อซื้อของกลับไปรับประทานกับครอบครัวของลูกสาว เธอได้เล่าถึงบรรยากาศของตลาดในมุมมองของเธอว่า “พอเข้าไปข้างในตลาดเห็นแต่ละบ้านเขาเอาของกินออกมาตั้งขายกันหน้าบ้าน มองแล้วน่าทาน อย่างปลาตะเพียนเห็นเขาต้มเป็นกะละมัง ทำให้นึกถึงตลาดเก่าในสมัยก่อนที่เคยเห็นตอนเด็กๆ เพราะคุณแม่เป็นคนกรุงเทพฯ” คุณป้าวัย 65 ปีระลึกถึงความหลังตัวเธอนั้นชอบใจสินค้าหลายอย่างซึ่งที่เธอต้องซื้อเป็นประจำเวลามาที่นี้ คือ ปลาตะเพียนไร้ก้าง, ปลาทุตัมเค็ม, พวงน้ำพริกต่างๆ, ห่อหมกใบยอ ฯลฯ ซื้อไปทานที่บ้านลูกสาวบ้าง, ซื้อไปฝากหลานบ้าง ซื้อไปฝากเพื่อนของสามีเธอที่อยู่กรุงเทพฯบ้าง

สินค้าหลายอย่างที่เธอซื้อบางที่ตัวเธอเองก็จำซื้อร้านไม่ได้ แต่ก็สามารถซื้อสินค้าได้ถูกร้านดังที่เธอตั้งใจไว้ อย่างเช่น จะซื้อปลาตะเพียนไร้ก้าง, ห่อหมกใบยอ ถึงแม้จะมีขายอยู่หลายร้าน เธอก็จะจำได้ว่าร้านที่เธอต้องซื้อประจำอยู่ตรงไหน แต่สินค้าบางอย่างเธอก็พอจำได้ อย่างเช่น เปิดพะไลที่เธอซื้อเรียกว่าคือเจ้าประจำเลยก็ว่าได้ จากร้านนายหนับซึ่งเธอได้เล่าถึงรสชาติของเปิดร้านนี้ให้ฟังว่า “เปิดของเขาอร่อย มีเนื้อเยอะ หนังบางและไม่มันมากแต่รสชาติเข้มข้น” เธอยังชอบพวกซื้อพวกเครื่องในเบ็ด แกงจืดพริกตุ้มมะนาวดอง เธอเล่าว่าของพวกนั้นนอกจากจะทานเองแล้วยังซื้อฝากคนได้ เพราะมันดูน่าทานและราคาไม่แพง และเธอจะซื้อแต่ร้านนายหนับเจ้าเดียวเพราะเธอเห็นเขาเป็นเจ้าดั้งเดิมเก่าแก่ของที่นี่ นอกจากนี้เธอยังชอบที่เห็นร้านนี้เขาต้มไปขายไป มีหม้อต้มเปิดอยู่หลายหม้อต้มกันให้เห็นหน้าร้าน ทำให้เห็นว่า “ของของเขาทำขายกันใหม่ๆ จริงๆ”

นอกจากเปิดพะไลแล้ว ร้านเจ้าประจำที่เธอจำได้ก็คือ ร้านขนมตาลป่าไซ เธอเล่าว่าหากซื้อเยอะ บางที่ต้องสั่งเขาไว้ว่าจะมาเอาเมื่อไหร่ บางที่เห็นมีคนมาสั่งจองกันมากเขาทำขาย

ไม่ทัน นอกจากนี้เธอยังชอบซื้อผักผลไม้ของที่นี่อีกด้วย “ผลไม้ที่วางขาย ของเขาดูสวยจริงๆ พี่ช
ผักดูน่าทานเพราะเขาใส่ถุงมัดมัดอย่างดี มองดูแล้วสะอาดสะอาดน่าซื้อ” หากเธอลงมา
กรุงเทพฯ ช่วงหน้ามะม่วงพอดี เธอก็จะมาซื้อมะม่วงที่นี่ เช่น มะม่วงพันธุ์อกร่อง, เขียวเสวย
เป็นต้น นอกจากซื้อทานที่บ้านกรุงเทพฯแล้ว ก่อนวันเธอเดินทางกลับ เธอจะแวะที่ตลาดดอน
หวายอีกครั้งหนึ่งเพื่อซื้อของกลับไปด้วย

ในบางครั้งเวลาที่บ้างจืดจืดมาตลาดดอนหวาย บางทีเธอจะมากับครอบครัวของลูก
สาวและหลานๆ ที่บ้านเธอกับสามีมาพักอยู่ ถ้ามากันทั้งครอบครัวก็จะแวะทานข้าวที่นั่นด้วย จะ
ลงไปทานอาหารกันในแพเพราะทำให้เธอรู้สึกว่ บรรยากาศมันสบายแล้วยังได้ชมทิวทัศน์ของ
แม่น้ำด้วย พอทานเสร็จเธอถึงจะมาเดินซื้ออาหารการกินในตลาด จากนั้นค่อยเดินไปซื้อผักผล
ไม้ในตลาดนัดการเกษตรของวัดแล้วจึงกลับ เธอยังเล่าอีกว่า ถ้าหากมากันในชว่งวันหยุดจะเจอ
คนเยอะมาก ทำให้เดินดูของตลาดไม่ค่อยสะดวก ต้องเดินมุ่งไปร้านที่เราตั้งใจจะซื้อของเลย ถ้า
จะเดินชมของให้ทั่วทั้งตลาด เธอชอบมาวันธรรมดามากกว่า เพราะคนจะน้อย หากมาวัน
ธรรมดาเธอจะมากับสามีของเธอ เพราะลูกสาวและลูกเขยของเธอต้องไปทำงาน ส่วนหลานเธอ
ทั้งสามคนก็ต้องไปโรงเรียน และถ้ามาทั้งสองคนสามีภรรยาเธอจะไม่แวะทานอาหารที่นี่ แต่จะ
ซื้อของกลับไปบ้าน โดยภาพรวมแล้วในทัศนคติของเธอที่มีต่อตลาดดอนหวายคือ เมื่อมา
แล้วก็รู้สึกสนุก ได้ซื้อของติดไม้ติดมือกลับไปฝากคนที่บ้านและคนรอบข้างที่เธอรู้จักสนิทสนม
คุ้นเคย

นี่ที่เคยมาตลาดดอนหวายหลายครั้งแล้ว เขาชอบมานั่งเรือล่องแม่น้ำเกี่ยวกับ
เพื่อนๆ ที่ทำงาน ตามประสาคนใช้ชีวิตแบบหนุ่มโสด เขาเล่าให้ฟังว่า ตัวเขาเป็นคนเชียงใหม่มา
เรียนหนังสือที่กรุงเทพฯ และตั้งถิ่นฐานและปัจจุบันเขาทำงานอยู่ที่รัฐวิสาหกิจแห่งหนึ่งย่านรัชดา
ตัวเขาชอบมาเที่ยวที่นี่ (หมายถึงตลาดดอนหวาย) อย่างน้อยเดือนหนึ่งสองครั้ง เขามาที่นี่ประจำ
เพราะชอบนั่งเรือของที่นี่ เขาเล่าว่า “ชอบทิวทัศน์ของแม่น้ำนครชัยศรีและสนุกกับการเลี้ยงปลา
ด้วยขนมปัง” วันนี้เขาพาแม่กับพวหน้า อา และลูกพี่ลูกน้องคนหนึ่งเดินทางจากเชียงใหม่มาเที่ยว
กรุงเทพฯ จึงพาพวกเขามาเที่ยวตลาดดอนหวาย มาเที่ยวนั่งเรือที่เขาชอบนั่งเล่นเป็นประจำใน
ชว่งของวันหยุดเสาร์อาทิตย์ “ผมชอบนั่งเรือของศรีสวัสดิ์” ซึ่งเป็นกิจการเรือนำเที่ยวเจ้าหนึ่งของ
ทัวร์ล่องแม่น้ำนครชัยศรีที่วิ่งในเส้นทางระหว่างวัดดอนหวายกับวัดไร่ขิง เขาชอบมาเที่ยวพักผ่อน
บนเรือลำนี้เพราะปลาจะมากันเยอะและเข้าใกล้เรือมากกว่าเรือลำอื่น ทำให้เขาสามารถชมฝูง
ปลาได้มากและสนุกสนานกับการซื้อขนมปังเลี้ยงปลา เขาให้คำอธิบายกับปรากฏการณ์ที่ฝูง
ปลาจะเข้าใกล้เรือลำนี้มากกว่าเรือลำอื่นๆ ไว้อย่างน่าสนใจ เขาออกความเห็นว่

เรือลำนี้ที่ฝูงปลาว่ายเข้ามาใกล้มาก ก็เพราะเรือลำนี้ใบพัดทางเสื่อ อยู่ต่ำ เพราะเป็นเรือที่กินระวางน้ำลึก (ลักษณะของเรือคือเรือ กระแสขบรทุกข้าวสารในสมัยก่อนที่เจ้าของเขาเอามาตัดแปลง เป็นเรือท่องเที่ยว) ส่วนเรือลำอื่นเป็นเรือยนต์แบบสมัยใหม่ ท้องเรือจะตื้นกว่า ใบพัดทางเสื่อของเรือจะอยู่สูงใกล้กับผิวน้ำ ปลาจึงไม่กล้าว่ายเข้าไปใกล้ เพราะจะไปโดนใบพัดแล้วจะเจ็บ เพราะฉะนั้นเรือลำอื่นจะต้องจอดให้ห่างเสียก่อนปลาถึงกล้าว่ายเข้ามาใกล้ ดังนั้นปลาจึงเข้าใกล้เรือมีจำนวนน้อย ไม่เหมือนกับเรือศรีสวัสดิ์ ปลาจะว่ายตามเรือมาระยะหนึ่งขณะที่เรือยังแล่นช้าๆ

นอกจากจะชอบนั่งเรือแล้ว กิจกรรมอื่นๆ ที่ยังมีให้แสวงหาความสุขความเพลิดเพลิน ได้แก่ การเดินเลือกซื้อสินค้าที่เป็นอาหารการกินในนั้น นทีไม่ได้ให้ความสนใจนัก คือซื้อทานบ้างแต่ไม่ถึงกับติดใจ สิ่งที่เขาชอบคือมาลองเรือกับมาดูปลา เขายังกล่าวเสริมอีกว่า ในช่วงวันหยุดหากเขาไม่คิดจะไปเที่ยวที่อื่น เขาชอบชวนเพื่อนฝูงมานั่งเรือเล่นที่นี้ แม่หรือญาติ ก็เช่นกันเขาก็ชอบพามาที่นี้ดังที่เห็นในวันที่ได้คุยกับเขา

ประพนธ์เป็นอาจารย์สอนภาษาอังกฤษ อยู่ที่สถาบันการศึกษาแห่งหนึ่งในย่านรังสิต มีบ้านอยู่แถวท่าพระ ถนนจรัลสนิทวงศ์ เขาเป็นคนหนึ่งที่มาดอนหวายหลายครั้งแล้ว เขาเล่าว่า “ส่วนใหญ่จะมาช่วงวันหยุด ขับรถพาแม่กับน้องสาวมาเที่ยว” ณ วันที่คุยกับเขาเขาบอกว่า มาประมาณ 10 ครั้งแล้ว เขาเล่าว่าที่บ้านชอบมาซื้อของกันที่นี้และถือเป็นการพักผ่อนไปด้วยในตัว เขาเล่าว่าโดยนิสัยส่วนตัวแล้วเขาเป็นคนชอบเดินซื้อของ คืออย่างน้อยไปเดินที่ไหนก็ตาม ไม่ว่าจะตลาดนัดอื่นๆหรือตามห้างสรรพสินค้า เขาจะต้องซื้อของติดไม้ติดมือกลับบ้านทุกครั้ง ที่ตลาดดอนหวายก็เช่นกัน เวลาเขาแวะมาไม่ว่าจะมากับคนในครอบครัวหรือจะมากับเพื่อนๆก็ตาม ก็ต้องมารับประทานอาหารและซื้อของติดมือกลับไป เขาเล่าเกี่ยวกับธรรมเนียมในการเลือกซื้อของที่ดอนหวายของเขาให้ฟังว่า เขาชอบซื้อร้านที่มีชื่อ อย่างเช่น เขาชอบซื้อปลาทุตัมเค็ม เป็นร้านมาจากข้างนอกเข้ามาขายในนี้ ที่เลือกซื้อร้านนี้เพราะดูจากทางโทรทัศน์ เขาแนะนำร้านนี้ ก็เลยลองตามเขาดูไม่ลองซื้อร้านอื่นดูบ้าง ร้านที่เป็นของชาวตลาดดอนหวายทำขายเอง เขาบอกว่าเขาไม่กล้าซื้อเพราะเขาไม่รู้จัก กลัวจะไม่อร่อย สำหรับอาหารพวกเบ็ดพะโล้ เขาจะซื้อร้านนายหนับ ส่วนขนมตาลเขาจะซื้อแต่ของป่าไผ่ ซึ่งเป็นสูตรสำเร็จสำหรับการเดินซื้อของของนักท่องเที่ยวที่แวะมาตลาดดอนหวาย เขาแสดงความเห็นว่า เหตุผลที่ตัวเขาเลือกซื้อแต่ร้านที่มีชื่อโดยเฉพาะร้านที่สี่เอามาเผยแพร่ ก็เพราะไหนๆเขาเสียสตางค์ซื้อแล้วต้อง

ให้คุ้มค่า เขาเชื่อว่า ร้านไหนที่มีชื่อเสียงก็เป็นการรับประกันคุณภาพไปในตัวคือ “อย่างน้อยรสชาติก็น่าจะใช้ได้ ไม่อย่างนั้นจะดังได้อย่างไร” เขาคิดเช่นนั้น แต่เขาก็แสดงความเห็นว่า ของกินหลายอย่างของที่ตลาดดอนหวาย รสชาติดูฉาบฉวย ซึ่งเขาได้ขยายคำอธิบาย “หลายๆร้านรสชาติอาหารไม่ได้อร่อยอย่างที่คาดไว้แต่แรก แต่ก็กินได้ไม่ถึงขั้นชอบอะไรเป็นพิเศษ” สำหรับการมาเที่ยวตลาดดอนหวายของเขาเป็นเพียงแค่การมาพักผ่อนและซื้อของติดไม้ติดมือกลับไปเท่านั้น ส่วนใหญ่ของที่เขากลับบ้านเขาเล่าว่า เขาชอบซื้อพวกผลไม้กลับบ้าน อย่างเช่น ส้มโอ, ชมพู่ ซื้อไปฝากแม่ที่บ้าน นอกจากนี้เขายังเล่าว่า เคยนั่งเรือชมทิวทัศน์ของแม่น้ำนครชัยศรี โดยมากับเพื่อนชาวออสเตรเลีย 10 คน เขารู้สึกว่า บรรยากาศดีเหมือนกัน ทิวทัศน์ของแม่น้ำสวย เขาชอบภาพเรือนไทยและบ้านทรงปั้นหยาเก่าๆที่อยู่ริมน้ำ เพื่อนชาวออสเตรเลียที่ไปกับเขาก็ชอบด้วยเช่นกัน เห็นว่าเป็นของแปลกดี แต่ที่เขาไม่ชอบก็คือภาพของโรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่ริมน้ำ “มันทำให้ทัศนียภาพเสีย” เขาออกความเห็น สำหรับทัศนะของเขาที่มีต่อตลาดดอนหวายในภาพรวม เขามองว่า “ดอนหวาย มันจัดแสดงแบบกึ่งชาวบ้านกึ่งการค้า นำเสนอตัวเองเป็นของโบราณ,ขนมโบราณ, สูตรโบราณ เหมือนว่าเขาขายวิถีชีวิตชาวบ้าน ดอนหวายเหมือนกับการจัดฉาก มันมีฉากของแม่น้ำนครชัยศรีที่มาเป็นตัวดึงดูดให้มันสวยงาม พวกผักผลไม้ก็เป็นผลผลิตที่ชาวบ้านปลูกชาวบ้านกิน แต่นำมาใส่บรรจุถุงให้ดูดี ทำให้ดูน่าทึ่งเวลาวางขายไว้บนแผง ดูไม่เหมือนของชาวบ้านจริงๆ” ในความเห็นของเขาได้เปรียบการไปเที่ยวตลาดดอนหวายเสมือน “ไปซื้อของพื้นเมืองบนห้างสรรพสินค้า” สำหรับสิ่งที่เขาไม่ชอบสำหรับแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ก็คือ 1. เขาไม่ชอบทัศนียภาพริมตลิ่งน้ำ ที่มีสะพานเหล็กยื่นออกไปในแม่น้ำ 2. เขาไม่ชอบที่เห็นคราบน้ำมันจาเรือนำเที่ยวที่ลอยอยู่ในแม่น้ำ และ 3. เขาเกลียดวิธีการพูดเชิญชวนให้คนมาลองเรือซึ่งเป็นมลพิษทางเสียงที่ทำลายบรรยากาศการเที่ยวเดินเล่นในตลาด แต่ไม่ว่าดอนหวายจะประดิษฐ์ภาพลักษณ์ของตัวเองอย่างไรก็ตาม สำหรับตัวของเขาก็ยังพอใจจะมาที่นี่ เพราะมันเหมาะเป็นที่พักผ่อนในช่วงของวันหยุดสั้นๆ และเป็นสถานที่ที่ใกล้บ้าน

ในขณะที่อนุชาเรียนจบมาทางด้านวิศวกรรมไฟฟ้าจากสถาบันอุดมศึกษาที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของรัฐ ขณะนี้เขากำลังศึกษาระดับปริญญาโททางด้านวัฒนธรรมศึกษาที่มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งอยู่ เขามีถิ่นพำนักอยู่แถวถนนสุขุมวิท เขาเล่าว่า เขาไปเที่ยวตลาดดอนหวายครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ตลาดมีชื่อเสียงแล้ว ปัจจุบันไปเที่ยวที่นี่ประมาณ 10 กว่าครั้งมาแล้ว เขารู้จักตลาดดอนหวายจากเพื่อนที่เรียนหนังสือระดับปริญญาโทในสาขาเดียวกัน ที่เคยไปเที่ยวมาแล้วมาเล่าให้ฟังว่า ที่นี่มีอาหารให้เลือกซื้ออย่างหลากหลายและรสชาติดี เขาจึงเกิดความสนใจลองเดินทางไปเที่ยวดู เพราะเนื่องจากมีรถยนต์ส่วนตัวขับไปไหนมาไหน

อยู่แล้ว เมื่อเขาได้เห็นตลาดแห่งนี้ในครั้งแรก เขาเล่าถึงตลาดดอนหวาย (ในสวนพื้นที่ตลาดเก่า) ไว้ว่า “ยังคงสภาพเป็นตลาดแบบชนบท มีพื้นที่ขึ้นแฉะ พ่อค้าแม่ค้าขายสินค้าวางตามแผงที่ตั้งยื่นออกมาจากหน้าบ้านของตัวเอง”

จากบรรยากาศของตลาดที่เขามาพบเข้าทำให้เขาเชื่อว่า พ่อค้าแม่ค้าที่ขายสินค้าในตลาดน่าจะเป็นคนในพื้นที่ ที่ทำอาหาร ทำขนมเอง แล้วก็วางขายหน้าร้านของตนเอง อนุชาสังเกตว่าตลาดดอนหวายดูเหมือนมีสินค้าวางขายหลากหลายมากกว่าตลาดชนบทโดยทั่วไป ถ้าในความเห็นแบบนักท่องเที่ยวคนหนึ่ง อนุชาเห็นว่าตลาดดอนหวายมีของให้เลือกซื้อได้มากมาย โดยเฉพาะอาหารการกินขนมต่างๆ ที่มีให้เลือกสารพัดชนิด ซึ่งเป็นภาพที่นักท่องเที่ยวโดยทั่วไปรับรู้เมื่อมาเที่ยวตลาดดอนหวาย เขาเองก็รู้สึกสนุกกับการเลือกชิมอาหารของที่นี่เหมือนกัน เพราะปกติเขาเป็นช่างสรรหาของรับประทานอยู่แล้ว เขาได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับอาหารของที่นี่จากประสบการณ์ที่ได้ไปหลายครั้งแล้วว่า

คนส่วนใหญ่ชอบไปกินเปิดพะโล้นายหนับ แต่จริงๆ แล้วมีร้านตรงลานจอดรถของวัดใกล้ๆ กับแพให้คนลงไปให้อาหารปลา อร่อยกว่าร้านนายหนับ สำหรับขนมตาลป่าที่เขาว่าดั่ง ก็ไม่ชอบ ไม่อร่อย เนื้อขนมแข็ง ที่ร้านป่าไผ่ดั่งก็เพราะประชาสัมพันธ์สินค้าของตัวเองเด่นกว่าร้านอื่น ผลไม้จะมีจะชอบมากกว่าขนมที่ชอบมากที่สุดคือขนมพันธุ์เหลืองบางเตย

นอกจากนี้เขายังเล่าว่าเขาชอบทองม้วนร้านสุกัญญา แล้วก็ชอบซื้อขนมหวานจำพวกทองหยิบทองหยอด เจ้าที่ผู้ชายเป็นผู้หญิงสูงอายุ ขายอยู่ด้านนอกพื้นที่ตลาดเก่า ทำไปขายไป เรื่องซื้อของกลับไปบ้านนั้นอนุชาไม่สนใจตรงนี้ เขาชอบมาเที่ยวมาหาของกิน ซื้อแล้วกินที่นี่เลยเป็นส่วนใหญ่ และเมื่อถามถึงการนั่งเรือชมทิวทัศน์สองฝั่งลำน้ำนครชัยศรี อนุชาเล่าให้ฟังว่า

เคยนั่งครั้งหนึ่ง เพราะอาจารย์ขอให้พาพวกนักศึกษาชาวต่างชาติ จากโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษาระหว่างประเทศไปเที่ยวตลาดดอนหวาย แล้วยังเช่าเรือนำเที่ยวลำหนึ่งให้พานักศึกษาเหล่านี้ล่องเรือชมแม่น้ำ บรรยากาศของริมแม่น้ำทั้งสองฝั่งดูสวยดี ได้เห็นวิถีชีวิตชาวบ้าน เห็นการทำกิจกรรมของชาวบ้าน อย่างเช่น ชักผ้าอาบน้ำ ถวายน้ำ พายเรือลำเล็กๆ ตามริมฝั่งน้ำ เก็บผักริมน้ำ จับปลา เป็นต้น แล้วอีกอย่างที่เขาชอบเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวบ้านก็

คือ บ้านเรือนเก่าๆ ที่ปรากฏอยู่บนสองฝั่งลำน้ำเป็นระยะๆ ตาม
เส้นทางการล่องเรือ

เวลาอนุชาไปเที่ยวตลาดดอนหวายนั้นเขาชอบไปเที่ยวกับเพื่อนมากกว่าไปกับครอบครัว หมายถึงกับพ่อและแม่ เพราะพ่อกับแม่ของเขาสุขภาพไม่ดียืนหรือเดินนานๆ ไม่ได้ เขาจึงคิดว่าไม่สะดวกหากจะพามาเที่ยวที่นี่ สำหรับการเดินทางมาเที่ยวที่ตลาดดอนหวายนั้น อนุชาจะไม่เจาะจงวันที่จะไปเที่ยวตลาดดอนหวายโดยวางแผนไว้ก่อนล่วงหน้า เพราะว่าอยู่ใกล้กับสถานที่ศึกษาของเขาจะเดินทางมาเมื่อไรก็สะดวก หากวันไหนเขาเข้ามหาวิทยาลัยแล้วมีเพื่อนชวนไป เขาก็จะไปถ้าหากว่างตรงกัน

แม้ว่าเขาจะมีมุมมองเกี่ยวกับตลาดแห่งนี้ว่า ร้านค้าที่เป็นห้องแถวไม้เก่าๆ ดี, สินค้าที่พยายามตอกย้ำความหมายของสินค้าแบบไทยๆ ก็ดี วิถีชาวบ้านก็ดี หรือสูตรโบราณก็ดี เป็นสิ่งที่ถูกปรุงแต่งขึ้นเพื่อจูงใจให้คนในเมืองยุคปัจจุบันที่ไม่รู้จักหรือเคยสัมผัสกับบรรยากาศเก่าๆ ได้เข้ามาลองหาประสบการณ์จากการเที่ยวที่นี่ดู อนุชาได้แสดงทัศนคติในมุมมองของนักเรียนทางด้านวัฒนธรรมศึกษาไว้ว่า

การไปตลาดดอนหวายเหมือนกับพื้นที่ที่ให้ชนชั้นกลางในเมืองที่มี
ถิ่นพำนักแถวๆ กรุงเทพฯ ไปเสพย์กับบรรยากาศที่แตกต่างไปจาก
วิถีในเมืองมากกว่า การไปจับจ่ายซื้อของ การไปรับประทาน
อาหาร การไปล่องเรือหรือชมทัศนียภาพของริมแม่น้ำนครชัยศรี
ล้วนแล้วแต่เข้าไปเสพย์ความหมายของพื้นที่ทั้งสิ้น เห็นมีแต่คนขับ
รถเก่งไปทั้งนั้น

ส่วนทางด้านของนักท่องเที่ยวสองสามีภรรยาวิสันต์กับแฉ๊ะ เดินทางมาจากอำเภอ
หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พาลูกชายกับลูกสาวและพ่อแม่ขึ้นมาเที่ยวกรุงเทพฯ เนื่องจากลูกสาว
เพิ่งสอบเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่งได้ “ก็เลยพาเขามาเที่ยวเป็นการให้รางวัล”
วิสันต์เล่า เขาบอกว่า เขาขับรถออกจากหาดใหญ่เมื่อวานตอนเย็น ขับรวดเดียวมาถึงกรุงเทพฯ
แต่ที่แวะมาตลาดดอนหวายนี้ก็เพื่อมาหาอาหารรับประทาน เพราะได้เวลาเที่ยงพอดี เขาเล่าให้
ฟังว่า เขารู้จักตลาดดอนหวายจากรายการทางโทรทัศน์ชื่อ “สู้แล้วรวย” ทางสถานีโทรทัศน์ไอทีวี
มาก่อน ทำให้เขาดังใจว่า ถ้าหากขึ้นมาเที่ยวกรุงเทพฯ ก็คงแวะเข้ามาเที่ยวดู “พอดีได้จังหวะ
พาครอบครัวขึ้นมาเที่ยว ผ่านมาได้เวลากินข้าวเที่ยงพอดีก็เลยสบโอกาสแวะเข้ามา” เขากล่าว
ย้ำ พอมาถึงเขาก็หาที่จอดรถอยู่นานเหมือนกัน เพราะพอดีวันนี้เป็นวันหยุดคนมาเที่ยวกันแน่น
แฉ๊ะภรรยาของวิสันต์ได้พูดเสริมว่า

วนหาที่จอดรถอยู่ประมาณ 3 รอบกว่าจะได้ที่จอดรถในวัด พoha ที่จอดได้ก็ตั้งใจจะไปชิมเบ็ดพะโล้เพราะรู้ว่าที่นี่เขามีชื่อ ตอนแรกคิดว่าพอไปถึงก็จะเจอเลย คิดว่ามีเจ้าเดียว ที่ดูจากรายการทางทีวี ดูเหมือนของเขาเก่าแก่มากคงไม่มีใครแข่งขัน แต่ที่ไหนได้พอไปเห็นจริงๆ กลับมีตั้งหลายร้าน ส่วนชื่อร้านที่ว่าเก่าแก่ก็ไม่ได้จำด้วยว่าชื่ออะไร ก็เลยลองเสียดูเห็นแพขายอาหารในวัดมีคนเข้าไปกินกันเยอะ ก็เลยลองแวะเข้าไปโดยเลือกจากร้านหนึ่งในนั้น แต่จริงๆ ลังเลว่าไม่น่าจะใช่ สั่งเปิดมาเป็นจานกินกับข้าว แล้วก็ของทานเล่นอื่นๆ เช่น ทอดมัน, หมูสะเต๊ะ สำหรับรสชาติของเบ็ดพอกินได้ แต่พอมารู้ทีหลังว่าไม่ใช่เจ้าดังที่ต้องการเลยรู้สึกเฉยๆ

นอกจากนี้เขายังเล่าอีกว่า พอรับประทานอาหารกันอิ่มแล้ว ก็ลองไปเดินเล่นในตัวตลาด จึงได้รู้ว่าเจ้าที่ตั้งใจจะมาชิมนั้นอยู่ข้างใน ตอนที่เดินเข้าไปในส่วนของตลาดเก่ามัน ก็ไปพบกับร้านขายขนมชาววัง ซึ่งเขาเล่าว่า ตัวเขาชอบนะ เพราะบ้านเขาที่หาดใหญ่แม่ของเขาทำขนมหวานไทยๆ ขาย แต่พอมารู้ขนมที่นี่ หลายอย่างเขาไม่เคยเห็นมาก่อนเคยได้ยินแต่ชื่อเขาจึงคิดว่า ขนมของที่นี่โบราณจริงๆ คงจะทำขายสืบทอดกันมานานในตลาดแห่งนี้ ซึ่งสิ่งที่นักท่องเที่ยวคนนี้รับรู้เป็นภาพที่ตรงกันข้ามกับข้อเท็จจริงที่ว่า ร้านที่เขาพูดถึงนี่อันที่จริงตัวคนทำขนมเขาเพิ่งจะมาทำขนมชาววังขายเมื่อช่วงเวลา 2-3 ปีมานี้เอง ในสมัยที่ตลาดเปิดเป็นพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ แต่เดิมเขาเรียนจบช่างศิลป์แล้วเป็นอาจารย์สอนหนังสือในโรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่ง ต่อมาเห็นช่องทางทำมาหากินที่บ้านคือที่ตลาดดอนหวาย จึงลาออกมาทำขนมชาววังขาย อย่างไรก็ตามในเรื่องนี้ผู้วิจัยก็ไม่ได้เฉลยให้ผู้ที่ถูกสัมภาษณ์ฟังก็เพราะต้องการจะดูการรับรู้ของเขาผ่านภาพลักษณ์ของสินค้าที่ถูกนำเสนอในพื้นที่แห่งนี้ อย่างไรก็ตามที่สงสามภรรยากับครอบครัวของพวกเขาจะออกจากดอนหวายเดินทางเข้าสู่กรุงเทพฯ พวกเขาคิดว่า ถ้ามีโอกาสก็จะมาเที่ยวที่นี่อีกเพราะวันนี้ยังเดินไม่ทั่ว เพราะเดินทางกันมาเหนื่อยอยากจะทำพักผ่อนในโรงแรมที่กรุงเทพฯ ย่านบางลำพู ซึ่งได้จองห้องพักเอาไว้ล่วงหน้าแล้ว ในความเห็นของเขาเขาคิดว่าที่นี่ดีกว่าตลาดน้ำดำเนินสะดวก พวกเขาเสนอความเห็นที่ว่าที่ตลาดน้ำดำเนินสะดวกไม่ค่อยจะมีสินค้าอะไร นอกจากพวกผลไม้ เช่น มะพร้าว, ส้ม, กล้วย ส่วนดอนหวายที่ชอบเพราะมีของหลากหลายเยอะแยะไปหมด มีทั้งอาหารสด, อาหารทะเล, อาหารสำเร็จ ซึ่งแ๊ะตั้งว่าถ้ามาอีกคราวหน้าจะชวนครอบครัวไปกินร้านอาหารทะเลที่อยู่ติดกับตลาดดอนหวายจะไปกินกุ้งเผา แ๊ะเล่าว่า เห็นเขาขึ้นป้ายไว้ก็โลละร้อยกว่าบาท ดูแล้วราคาไม่แพง ส่วนทาง

ด้านแม่ของแะก็กล่าวเสริมว่า “ตัวป่าชอบกินเชียงของที่นี่ เคยมีคนรู้จักซื้อไปฝาก มาเที่ยวคราวนี้ ป่าจึงซื้อไว้กลับไปกินที่บ้านด้วย เอาไปเข้าตู้เย็นของโรงแรมไว้”

จะเห็นได้ว่าป่าจิงจิตต์เป็นตัวอย่างของนักท่องเที่ยวชนชั้นกลางที่ต้องการกลับมาขังตลาดเพื่อหาความจริงแท้ในอาหาร เช่น วิธีการเลือกซื้อเปิดที่ป่าจิงจิตต์ต้องเลือกซื้อแต่ของ “นายหนับ” เท่านั้นเพราะน่าเชื่อถือมากที่สุดทั้งที่ป่าจิงจิตต์เองไม่เคยได้ลิ้มลองเปิดจากร้านอื่น เพื่อเปรียบเทียบสักหน และเมื่อซื้อขนมไซ่ ป่าจิงจิตต์ก็ตั้งใจเลือกร้านของป่าไซ่ที่โด่งดังจนเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวแทบทุกคนที่ถือว่าเป็นเครื่องรับประกันคุณภาพความอร่อยได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้แล้วการมาเที่ยวขังตลาดดอนหวายสำหรับป่าจิงจิตต์แล้ว ยังเป็นการเดินทางกลับสู่อดีต กลับสู่ความเป็นหนุ่มสาวของป่าจิงจิตต์เอง ที่ป่าต้องการจะกลับมาเพื่อชื่นชมธรรมชาติ ความสงบเรียบง่ายของชุมชนละแวกนี้

ความชื่นชอบในการเที่ยวตลาดดอนหวายของนที ได้สะท้อนให้เห็นว่าจุดดึงดูดทางการท่องเที่ยวของตลาดดอนหวายอย่างหนึ่งคือ บรรยากาศของแม่น้ำนครชัยศรีและวังปลา สามารถสร้างความประทับใจทางการท่องเที่ยวให้แก่เขา จนกระทั่งเขาพึงพอใจที่จะเลือกสถานที่แห่งนี้เป็นที่พักผ่อนในช่วงของวันหยุด รวมทั้งนำพาคนใกล้ชิดญาติญาติสนิทมิตรสหายที่เขารู้จักมาช่วยตกถ่ายภาพแห่งความประทับใจดังกล่าว ผ่านการแบ่งปันประสบการณ์การท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมบรรยากาศทิวทัศน์แม่น้ำนครชัยศรีร่วมกับเขาด้วย ซึ่งคล้ายกับเรื่องเล่าของประพนธ์ที่กล่าวมาก่อน ที่แสดงให้เห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวดอนหวายสร้างความพอใจในเชิงการท่องเที่ยวในช่วงวันหยุดให้กับเขา ซึ่งนอกเหนือจากกิจกรรมการเดินทางเลือกซื้อสินค้าแล้ว เขายังประทับใจกับบรรยากาศของแม่น้ำนครชัยศรีอย่างเต็มที่ที่รู้สึกอย่างเดียวกัน เพียงแต่ทั้งสองอาจจะมีภาพของความประทับใจในมุมมองที่แตกต่างกัน นทีอาจจะชอบพักผ่อนด้วยการชมทิวทัศน์และให้อาหารปลา ส่วนทางด้านของประพนธ์อาจจะประทับใจกับภาพทิวทัศน์ของสองฝั่งลำน้ำนครชัยศรีที่มีบรรยากาศเก่าๆ ของบ้านทรงไทยริมน้ำ

เรื่องของประพนธ์เป็นเรื่องเล่าที่สะท้อนให้เห็นรูปแบบการใช้ชีวิตของชนชั้นกลางเมืองในลักษณะหนึ่ง ที่ชอบเดินทางท่องเที่ยวในช่วงของวันหยุดพักผ่อน ตลาดดอนหวายจัดว่าเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวสำหรับการเดินทางมาพักผ่อนที่อยู่ใกล้บ้านของเขา ในขณะที่เดียวกันทัศนคติที่มีต่อการบริโภคเลือกซื้อสินค้าของเขาก็สะท้อนให้เห็นว่าเขาให้ความสำคัญกับภาพลักษณ์ของสินค้ามากกว่าตัวของสินค้าจริงๆ อย่างเช่นถ้าหากจะซื้อก็ต้องซื้อของร้านที่มีชื่อเสียง และถึงแม้ตัวเขาจะตระหนักดีว่า สิ่งต่างๆ ที่นำเสนอในตลาดดอนหวายมันไม่ได้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านจริง แต่เป็นสิ่งที่ถูกปรุงแต่งขึ้นมาใหม่เพื่อเป็นจุดขายในเชิงการท่องเที่ยว และมันก็ไม่ใช่ว่า

สิ่งสำคัญที่เขาจะต้องใส่ใจหากตลาดดอนหวายยังสามารถตอบสนองความสนุกสนาน เพลิดเพลินให้กับตัวเขาได้ นอกจากนี้มุมมองที่เขาต่อตลาดดอนหวายยังชี้ให้เห็นถึงการตีมูลค่า กับทิวทัศน์ในชนบทของริมแม่น้ำนครชัยศรี การมาตลาดดอนหวายเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เขาได้ มาสัมผัสกับธรรมชาติ ซึ่งการดำเนินวิถีชีวิตภายในเมืองได้มีส่วนทำให้เขาห่างเหินกับชีวิตแบบ ชนบทไป ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวตลาดดอนหวายจึงเป็นพื้นที่ที่ช่วยเติมเต็มประสบการณ์ในการใช้ ชีวิตแก่เขาได้มองทิวทัศน์แบบชนบท แม้จะเป็นทิวทัศน์ที่ถูกความเป็นเมืองขยายตัวเข้าไปในพื้นที่ ี่มากแล้วก็ตาม

สำหรับเรื่องเล่าของอนุชาสามารถแสดงให้เห็นว่า สิ่งที่เขารับรู้หรือเข้าใจกระบวนการ การปรุงแต่งจุดสนใจทางการท่องเที่ยวของตลาดดอนหวายในมุมมองแบบคนที่อยู่ในโลกของ วิชาการ ไม่จำเป็นว่าจะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตแบบชนชั้นกลาง ที่ยังคงพึงพอใจจะบริโภคผ่าน กำลังทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับตัวเอง

สำหรับวิสัยทัศน์กับแะและครอบครัวของเขา เป็นภาพสะท้อนของการใช้ชีวิตแบบชน ชั้นกลาง ที่มีสถานะทางเศรษฐกิจเพียงพอสำหรับตอบสนองครอบครัวให้สามารถเดินทางท่องเที่ยว ทั่วโลกๆได้ อย่างน้อยก็มีพาหนะคือรถยนต์เป็นเครื่องอำนวยความสะดวกสำหรับการเดินทาง ได้พอสมควร เรื่องของที่พักรวมที่เขาเลือกนั้นจะเห็นได้ว่า เขาเลือกพักในย่านที่มีที่พักที่ไม่ แพงนักสำหรับกรุงเทพฯ เขาเลือกที่จะไปพักหอพักของคุรุสภา ซึ่งเขามีญาติที่เป็นข้าราชการครู จองที่พักรให้ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงรสนิยมการเที่ยวของชนชั้นกลางระดับกลางอย่างหนึ่ง ก็ คือขอให้การเดินทางและที่พักดูสะดวกสบายหน่อย แต่ไม่ต้องถึงขั้นเลิศหรู ส่วนตลาดดอนหวาย ได้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งสำหรับการเข้าไปหาประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวของพวกเขา ในช่วงเวลาของการลาพักร้อนประจำปี

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ แม้ไม่อาจสรุปได้ว่า การมาเที่ยวตลาดดอนหวายเป็นภาพตัว แทนของการใช้ชีวิตของชนชั้นกลางในเมืองได้ทั้งหมด แต่เรื่องเล่าเหล่านี้ได้ทำหน้าที่สะท้อนให้ เห็นว่า ผู้คนได้ซึมซับความหมายของพื้นที่ตลาดดอนหวาย ที่ถูกประกอบสร้างอย่างเป็นระบบ และได้ช่วยกันเติมแต่งความหมายของพื้นที่ตลาดดอนหวายให้ดำรงอยู่อย่างสอดคล้องกับค่านิยม รสนิยม ในการบริโภคของคนเมือง

ตลาดคอนวอย: พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวและการบริโภค

ตลาดคอนวอย: การเปลี่ยนแปลงที่มากับการท่องเที่ยว ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ ได้มีปรากฏการณ์บางอย่างเกิดขึ้นในสังคมไทยนั่นคือ การเกิดขึ้นมาใหม่ของตลาดต่างๆ มากมาย ทั้งตลาดเก่าที่ถูกพัฒนาขึ้นมาใหม่ รวมไปถึงตลาดที่สร้างขึ้นใหม่โดยเฉพาะ โดยตลาดทั้งเก่าและใหม่นี้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อรองรับกระแสการบริโภคและการท่องเที่ยวของชนชั้นกลางเป็นหลัก ความต้องการที่จะมาเที่ยวตลาดนี้ สืบเนื่องมาจากความรู้สึกถวิลหาอดีต (nostalgia) ของกลุ่มชนชั้นกลางในเมือง อันเกิดขึ้นภายใต้กระบวนการการทำให้เป็นสมัยใหม่ (modernisation) ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนสังคมไทยจากสังคมเกษตรกรรมมาสู่ระบบการผลิตแบบทุนนิยมหรือกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรม (ชนิดา ชิตบัณฑิตย์ 2543: 73) จากบทความเรื่อง การท่องเที่ยวไทย อุตสาหกรรมชาย “สังคมอุดมคติ” โดย ชนิดา ชิตบัณฑิตย์ (2543) ได้กล่าวว่ปรากฏการณ์ภาวะการถวิลหาอดีตนี้เริ่มเข้มข้นมากหลังจากที่เกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจพองสบู่ เริ่มต้นจากรัฐบาลประกาศปลดปล่อยค่าเงินบาทเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลึกซึ้งกว้างขวาง และสร้างแรงกดดันในสังคมไทยมากมาย (ชนิดา ชิตบัณฑิตย์ 2543: 73) ซึ่งมีช่วงเวลาใกล้เคียงกับปรากฏการณ์การเกิดใหม่ของตลาดมากมาย กระบวนการการทำให้เป็นสมัยใหม่ทำให้คนในสังคมปราศจากเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจเนื่องจากความสัมพันธ์ของคนในสังคมกับสายสัมพันธ์แบบดั้งเดิมอย่างเช่น สถาบันครอบครัว ชุมชน และศาสนาถูกทำลายลง ทำให้เกิดสภาวะที่ไม่มั่นคงทางจิตใจ และเกิดความขัดแย้งในตัวเองเนื่องจากไม่สามารถยึดถือกฎเกณฑ์ความเชื่อแบบดั้งเดิมของตัวเองได้ (ชนิดา ชิตบัณฑิตย์ 2543: 73) ดังนั้นคนกลุ่มนี้จึงรู้สึกขาดบางสิ่งบางอย่างไป และต้องการหาสิ่งที่มาทดแทนสิ่งเหล่านี้ แต่เนื่องจากสภาพสังคมไทยไม่ได้มีการพัฒนาอย่างครอบคลุมทั่วทุกพื้นที่ ความเป็นสมัยใหม่จึงกระจุกตัวอยู่เฉพาะในเมือง ดังนั้นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในเมืองจึงคนเพียงกลุ่มเดียวในสังคม อีกทั้งพื้นที่ในเมืองยังเต็มไปด้วยตึกและมีสภาพแออัด ทำให้คนที่อยู่ในเมืองไม่มีทางออกและรู้สึกโดดเดี่ยวอ้างว้าง ทำให้เกิดความรู้สึกถวิลหาธรรมชาติอันเป็นคู่ตรงข้ามกับเมือง และแสวงหาที่พักผ่อนที่เขหาไม่ได้ในชีวิตประจำวัน ความต้องการการพักผ่อนนี้เอง ผสมกับความต้องการออกไปหาธรรมชาตินำไปสู่การท่องเที่ยว การถวิลหาอดีตจึงเข้ามาเกี่ยวพันกับการท่องเที่ยวเนื่องมาจากจุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวนั้นเกิดจากความรู้สึกแปลกแยกในสังคมตัวเอง เพราะในสังคมสมัยใหม่เต็มไปด้วยการผลิตซ้ำ เช่น การพิมพ์และภาพถ่าย รวมถึงสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์ทำให้คนจำนวนมากรู้สึกว่าโลกของเขาไม่มีความจริงแท้ (authenticity) อยู่เลย (Grabern 1995:

163) ความเป็นเมืองยังทำให้สังคมที่คนเมืองอยู่แห่งแล้งไม่น่าอยู่ พวกเขาจึงต้องการที่จะย้อนกลับไปโลกที่เป็นธรรมชาติดั้งเดิม มีการเปลี่ยนแปลงน้อยหรือสภาพที่หาไม่ได้ง่าย ๆ ในชีวิตประจำวันของพวกเขา ดังนั้นสำหรับคนในสังคมสมัยใหม่แล้ว ความจริงแท้เป็นสิ่งที่ 'มีอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมอื่น พวกเขาจึงออกไปค้นหา' เมื่อมีความต้องการ 'ของแท้' หรือ 'อดีต' ย่อมมีการผลิตของแท้ออกมาตอบสนอง ดังนั้น ปรากฏการณ์การผลิตของแท้จึงเป็นของที่เกิดขึ้นตามมาในวัฒนธรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้ ดอนหวายก็ค่อนข้างมีลักษณะคล้ายคลึงกับกับย่านต่างๆ ในสมัยก่อนคือ มีลักษณะเฉพาะตัวในการขายสินค้าที่ขึ้นชื่อของแต่ละแห่ง เช่นที่ดอนหวายมีอาหารอร่อย บ้านบุรีมีชื่อด้านเครื่องทองเหลือง บ้านช่างหล่อมีชื่อเสียงด้านการหล่อพระพุทธรูป เกาะเกร็ดมีชื่อด้านเครื่องปั้นดินเผา แต่เดิมนั้นย่านแต่ละย่านมีความเฉพาะตัวในการผลิตและขายสินค้าแต่ละชนิดที่ไม่เหมือนกัน แต่ปัจจุบัน "ย่าน" ต่างๆ เหล่านั้น ถูกลดความสำคัญลงเนื่องจากมีห้างสรรพสินค้าเข้ามาแทนที่โดยรวมทุกอย่างเข้าไว้ด้วยกัน ทำให้ไม่จำเป็นที่จะต้องไปซื้อหาสินค้าในย่านอีกแล้ว ในระยะหลังปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับตลาดดังที่กล่าวไปในข้างต้นก็เกิดขึ้นกับย่านเหล่านี้ด้วยเช่นกัน กล่าวคือ มีการรื้อฟื้นย่านบางแห่งหรือประชาสัมพันธ์ย่านต่างๆ (ที่ยังคงมีอยู่จากอดีตจนถึงปัจจุบัน) ขึ้นมาเพื่อทำให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวตามกระแสต่างๆ ในสังคมเมืองสมัยใหม่ เช่น กระแสวัฒนธรรมชุมชน กระแสวัฒนธรรมท้องถิ่น อาจกล่าวได้ว่าการเกิดขึ้นของตลาดใหม่ๆ ในปัจจุบันก็ได้รับผลกระทบจากกระแสเหล่านี้เช่นกัน แต่ไม่ได้หมายความว่าทั้งย่านและตลาดที่เกิดขึ้นมาใหม่จะเป็นเหมือนย่านเดิมที่เคยเป็นมาก่อน ทั้งย่านและตลาดเป็นเพียงกระบวนการหนึ่งในการขายสินค้าโดยผูกเอาบริบททางวัฒนธรรมที่ผลิตขึ้นมาใหม่เพื่อช่วยให้สินค้ามีราคาและขายได้ง่ายขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้ตลาดอาจจะตั้งอยู่ในสถานที่แตกต่างกันออกไปโดยมีเป้าหมายโดยกลุ่มชนชั้นที่แตกต่างกัน จากบทความ "Ghettos As Tourism Attractions" โดย Marshall (1998) กล่าวถึงการทำย่านที่อยู่อาศัยของคนอิตาเลียน อันเป็นย่านดั้งเดิมในสมัยที่คนอิตาเลียนเริ่มอพยพมาอยู่ในสหรัฐอเมริกาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวในช่วงทศวรรษ 80 โดยคนในพื้นที่ช่วยกันประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศมาเที่ยวชมความเก่าแก่ วิถีชีวิต และชิมรสชาติอาหารของชาวอิตาเลียนในย่านดังกล่าว จนกระทั่งมีการจัดทำป้ายต้อนรับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการทางเข้าย่าน และมีการทำเสื่อยัดเพื่อระลึกถึงย่านดังกล่าวถึงความเป็นย่านที่เก่าแก่ของคนอิตาเลียน นอกจากนี้ย่านนี้ยังเป็นพื้นที่ที่คนเชื้อสายอิตาเลียนรุ่นใหม่ที่ไม่เคยได้เห็นความเป็นอิตาเลียนหรือไม่เคยไปเยือนประเทศอิตาลีมาก่อนสามารถมาชมและเรียนรู้ความเป็นอิตาเลียนและวิถีชีวิตได้จากย่านแห่งนี้ ตลาดดอนหวายเองก็เป็นตัวอย่างการรื้อฟื้นย่านเก่า ซึ่งไม่ได้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ทั้งๆ ที่แต่เดิม

ดอนหวายเป็นเพียงตลาดของคนท้องถิ่น แต่ปัจจุบันได้กลายมาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำหรับชนชั้นกลางในเมือง ซึ่งส่วนใหญ่รู้จักตลาดดอนหวายจากสื่อชนิดต่างๆ ที่พากันประชาสัมพันธ์ตลาดดอนหวาย โดยเน้นไปที่อาหารการกิน ธรรมชาติริมแม่น้ำ และความเป็นท้องถิ่นในตลาด การถวิลหาอดีตของนักท่องเที่ยว จากการศึกษาพบว่าพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในตลาดดอนหวายเป็นรูปแบบของการมาเที่ยวเพียงวันเดียวจบ เพราะตลาดดอนหวายเป็นตลาดที่อยู่ไม่ไกลจากในเมือง ทำให้นักท่องเที่ยวที่มาจากในเมืองสามารถไปมาสะดวก ไม่จำเป็นต้องค้างคืน ลักษณะการมาเที่ยวที่นี้จึงมักจะมีรูปแบบที่ชัดเจน เช่น มาซื้ออาหาร นั่งเรือชมวิว ไหว้พระ เดินชมตลาดเก่า ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นกิจกรรมที่สามารถทำได้ในวันเดียวจบ จากรูปแบบการท่องเที่ยวที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่ามีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนเมืองที่มาเที่ยวที่นี้ เพราะตลาดดอนหวายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มาเที่ยวได้สะดวก ไม่ไกลตัวเมืองมากนัก และยังมีทัศนียภาพที่ดีสามารถเติมเต็มความรู้สึกขาดหายของคนเมืองได้ รวมไปถึงการพยายามรื้อฟื้น “ความเก่าแก่” “โบราณ” “ความเป็นท้องถิ่น” ที่สามารถพบได้ทั่วไปในตลาดดอนหวาย ยิ่งสามารถตอบสนองความรู้สึกโหยหาอดีตของชนชั้นกลางได้เป็นอย่างดี จะเห็นได้ว่าในที่นี้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงเข้ามาเสนอขายสินค้าที่สามารถตอบสนองความรู้สึกถวิลหาอดีตของนักเที่ยวที่เป็นคนเมือง Creighton (1997) ได้ยกตัวอย่างของการใช้ความถวิลหาอดีตมาเป็นจุดขายที่ประสบความสำเร็จมากในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวญี่ปุ่นโดยที่การท่องเที่ยวให้ภาพความเป็นธรรมชาติและความสะดวกสบาย ทำให้คนญี่ปุ่นที่คุ้นเคยกับความเป็นตะวันตกที่เข้ามาเมื่ออิทธิพลในชีวิตประจำวันทำให้พวกเขามีความรู้สึก “ไร้ราก” (homelessness) อันเนื่องมาจากลักษณะที่อยู่อาศัยปัจจุบันในญี่ปุ่นมีความทันสมัยแบบตะวันตก แต่ไม่มีความเป็น “บ้าน” ในแบบของคนญี่ปุ่นช่วงยุคก่อนอุตสาหกรรม หรือยุคของสังคมเมือง ความรู้สึกนี้จึงทำให้คนญี่ปุ่นจำนวนมากจะกลับบ้านที่เป็นธรรมชาติ และมีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย Creighton ได้ยกตัวอย่างภาพยนตร์และภาพยนตร์โฆษณาที่คนญี่ปุ่นในเมืองกลับบ้านในชนบทช่วงวันหยุดประจำปี เพราะต้องการที่จะสัมผัสวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม และตัวอย่างงานทั้งสองชิ้นนี้ได้แสดงความแตกต่างระหว่างความเป็นชนบทที่มีทุ่งหญ้าเขียวขจี กับความเป็นเมืองที่เต็มไปด้วยคอนกรีตมีเนียม และถนนหนทาง ตลาดดอนหวายจึงกลายมาเป็นพื้นที่พักผ่อนสำหรับคนเมืองอย่างแท้จริง เพราะเต็มไปด้วยสิ่งที่ชีวิตประจำวันในเมืองของพวกเขาขาดหายไป นอกจากนี้สำหรับคนต่างจังหวัดที่หันมาใช้ชีวิตในเมืองพวกเขายังรู้สึกว่าการได้มาเที่ยวที่นี้สามารถตอบสนองความทรงจำในวัยเยาว์ของเขาได้ คนกลุ่มนี้มักจะรู้สึกว่าตลาดดอนหวายสามารถตอบสนองความต้องการที่เขาไม่สามารถหาได้ในชีวิตในเมือง นอกจากนี้ “ความเป็นท้องถิ่น” “ความเป็นชนบท” และ “ความเป็นธรรมชาติ” แล้ว ตลาดดอนหวาย

ยังเป็นสถานที่ขึ้นชื่อทางด้านอาหาร และผลไม้ ดังนั้นนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวที่นี่จึงนิยมมาจับจ่ายใช้สอยที่ตลาดดอนหวาย การซื้อหา 'ความจริงแท้' กิจกรรมหลักของนักท่องเที่ยวที่มาตลาดมักจะเป็นการซื้อหาของกิน โดยส่วนใหญ่แล้วนักท่องเที่ยวมักจะรู้สึกว่าการได้มาหาซื้อสินค้าที่ตลาดดอนหวายทำให้พวกเขาารู้สึกว่าได้มาซื้อถึงแหล่งผลิตจริงๆ ทำให้แน่ใจว่าการมาซื้อหาสินค้าที่นี่ โดยเฉพาะทางด้านอาหาร และส้มโออันเป็นสินค้าขึ้นชื่อของที่นี่นั้นดีกว่า การไปซื้อหาสินค้าที่อื่น ถึงแม้ว่าจะบอกว่ารับมาจากตลาดดอนหวายก็ตาม ยกตัวอย่างเช่น ขนม ถึงแม้ว่าร้านขนมบางเจ้าของที่นี่จะถูกส่งขายขายทั่วกรุงเทพฯ แต่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ก็ความเห็นว่า การมาซื้อที่นี่ทำให้ได้ของสดกว่าที่อื่นที่รับซื้อมา และยังมีราคาที่ถูกกว่าอีกด้วย นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การเลือกซื้อสินค้าในเมืองตามห้างสรรพสินค้านั้นเต็มไปด้วยของเหมือนๆ กัน ทำให้ดูไม่ออกว่าอันไหนเป็นของจริง อันไหนอร่อย แต่เนื่องจากที่นี่เป็นตลาดที่ซื้อเสียงทางด้านอาหารอยู่แล้ว ทำให้แน่ใจว่าร้านค้าส่วนใหญ่มีรสชาติดี ประกอบกับการได้รับการประชาสัมพันธ์จากสื่อ ยิ่งแน่ใจว่า ร้านค้าในตลาดน่าจะอร่อยกว่าที่อื่น ดังนั้นเมื่อมาเที่ยวที่นี่แล้วได้ซื้ออาหาร ขนม และผลไม้กลับไปก็ทำให้รู้สึกมา "ถึง" ตลาดดอนหวายแล้ว แต่ถ้าไม่ซื้อกลับไปนักท่องเที่ยวรู้สึกว่าอย่างน้อยได้นั่งกินก็ยังดี ไม่อย่างนั้นพวกเขาจะรู้สึกว่ามา "ไม่ถึง" ตลาดดอนหวาย จะเห็นได้ว่านักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวตลาดดอนหวาย มีลักษณะเป็นคนเมืองที่มีฐานะปานกลางคือ ดีแต่ไม่ถึงกับดีมาก หรือจะเรียกอีกอย่างได้ว่า เป็นชนชั้นกลางในเมืองกลุ่มหนึ่ง เนื่องจากนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีสถานะภาพทางเศรษฐกิจดี เห็นได้จากการจับจ่ายใช้สอยของนักท่องเที่ยวที่มักจะซื้อสินค้าเป็นจำนวนมากๆ เวลาที่มาเที่ยว รวมไปถึงจากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ตลาดดอนหวาย มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนกลุ่มนี้คือ การเดินชมตลาดเก่า กินขนมโบราณ นั่งเรือชมวิวธรรมชาติริมแม่น้ำ ซึ่งล้วนแล้วแต่ตอบสนองความวิถีชีวิต และธรรมชาติของกลุ่มชนชั้นกลางในเมือง

บทที่ 5

บทสรุป

หากพิจารณาความหมายการท่องเที่ยวอย่างกว้างๆ การท่องเที่ยวคือประพาศกิจกรรมอย่างหนึ่งที่สัมพันธ์กับการเดินทางของมนุษย์ กล่าวคือ ถ้าหากว่าการเดินทางนั้นมีนัยของความสนุกสนานเพลิดเพลิน หรือแฝงนัยของการพักผ่อนไปในตัว การเดินทางก็อาจเรียกว่าการท่องเที่ยวได้

การเดินทางท่องเที่ยวมีพัฒนาการมาเป็นลำดับ โดยเฉพาะในสังคมตะวันตก นับตั้งแต่การเดินทางในลักษณะของการจาริกแสวงบุญ เพื่อไปสักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อันเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วทั้งยุโรปท่ามกลางบรรยากาศของการนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก สถานที่ต่างๆ ที่นักแสวงบุญเดินทางไปนั้นได้ก่อให้เกิดที่พักตามรายทางเพื่อรองรับผู้เดินทาง และได้พัฒนารูปแบบการให้บริการ เช่น การจัดการเรื่องพาหนะสำหรับการเดินทาง พร้อมเตรียมเรื่องอาหารและที่พัก มีหนังสือแนะนำสถานที่สำหรับที่จะไปจาริกแสวงบุญให้ด้วย ผู้แสวงบุญเพียงแต่จ่ายเงินค่าบริการเท่านั้น

ต่อมา การท่องเที่ยวแบบแกรนด์ทัวร์ อันเป็นที่นิยมในหมู่ชนชั้นสูงและชนชั้นกลางระดับสูงในประเทศอังกฤษในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 ได้สถาปนาวัฒนธรรมการท่องเที่ยวแบบใหม่ขึ้น กล่าวคือได้สร้างแบบแผนและค่านิยมการเดินทางท่องเที่ยวบางประการขึ้น เช่น การเดินทางต้องปลอดภัยและสะดวกสบาย ราวกับอยู่ในบ้านของตนเอง การเดินทางมีจุดมุ่งหมายเพื่อไปสัมผัสเยี่ยมชมโบราณสถาน อันนำพาให้ผู้ท่องเที่ยวสามารถจินตนาการรำลึกย้อนถึงอดีตอันรุ่งเรือง เป็นต้น

วัฒนธรรมการท่องเที่ยวแบบแกรนด์ทัวร์ได้เปลี่ยนโฉมมาสู่การท่องเที่ยวในยุคสมัยใหม่ (Modern Tourism) การท่องเที่ยวในยุคสมัยใหม่นี้เกิดขึ้นบนพื้นฐานทางสังคมยุคทุนนิยมอุตสาหกรรมที่ชนชั้นกลางเป็นกลุ่มที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ และใช้กำลังทางเศรษฐกิจของตัวเองเข้าถึงพื้นที่การบริโภคต่างๆ เพื่อตอบสนองความสุขความสำราญให้แก่ตัวเอง ในฐานะที่เป็นรางวัลชีวิตสำหรับการทำงานหนักในสถานที่ทำงาน อย่างเช่น การเดินช้อปปิ้งในห้างสรรพสินค้า การเดินทางท่องเที่ยวพักผ่อนในวันหยุด เป็นต้น และสืบเนื่องจากสังคมทุนนิยมอุตสาหกรรมได้ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างกลายเป็นสินค้า ซึ่งต้องใช้กำลังทางเศรษฐกิจในการเข้าถึง การท่องเที่ยวในยุคสมัยใหม่ก็ได้ถูกทำให้กลายเป็นเรื่องทางการค้าหรือเชิงพาณิชย์ มีธุรกิจที่ให้บริการนำ

เที่ยวเกิดขึ้นตั้งแต่สมัยปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และเฟื่องฟูในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการท่องเที่ยวกลายเป็นสินค้าของมวลชนที่ทุกคนสามารถเข้าถึงด้วยกำลังทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน เกิดการขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยวไปในส่วนอื่นๆ ของโลก โดยในช่วงแรกการขยายตัวนั้นเกิดขึ้นเพื่อเปิดพื้นที่ท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวที่มีกำลังทางเศรษฐกิจสูงจากโลกตะวันตกให้เข้าไปแสวงหาประสบการณ์ใหม่ๆ หรือความสุขสำราญในเชิงการท่องเที่ยวในสวนอื่นของโลกที่ไกลพ้นจากสังคมที่ตนคุ้นเคย

ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวและการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวขึ้นในประเทศต่างๆ ที่อยู่นอกทวีปยุโรป โดยเฉพาะในบรรดากลุ่มประเทศโลกที่สาม หรือประเทศกำลังพัฒนา การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ที่เกิดขึ้นในกลุ่มประเทศโลกที่สามนี้ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรและสถาบันระหว่างประเทศ โดยพยายามสร้างภาพลักษณ์ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวมีผลดีต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่สนับสนุนแนวคิดดังกล่าว มีกาจัดหน่วยงานของรัฐเพื่อทำหน้าที่ดูแลส่งเสริมการท่องเที่ยวนับตั้งแต่ช่วงต้นปี 2500 เป็นต้นมา การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ของรัฐไทยได้ก่อให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างมากมายขึ้นภายในประเทศ และที่สำคัญ ได้ก่อให้เกิดการส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวใหม่ๆ ขึ้น โดยสนับสนุนให้ส่วนท้องถิ่นเป็นผู้พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ของตน นอกจากนี้ ในงานส่งเสริมการท่องเที่ยวในเมืองไทยนั้น หน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยวก็มีบทบาทกระตุ้นส่งเสริมให้คนไทยเที่ยวเมืองไทยด้วย เพื่อจะทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวในเมืองไทยเจริญขึ้น

เพราะฉะนั้น ความนิยมในการเดินทางท่องเที่ยวของคนไทยที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน ส่วนหนึ่งที่มีอาจปฏิเสธได้ก็คือเกิดจากการส่งเสริมโดยรัฐทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือ ทั้งการรณรงค์ผ่านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่างๆ และเกิดจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ทำให้เกิดการดึงดูดให้คนรู้สึกอยากไปเที่ยว

และสืบเนื่องจากรูปแบบวิถีชีวิตของคนไทยในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่รับอิทธิพลจากตะวันตก คนไทยส่วนหนึ่งหันเหมาใช้ชีวิตแบบเมือง กลายเป็นคนชนชั้นกลางในเมืองที่มุ่งแสวงหาความสุขความสำราญให้แก่ตนเอง ด้วยการขยายโลกส่วนตัวเข้าไปในพื้นที่อื่นๆ ที่อยู่ห่างไกลจากบ้านของตัวเอง ดังนั้นการแสวงหาความสุขความสำราญของคนเมืองจึงแสดงออกด้วยการเข้าไปบริโภคพื้นที่ต่างๆ ผ่านกำลังทางเศรษฐกิจ กล่าวอีกนัยหนึ่ง แหล่งท่องเที่ยวในยุคของการท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์นี้ ในที่สุดก็คือพื้นที่การบริโภคของคนชนชั้นกลางนั่นเอง

ตลาดดอนหวายเป็นกรณีศึกษาที่สนับสนุนปรากฏการณ์ดังกล่าวได้อย่างดี จากเดิมที่เป็นพื้นที่ของชุมชนชาวบ้านอย่างแท้จริง มีเกิดมีเสื่อมตามวัฏจักรของความเจริญของเมือง มาเป็นพื้นที่ที่ถูกประกอบการสร้างความหมายอันหลากหลาย อันสัมพันธ์และสอดคล้องกับสังคมบริโภคนิยมของคนชนชั้นกลาง

วัตถุประสงค์ในการประกอบสร้างความหมายแก่ตลาดดอนหวายนั้น ได้แก่

- 1.อาหารที่มีชื่อเสียง คือเปิดพะไล้และขนมตาล
- 2.ความเป็นตลาดเก่าแก่ และวิถีชาวบ้าน ซึ่งสะท้อนออกมาในชุดคำว่า “โบราณ” “เจ้าดั้งเดิม” เช่น กาแฟสูตรโบราณ ขนมตาลเจ้าดั้งเดิม เป็นต้น และแสดงผ่านกิจกรรมการล่องเรือชมสวนชาวบ้าน และขายพืชผักผลไม้ที่เน้นว่าเป็นของพื้นเมือง

- 3.บรรยากาศและทิวทัศน์ริมน้ำที่สุขสงบ เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ

- 4.การทำบุญ ตลาดดอนหวายเกิดขึ้นได้เพราะวัดดอนหวายเป็นปัจจัยสำคัญส่วนหนึ่ง และในที่สุดพื้นที่ท่องเที่ยวแห่งนี้ก็ได้อาศัยวัดมาช่วยสร้างความหมายอีกทอดหนึ่ง ผู้คนที่มีเที่ยว นอกจากจะได้กินอาหารอร่อยและได้พักผ่อนหย่อนใจแล้ว ยังสามารถแวะทำบุญให้อิ่มอกอิ่มใจ ซึ่งสอดคล้องกับค่านิยมของคนไทยแต่เดิมอยู่แล้ว

วัตถุประสงค์ 4 ประการได้ช่วยประกอบสร้างความหมายให้แก่ตลาดดอนหวายให้กลายเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การจับจ่ายซื้ออาหารการกิน เป็นพื้นที่ที่เปิดรับประสบการณ์แปลกใหม่สำหรับคนเมือง ที่ต้องการหลีกเลี่ยงความซ้ำซากจำเจของชีวิตประจำวัน และเป็นพื้นที่สำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ พร้อมทั้งอาจได้ “บุญ” กลับบ้านอีกด้วย ดังนั้น ตลาดดอนหวายจึงเป็นพื้นที่ที่สมบูรณ์พร้อมสำหรับการเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวคือเป็นพื้นที่ที่ให้คุณประโยชน์พร้อมกัน 3 ประการ ได้แก่ อิ่มท้อง อิ่มตา และอิ่มใจ

นอกจากนี้ ความหมายของพื้นที่ตลาดดอนหวายนี้ยังสัมพันธ์และสอดคล้องกับนิสัยการบริโภคของคนชนชั้นกลาง ในขณะที่ตลาดดอนหวายได้สถาปนาความเป็นตลาดเก่าแก่ ที่ยังอบอวลด้วยบรรยากาศที่แสดงถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านมาเป็นจุดขายนักท่องเที่ยว พื้นที่การท่องเที่ยวแห่งนี้ได้ผ่านการจัดการและจัดวางอย่างเป็นระบบ ด้วยอิทธิพลความเป็นเมืองและวัฒนธรรมบริโภคนิยมในปัจจุบัน

ตลาดดอนหวายมีการจัดวางพื้นที่ ดังจะเห็นได้จากรูปธรรมที่ง่ายที่สุดคือ การจัดที่จอดรถบริการนักท่องเที่ยว และการแบ่งโซนพื้นที่ขายสินค้า และมีการจัดวางสินค้าให้เป็นไปตามรสนิยมของคนชนชั้นกลาง ที่เป็นลูกค้าสำคัญของตลาดดอนหวาย เช่น ผักที่มีการบรรจุหีบห่อติดป้ายราคาเรียบร้อย ไม่ต่างกับสินค้าในซูเปอร์มาร์เก็ต หรือขนมชาววัง ซึ่งแม้จะขัดแย้งกับ

พื้นที่เดิมที่เป็นชุมชนชาวบ้าน แต่ดำรงอยู่ได้ เพราะสอดคล้องกับอุปนิสัยของคนชนชั้นกลางที่ชื่นชอบการโยกย้ายถิ่นฐานอันรุ่งเรืองและงดงามของความเป็นไทย

ในนามของ "การท่องเที่ยวไทย" ได้เนรมิตให้ตลาดดอนหวาย ซึ่งเคยชบเซานั้นให้เป็นพื้นที่ที่มีชีวิตและมีความหมาย ที่สอดคล้องกับสังคมบริโภคนิยมในปัจจุบัน อันมีชนชั้นกลางที่มีรสนิยมสำเร็จรูปเข้ามาช่วยเสริมสร้างความหมายของพื้นที่ และช่วยเสริมให้พื้นที่แห่งนี้คงความเป็นพื้นที่แห่งการบริโภคอย่างเข้มข้นต่อไป

ภาคผนวก

เปิดนายหนับ รายการสู้แล้วรวย เสียทุกข์ เริ่มแรกก็ขายไม่กี่ตัว สามสี่ตัวนี่ก็ขายจนเบ็ด
แห้งแล้วแห้งอีกก็ขายไม่ได้ เพราะในช่วงแรกต้มมาแล้วทานไม่อร่อย เนื้อมันไม่เหนียว ใช้เวลา
สามสี่ปีกว่าเบ็ดจะมานุ่ม ทานอร่อยเหมือนทุกวันนี้ พี่นพเป็นคนดอนหวายตั้งแต่เกิด มีพี่
น้อง 8 คน เป็นคนที่ 6 แต่ก่อนสภาพครอบครัวมีอันจะกิน มีเงินจับจ่ายใช้สอยสบาย อยากรู้ทำอะไร
ก็ได้ แต่ก่อนที่บ้านขายพวกถ้วยเตี้ยกับกาแฟ เปลี่ยนเป็นเลี้ยงหมู ต่อมาก็ขายเสื้อผ้า ตั้งแต่อายุ
13ก็ช่วยที่บ้านทำงานมาตลอด ทำหน้าที่เลี้ยงหมู แต่กิจการไม่ดีเพราะเนื้อหมูราคาไม่ดี เลี้ยงแล้ว
มีแต่ขาดทุน ตอนหลังเลยกลับมาขายถ้วยเตี้ยอีก เพราะตอนนั้นสภาพครอบครัวแย่มากแล้ว แล้ว
จังหวัดนั้นเพื่อนของพี่ชายเขาเปิดร้านเสื้อผ้าอยู่ แล้วชวนลงหุ้นเลยไปลงหุ้นทำร้านเสื้อผ้า ลงทุนที่
มีไปหมดเลย หลายหมื่นอยู่ ตอนนั้นก็เลยเป็นช่างเย็บเสื้อผ้า แรกๆก็ดี แต่ไปๆมาๆ เงินที่ลงไปหาย
หมด ก็พยายามสู้จนหยุดสุดท้ายเพราะลงเงินไปหมดแต่ไม่ไหวจริงๆก็เลยเลิก พอเลิกครอบครัวก็
ตกต่ำเลย ไม่มีเงินต่อทุนทำอะไรเลย แต่ก่อนใครเห็นหน้าเราก็กลัวเราแล้ว กลัวเราไปเยี่ยมเงิน เรียน
พานิชยการราชดำเนินอยู่หนึ่งปีก็เลิกเรียนแล้ว เพราะค่างค่าเทอมอยู่สองเทอม ตอนนั้นเรียนไป
ด้วยช่วยงานที่บ้านไปด้วย แล้วก็เลยออกมาแล้วก็ไปเป็นลูกน้องเขาขายเสื้อผ้าอยู่ลำพังได้เงินมา
เดือนละห้าร้อย ทำพักหนึ่งแล้วก็ออกแล้วออกไปทำโรงแรมเพราะมีคนชวนแล้วก็ออกอีก กลับมา
ช่วยที่บ้านทำงาน แล้วกลับมาขายถ้วยเตี้ยอีกที ใช้วิธีขายถ้วยเตี้ยได้แล้วก็วิ่งไปซื้อหมูที่ละกิโล
ช่วงนี้ที่บ้านมีปัญหาเรื่องเงินมาก พี่น้องก็เหมือนกับแพแตกแยกกันไป เริ่มตนขายเบ็ดเพราะข้าง
บ้านเขาเปิดมาให้ขายเป็นเบ็ดสดๆ ก็เลยลองต้มพะไลดู ปรกติก็ต้มกินอยู่แล้ว แต่ไม่ค่อยอร่อย ซิม
กันดูทั้งบ้านก็ไม่อร่อย เลยขายเบ็ดสดกับเบ็ดพะไล อาศัยขายคู่กับเหล้าเลยขายได้ แล้วก็อยากทำ
ให้มันอร่อย เลยอาศัยไปชิมหลายๆที่ แล้วลองทำดูว่าเขาใส่อะไรบ้าง แล้วมาหัดทำเองที่บ้าน ทำ
สองสามปีก็มีรสชาติคงที่ หอม อร่อย นุ่ม ใช้ของธรรมชาติหมดเลย ไม่ได้ใส่สีใส่กลิ่นหรือสาร
อะไรเลย ไม่ได้ใส่ดินประสิวให้นุ่มด้วย มหาลัยมิดลเคยเอาเบ็ดเราไปวิเคราะห์แล้วว่ามีสาร
สังเคราะห์ ขายเบ็ดตั้งแต่ตัวละ 8 บาท แล้วก็ตัวร้อย สามตัวร้อย เริ่มแรกขายหน้าร้าน แล้วก็ขาย
ตามหมู่บ้านสามพราน วัดไร่ขิง สามพราน กระทุ่มแบน ระบายไป ใช้ไม้ค้ประกาศ ช่วงหลังๆที่สูตร
เข้าที่แล้วก็มียูกค้ามากขึ้นเรื่อยๆ ส่วนใหญ่ก็เป็นขาประจำ ขายจากสิบกว่าตัว สามสิบตัว
จนเป็นร้อย ช่วงหลังเป็นพัน นายหนับเป็นชื่อพี่ชายคนรอง เวลาเบ็ดเหลือจากหน้าร้าน นายหนับ
จะเป็นคนเอาเบ็ดใส่ถุงมีมอเตอร์ไซค์ระบายไปตามหมู่บ้านต่างๆ บ่อน ขายไปเรื่อยๆ เวลาพอพี่
ชายไปขายลูกค้ก็จะบอกว่าเปิดนายหนับมาแล้ว ก็เลยเอาชื่อนี้มาเป็นชื่อร้าน ก็ขายมาได้เรื่อยๆ

จนกระทั่งพลเอกโสภาสคนที่เขียนหน้า 6 ของไทยรัฐ คอสมันเที่ยวไปกินไปท่านมาซื้อชิม ท่านก็มาซื้อหลายเที่ยวแต่เราก็ไม่รู้ที่ท่านเป็นใคร แล้วท่านก็ไปเขียนลงไทยรัฐ เราก็ไม่รู้ตัว แล้วเราก็ขายดีขึ้นจากขายวันละไม่กี่ตัว ก็มีคนตัดหน้านั้นมาเลย แล้วก็เข้ามาถามหา คนก็เยอะ จากนั้นมาก็เป็นจุดเริ่มต้นของตลาดน้ำดอนหวายทุกวันนี้ จากตลาดที่ซบเซา เงียบๆ สมัยก่อนเขาเรียกว่าตลาดห้องลูก เพราะคนสมัยก่อนตกเย็นก็ปิดบ้านนอนกันแล้ว แล้วก็ทำก๋วยเตี๋ยวเปิดต่อ ตอนแรกก็ทำให้อูกินกันเล่นๆ พอลูกค้ามาซื้อเปิดขอกินแล้วติดใจก็เลยทำขายบนแพ ตอนแรกก็มีแพเดียว ต่อมาก็มีสองแพแล้ว ช่วงแรกมี 8 โต๊ะ แล้วคนลงไปกินเยอะมากเลยต้องต่อแพเพิ่ม สมัยก่อนตลาดเงียบมาก คนที่มีฐานะหน่อยก็จะออกไปทำกินข้างนอก คนที่อยู่ในตลาดคือคนที่ไม่มีที่ไปแล้ว อยู่แบบอยู่ไปวันๆ แล้วปรากฏว่าเปิดทะเลได้มีชื่อขึ้นมาคนก็แห่กันมาเยอะแยะ ทำให้ตลาดน้ำดอนหวายมีชื่อเสียงติดอันดับหนึ่งของประเทศไทย ต้องขอบคุณสื่อต่างๆที่มาทำข่าว เพราะว่ามีส่วนร่วมเยอะเลยทำให้ตลาดน้ำดอนหวายกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดนครปฐม ต้องขอบคุณมากๆเลย

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความในหนังสือ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

2537 ๓๖ ปี ททท. กรุงเทพฯ: ดอกเบญจ.

คู่มือท่องเที่ยวเมืองไทย. ม.ป.ป. กรุงเทพฯ: สารประชาชื่น.

จังหวัดนครปฐม, สำนักงาน

ม.ป.ป. จังหวัดนครปฐม. ม.ป.ท.

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ

2506 พระราชหัตถเลขาเรื่องเสด็จประพาสแหลมมลายู. (จัดพิมพ์ครั้งที่ 2).

กรุงเทพฯ: องค์การคำคุณุสกา.

เฉลิมชัย จารุวัสดร์

2507 “คำบรรยายเรื่อง การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศไทย.” ใน รายงานการสัมมนาว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยว, หน้า 86-94. รวบรวมและจัดพิมพ์โดย องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ม.ป.ท.

2537 “เรื่องเก่าๆ ของ อ.ส.ท.” ใน ๓๖ ปี ททท., หน้า 30-44. รวบรวมและจัดพิมพ์โดย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: ดอกเบญจ.

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์

2532 ปฏิกณกะบทความวิชาการด้านการท่องเที่ยว. ม.ป.ท.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

2540 วิถีไทย: การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: โครงการวิถีทรรศน์.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร

- 2543 วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ เอกลักษณะ และความเป็นอื่น. (จัดพิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.

ดำรงราชานภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา

- 2504 อธิบายเรื่องเที่ยว. พระนคร: องค์การคำคุณสุภา.
2512 จดหมายนายทรวงานภาพเล่าเรื่องประพาสต้นครั้งแรก. ธนบุรี: โรงเรียนช่างพิมพ์เพชรรัตน์.

ตรี อมาตยกุล

- 2499 ทัศนศาสตร์ไทย จังหวัดนครปฐม. ม.ป.ท.

ทางหลวง, กรม

- 2535 ทางหลวงในประเทศไทย 2535. กรุงเทพฯ: อักษรไทย.

ธิดา สาระยา

- 2544 ประวัติศาสตร์ชาวนาสยาม. ความรู้เรื่องเมืองไทย เล่มที่ 3. บรรณาธิการโดย เอกวิทย์ ณ ถลาง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.

นิธิ เอียวศรีวงศ์

- 2538 ผ้าขาวม้า, ผ้าลินิน, กางเกงใน และ ฯลฯ: ว่าด้วยประเพณี, ความเปลี่ยนแปลง และเรื่องสรรพสาระ. ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ. บรรณาธิการโดย สุพจน์ แจ้งเร็ว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

นฤกุล ชมภูนิช

- 2540 วัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, สถาบัน. ศูนย์บริการวิชาการ

- 2531 การศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว จังหวัดนครปฐม. ราชบุรี. สมุทรสาคร และสมุทรสงคราม. ม.ป.ท.

บุญชนะ อัดถาวร

- 2507 “คำบรรยายเรื่อง การท่องเที่ยวเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ.” ใน รายงานการสัมมนาว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยว, หน้า 80-85. รวบรวมและจัดพิมพ์โดย องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ม.ป.ท.

พ.ณ. ประมวลมารค

- 2513 นิราศนรินทร์คำโคลงและนิราศปลื้กยอย. กรุงเทพฯ: แพร์พิทยา.
2513 ประชุมนิราศคำโคลง. (จัดพิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: แพร์พิทยา.

ยุวดี นีรัตน์ตระกูล

- 2537 “การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.” ใน ๓๖ ปี ททท, หน้า 103-106. รวบรวมและจัดพิมพ์โดย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: ดอกเบี๋ย.

รพีพล ยูวะนิยม

- 2537 “การประชาสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วรางคณา รัตนรักษ์

- 2540 “กระบวนการสื่อสารผ่านสื่อมวลชนเพื่อการรณรงค์โครงการ ‘ไทยเที่ยวไทย’.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศรีศักร วัลลิโภดม

- 2544 พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย. ความรู้เรื่องเมืองไทย เล่มที่ 1.
บรรณาธิการโดย เอกวิทย์ ณ ถลาง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.

ศิลปากร, กรม

- 2516 เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ พระประวดี และ พระนิพนธ์บทร้อยกรอง. (จัดพิมพ์ครั้งที่ 5).
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณาคาร.

ส. พลายน้อย

- 2544 สารคดีวิถีชีวิตคนไทยสมัยโบราณ: ชีวิตตามคลอง. (จัดพิมพ์ครั้งที่ 4).
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร.

สิริศักดิ์ สุนทโรวาท, พันเอก

- 2509 “คำอภิปรายเรื่อง การส่งเสริมให้มีการเดินทางและท่องเที่ยว.” ใน รายงานการสัมมนาว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวครั้งที่ 2, หน้า 188-200. รวบรวมและจัดพิมพ์โดย องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. พระนคร: บำรุงนุกุลกิจ.

สุจิตต์ วงษ์เทศ

- 2544 แม่น้ำลำคลองสายประวัติศาสตร์. ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ. (จัดพิมพ์ครั้งที่ 3). บรรณาธิการโดย เสถียร จันทิมาธร และคณะ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์

- 2542 เทียนคนปรุ. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

สุนทรภู่

- 2520 นิราศสุนทรภู่. (จัดพิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: องค์การคำคุณุสภา.

สุภัทรดิศ ดิศกุล

- 2509 “คำอภิปรายเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวในพระนครและต่างจังหวัด.” ใน รายงานการสัมมนาว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวครั้งที่ 2, หน้า 202-209. รวบรวมและจัดพิมพ์โดย องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. พระนคร: บำรุงนุกุลกิจ.

องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

- 2507 รายงานการสัมมนาว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยว. ม.ป.ท.
- 2509 “คำถามคำตอบเรื่อง สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว.” ใน รายงานการสัมมนาว่าด้วยการเดินทาง และการท่องเที่ยว ครั้งที่ 2, หน้า 118-129. รวบรวมและจัดพิมพ์โดย องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. พระนคร: บำรุงนุกุลกิจ.
- 2509 รายงานการสัมมนาว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวครั้งที่ 2. พระนคร: บำรุงนุกุลกิจ.

อำพน สุนอนันต์

- 2507 “คำบรรยายเรื่อง การขนส่งภายในประเทศ.” ใน รายงานการสัมมนาว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยว, หน้า 111-124. รวบรวมและจัดพิมพ์โดย องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ม.ป.ท.

เอกวิทย์ ณ ถลาง

- 2544 ภูมิปัญญาภาคกลาง. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวของชาวบ้านไทย. (จัดพิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.

เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง “ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย” วันที่ 12 – 14 กันยายน 2543 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

Layton, F.G.

- 2509 "Panel Discussion on Tourist Attraction." ใน รายงานการสัมมนาว่าด้วยการเดินทาง และการท่องเที่ยว ครั้งที่ 2, หน้า 110-117. รวบรวมและจัดพิมพ์โดย องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. พระนคร: บำรุงนุกุลกิจ.

บทความ

- 2530 "ปีการท่องเที่ยว เราเดินทางถูกทิศทางแล้วหรือ." เมืองโบราณ. 13 (เมษายน-มิถุนายน): 8-10.

- 2540 อนุสาร อ.ส.ท. (ธันวาคม): 55-62.

ธเนศ อารณีสวรรณ

- 2537 "คนไทยเริ่มเที่ยวแต่เมื่อไร?" ศิลปวัฒนธรรม. 15 (มกราคม): 94-96.

นิวัฒน์ ฉิมพลี

- 2540 "พัฒนาการทางเศรษฐกิจ-สังคม และการเคลื่อนย้ายของประชากรในเขตอำเภอ นครชัยศรี จังหวัดนครปฐม." วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร. ฉบับพิเศษ: 60-71.

ภราเดช พยัฆวิเชียร

- 2541 "ถนนคนเดิน." อนุสาร อ.ส.ท. (มกราคม): 38.

ภูธร ภูมะธน

- 2540 "Classic Thailand?." อนุสาร อ.ส.ท. (พฤศจิกายน): 173-174.

วิริยะ สว่างโชติ

- 2543 "สังคมชนเมืองและวัฒนธรรมการบริโภคในยุคหลังวิกฤติเศรษฐกิจ: ข้อสังเกตเบื้องต้น." จุลสารไทยคดีศึกษา. 16 (กุมภาพันธ์-เมษายน): 21-28.

สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์

- 2543 "Shopping: ความรัก ความเหงา กับชนเผ่าเมือง." จุลสารไทยคดีศึกษา. 16 (กุมภาพันธ์-เมษายน): 14-20.

สิริพร สมบูรณ์บุรณะ

- 2543 "ทาวนเฮ้าส์กลางซอย: บทศึกษาพื้นที่ทางสังคมของบ้านสมัยใหม่." จุลสารไทยคดีศึกษา. 16 (กุมภาพันธ์-เมษายน): 29-36.

สุมิตร ปิติพัฒน์

- 2525 "การเปลี่ยนแปลงครอบครัวจีนในประเทศไทย." วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. 1: 117-131.

สุวัฒน์ คุ้มวงษ์

- 2540 "วัฒนธรรมที่สุด." อนุสาร อ.ส.ท. (พฤศจิกายน): 179.

2544 Nature Explorer. 22 (ตุลาคม)

เอกสารอื่นๆ

จุฬาลงกรณ์, มหาวิทยาลัย. สำนักบริการวิชาการ

- 2535 "การศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล." กรุงเทพฯ: สำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (อัดสำเนา)

บางกระทึก, องค์การบริหารส่วนตำบล

- ม.ป.ป. "ตลาดน้ำริมวัดดอยหวาย เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ภูมิปัญญาท้องถิ่น." ม.ป.ท. (อัดสำเนา)

ภัทรพงศ์ คงวิจิตร

- 2543 “พื้นที่และความหมายของการท่องเที่ยวในเมืองหลวงพระบาง.” วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต (มานุษยวิทยา) คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สกุณา ฉันทดิลก

- 2541 “บางลี: กรณีศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนการค้าในลุ่มน้ำท่าจีน” วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต (มานุษยวิทยา) คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมใจ ไลหะพูนตระกูล

- 2539 “จส. 100 : จิตสำนึกทางสังคมของชนชั้นกลางในเมือง” วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (มานุษยวิทยา) คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สัมภาษณ์

กฤษณา ธรรมผ่องศรี. สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2544.

จงจิตต์. สัมภาษณ์, 26 มกราคม 2544.

ชลอ อชมหาตม์. สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2544.

ชุมพล. สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2544.

ด้อย. สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2545.

นที. สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2544

บุญมา ศรีสนิท. สัมภาษณ์, 13 มกราคม 2545.

ประพนธ์. สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2544.

ประสิทธิ์ นกน้อย. สัมภาษณ์, 8 กันยายน 2544.

ปัญญา วุฒิสังคะ. สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2544.

ไพรัช ดีพานิชย์. สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2544.

ไพโรจน์ พันธุ์ไพโรจน์. สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2544.

ภาคภูมิ. สัมภาษณ์, 8 กันยายน 2544.

มัทรี เจริญสุจริต. สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2544.

ยศ. สัมภาษณ์, 8 กันยายน 2544.

เล็ก. สัมภาษณ์, 28 สิงหาคม 2544.

วัลภา กุลกรรณวัฒน์. สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2544.

วิสันต์. สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2545.

ส้ม. สัมภาษณ์, 28 สิงหาคม 2544.

สมาน สุขสมัย. สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2544.

สวัสดิ์ นิมนงค์. สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2544

สา สัมภาษณ์, 28 กันยายน 2544.

สุภา ได้บางยาง. สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2544.

สุริยะ หินเมืองเก่า. สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2544.

อนุชา. สัมภาษณ์, 25 มกราคม 2545.

แอ๊ะ. สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2545.

Books

Ahmed, Akbar and Shore, Cris, ed.

1995 The Future of Anthropology: Its Relevance to the Contemporary World. London: Athlone.

Barnard, Malcolm

1993 "Yes-But Logic: the Quasi-Science of Cultural Reproduction," in Cultural Reproduction. Chris Jenks, ed. pp. 55-67. London: Routledge.

Cohen, Erik

1996 Thai Tourism: Hill Tribes, Islands and Open-Ended Prostitution. Bangkok: White Lotus.

Featherstone, Mike

1991 Consumer Culture and Postmodernism. London: Sage.

Featherstone, Mike, ed.

1992 Cultural Theory and Cultural Change. London: Sage.

Finnegan, Ruth

- 1997 " 'Storying the Self': Personal Narratives and Identity," in Consumption and Everyday Life. Hugh Mackay, ed. pp. 64-111. London: Sage.

Friedman, Jonathan

- 1994 Cultural Identity & Global Process. London: Sage.

Hall, Stuart, ed.

- 1997 Representation: Cultural Representations and Signifying Practices. London: Sage.

Jenkins, Chris, ed.

- 1993 Cultural Reproduction. London: Routledge.

Jenks, Chris

- 1993 "Introduction: The Analytic Bases of Cultural Reproduction Theory," in Cultural Reproduction. Chris Jenks, ed. pp. 1-16. London: Routledge.
- 1993 "The Necessity of Tradition: Sociology or the Postmodern?" in Cultural Reproduction. Chris Jenks, ed. pp. 120-134. London: Routledge.

Krippendorf, Jost

- 1999 The Holiday Makers: Understanding the Impact of Leisure and Travel. Oxford: Butterworth-Heinemann.

MacCannell, Dean

- 1976 The Tourist: A New Theory of the Leisure Class. New York: Schocken Books.

Mackay, Hugh

- 1997 "Consuming Communication Technologies at Home," in Consumption and Everyday Life. Hugh Mackay, ed. pp. 261-308. London: Sage.

Mackay, Hugh, ed.

- 1997 Consumption and Everyday Life. London: Sage.

Miller, Daniel

- 1997 "Consumption and Its Consequences," in Consumption and Everyday Life. Hugh Mackay, ed. pp. 14-63. London: Sage.

Nash, Dennison

- 1996 Anthropology of Tourism. New York: Pergamon.

Phillipson, Michael

- 1993 "Everyday Life, Technoscience and Cultural Analysis," in Cultural Reproduction. Chris Jenks, ed. pp. 140-162. London: Routledge.

Rosaldo, Renato

- 1993 Culture and Truth: the Remaking of Social Analysis. London: Routledge.

Ryan, Chris

- 1991 Recreational Tourism: A Social Science Perspective. London and New York: Routledge.

Slater, Don

- 1993 "Going Shopping: Markets, Crowds and Consumption," in Cultural Reproduction. Chris Jenks, ed. pp. 188-209. London: Routledge.

Theobald, William F., ed.

1998 Global Tourism. Second edition. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Thrift, Nigel

1997 " 'Us' and 'Them': Re-imagining Places, Re-imagining Identities," in Consumption and Everyday Life. Hugh Mackay, ed. pp. 160-202. London: Sage.

Walsh, David

1993 "The Role of Ideology in Cultural Reproduction," in Cultural Reproduction. Chris Jenks, ed. pp. 228-248. London: Routledge.

Articles

Cohen, Erik

1988 "Authenticity and Commoditization in Tourism." Annals of Tourism Research. 15/3: 371-386.

Crick, Malcolm

1989 "Reproductions of International Tourism in the Social Sciences: Sun, Sex, Sights, Savings, and Serviliy." Annual Review Anthropology. 18: 307-344.

Low, Setha M

1996 "The Anthropology of Cites: Imagining and Theorizing the City." Annual Review Anthropology. 25: 383-409.

Marcus, George E

1995 "Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-sited Ethnography." Annual Review Anthropology. 24: 95-117

ประวัติการศึกษา

ชื่อ	ศิริกมล ศรีเดช
วัน เดือน ปี เกิด	8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2515
วุฒิการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต (ประวัติศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ